HUKUK VE CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ BİRBİRİNE ETKİSİ (TÜRKİYE-AZERBAYCAN ÖRNEĞİ)

Nusrat Guliyev

Doktora Tezi

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Prof. Dr. Yasin KURBAN

2023

Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

Nusrat GULİYEV

HUKUK VE CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ BİRBİRİNE ETKİSİ (TÜRKİYE-AZERBAYCAN ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Yasin KURBAN

ERZURUM – 2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi (Türkiye - Azerbaycan Örneği" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

■ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay,** patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[Tarih ve İmza]

Aslı Islak İmzalıdır.

[Öğrencinin Adı Soyadı]

---

* **LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü tezle ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir**.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Yasin KURBAN`ın danışmanlığında, Nusrat GULİYEV tarafından hazırlanan bu çalışma 10/02/2023 tarihinde savunulmuş ve Özel Hukuk Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Yasin KURBAN	İmzə **Aslı Islak İmzalıdır**
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Metin İKİZLER	İmza: **Aslı Islak İmzalıdır**
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. Hatice Duygu ÖZER	İmza: **Aslı Islak İmzalıdır**
Jüri Üyesi	: Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE	İmza: **Aslı Islak İmzalıdır**
Jüri Üyesi	: Dr. Öğr. Üyesi Hilal CECANPINAR	İmza: **Aslı Islak İmzalıdır**

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü
Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **VIII**

ABSTRACT ..... **IX**

ÖNSÖZ ..... **X**

KISALTMALAR ..... **XI**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1.1. HAKSIZ FİİL **9**

1.1.1. Tanımı 9

1.1.1.1. Genel Olarak Haksız Fiil 9

1.1.1.2. Dar ve Geniş Anlamda Haksız Fiil 11

1.1.2. Unsurları 12

1.1.2.1. Fiil 12

1.1.2.2. Zarar 13

1.1.2.3. İlliyet Bağı 18

1.1.2.4. Hukuka Aykırılık 21

1.1.2.5. Kusur 26

1.2. SUÇ **29**

1.2.1. Tanımı 29

1.2.1.1. Genel Olarak Suç 29

1.2.1.2. Suçun Şekli ve Maddi Tanımı 32

1.2.2. Unsurları 34

1.2.2.1. Fiil 34

1.2.2.2. Netice 39

1.2.2.3. İlliyet Bağı 42

1.2.2.4. Tipiklik 45
1.2.2.5. Hukuka Aykırılık 47
1.2.2.6. Kusur 50
1.3. HAKSIZ FİİL İLE SUÇ ARASINDAKİ TEMEL İLİŞKİ 52
1.3.1. Hukuki Fiiller 52
1.3.1.1. Genel Olarak Hukuki Fiiller 52
1.3.1.2. Hukuka Uygun Fiiller 53
1.3.1.3. Hukuka Aykırı Fiiller 55
1.3.2. Hukuka Aykırı Fiiller 56
1.3.2.1. Sadece Haksız Fiil Oluşturan Hukuka Aykırı Fiiller 56
1.3.2.2. Suç Oluşturan Hukuka Aykırı Fiiller 58
1.3.2.3. Haksız Fiil ve Suç Oluşturan Hukuka Aykırı Fiiller 60
1.3.3. Zamanaşımı Bakımından Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk Arasındaki İlişki 62
1.3.3.1. Haksız Fiillere Ceza Zamanaşımının Uygulanması 62
1.3.3.2. Haksız Fiillere Ceza Zamanaşımının Uygulanmasının Şartları 65
1.3.3.3. Ceza Mahkemesi Kararının Haksız Fiile Ceza Zamanaşımının Uygulanmasına Etkisi 66
1.4. BEKLETİCİ SORUN 68
1.4.1. Tanımı 68
1.4.2. Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması 72
1.4.2.1. Ön Sorun 72
1.4.2.2. Ara Sorun 75
1.4.3. Hukuk Hakiminin Ceza Mahkemesi Kararını Bekletici Sorun Yapması 77
1.4.4. Ceza Hakiminin Hukuk Mahkemesi Kararını Bekletici Sorun Yapması 80
1.5. KESİN HÜKÜM 82
1.5.1. Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm 82

1.5.1.1. Şekli Anlamda Kesin Hüküm 82

1.5.1.2. Maddi Anlamda Kesin Hüküm 85

1.5.2. Ceza Usul Hukukunda Kesin Hüküm 90

1.5.2.1. Şekli Anlamda Kesin Hüküm 90

1.5.2.2. Maddi Anlamda Kesin Hüküm 93

1.6. KESİN DELİL 94

1.6.1. Tanımı 94

1.6.2. Kesin Hüküm İle İlişkisi 96

1.6.3. Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmesi 98

1.6.4. Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmesi 99

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUK MAHKEMESİ KARARLARININ CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ

2.1. HUKUK MAHKEMESİ KARARLARININ CEZA MAHKEMESİNDE KESİN HÜKÜM TEŞKİL ETMESİ 102

2.1.1. Genel Olarak 102

2.1.2. Sahtelik Davası Hakkındaki Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Etmesi 106

2.1.2.1. Genel Olarak 106

2.1.2.2. Hukuk Mahkemesinin Sahteciliğin Sabit Olmadığına İlişkin Kararının Ceza Mahkemesi Nezdindeki Hükmü 108

2.1.2.3. Hukuk Mahkemesinin Sahteciliğin Sabit Olduğuna İlişkin Kararının Ceza Mahkemesi Nezdindeki Hükmü 109

2.1.3. Yaş Düzeltmeye İlişkin Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Etmesi 110

2.1.3.1. Genel Olarak 110

2.1.3.2. Hukuk Mahkemesinin Yaş Tespitine İlişkin Kararının Ceza Mahkemesini Bağlamayacağı Görüşü 113

2.1.3.3. Hukuk Mahkemesinin Yaş Tespitine İlişkin Kararının Ceza Mahkemesini Bağlayacağı Görüşü 115

2.1.4. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz 116

2.1.4.1. Azerbaycan Örneği 116

2.1.4.2. Görüşümüz 121

2.2. HUKUK MAHKEMESİ KARARLARININ CEZA MAHKEMESİNDE KESİN DELİL TEŞKİL ETMESİ 123

2.2.1. Genel Olarak 123

2.2.2. Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Ettiği Hallerde Kesin Delil Teşkil Etmesi 124

2.2.2.1. Hukuk Mahkemesinin Senedin Sahte Olup Olmadığına Karar Vermesi Halinde 124

2.2.2.2. Hukuk Mahkemesinin Bir Kişinin Yaşının Düzeltilmesine İlişkin Karar Vermesi Halinde 126

2.2.2.3. Davacının Hukuk Mahkemesinde Haksız Fiilden Dolayı Kısmi Maddi Tazminat Davası Açması Halinde 127

2.2.3. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz 128

2.2.3.1. Azerbaycan Örneği 128

2.2.3.2. Görüşümüz 130

2.2.4. Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Bekletici Sorun Yapılan Hallerde Kesin Delil Teşkil Etmesi 132

2.2.4.1. Genel Olarak 132

2.2.4.2. Konuya İlişkin Görüşler 133

2.2.5. Bazı Hallerde Bekletici Sorun Yapılıp Yapılamayacağı Hususu 134

2.2.5.1. Hukuk Mahkemesinde Sahtelik Davası Devam Ederken Ceza Davasının Açılmış Olması Halinde 134

2.2.5.2. Ceza Mahkemesinde Yaş Tashihi Devam Ederken Hukuk Davasının Açılmış Olması Halinde 135

2.2.6. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz 136

2.2.6.1. Azerbaycan Örneği 136

2.2.6.2. Görüşümüz 138

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİ

3.1. CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK MAHKEMESİNDE KESİN HÜKÜM TEŞKİL ETMESİ 141

3.1.1. Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Etmesi 141

3.1.1.1. Genel Olarak 141

3.1.1.2. Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi (CMK m.218.1) 144

3.1.1.3. Ceza Mahkemesinde Bekletici Sorun Yasağı (CMK m.218.2) 147

3.1.1.4. Ceza Mahkemesinin Sahtecilik Davasına İlişkin Kararının Kesin Hüküm Teşkil Etmesi 149

3.1.1.5. Kamu Davasının Düşmesi veya Mağdurun Şikayetten ve şahsi Haklarından Vazgeçmesi (TCK m.73.7) 151

3.1.2. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz 153

3.1.2.1. Azerbaycan Örneği 153

3.1.2.2. Görüşümüz 155

3.2. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİNDE KESİN DELİL TEŞKİL ETMESİ 156

3.2.1. Ceza Mahkemesinin Beraat Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmesi 156

3.2.1.1. Genel Olarak 156

3.2.1.2. Fiilin İşlenmediğini veya Sanık Tarafından İşlenmediğini Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi 157

3.2.2. Ceza Mahkemesinin Beraat Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmediği Haller 158

3.2.2.1. Fiilin Kanunda Suç Olarak Tanımlanmamış Olmasını Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi 158

3.2.2.2. Failin Kusurunun Bulunmadığını veya Kusurun Derecesini Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi 160

3.2.2.3. Failin Temyiz Kudretinin Bulunmadığını Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi 162

3.2.2.4. Fiil ile Zarar Arasında Uygun İlliyet Bağının Bulunmadığını Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi 163

3.2.2.5. Zararın Miktarını Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi 165

3.2.3. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz 166

3.2.3.1. Azerbaycan Örneği 166

3.2.3.2. Görüşümüz 171

3.3. CEZA MAHKEMESİNİN MAHKUMİYET KARARININ HUKUK MAHKEMESİNDE KESİN DELİL TEŞKİL ETMESİ 173

3.3.1. Genel Olarak 173

3.3.2. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Ettiği Haller 175

3.3.2.1. Maddi Vakıayı Tespit Eden Mahkumiyet Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi 175

3.3.2.2. Uygun İlliyet Bağını Tespit Eden Mahkumiyet Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi 177

3.3.2.3. Hukuka Aykırılığı Tespit Eden Mahkumiyet Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi 179

3.3.2.4. Kusurun Varlığını Tespit Eden Mahkumiyet Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi 181

3.3.3. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz 183

3.3.3.1. Azerbaycan Örneği 184

3.3.3.2. Görüşümüz 188

3.4. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmediği Haller 190

3.4.1. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Kusurun Takdiri Bakımından Kesin Delil Teşkil Etmemesi 190

3.4.2. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Zararın Miktarının Tayini Bakımından Kesin Delil Teşkil Etmemesi 192

3.4.3. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Temyiz Kudretinin Tespiti Bakımından Kesin Delil Teşkil Etmemesi 194

SONUÇ 196

KAYNAKÇA 220

ÖZGEÇMİŞ 257

ÖZET
DOKTORA TEZİ
HUKUK VE CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ BİRBİRİNE ETKİSİ (TÜRKİYE-AZERBAYCAN ÖRNEĞİ)

Nusrat GULİYEV
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yasin Kurban
2023, sayfa: 298
Jüri: Prof. Dr. Yasin KURBAN
Prof. Dr. Metin İKİZLER
Doç. Dr. Hatice Duygu ÖZER
Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE
Dr. Öğr. Üyesi Hilal CECANPINAR

Hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirine etkisini tam anlamıyla çözen bir düzenleme Türk hukuk mevzuatında mevcut değildir. Bu sorun öğreti görüşleri ve Yargıtay uygulamaları ile giderilmeğe çalışılmıştır. Lakin Yargıtay uygulamaları istikrarsız, öğreti görüşleri ise tartışmalı olmuştur. Hukuk hakiminin olayın maddi olgularının ceza yargısında tespit edilmesi gibi bir zorunluluğu mevzuatta öngörülmemiştir. Buna rağmen, Yargıtay, hukuk ve ceza davaları arasında bağlantının bulunması halinde hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararını beklemesi gerektiği gerekçesiyle hukuk mahkemesinin kararlarını bozmuştur. Yargıtayın görüşü benimsenirse, hukuk mahkemesinin maddi olgulara ilişkin delilleri incelemeden ceza mahkemesi kararını beklemesi gerekmektedir.

TBK`nın 74`üncü maddesi, hukuk hakiminin ceza yargılaması sırasında gerçekleştirilen tespitlerin hangileriyle bağlı olmadığını belirtmiş, ancak sayılı hususların dışında kalan tespitler bakımından herhangi bir prensip ortaya koymamıştır. Kanunda açık ve net bir hükmün bulunmaması doktrin tartışmalarına ve Yargıtay`ın farklı uygulamalarına neden olmuştur. Bir görüşe göre, maddedeki sayım, tüketici biçimde olmayıp, sadece örnek niteliğindedir. Bu nedenle, haksız fiilin diğer unsurları yönünden de hukuk hakiminin bağımsızlığını kabul etmek gerekir. Maddi fiilin tespitinde ceza hakimleri daha ayrıntılı davranmakla birlikte, hukuk hakimi de dilerse, kendi açısından yeni bir tespit ve araştırma yaptırabilir. Yargıtay da bir kararında illiyet bağına ilişkin tespitle hukuk hakiminin bağlı olmaması gerektiği ifade etmiştir. Diğer görüşe göre ise hukuk hakiminin bağımsızlığı prensibinin sınırları kanun tarafından tahdidi olarak çizilmiştir. Bu kapalı alanın sınırları dışına çıkılamaz. Gerek öğretide ve gerekse Yargıtay`ın yerleşmiş içtihatlarında ceza hakiminin tespit ettiği maddi olaylarla hukuk hakiminin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir.

Azerbaycan hukuk mevzuatında hukuk ve ceza davalarına ilişkin kararların kesin hüküm ve kesin delil oluşturacağı öngörülmüş, lakin hukuk ve ceza yargısının delil sistemi ve yargılama usullerinin farklı olduğu dikkate alınmamıştır. Kanaatimizce, yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine bağlı ise bu hususun ceza mahkemesi tarafından re`sen araştırılması ve yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir. Ceza yargısı dışında kendi usul kanunları çerçevesinde tespit edilmiş hususlar ceza muhakemesinde yalnız hukuki mantık taşımalı veya nispi karine teşkil etmelidir. Sanığın cezai sorumluluğunda bir değişiklik meydana gelmesi muhtemel hallerde ceza hakiminin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar araştırması ve değerlendirmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Kesin hüküm, kesin delil

ABSTRACT
Ph. D. DİSSERTATİON
THE EFFECT OF CİVİL AND CRİMİNAL COURT DECİSİONS
Nusrat GULİYEV
Advisor: Professor Yasin Kurban
2023, Page: 298
Jüri: Prof. Dr. Yasin KURBAN
Prof. Dr. Metin İKİZLER
Doç. Dr. Hatice Duygu ÖZER
Dr. Öğr. Üyesi Bahar KÜPE
Dr. Öğr. Üyesi Hilal CECANPINAR

There is no regulation in Turkish law that fully solves the effect of civil and criminal court decisions. This problem has been tried to be solved by doctrinal views and Supreme Court`s practices. However, the practices of the Supreme Court have been unstable and the doctrines have been controversial.

The obligation of the civil judge to determine the material facts of the event in the criminal justice system is not foreseen in the legislation. The Supreme Court overturned the decisions of the civil court as the civil judge had to await the criminal court. If the Supreme Court`s opinion is adopted, the civil judge should wait for the criminal court`s decision without examining the evidence regarding the material facts.

The Law (TBK m.74) has stated that the civil judge is not bound by which of the determinations, but has not laid down any principles in term of the determinations other than these. The absence of a clear and unambiguous provision in the law has led to doctrinal debates and different practices of the Supreme Court. According to one view, the enumeration in the article is only exemplary, not exhaustive. For this reason, it is necessary to accept the independence of the civil judge in terms of other elements of wrongful act. Criminal judges act in more detail in the determination of the material facts. Despite this, the law judge can also make new determination and investigations. In one of its decisions, the Supreme Court stated that the civil judge should not be bound by the determination of the causal link. According to the other doctrinal view, the boundaries of the principle of independence of the judge are drawn by the law as a limitation. It is not allowed to go beyond the boundaries of this closed area. It is accepted both in the doctrine and in the settled case-law of the Supreme Court that the civil judge will be completely bound by the material events determined by the criminal judge.

In the legislation of Azerbaijan, it is foreseen that the decisions regarding civil and criminal cases will constitute final judgment and conclusive evidence, but it has not been taken into account that the evidence system and trial procedures of the civil and criminal courts are different. In our opinion, if the proof of the alleged act or the qualification of the crime depends on the definition of some issue, this issue should be by the criminal court ex officio and taken into account at every stage of the proceedings. Matters determined within the framework of their own procedural laws, other than criminal justice should have only legal logic or constitute a relative presumption in criminal proceedings. In cases where a change in the criminal responsibility of the accused is likely to occur, the criminal judge should re-examine and evaluate the issues previously determined by the civil court.

Key words: final decision, conclusive evidence

ÖNSÖZ

Hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbiri nezdinde kesin hüküm, kesin delil ve takdiri delil teşkil ettiği etkileşim sürecinin Türk ve Azerbaycan hukuk mevzuatları, doktrin tartışmaları ve Yargıtay uygulamaları ışığında ele alındığı bu çalışmada;

Doktora eğitimine başladığım andan itibaren benden hiçbir yardımını esirgemeyen, teşvik ve tavsiyeleri ile bu çalışmanın tamamlanmasında önemli desteği olan çok değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Yasin KURBAN`a,

Aynı şekilde, hem ders aşamasında, hem de tez çalışmaları sırasında bana istikamet gösteren ve tavsiyelerde bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Metin İKİZLER ve Dr. Öğr. Üyesi Bilgehan SAVAŞCI TEMİZ`e

Çok teşekkür ederim.

Erzurum - 2023 **Nusrat GULİYEV**

KISALTMALAR

BK	: Borçlar Kanunu
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
CM	: Cinayet Mecellesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
CPM	: Cinayet Prosessual Mecellesi
E	: Esas
K	: Karar
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İKİD	: İlmi ve Kazai İçtihatlar Dergisi
M	: Madde
MPM	: Mülki Prosessual Mecellesi
S	: Sayı
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
Y	: Yıl
YTCK	: Yeni Türk Ticaret Kanunu

GİRİŞ

Tez çalışmasının "Temel Kavramlar" başlıklı Birinci Bölümünde hukuk ve ceza mahkemelerinin etkileşim sürecine ilişkin temel kavramlar incelenmiştir. Gerek TBK'nın hukuk hakiminin ceza yargılaması hükümleri karşısında durumunu düzenleyen 74'üncü maddesinde, gerekse de eski 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 53'üncü maddesinde haksız fiilin kusur ve zarar unsurları açısından düzenleme yapılmış, diğer unsurlarına dair net düzenleme bulunmamaktadır. Bu unsurlara ilişkin mevzuatta açık düzenleme bulunmaması nedeniyle konumuzla ilgili olarak öğretide ve Yargıtay kararlarında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu bağlamda, maddede açık olmayan düzenlemeler karşısında, etkileşim sürecinin diğer unsurlar bakımından açıklığa kavuşturulması amacıyla haksız fiil ve suç kavramlarının bütün unsurlarının genel çerçevede ele alınması gerekli görülmüştür.

Haksız fiilin ilk unsuru fiildir. Medeni yargılama ile ceza yargılamasının etkileşim sürecini temin eden mesele, bir fiilin hem akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı eylem, hem de ceza hukuku açısından suç olmasıdır. Dolayısıyla, sanığın atılı eylemi işlemiş olduğuna dair ceza mahkemesinin kesinleşen kararı karşısında hukuk hakiminin fiilin davalı tarafından işlenip işlenmediğini tekrar araştırması usul ekonomisine aykırı olduğu gibi, bu hususta farklı karar vermesi de hukuk mantığı ve yargılama birliği ilkesi ile bağdaşmaz. Ceza mahkemesinin mahkumiyet kararının, fiil kısmına ilişkin bölümü hukuk mahkemesinde kesin delil etkisindedir.

Haksız fiilin bir diğer unsuru hukuka aykırılıktır. Ceza davasında verilmiş mahkumiyet kararının hukuk davasında haksız fiilin "hukuka aykırılık" unsuru bakımından etkisi konusunda ne eski BK'nın 53'üncü maddesinde, ne de yeni TBK'nın 74'üncü maddesinde bir düzenleme bulunmamaktadır. Öte yandan, ceza hukuku yönünden hukuk normlarının ihlal edildiğini ve hukuka uygunluk nedenlerinin de bulunmadığını ifade eden hukuka aykırılık unsuru ile akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırılık unsuru farklıdır. Bu nedenle, medeni yargılama sürecinde söz konusu unsurun ceza davasına ilişkin mahkumiyet kararı ile bağlı olmaması ileri sürülmektedir. Öğretide hakim olan görüşe göre ise, ceza davasında verilmiş mahkumiyet hükmü, aykırılığı tespit eden kısmıyla, medeni yargılama sürecine tesir

edecektir. Temyiz merciinin de bu görüşü benimsemiş kararları bulunmaktadır. Yargıtay kararlarında, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararının olaya ilişkin maddi vakıalar açısından tespitleri hukuk hakimini bağlayacağı ifade edilmiştir. Kanaatimizce, ceza mahkemesinin fiilin hukuka aykırı olduğuna ilişkin tespiti, hukuk hakimini bağlamalıdır. Bundan başka, isnad edilen fiilin icra edilmemesi yada sanık tarafından icra edilmediğinden bahisle kabul edilen beraat hükmünün, objektif vakıalar açısından tespitleri kısmıyla medeni yargılama sürecine tesir etmesi gerekmektedir.

Özel hukukun önemli dalını oluşturan akit dışı kusur sorumluluğu kapsamı ile ceza hukukundaki kasıt ve ihmal kavramları aynı değildir. Bundan dolayı, TBK`nın 74`üncü maddesine göre, medeni yargılama sürecininde failin kasıt veya ihmal ile davrandığı meselesi halledilerken, yalnız akit dışı kusur sorumluluğuna ilişkin hükümler uygulanır. Ceza yargılama sürecinde elde edilmiş tespitler de medeni yargıya tesir etmeyecektir. Öğretide ceza davasında hakiminin kusurun derecesinin takdiri konusundaki tespitlerinin hukuk hakimini bağlamayacağı kabul edilmektedir. Yargıtay`ın vermiş olduğu kararlarda da çoğu kez medeni yargılama sürecinin kasıt veya ihmalin ağırlığının takdiri meselesinde ceza yargılaması sonucu kabul edilmiş mahkumiyet hükmündeki ilgili bulguların bağlayıcı olmadığı belirtilmektedir. Öğretideki diğer bir görüşe göre ise, TBK`nın 74`üncü maddesinde ceza hakiminin yalnızca "kusurun değerlendirilmesine" ilişkin kararından ve ceza hakimi tarafından verilen beraat kararından söz edildiğinden dolayı, mahkumiyet kararlarında kusurun mevcut olup olmadığı hususundaki tespitlerle medeni yargılama sürecine tesir etmeyeceğine dair düzenleme yoktur. Bu nedenle, ceza davasına ilişkin mahkumiyet kararında kusurun mevcut olduğuna dair tespitler bulunabilir. Bu durmda, medeni yargılama sürecinde "kusurun mevcut olmadığı" sonucu elde edilemez. Bu bağlamda, etkileşim sürecinin açıklığa kavuşturulması bakımından ceza mahkemesinin mahkumiyet ve beraat kararlarının haksız fiil ve suçun herbir unsuruna ilişkin bölümlerinin hukuk mahkemesinde kesin hüküm veya kesin delil etkisinin ele alınması gerekli görülmüştür.

Hukuk mahkemesi ile ceza mahkemesinin etkileşim sürecine ilişkin temel kavramlardan biri de bekletici sorundur. Hukuk mahkemesi, davayı bütün yönleriyle inceleyip karara bağlamakla görevli olduğu için, davada ortaya çıkan ön sorunları da

kural olarak kendisi inceleyip karara bağlar. Zira, aynı hukuka aykırı eyleme ilişkin ceza ve hukuk davalarının bulunması halinde, gerek 6100 sayılı HMK'nın 165'inci maddesi, gerekse de 5217 sayılı CMK`nın 218`inci maddesi mahkemenin diğer mahkemenin kararını beklemesi hususunda bir zorunluluk ön görmemiştir. Hakimlerin bağımsız olduklarına ilişkin bu prensibin kabul edilmesinin en önemli nedeni, bir eylemin hem haksız fiil, hem de suç teşkil etmesine ilişkin olarak genel bir kuralın mevcut olmamasıdır. Diğer taraftan, HMK`nın 165`inci maddesine göre, medeni yargılama sürecinde olayın objektif olgularının tespit edilmesi hususunda ceza yargısının söz konusu olgulara dair tespitlerinin beklenilmesi zorunlu değildir.

Medeni yargılama sürecinde akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı fiilden dolayı hukuk (tazminat) davası açılmış olabilir. Bu davada olayın objektif olgularının tespit edilmesi gerekebilir. Bağlantılı olaya ilişkin bir ceza soruşturması da açılmış ve devam etmekte olabilir. Temyiz mercii ve doktrin görüşlerine göre, medeni yargılamanın durdurulması ve ceza soruşturmasının mesele-i müstehire yapılması tavsiye edilir. Bu tavsiyeye riayet edilmemesi halinde, temyiz mercii, ceza yargılama sürecinin beklenilmesi gerektiği gerekçesiyle medeni yargılama sürecinde kabul edilmiş kararları bozmuştur. Bozmadaki amaç, çatışan hükümlerin bertaraf edilmesidir. Medeni yargılama sürecinde objektif olguların tespit edilmediği söylenemez. Meseley-i müstehire yolunun tercih edilmesi sürecin uzamasına neden olabilir. Diğer taraftan, HMK`nın 165`inci maddesine göre, medeni yargılama sürecinde olayın objektif olgularının tespit edilmesi hususunda ceza yargısının söz konusu olgulara dair tespitlerinin beklenilmesi zorunlu değildir.

Yargıtay`ın ve öğretide hakim olan görüş benimsenirse, aynı eylemden dolayı her iki davanın açılması durumunda, hukuk hakimlerinin maddi vakıaların mevcudiyetine ilişkin, tarafların getirdikleri delilleri bile incelemeden, ceza hakiminin vereceği kararı beklemesi sonucu doğacaktır. Bu bağlamda, etkileşim sürecinin açıklığa kavuşturulması amacıyla bekletici sorun kavramının genel çerçevede ele alınması gerekli görülmüştür.

Her iki yargılama arasındaki etkileşim süreci doktrin ve uygulama tarafından çeşitli hukuki kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kavramlar kesin hüküm ve kesin delil kavramlarıdır. Bu nedenle, hukuk davasına ilişkin kesinleşmiş nihai kararın

ceza yargılamasında kesin hüküm, kesin delil ve takdiri delil teşkil ettiği durumların her birisi birer paragraf halinde ele alınmıştır.

Kesin hüküm ve kesin delil kavramları Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303 ve 204. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddeler hukuk ve ceza yargısı arasındaki etkileşimi düzenleme amacı taşımamaktadır. Sadece olarak, doktrin ve uygulama yargı kolları arasındaki etkileşim sürecine ilişkin sorunların çözümü amacıyla söz konusu maddelere dayanmıştır. Aynı konuda, aynı taraflar arasında ve aynı sebeplere dayanan bir davaya ilişkin kesinleşmiş nihai bir kararla tespit edilmiş hususların yeniden araştırılması hem usul ekonomisine aykırılık oluşturacak, hem de hukuka olan güveni sarsacaktır. Bu durum, ceza yargısında evrensel bir ilke olan 'ne (non) bis in idem' (yeniden yargılanma yasağı) olarak kendini göstermekte, kesin hükümle sonuçlanan bir yargılama sürecinin tekrarlanmasını engellemektedir. Kesinleşmiş bir mahkeme kararı, ilgilendirdiği kadarıyla sonradan açılabilecek davalar için maddi anlamda kesin hüküm itirazına konu olabileceği gibi, kesin delil olarak da ileri sürülebilecektir. Her iki kavram ceza ve hukuk mahkemesinin verdikleri bazı kararlar yönünden karşılıklı bağlayıcılık gerekçesi olmaktadır.

Ceza yargılamasının hukuk yargısına etkisini bazı yönlerden düzenleyen Türk Borçlar Kanunu'nun 74`üncü maddesine karşılık, medeni yargılamanın ceza yargısına etkisini düzenleyen bir hüküm mevzuatta bulunmamaktadır. Ancak hukuk ve ceza yargısındaki kesin hüküm kavramları arasında bir fark görülmediğinden konuyu HMK 303`üncü maddesi ışığında ele alan yazarlar da olmuştur. Buna göre, hukuk davasında verilmiş bir kararın, tarafları, dava konusu ve sebepleri aynı olan ceza davasında ceza mahkemesini ilgilendirdiği kısmıyla bağlayacağı, hukuk mahkemesindeki yargılama üzerinde bir daha yargılama yapılamayacağını savunmaktadır.

Ceza davası ile hukuk davasının tarafları ve konuları birbirinden farklı olduğundan, ceza mahkemesinin kararının ve yaptığı yargılamanın, hukuk mahkemesinin kararı ve yargılaması ile ilişkisi olmadığı söylenebilir.

Ceza mahkemesi kararları karşısında hukuk hakiminin bağımsızlığı hakkında TBK`nın 74`üncü (BK m.53) maddesine benzer bir hüküm de HMK`nın 214`üncü maddesinin 2. fıkrasında (HUMK m.315) yer almaktadır. TBK`da ceza mahkemesince

verilecek kararlardan hangilerinin hukuk mahkemesini bağlamıyacağı sayılmıştır. Bu sayılan hususların dışındaki kararların bağlayıcı olacağı gibi bir sonuç çıkarılamaz.

Bağlayıcılık konusunun tamamen reddedilmesi doğru değildir. Çünkü, ceza mahkemesinde karara bağlanan dava ile hukuk mahkemesinde açılan davanın taraflarının, konusunun ve dava sebebinin her zaman aynı olmayacağı savunulamaz; bu unsurların her iki mahkeme için geçerli olduğu durumlar olabilir. Örneğin, senedin sahte olduğunu tespit eden mahkumiyet kararı, bu senede dayanarak açılan eda davasında maddi anlamda kesin hükmün sonuçlarını doğurur. Her iki mahkemenin yargılama usulleri, delil sistemi ve sorumluluğa ilişkin esasların farklılığından dolayı, ceza yargılaması sürecinde kabul edilen hükmün, medeni yargılama sürecinde tekrar dinlenebileceğini ileri sürmek doğru değildir. Ceza mahkemesi hüküm kurmak için hukuk mahkemesine göre daha güçlü deliller aramaktadır. Fakat bu farklılıklar iki mahkeme arasında kesin hüküm kurumunun işlemeyeceğini göstermemektedir.

Nitekim, doktrinde hakim olan görüş ve Yargıtay uygulamaları Borçlar Kanunu`nun ilgili maddelerinin hukuk hâkimine mutlak bağımsızlık tanımadığını, bir takım ceza muhakemesi hükümlerinin medeni yargıya tesir etmesi gerektiğini benimsemiştir. Buna göre, hukuk hâkimini bağlayan ceza mahkemesi kararları, hukuki niteliğine göre, maddi anlamda kesin hüküm veya kesin delil teşkil eder. Tezimizde, etkileşim sürecini “kesin hüküm” ve “kesin delil” olmak üzere iki farklı paragrafta incelemeye çalıştık.

Mülga CMUK`da düzenlenen şahsi hak (tazminat) talebi sistemine göre, suçtan zarar görenler CMUK`un 344`üncü ve 365`inci maddeleri gereğince, maddi ve manevi zararının giderilmesi talebiyle ceza mahkemesinde şahsi hak davası açabileceği gibi, ceza mahkemesinde görülmekte olan ceza (kamu) davasına katılarak tazminat alabilirdi. Mülga TCK`nın 37`inci ve 38`inci maddeleri gereğince, suçtan zarar görenler, uğramış oldukları her türlü zararlarının hüküm altına alınmasını ceza mahkemesinden talep edebilirlerdi. Suçtan zarar gören kimse, ceza mahkemesinden tazminat talep ederken, fazlaya ilişkin tazminat isteme hakkını saklı tutmamış ise, daha sonra hukuk mahkemesinde fazlaya ilişkin tazminat için dava açamazdı. Suçtan zarar goren tarafından öne sürülen tazminat talebi, ceza mahkemesi tarafından kabul edilmezse, bu

talep HUMK`un 237`inci maddesinde açıklanan kesin hüküm nedeniyle tekrar aynı sebeple hukuk mahkemesinde ileri sürülemezdi. Mülga CMUK döneminde ceza yargılaması sırasında, müdahale yoluyla ceza davasına katılan suçtan zarar gören kişi, ceza davasından vazgeçebilirdi (CMUK m.361-364). Müdahil şahsi hakkını, ihtirazı bir kayıt ileri sürmeden açıkça saklı tutmadığı takdirde, artık hukuk mahkemesinde tazminat davası açamazdı. Ceza mahkemesinin, ceza davası ile birlikte tazminat talebinin kabulüne karar vermesi durumunda da hukuk mahkemesinde aynı tazminat talebi, maddi anlamda kesin hüküm nedeniyle tekrar ileri sürülemezdi. Çünkü, davanın tarafları, konusu ve sebebi aynıdır.

Yürürlükte olan CMK ise, şahsi hak davası sistemini ortadan kaldırmış, davaya katılma kurumunu düzenlemiştir. Davaya katılma kurumu çerçevesinde CMK`da şahsi hak talebi öngörülmemiştir. Yeni düzenlemelerle, ceza mahkemesinde tazminata ilişkin şahsi hak taleplerinin yolu kapatılmış, haksız fiilden dolayı tazminat davalarının hukuk mahkemelerinde dava edilmesi öngörülmüştür. Yani, CMK'ya göre, suçtan zarar gören mağdur ceza mahkemesinde şahsi hak (tazminat) davası açamayacağı gibi, ceza mahkemesinde görülmekte olan ceza (kamu) davasına katılarak zararlarına karşılık olarak tazminat talep edemeyecektir.

Yeni düzenleme ceza mahkemelerindeki iş yoğunluğunun azaltılması için yapılmıştır. Nitekim, mülga CMUK döneminde de ceza mahkemesinin, şahsi hak talebi hakkıda bir karar vermesi de ancak tazminatın hesaplanmasına ait işlerin, duruşmanın uzamasına yol açmadığı takdirde mümkün idi. Şayet bu gibi işlemler, kamu davasının uzamasına yol açacaksa, bu talepler hakkında bir karar verilmeyerek, hukuk mahkemesine müracaat edilmesi hususunda karar verilirdi.

CMK, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil edecek bazı durumları düzenlemiştir. Kanunda öngörülen bu müstesna durumların bulunması halinde, ceza yargılaması sürecinin hükümleri, medeni yargılama sürecine kesin hüküm niteliğinden dolayı tesir eder. Bu müstesna durumlardan birincisi, CMK m.218.1 ve HMK m.214.2 uyarınca sahtecilik davasına ilişkin ceza mahkemesinin kararı; ikincisi CMK m.218.2 ve 5490 sayılı Kanun`un 36`ıncı maddesinin 1. Fıkrasının (b) bendi uyarınca, yaş tespitine ilişkin ceza mahkemesinin

kararı; üçüncüsü TCK m.73.7 uyarınca suçtan zarar gören kişinin şikayetten vazgeçmesinden ve kişisel haklardan feragat etmiş olduğunu beyan etmiş olması durumunda hukuk (tazminat) davasını açamayacağına ilişkin düzenlemedir.

Hukuk hakiminin, ceza yargılama sürecinde kabul edilmiş beraat hükmünden etkilenmeyeceğine dair genel kaide bulunmaktadır. Bu kaidenin temyiz mercii uygulamasında karşılaşılan istisnalardan bir tanesi, beraat hükümlerinin objektif olguları tespit eden kısımlarıdır. Ceza mahkemesinin vermiş olduğu beraat kararında yeralan haksız fiil vakıasının (olayının) belirlenmesine ilişkin bölüm, hukuk mahkemesinde öne sürülerek tazminat talebinde kesin delil teşkil eder. Ceza mahkemesi maddi gerçeği her türlü delil ile araştırıp ortaya koyduğu için vermiş olduğu karar, hukuk mahkemesini bağlamaktadır. Fakat CMK'nın 223'üncü maddesinin ikinci fıkrasında beş farklı nitelikte durum öngörülmüştür. Beraat halleri olayın farklı objektif olgularından kaynaklanabilir. Bu nedenle, medeni yargılama sürecine tesiri de aynı olmayacaktır. Bundan dolayı, CMK`nın 223`üncü maddesi ile TBK`nın 74`üncü maddesi her hal açısından ayrı ayrı incelenmiştir. Temyiz mercii, medeni yargılama sürecinin, ceza yargılaması sürecinde tespit edilmiş objektif olgulardan tesirlendiğini benimsemiştir. Lakin uygulamada temyiz merciinin bu görüşü terk etmiş olduğu durumlar da gözlenmiştir. Doktrinde tartışmalı olan bu mesele, bir taraftan objektif olguların bağlayıcı niteliğine, diğer taraftan ise hukuk hakiminin bağımsızlığını düzenleyen TBK`nın 74`üncü (BK`nın 53`üncü) maddelerine dayanmaktadır.

Kanaatimizce, medeni yargılama sürecinde olaya ilişkin objektif olgulara dair ceza yargılaması sonucunda tespit edilmiş hususlar, medeni yargılamaya tesir eder. Çünkü, delil sistemi açısından ceza yargısı, medeni yargıya oranla daha geniş imkanlara maliktir. Medeni yargılama sürecinde deliller tarafların iradesiyle hakimin huzuruna getirilir. Ceza yargısında ise tarafların iradesi gözetilmeksizin objektif olgular kendiliğinden tetkik edilir.

Kesin delil kavramı tezimizin 1.6.`ncı alt bölümünde incelenmiştir. Kesin delil, fiilin ispat edilmesi, vasıflandırılması ve faile isnat edilmesi amacıyla kullanılan, inkar ve reddedilmesi mümkün olmayan kanıtlardır. HMK`nın 204`üncü (HUMK m.295) maddesine göre, hukuk ve ceza mahkemesi ilamları, hukuk mahkemeleri için kesin delil

teşkil eder. Maddede ceza veya hukuk mahkemesi ayırımı yapılmadığı için bizim de katıldığımız görüşe göre, ceza yargılamasında şekli anlamda kesinleşmiş kararlar hukuk mahkemeleri için kesin delil teşkil eder. Ceza mahkemesinin maddi vakıayı tespit eden beraat ve mahkumiyet kararlarının, kusurun varlığını, hukuka aykırılığı ve illiyet bağını tespit eden mahkûmiyet kararlarının, hukuk mahkemeleri için kesin delil teşkil eden, bir başka ifadeyle hukuk hâkimini bağlayan ceza mahkemesi kararları olduğu, doktrin ve uygulamada genel olarak kabul edilmektedir.

Haksız fiili ve suçu oluşturan bir eylemle ilgili olarak ceza mahkemesinin haksız fiilin faili (sanık) hakkında vermiş olduğu mahkûmiyet kararı TBK`nın 74`üncü (BK m.53) maddesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Kanunun ilgili maddesine göre, medeni yargılama sürecinde akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı fiilin kasıt veya ihmalle işlenmesi tespit edildiğinde, yalnız kusur sorumluluğuna ilişkin hükümler esas alınır. Beraat hükümleri, kusur ve temyiz kudretini tespt eden, kusurun ve ziyanın ağırlığını takdir eden kısımlarıyla medeni yargılama sürecine tesir etmez. Yani, ceza mahkemesinin kararı, hukuk mahkemesinde kesin delil oluşturmayacaktır. Ancak bu madde de haksız fiil sorumluluğunun diğer iki şartı olan hukuka aykırı fiil ve uygun illiyet (nedensellik) bağı açısından ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin delil oluşturup-oluşturmayacağı açık şekilde düzenlenmemiştir. Buna rağmen, maddenin mefhumu muhalifinden yola çıkarak, bizim de katıldığımız görüşe göre, hukuka aykırı fiilin sanık tarafından gerçekleştiğini tespit eden mahkûmiyet kararının hukuk hâkimini bağlayacağı kabul edilmektedir. Ceza yargılama sürecinde kabul edilmiş mahkumiyet hükmünün, olguları tespit eden kısmına rağmen, medeni yargılama sürecinde, objektif olguların mevcut olmadığından bahisle şahsi hak talebinin reddine karar verilemez.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1.1. HAKSIZ FİİL

1.1.1. Tanımı

1.1.1.1. Genel Olarak Haksız Fiil

Bireysel davranışların ve toplumsal ilişkilerin bir kısmı hukuken önemsiz olup, hukukun incelemesi ve koruma alanı dışında kalmaktadır. Bu davranış ve ilişkiler ahlak, örf ve adet, görgü kurallarına tabi bulunmaktadır. Hukuk düzeni, her olaya hukuki önem ve sonuç bağlamaz. Ancak, bazı olaylar vardır ki, bunlar hukuken önemlidir. Hukuk düzeni, bunlara bazı sonuçlar bağlar. İşte, hukuk düzeninin önemli sayarak kendilerine hukuki sonuç bağladığı olaylara, hukuki olay denir. Hukuk düzeninin kendilerine önem verdiği olaylar, hukuki sonuç olarak, bir hakkı veya hukuki ilişkiyi kurar, değiştirir veya ortadan kaldırır. Hukuken önemli olan olayların bir kısmı bir irade açıklamasını gerektirmediği halde, büyük bir kısmı insan iradesinin sonucu olarak ortaya çıkarlar[1].

Hukuken önemli olan olaylar hukuki olaylar ve hukuki fiiller olmak üzere ikiye ayrılırlar. Hukuki olaylar, insanın bilinç ve iradesinin etkili olmadığı, kendiliğinden doğan ve hukuki sonuçlar doğuran olaylardır. Doğum, ölüm, doğal afet gibi olaylar buna örnek verilebilir. Hukuk düzeninin kendisine hukuki sonuç bağladığı bilinçli iradeye dayanan insan davranışı ise hukuki fiil adlanır. Hukuki fiillerden hukuk düzeninin olumlu karşıladığı ve yapılmasına izin verdiği fiillere *hukuka uygun fiiller*, izin vermediği ve hoş karşılamadığı zarar verici fiillere de *hukuka aykırı fiiller* denilmektedir. Hukuka aykırı fiiller hukuk düzenine ters düşen ve bu alandaki kurallara uygun olmayan olaylardır. Bunlar haksız fiiller (TBK m.49 vd.) ve borca aykırılık hallerini (TBK m.112 vd.) kapsar. Hukuka aykırı fiillerin hukuki sonuç doğurmasının sebebi, bunların herkese veya sadece belirli kişilere genel yada özel nitelikte ödevler

[1] Ahmet Mithat Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükünler*, 23. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2019, 60; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24. Baskı, Yetkin Basımevi, Ankara 2019, 165; Turgut Akıntürk, Derya Ateş, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 28. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2019, 85.

yükleyen hukuk normlarını ihlal etmesidir. Hukuka uygun fiiller ise hukuk düzeninin caiz gördüğü ve kendilerine hukuki sonuç bağladığı fiillerdir. Hukuka aykırı fiiller, hukuk düzenine ters düşmeyen ve bu alandaki hukuk kurallarına uygun olan olaylardır[2].

Hukuka veya sözleşmeye aykırı bir fiiliyle başkalarına veya karşı tarafa zarar veren kimseyi, verdiği zararı gidermekle yükümlü tutmak gerekir ki, herkes böyle fiilleriyle başkalarına veya karşı tarafa zarar vermekten çekinsin. Hukuk düzeninin, hukuka veya sözleşmeye aykırı bir fiiliyle maddi veya manevi bir zarar vermiş olan kişiyi, verdiği zararı gidermekle yükümlü tutmasına hukuki sorumluluk denir. Hukuki sorumluluk birisi "sözleşme sorumluluğu", diğeri "haksız fiil sorumluluğu" olmak üzere ikiye ayrılır[3].

Sözleşme sorumluluğu borçlunun, taraf olduğu sözleşmeden doğan borç ilişkisinde sözleşmeye aykırı davranarak diğer tarafa (alacaklıya) vermiş olduğu zararları gidermekle yükümlü olmasını ifade eder. Buna borca aykırılık da denir. Örneğin, bir kira sözleşmesinde kiraya verenin, kira konusu evi veya mağazayı kiracıya zamanında teslim etme borcunu ya da teslim ettikten sonra evi veya mağazayı kira süresince kullanılmaya elverişli durumda bulundurma borcunu hiç veya gereği gibi yerine getirmemek suretiyle kiracıya vermiş oldugu zararları gidermekle yükümlü olması gibi. Dikkat edilirse burada, mevcut bir hukuki ilişkinin taraflarından biri, hukuka aykırı bir eylemiyle bu ilişkiden doğan borcuna aykırı davranmış olmaktadır. Sözleşmeden doğan bir borçtan söz edebilmek için taraflar arasında birbiriyle uyum içinde bulunan öneri ve kabul gibi irade beyanlarına ihtiyaç bulunmaktadır[4].

Haksız fiil sorumluluğu bir kimsenin, aralarında bir ilişki mevcut olmaksızın hukuka aykırı bir fiiliyle başka bir kimseye vermiş olduğu zararları gidermekle yükümlü olmasını ifade eder. Haksız fiilin borç doğurması, taraflar arasındaki bir "muameleye" (işleme) dayanmaz. Bu fiilin borç doğurmasının sebebi, kişinin iradesi dışında, kendisine yönelik hukuka aykırı bir eylemdir[5]. Haksız fiil, failin hukuk düzenince tasvip edilmeyen ve kusurundan dolayı kendisine isnat edilebilen fiilinden dolayı karşı tarafı

[2] Akıntürk, Ateş, 85; Eren, 165-166; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 60-61.
[3] Akıntürk, Ateş, 85.
[4] Akıntürk, Ateş, 85-86; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 121.
[5] Akıntürk, Ateş, 86; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 363.

zarara uğratmasıdır[6]. Haksız fiilden dolayı sorumluluk, kanundan doğan bir sorumluluk olup, sübjektif, kusur sorumluluğudur. Haksız fiil sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için, zararı doğuran fiili işleyen kişinin, yani zarar veren failin kusurunun bulunması da gerekli olduğundan, bu sorumluluğa aynı zamanda kusura dayanan sorumluluk da denir. Ancak, bunun yanında kusurun aranmadığı sorumluluk türü de vardır ki, ona da kusura dayanmayan sorumluluk ya da kusursuz sorumluluk denir[7].

1.1.1.2. Dar ve Geniş Anlamda Haksız Fiil

Doğrudan doğruya kanundan doğan borç ilişkilerinin en önemlisi, "Haksız fiilden doğan borç ilişkileri"dir. Haksız fiili düzenleyen kurallar "Sorumluluk hukuku"nu oluşturur. Dolayısıyla, geniş anlamda haksız fiil kavramı, hem kusur sorumluluğunu, hem de kusursuz sorumluluğu içerir. Zira, tazminat ödeme yükümlülüğü sadece kusurlu davranışlara dayanmaz. Zarar verici olay, kusurlu insan davranışı dışında kalan olaylar da olabilir. Özellikle, kusursuz sorumluluk hallerinde durum böyledir. Bu nedenle, hem kusur sorumluluğunu, hem de kusursuz sorumluluğu ifade etmek üzere, sırf biçimsel ve geniş anlamda her türlü sözleşme dışı sorumluluk halleri için bir üst kavram olarak "Haksız fiil" kavramı kullanılır[8].

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK), borcun ikinci kaynağı olarak haksız fiilleri düzenlemiştir. 818 sayılı Borçlar Kanunu`nun (BK) "İkinci Fasıl" başlığı "Haksız Muamelelerden Doğan Borçlar" şeklinde idi. Ancak bu başlık isabetli değildi. Zira, hukukta muamele (işlem) kişinin iradesine dayanan bir davranışını ifade eder ve hukuksal işlemlerden doğan borçlarda kullanılan bir kavramdır. Haksız fiilin borç doğurması, taraflar arasındaki bir "muameleye" (işleme) dayanmaz. Bu fiilin borç doğurmasının sebebi, kişinin iradesi dışında, kendisine yönelik hukuka aykırı bir eylemdir. TBK, haksız fiillerden doğan borçlarla ilgili "İkinci Ayırım"ın başlığını öğretideki eleştirileri gözönünde tutarak "Haksız Fiillerden Doğan Borç İlişkileri" şeklinde düzeltmiştir[9].

---

[6] Aydın Zevkliler, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2001, 113; Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, 5. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara 1996, 309; Selim Kaneti, *Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru*, Kazancı Yayınevi, İstanbul 2007, 3-5.

[7] Ahmet Mithat Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXIX, S.3-4, Y.1973, 185-225; Akıntürk, Ateş, 86; Hasan Tahsin Gökcan, *Haksız Fiil Hukuku ve Maddi Manevi Tazminat Davaları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 32.

[8] Eren, 349-350.

[9] Akıntürk, Ateş, 87; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 363.

Geniş anlamda sorumluluk hukuku, hem sözleşme dışı sorumluluğu, hem de sözleşmeden doğan sorumluluğu kapsamaktadır. Dar anlamda sorumluluk hukuku, sadece sözleşme dışı sorumluluğu konu edinmektedir. Sözleşme sorumluluğu, dar anlamda sorumluluğun dışında kalmaktadır. Bu anlamda sorumluluk hukuku, sözleşme dışı zararlardan doğan tazminat yükümlülüğünü düzenleyen objektif kurallar bütünüdür. Böylece, sözleşme sorumluluğu, sorumluluk hukuku dışında kalacaktır[10].

1.1.2. Unsurları

1.1.2.1. Fiil

Dar anlamda haksız fiil (kusur) sorumluluğunun ilk kurucu unsuru fiildir. Hukuki değerlerin ihlali ve bundan doğan zarar, kusur sorumluluğunda insan fiiline dayanır. Zira, bir fiil mevcut olmadan failden ve mağdurun bu fiilden doğan zararından bahsetmek mümkün değildir[11].

Fiil bir insan davranışıdır. Her insan davranışı bir düşünme ve düşüncenin açığa vurulmasından geçer. İnsan davranışı düşünce aşamasında kaldığı sürece fiilden söz edilemez. Vücut hareketine dönüşmemiş insan düşünce ve tutumları, fiil niteliğini kazanamaz. Bunlar, insanın iç aleminde oluşan ve orada kalan düşünce, tasavvur veya duygulardır[12].

Bir davranışın insan davranışı olarak nitelendirilebilmesi için, failin sadece bu davranışı istemesi yeterli olup, ayrıca sonucu da istemesi veya öngörmesi gerekli değildir. Davranışın irade ürünü olmasından amaç, davranışın, failin iradesinin sonucu olması, onun yönetim ve denetimi altında bulunması, kısaca, iradenin, davranışa eğemen olması, onu yönlendirmesidir. İradeden yoksun bir davranış, umulmayan bir olay, beklenmedik bir hal niteliğini taşır. Bu nedenle, irade ürünü olmayan vücut hareketlerinin, insan davranışı olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.[13]

Davranış, insanın bir şey yapmaya veya yapmamaya ilişkin bir hareket tarzıdır. Sadece yapma şeklinde değil, yapılması gerekeni yapmama şeklinde de haksız fiil

---

[10] Eren, 551.
[11] Akıntürk, Ateş, 88; Eren, 582; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 365; Hakan Koçak, Ceza Yargılamasının Hukuk Mahkemelerini Bağlayıcılığı Sorunu, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009, 41.
[12] Eren, 583; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 365.
[13] Eren, 583.

işlenebilir[14]. Yani, haksız fiilin maddi unsuru olan fiil, olumlu tarzda olabileceği gibi, olumsuz tarzda da olabilir[15]. Sorumluluk hukuku bakımından haksız fiil, hukuka aykırı bir hareketi yapma (olumlu) veya kanunun yüklediği bir ödevi yapmamayı (olumsuz) içermektedir[16]. Haksız fiilin unsuru olan zararın fail tarafından yapılan yapma veya yapmama fiillerinden meydana gelmiş olması gerekmektedir[17].

Haksız fiil, önce, olumlu bir davranış, yani bir şey yapma, aktif bir hareket, bir eylemle işlenebilir. Gerçekten, özellikle kusur sorumluluğunda zararlı sonucu doğuran sebep, çoğunlukla olumlu bir davranıştır. Olumlu davranış, dış dünyada fark edilen bir eylem, yani bir şey yapmadır. Olumlu davranışta, davranışın maddi unsuru olan vücut hareketi aktif bir şekilde tezahür eder. Burada vücut, hareketsizlik içinde, pasif değil, hareketli ve aktiftir[18].

Yapmama şeklindeki bir eylemin haksız sayılabilmesi için, yapma yükümlülüğünün bulunması gerekir. Böyle bir yükümlülük öngören kural bulunmadıkça, kimsenin başkasının yararına hareket etme yükümlülüğü mevcut değildir[19].

1.1.2.2. Zarar

Zarar, sorumluluğun, dolayısıyla tazminat borcunun en önemli unsurunu oluşturur. Gerçekten, sorumluluk hukukunda tazminat borcunun doğabilmesi için, haksız fiillerde hukuka aykırı bir davranış, tehlike sorumluluğunda tipik tehlikenin gerçekleşmesi, olağan sebep sorumluluğunda objektif özen yükümlülüğünün ihlali sonucunda belirli bir zararın gerçekleşmiş olması gerekir. Zarar olmayan yerde hukuki sorumluluk yoktur. Ceza hukukunun aksine, sorumluluk hukukunda salt tehlike,

---

[14] Eren, 583; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 366.
[15] Nıhat Gürsel, "Haksız Eylemin Unsuru Olarak Eylem Kavramı, Özellikle Kaçınma Biçimindeki Eylem", *Yargıtay Dergisi*, S.3, 1977, 540 vd.; Hüseyin Hatemi, *Akit Dışı Sorumluluk Hukuku*, Filiz Kitapevi, İstanbul 1994, 25 vd.; Tandoğan, 1961, 12 vd.
[16] Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 199; Selahattin Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu, Atilla Altop, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, 475.
[17] Buse Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.11, Özel Sayı 2009, 183-224, 192.
[18] Eren, 584.
[19] Mehmet Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Mimoza, Konya 2012, 207; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 367.

sorumluluk doğurmaz. Diğer taraftan, ceza hukukunda, suça teşebbüs, failin cezalandırılması için yeterli olduğu halde[20], sorumluluk hukukunda zarar vermeye teşebbüs, tazminat borcunu doğurmaz. Zira, sorumluluk hukukunun başlıca amacı cezalandırmak değil, gerçekleşen zararı karşılamak, yani tazmin etmektir[21].

Zarar bir eksilmeyi ifade eder. Haksız fiilin borç doğurmasının sebebi, doğan zararı giderme yükümlülüğünden kaynaklanır. Haksız fiil faili, bu fiiliyle yaratmış olduğu eksilmeyi gidermek, zarar gören kişiyi fiilden önceki durumuna getirme borcu altına girmiştir. Haksız fiil failinin borcu, doğan bu zararı tazmin etmeye dayanır. Buna göre, haksız fiilden doğan tazminat borcunun üst sınırını doğan zarar oluşturur. Ancak, bundan, tazminat borcunun daima doğan zarar miktarına eşit olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Zira, bazen tazminat doğan zararın altında kalabilir. Bu durum TBK`nın 52`inci maddesinde yer alan tazminattan indirim sebeplerinin söz konusu olduğu hallerde gündeme gelebilir. Gerçekten de, haksız fiil sonucu bir zarar doğmasına rağmen, hükmedilecek olan tazminat miktarından indirim sebepleri mevcut ise, haksız fiil faili zararın tamamını değil, indirim sebebine göre, gerekli indirim yapıldıktan sonra kalan kısım için sorumlu tutulabilecektir[22].

Haksız fiil failinin ödemekle yükümlü olduğu tazminatın miktarı, zararın kapsamına göre belirlendiği gibi, zarardan daha fazla tazminata hükmedilmesi de mümkün değildir. Dolayısıyla, zenginleşme yasağı uyarınca, zararın miktarı tazminatın üst sınırını teşkil eder[23]. Sigorta hukukunun gelişmesiyle, haksız fiil hukukunun telafi amacı arka planda kalmış, haksız fiil hukuku nerdeyse sigortacılar arasında rücu ilişkilerini düzenler duruma gelmiştir[24].

---

[20] Bazı suç tiplerinde zarar tehlikesi bile suçun oluşması için yeterli görülür. Bkz.: Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen, Mehmet Emin Alşahin, Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 333; Fatih Birtek, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, 188; Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 202; Tuğrul Katoğlu, *Ceza Hukukunda Hukuka Aykırılık*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, 35.

[21] Eren, 587.

[22] Kılıçoğlu, 2019, 390.

[23] Günhan Gönül Koşar, "Haksız Fiil Hukukunun Amacı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 69 (3), 2020, s.1437-1473, 1449; Günhan Gönül Koşar, *Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020, 218.

[24] Başak Baysal, *Haksız Fiil Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, 10.

Haksız fiil sorumluluğunun asıl amacının telafi yada önleme olduğunun tartışmalı olmasına karşın, haksız fiil sorumluluğunun amacının cezalandırma olmadığı hususunda görüş birliği sağlanmıştır. Öğretide hakim görüş olan telafi görüşüne göre, haksız fiil hukukunun amacı; zarar gören kişinin zararının telafi edilmesidir. Haksız fiil sorumluluğunun asıl amacı zarar gören kişinin, uğradığı maddi ve manevi zararların giderilmesinin haksız fiil failinden dava ve talep edebilmesinin sağlanması olduğundan, hukuk düzeni, zarar gören kişinin lehine alacak hakkını tanır ve bu suretle sorumlu kişi, zarar görenin uğramış olduğu zararı tazmin etmekle yükümlü tutulur[25].

TBK`nın 49`uncu maddesi, zarardan söz etmekle birlikte, bu kavramı tanımlamış değildir. Doktrin ve uygulamada zarar, "geniş anlamda zarar" ve "dar anlamda zarar" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dar anlamda zarar, teknik anlamdaki maddi zararı ifade etmektedir. Maddi zarara, malvarlığı zararı adı da verilmektedir. Malvarlığı zararı, malvarlığının mevcut durumu ile hukuka aykırı fiilin işlenmemesi halinde arz edeceği durum arasındaki farkı ifade eder[26]. Geniş anlamda zarar kavramı ise, kişinin malvarlığında uğradığı zararla birlikte şahısvarlığında, başka bir deyişle manevi varlığında uğradığı zararı da kapsamaktadır. Böylece, geniş anlamda zararı, *"Bir kişinin malvarlığında veya şahısvarlığında iradesi dışında meydana gelen eksilme"* olarak tanımlamak mümkündür[27].

Haksız fiil sonucu, fiilen mevcut ve gerçekleşen zarar fiili zarardır[28]. Fiili zarar, karşı tarafın aktifinde meydana gelen eksilmeği, yani para ile ölçülebilen bir azalmayı ifade eder[29]. Zarar görenin malvarlığının mevcut net durumunda iradesi dışında

---

[25] Günhan, "Haksız Fiil Hukukunun Amacı", 1447-1448; Keskin, A. Dilşad, *Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, 91-92.

[26] Safa Reisoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Beta Yayıncılık, Ankara 2006, 147.

[27] Akıntürk, Ateş, 90; Eren, 587; Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II,* Legal Yayınevi, İstanbul 2018, 81; Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, *Borçlar Hukuku İkinci Kısım, Aktin Muhtelif Nevileri (Özel Borç İlişkileri), C.I*, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1980, 18; Necip Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Dersleri*, Birinci Fasikül, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1985, 118; Ali Naim İnan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 3. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1984, 80; M.Kemal Oğuzman, M.Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II,* 16. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016, 40; Tandoğan, 1961, 63; Murat Topuz, *İsviçre ve Türk Borçlar Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Roma Borçlar Hukukunda Maddi Zarar ve Bu Zararın Belirlenmesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, 20 vd.; Kenan Tunçomağ, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I*, 6. Baskı, Sermet Matbaası, İstanbul 1976, 144; Mehmet Ünal, "Manevi Tazminat ve Kusurun Rolü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.35, S.1-4, Ankara 1981, 397 vd.

[28] Kılıçoğlu, 2019, 398.

[29] Dalamanlı, İzgi, 7.

meydana gelen fiili azalmaya, fiili zarar adı verilir[30]. Fiili azalma, malvarlığının aktif kısmının eksilmesi şeklinde olabileceği gibi, pasif kısmının artması şeklinde de olabilir[31]. Örneğin, trafik kazası sonucu araçta meydana gelen değer kaybı, bir alış-veriş merkezinin yakılması veya yıkılması halinde yok olan ya da zarar gören ürünlerin değerleri, bankada yapılan yolsuzluk sonucu bankadan çekilen paralar fiili zarardır. Aynı şekilde, trafik kazası sonucu hasara uğrayan otobüsün tamiri ve yeniden sefere konulması için yapılan harcamalar fiili zarardır[32]. Darp edilme sonucu yaralanan kişinin yapmış olduğu tedavi masrafları, fiili zarar olarak kabul edilir[33].

Haksız fiil sonucu, fiilen gerçekleşmeyen, elde edilmesi muhtemel kazanç kaybına yol açan zararlar ise kazanç kaybı (kardan mahrumiyet) zararlarıdır. Kardan mahrumiyet, bir takım gelirlerden yoksun kalmayı ifade eder. Bu durumda, karşı tarafın aktifinde beklenen bir çoğalma haksız fiilden dolayı engellenmiş bulunmaktadır. Örneğin, araba çarpması sonucunda, taksicilik yapan bir kişinin işsiz kalması yada hastanede tedavi görmesi kardan yoksun kalmayı teşkil eder[34].

Yoksun kalınan kar, olayların normal akışına, genel hayat tecrübelerine göre malvarlığında meydana gelebilecek artışların zararverici fiil nedeniyle kısmen veya tamamen önlenmesi sonucu meydana gelen azalmayı ifade eder[35]. Şu halde burada zarar, malvarlığında kesin olarak ya da büyük bir ihtimalle meydana gelebilecek bir artışın, kısmen veya tamamen önlenmesi yoluyla ortaya çıkmaktadır. Yoksun kalınan kar sonunda malvarlığının fiili (net) durumu artış göstermemekte, başka bir deyişle, değişmemektedir. Buna karşılık, söz konusu olay malvarlığın gelecekteki muhtemel artışını önlemektedir[36].

Doğrudan doğruya zarar – dolaylı zarar ayrımı haksız eylem nedeniyle zarar gören açısından yapılan bir ayrımdır. Haksız eylemin doğrudan doğruya sonucu olan zarar doğrudan doğruya zarar, eylemin dolaylı sonucu olan zarar ise dolaylı zarardır[37].

---

[30] Antalya, *C.II*, 2018, 93; Oğuzman, Öz, *C.II*, 41.
[31] Eren, 593.
[32] Kılıçoğlu, 2019, 398.
[33] Dalamanlı, İzgi, 7.
[34] Reisoğlu, 147.
[35] Antalya, *C.II*, 2018, 93; Topuz, 47.
[36] Eren, 594.
[37] Antalya, *C.II*, 2018, 96; Eren, 596; Kılıçoğlu, 2019, 394; Oğuzman, Öz, *C.II*, 43; Topuz, 71.

Örneğin, kişinin yaralanması sonucu tedavi giderleri maddi zararını, bu yüzden katlanmak zorunda kaldığı ameliyatlar nedeniyle uğradığı zarar ise manevi zararını oluşturur. Bunlar, kişinin doğrudan doğruya uğradığı zararlardır. Aynı kişi, bu haksız fiil sonucu önemli bir iş görüşmesini kaçırmışsa, bu yüzden uğradığı zarar dolaylı zarardır[38].

Haksız eylem nedeniyle doğrudan doğruya zarar dışında, dolayı zararlardan sorumluluğun doğup doğmayacağı, illiyet bağı kavramıyla ilgili bir sorun olup, duraksamalara yol açmaktadır. İlliyet bağı unsurunun, dolayı zararın tazmininde ve sorumluluğun sınırlandırılmasında yetersiz kalması nedeniyle hukuka aykırılık teorisi geliştirilmiştir[39].

Haksız eylem bazı hallerde, bu eylemin yöneldiği kişiler dışında kalanların da zarara uğramasına yol açabilir. Ancak, bu kişiler, eylemin muhatabı olmadıkları halde, eylemden zarar gören kişilerdir[40]. Üçüncü kişiler haksız eylem nedeniyle maddi ya da manevi zarara uğramış olabilirler. Haksız eylem nedeniyle zarar gören kişilerin, yansıma yoluyla zarar gören kişilerden ayırt edilmesi amacıyla zarar görenlere "doğrudan mağdur"; yansıma yoluyla zarar görenlere ise "dolaylı mağdur" ya da "dolayısıyla zarar gören" adı verilmektedir[41].

Haksız fiilden yansıma yoluyla doğan zararlardan kural olarak sorumluluğun söz konusu olmayacağı kabul edilmektedir. Ancak, bu kuralın yasada öngörülen istisnaları öngörülmüş olabilir. Haksız fiil failinin fiil ile uygun illiyet bağı içinde bulunan ya da hukuka aykırılık bağı içinde yer alan ister doğrudan doğruya, isterse dolaylı olan zararlardan sorumlu olacağı; yansıma yoluyla zarar görenler karşısında ise kural olarak sorumlu olmayacağı kabul edilmektedir. Ancak burada önemli olan husus, zarara uğrayan kişinin haksız eylem nedeniyle doğrudan zarar gören kişi mi yoksa yansıma yoluyla zarara uğrayan kişi mi olduğunun belirlenmesidir. Bu konuda karar verebilmek

---

[38] Ayan, 230; Kılıçoğlu, 2019, 394.
[39] Kılıçoğlu, 2019, 394-395. Hukuka aykırılık teorisi için bkz., Kılıçoğlu, 2019, 402-405.
[40] Kılıçoğlu, 2019, 395. Yansıma yoluyla zarar hakkında geniş bilgi için: Kumru Kılıçoğlu, *Yansıma Yoluyla Zarar*, Turhan Kitabevi, Ankara 2012; Çağlar Özel, "Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansıma Zarar ve Giderimine İlişkin Bazı Düşünceler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.50, S.4, 2001, 81-106.
[41] Kılıçoğlu, 2019, 395; Özel, "Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansıma Zarar ve Giderimine İlişkin Bazı Düşünceler", s.87 vd.

için sorumluluk sebebi olan kuralın (normun) amaç ve adresinden hareket etmek gerekir. Sorumluluğu öngören kuralın amaç ve kapsamı içinde bulunan kişilerin uğradığı zarar haksız fiil nedeniyle doğrudan doğan zarardır. Haksız eylemin faili bu zarara uğrayanların zararından sorumlu olacaktır[42]. Böylece, failin yansıma şeklindeki zararlardan sorumlu tutulabilmesi, hem haksız fiiliyle zarar arasında uygun illiyet bağının bulunmasına, hem de ihlal edilen normun koruma amacına aykırı olmasına bağlıdır[43].

1.1.2.3. İlliyet Bağı

Hukuki sorumluluğu doğuran unsurlar arasında illiyet bağı büyük bir önem taşır. İlliyet bağı, sorumluluğun asli şartı, tazminat hukukunun temel ilkesidir. Bu şart olmaksızın bir kişinin sorumluluğu düşünülemez. İnsan düşüncesinin bir kanunu olan illiyet kavramı, zararla söz konusu davranış veya olay arasında bir sebep-sonuç bağının bulunmasını gerektirir. Hukuk biliminde, gerçekleşen zararla sorumluluğun bağlandığı olay veya davranış arasındaki sebep-sonuç ilişkisine, genel anlamda illiyet bağı denir[44].

İlliyet bağı sebep sonuç bağı demektir. Buna göre, zarar dediğimiz sonuç, buna sebep olan fiilden kaynaklanmalıdır. Haksız fiil faili ancak kendi fiilinin sonucu olan zararlardan sorumlu tutulabilir. Zarar, bu fiilden değil, başka sebeplerden kaynaklanıyorsa sorumluluk söz konusu olmayacaktır[45].

Haksız fiilden dolayı zarar verenin (failin) tazminat borcunun doğabilmesi için hukuka aykırı fiil ile zarar arasında bir illiyet (nedensellik) bağının bulunması şarttır. Fiil ile zarar arasında illiyet bağının bulunması, zararın bu fiil sonucunda meydana gelmiş olması, yani her ikisi arasında bir *"sebep-sonuç"* ilişkisinin var olması demektir. Eğer bu fiil olmasaydı uğranılan zararın doğması söz konusu olmayacak idiyse, fiil ile zarar arasında illiyet bağı var demektir. Fiil ile zarar arasında illiyet bağının mevcut olup olmadığı mantık kurallarına göre belirlenir. Örneğin, bir kimse, münakaşa ettiği (tartıştığı) arkadaşına bir yumruk atarak dişini kırarsa, mantık kurallarına göre dişin

---

[42] Kılıçoğlu, 2019, 397-398.
[43] Ayan, 231.
[44] Antalya, *C.II*, 2018, 205 vd.; Eren, 605; Fikret Eren, *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara 1975, 2 vd.; Hatemi, 51 vd.; Oğuzman, Öz, *C.II*, 45; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 573.
[45] Kılıçoğlu, 2019, 400-401.

kırılmasının yumruk atma fiilinden ileri geldiği, yani dişin kırılması olgusu ile yumruk atma fiili arasında bir illiyet bağının, bir sebep-sonuç ilişkisinin mevcut olduğu sonucuna kolaylıkla varabiliriz[46].

İlliyet bağı, temel ve niteliği ne olursa olsun, her türlü sorumlulukta büyük bir önem taşır. Bu yönden, illiyet bağı, hukuki sorumluluğun olduğu kadar, cezai sorumluluğun da temel şartlarından birini oluşturur[47]. Hukuki sorumlulukta sorumluluk; ister sözleşme dışı sorumluluğa, ister sözleşme sorumluluğuna, ister kusur sorumluluğuna, ister kusursuz sorumluluğa, hatta tehlike sorumluluğuna dayansın, illiyet bağının varlığı mutlaka aranır. Bunlardan sadece kusursuz sorumlulukta illiyet bağı, kusur sorumluluğuna oranla daha fazla önem taşımaktadır. Zira burada illiyet bağı ön plana geçmekte, sorumluluk, kusura değil; belirli bir olay veya tehlike ile gerçekleşen zarar arasındaki sebep-sonuç bağına dayanmaktadır. Bu nedenledir ki, doktrinde, illiyet bağının bu önemini belirtmek için, kusursuz sorumluluğa "sebep sorumluluğu" adı da verilmektedir[48].

İlliyet bağının nasıl belirleneceği hususunda fikir birliği yoktur. Fiil ile zarar arasında sebep-sonuç bağının tespit edilme hususunda doktrinde görüş birliği sağlanamamıştır. Yine, zarardan sorumlu kişinin belirlenmesi hususu da doktrinde tartışmalara neden olmuştur. Bu konuda, doktrinde şart teorisi ve uygun illiyet teorisi ileri sürülmüştür. Şart teorisine göre, her zarar, bunun doğumu için zorunlu bulunan bütün fiillerle sebep sonuç bağı içindedir. Bu durumda, şart teorisi, zararla illiyet bağının oluşturulmasında belirsizliklere yol açabilecek niteliktedir. Zira, bir zararın doğumunda yol açabilecek çok uzak sebeplerden dahi sorumlu tutulma tehlikesi ortaya çıkabilecektir. Bu tehlikenin ortadan kaldırılması için, failin, zarara neden olan uzak sebepler karşısında kusurlu ve sorumlu sayılamayacağı ileri sürülmesine rağmen, illiyet bağının oluşturulmasında ortaya çıkabilecek belirsizlikler yine engellenemeyecektir[49].

Şart teorisi, ilke olarak tabii sebep kavramından hareket eder. Burada şartlardan herbiri sebep adını almaktadır. Şart teorisine göre, bir olayın varlığı, zorunlu bir biçimde

---

[46] Akıntürk, Ateş, 91-92.
[47] Eren, 605; Eren, *Uygun İlliyet Bağı,* 2.; Nurullah Kunter, *Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1955, 142.
[48] Eren, 605-606.
[49] Kılıçoğlu, 2019, 401.

bu olayı meydana getiren her şartın varlığına bağlıdır. Bu şartlardan biri mevcut olmadığı takdirde, olay meydana gelmemelidir. Bu nedenle şartlardan her biri, diğer her şartı illi kılar, ona illi bir nitelik verir. Sonucu meydana getiren şartlardan herhangi birini gerçekleştiren kişi, yalnız bu şartı gerçekleştirmiş olması sebebiyle zararlı sonuçtan sorumludur. Sorumluluk için, bu kişinin diğer şartları da gerçekleştirmiş olması gerekmez. Zararlı sonucun şartlarından biri olan failin fiiline, ondan önce mevcut veya onunla birlikte ya da ondan sonra gerçekleşen fiil ve şartlar eklense bile, ilk fiil ile zararlı sonuç arasındaki illiyet bağı geçerliliğini korur[50].

Söz konusu teori için "zorunlu (olmazsa olmaz) şart" (conditio sine qua non) ifadesi de kullanılır. Şart teorisi, hukukta sorumluluk doğuran illiyet ile mantıki (doğal) illiyeti özdeşleştirerek sorumluluğu sınırsız olarak genişlettiği için eleştirilmiştir[51]. Gerçekten, bu görüş kabul edilirse, üzerine yemek döküldüğü için birinci otobüsü kaçırıp ikinci otobüse binmek zorunda kalan kişi, bindiği otobüs kaza yaptığı takdirde yemeği döken garsonu bile bundan sorumlu tutabilecektir. Zira, gecikme olmasaydı kaza yapan otobüse binmeyecek ve böylece kazadan kurtulabilecekti[52].

Şart teorisinin sebep olarak nitelendirdiği şart, zorunlu şarttır (conditio sine qua non). Somut olayda fiilen gerçekleşmiş olan sonuç ortadan kalkmadıkça, yokluğu tasavvur edilemeyecek her şart, zorunlu şarttır. Başka bir deyişle zorunlu şart, bulunmadığı takdirde, sonucun, dış alemde fiilen gerçekleştiği şekilde gerçekleşmesi düşünülemeyecek olan şarttır[53].

Uygun illiyet teorisine göre, zarardan sorumlu tutulabilecek fiilin saptanmasında, yaşam deneyimlerine ve olayların akışına göre en uygun olanının araştırılması gerekir. Zarar dediğimiz sonuçtan en uygun olan sebebin sorumlu tutulması gerekir. Bir zarara sebebiyet veren birden fazla fiil varsa, bunlar arasında en uygun olanıyla illiyet bağı kurulmalı ve sorumluluk tespit edilmelidir[54].

---

[50] Eren, 608.
[51] Eren, 609; İnan, 279.
[52] Tunçomağ, 449.
[53] Eren, 608; Haluk Tandoğan, *Türk Mesuliyet Hukuku*, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1961, 74-75.
[54] Kılıçoğlu, 2019, 401.

Bu ikinci teoriye göre, sadece, olayların süregelen akışına ve genel hayat tecrübelerine göre somut olayı gerçekleştirmeye elverişli şart ile sonuç arasında illiyet bağı vardır. Yani, mantıki açıdan sebep sayılabilecek her şart hukuki açıdan sebep sayılamaz. Şartlar arasında bir eleme yapılmalıdır. Hakim, önüne getirilen olayın normal hayat tecrübelerine göre öyle bir sonucu gerçekleştirmeye elverişli olup olmadığını tartmalı, elverişliyse illiyet bağının bulunduğunu kabul etmeli, aksi takdirde reddetmelidir[55]. Bu teoriye göre, zararın meydana gelmesine neden olan asıl fiilin, somut olayın özellikleri, olayın olağan akışı ve günlük yaşam deneyimleri dikkate alınarak tespit edilmesi gerekmektedir.[56]. Böylece, somut olayda gerçekleşen türden bir sonucu, olayların normal akışına hayat tecrübelerine göre, niteliği ve ana temayülü itibariyle meydana getirmeye genel olarak elverişli olan veya bu türden bir sonucun gerçekleşme ihtimalini objektif olarak artırmış bulunan zorunlu şart ile söz konusu sonuç arasındaki bağa uygun illiyet bağı denilir[57].

Bugün Türk hukukunda hakim teori uygun illiyet bağı teorisidir[58]. Yargıtay da kökleşmiş kararlarında, "Bir olay hayattaki genel denemelere ve olayların tabii akışına göre diğer bir olayı meydana getirmeye elverişli bulunur, diğer deyimle, olayın ortaya çıkması görünüşte söz konusu diğer bir olayın meydana gelmiş olmasıyla kolaylaşmış bulunursa, ilk olay, uygun sebep ve sonuç ölçüsüne göre, ikincisinin nedeni sayılır" demektedir[59].

1.1.2.4. Hukuka Aykırılık

Kusur sorumluluğunun kurucu unsurlarından bir diğeri de hukuka aykırılıktır. Bir davranışın haksız fiil sayılabilmesi için hukuka aykırı nitelik taşıması şarttır. Kişilerin malvarlığı ve şahısvarlığı değerlerini korumak için hukuk normları kabul edilmiştir. Bu

---

[55] Ayan, 235.
[56] Reisoğlu, 152-153.
[57] Eren, 610.
[58] Türk hukuku için bkz. Antalya, *C.II*, 2018, 208; Eren, *Uygun İlliyet Bağı*, 51 vd.; Ferit H. Saymen, Halid K. Elbir, *Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler, C.I-II*, Hak Kitabevi, İstanbul 1958, 483-484; Mustafa Reşit Karahasan, *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, C.I-II*, Sevinç Matbaası, Ankara 1981, 156; Oğuzman, Öz, *C.II*, 45 vd.
Tandoğan, 1961, 76 vd.; Tunçomağ, 450;
[59] Bkz. YHGK. 9.4.1964 T. 538 Sa. (Karahasan, *Sorumluluk, 2*85-286), YHGK. 24.6.1964 T..508\D-4E. 48İ K. (Karahasan, *Sorumluluk, 2*81-285); Y4HD..13.9.1988 TL..E. 4147, K.7408 (Uygur, Turgut, Açıklamalı-İçtihatlı *Borçlar Kanunu Genel Hükümler C.I-II*, Ender Cilt Atelyesi, Ankara 1990, 344.)

normlar, emir ve yasakları içermektedir. İşte bu emir ve yasaklara uyulmaması, fiili hukuka aykırı yapar.[60].

Genel bir tanım olarak, bir kişi hukuk sisteminin, kişilerin mal veya şahıs varlıklarını korumak için konulmuş ve herkes için gecerli olan kurallarını çiğnerse; hukuka aykın fiil işlemiş olur denilebilir. Fiilin hukuka aykırı olması için hukuk normlarının ihlal edilmesi yetmez, bir de her hangi bir hukuka uygunluk sebeplerinin bulunmaması gerekir[61].

TBK`nın haksız fiil sorumluluğunu düzenleyen 49`uncu ve devamı maddeleri "çerçeve norm" niteliğindedirler. Maddenin hükmü uyarınca, haksız fiilin unsurları; fiil, zarar, uygun illiyet bağı, hukuka aykırılık ve kusur olarak sayılmıştır. Durum bu olmakla beraber, hukuka aykırılığın nasıl belirleneceği, kusurdan ne anlaşılacağı, zararın nevileri yada uygun illiyet bağının nasıl kurulacağına dair açık ve net bir açıklama yapılmamış, bu unsurların hukuki niteliğinin belirlenmesi doktrin ve yargıya bırakılmıştır[62]. Nitekim, haksız fiil hukuku; borçlar hukukunun genel nitelikteki ilgili hükümlerinin yorumu, boşlukların kıyas yoluyla doldurulması, normun koruma amacının belirlenmesi, komşu alanlarla sınırların çizilmesi ve etkileşim bakımından önem taşır[63].

Hukuka aykırılık kavramından ne anlaşılması gerektiği, tartışmalıdır. Bunu açıklamak üzere doktrinde başlıca iki teori savunulmaktadır. Bu teoriler, "Sübjektif teori" ile "Objektif teori"dir[64].

Sübjektif hukuka aykırılık teorisi uyarınca, bir eylemin hukuka aykırı olarak nitelendirilebilmesi için, ortada bir hukuka uygunluk sebebi bulunmaksızın bu eyleme başkasına zarar verilmiş olması yeterlidir[65]. Başka bir deyişle, hiç kimsenin hukuk düzenince korunan bir hakka dayanmaksızın başkasına zarar vermesi kabul edilemez.

---

[60] Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, 1996, 336.
[61] Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 475-476.
[62] Günhan, "Haksız Fiil Hukukunun Amacı", 1439.
[63] Atamer, Yeşim M., *Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması Özellikle Uygun Nedensellik Bağı ve Normun Koruma Amacı Kuramları*, 1. Baskı, Beta Basım Yayın, İstanbul 1996, 98; Baysal Başak, *Zarar Görenin Kusuru (Müterafik Kusur)*, Beta Yayınevi, İstanbul 2012, 12 .
[64] Bkz. Tandoğan, 1961, 43 vd.
[65] Pınar Çağlayan Aksoy, *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tazmini*, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2016, 217; Kaneti, *Hukuka Aykırılık*, 77-81.

Zira bu görüş uyarınca, ancak istisnai durumlar için öngörülmüş olan hukuka uygunluk sebeplerinden biri olmaksızın başkasına verilen salt ekonomik zarar da dahil olmak üzere her türlü zararın giderilmesi gerekecektir[66]. Nitekim, zarar verici fiil, ancak failin böyle bir fiili işlemeye yetkili (haklı) olmaması durumunda hukuka aykırıdır[67]. Durum bu olmakla beraber, sınırlı sayıda olan hukuka uygunluk sebeplerinin haksız fiil sorumluluğunun sınırlandırılması amacına her zaman hizmet etmeyecekleri ortadadır[68].

Objektif hukuka aykırılık teorisi ise, bir hukuka uygunluk sebebinin bulunmadığı sürece her türlü zararverici eylemi hukuka aykırı olarak kabul eden sübjektif teorinin tam karşısında yer almaktadır. Bu teori uyarınca, bir başkasına zarar veren bir eylemin haksız fiil sorumluluğuna neden olabilmesi için bir zararın ortaya çıkması yeterli görülmemekte, bunun yanı sıra söz konusu eylemi yasaklayan bir hukuk kuralının ihlal edilmiş olması gerekmektedir[69]. Sübjektif hukuka aykırılık teorisini savunan yazarların aksine, bu görüşü savunan yazarlar, hukuka aykırılık unsurunun belirlenmesinde sadece zarar veren kişiyi değil, hem de hukuk düzeninin ihlalini esas almaktadırlar[70].

Türk öğretisinde hakim olan görüşün objektif hukuka aykırılık teorisi olduğu belirtilmelidir[71]. Ayrıca, TBK'nın 49`uncu maddesinin 2. fıkrasının hükmü uyarınca, objektif hukuka aykırılık teorisinin desteklendiği söylenebilir. Zira bu fıkra uyarınca, haksız fiil sorumluluğunun doğması için kural olarak "zarar verici eylemi yasaklayan bir hukuk normuna" ihtiyaç duyulsa da, bazı istisnai durumlarda söz konusu normun ihlali olmaksızın da sorumluluğun doğabileceği hükme bağlanmıştır[72].

Karma görüş ise neticenin ve eylemin hukuka aykırılığının bir arada değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, mutlak hakların ihlalleri bakımından neticenin hukuka aykırılığı, mutlak hak ihlalleri dışında kalan zararlara neden olan olaylarda ise, eylemin hukuka aykırı olması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu

---

[66] Gökçe Kurtulan, "Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.23, S.1, 465-504, İstanbul 2017, 469.
[67] İnan, 256.
[68] Sanlı, Kerem Cem, *Haksız Fiil Hukukunun Ekonomik Analizi*, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007, 407.
[69] İnan, 256; Kurtulan, "Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru", 470; Tunçomağ, 430.
[70] Atamer, 24; Çağlayan Aksoy, 218.
[71] Kaneti, *Hukuka Aykırılık*, 82; Sanlı, 407.
[72] Kadir Berk Kapancı, *Ahlaka Aykırı Bir Fiille Kasten Verilen Zararın Tazmini*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016, 7-8.

görüşe katılan yazarlarca, kusursuz sorumluluk hallerinde hukuka aykırılığın bir unsur olarak kabul edilebilmesinin ancak karma teori sayesinde mümkün olduğunu ifade edilmiştir[73]. Zira, objektif (kusursuz) sorumluluk hallerinin çoğunda haksız fiil failinin hukuk normuna aykırı eyleminden , dolayısıyla fiilin hukuka aykırılığı söz konusu olmadığından, neticenin hukuka aykırılığının kabul edilmesi gerekecektir[74].

Bizim de katıldığımız hakim teoriye göre, hukuka uygunluk sebeplerinden birinin bulunmaması halinde, başkalarına zarar vermeyi yasaklayan veya zararlı sonucu önlemek amacıyla belirli bir davranışı emreden hukuk kurallarına aykırı her davranış, hukuka aykırıdır. Şu halde, zarar verici fiil, başkasının hukukça korunan bir varlığına müdahaleyi yasaklayan veya böyle bir müdahaleden kaçınmayı emreden hukuk normuyla çatıştığı zaman, hukuka aykırılık gerçekleşmiş olur. Başka bir deyişle, kişilerin mal ve şahıs varlıklarını doğrudan doğruya veya dolaylı bir şekilde koruma amacı güden, yazılı ya da yazılı olmayan emredici davranış kurallarının ihlaline, hukuka aykırılık denir[75].

Bu durumda ihlal edilen hukuk normu kamu hukukuna ilişkin bir norm olabileceği gibi, özel hukuka ilişkin bir norm da olabilir.[76] Hukuka aykırılık, işlenen ve kanundaki tarife uygun bulunan fiile hukuk düzenince cevaz verilmemesi, bu fiilin mübah sayılmaması, yalnız ceza hukuku ile değil, bütün hukuk düzeni ile çelişki ve çatışma halinde bulunması demektir[77]. Mevzuat, ilmi ve kazai içtihatlar ışığında ifade olunacaksa; hukuka aykırı fiil, birşeyi yapmayı emreden veya yapmayı yasaklayan kamu yada özel hukuk normlarının ihlal edilmesidir[78]. Bir fiilin hukuka aykırı olup olmadığı tüm hukuk düzeni göz önünde tutulmak suretiyle belirlenebilir[79].

Yukarıda yapılan tariften de anlaşılacağı üzere, hukuka aykırılık iki unsurdan (şarttan) oluşur. Bunlar, hukuka aykırılığın olumlu ve olumsuz unsurlarıdır. Hukuka aykırılığın olumlu unsur, zararlı sonucu, yani zarar vermeyi yasaklayan veya böyle bir

[73] Eren, *Uygun İlliyet Bağı,* 138; Kurtulan, "Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru", 476.
[74] Kurtulan, "Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru", 476.
[75] Antalya, *C.II*, 2018, 42; Eren, 660; Kaneti, *Hukuka Aykırılık*, 39.
[76] Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 194; Eren, 662; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 368.
[77] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 475.
[78] Bilge Öztan, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 9. Baskı, Yetkin Turhan Kitabevi, Ankara 2002, s.80; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 476.
[79] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 368.

sonucu önlemek amacıyla belirli bir davranışı emreden bir hukuk normuna aykırı davranıştır. Bu unsura kısaca yasaklayıcı veya önleyici davranış normlarının ihlali de denilebilir. Hukuka aykırılığın olumsuz unsuru ise, somut olayda hukuka uygunluk sebeplerinin mevcut olmamasıdır. Hemen belirtelim ki, hukuka aykırılık değer hükmü verilirken, bu iki unsur aynı anda göz önünde tutulur. Bu itibarla hukuka uygunluk sebeplerinin birinin mevcut olması halinde zarar verici fiil hukuka aykırı olmaz. Bir fiilin işlenmesi, ancak kanunda öngörülen cezanın, toplum yararı yanında bireylerin de hak ve çıkarlarını koruma amacı taşıması halinde hukuka aykırı bir fiil olur[80].

Hukuka aykırılığın olumlu unsuru, başkasına zarar vermeyi yasaklayan veya zararı önleme amacı güden bir davranış normunun ihlalidir. Hukuka aykırılık, genel olarak mutlak bir hakkın ihlali veya kişilerin menfaatini koruma amacı güden emredici bir davranış kuralının çiğnenmesi şeklinde ortaya çıkar. Ancak, kanun koyucu adalet ve ahlak duygularına saygıyı sağlamak, kamu vicdanını tatmin etmek amacıyla ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar vermeyi de hukuka aykırılık ile bir tutmuştur. Yalnız burada mutlak bir hak veya kişilerin ekonomik menfaatini koruyan bir hukuk kuralına aykırılık mevcut olmayıp, ahlak kurallarına aykırılık söz konusudur[81].

Hukuka aykırılığın olumsuz unsuru, zarar verenin, bu şekilde davranmasına izin veren bir hukuk normuna dayanmasıdır. İkinci unsurun varlığı, zarar verenin davranışını hukuka uygun kılar. Bu unsur, "hukuka uygunluk sebepleri"ni oluşturur[82]. Hukuka uygunluk sebeplerinin bulunduğu yerde davranış, her zaman, yani başından itibaren hukuka uygun bir davranış olup, böyle bir davranış, hiçbir zaman hukuka aykırı olmaz. Bu sebeplerden birinin varlığı, işlenen fiilin hukuka aykırı bir fiil olarak nitelendirilmesini önler. Böylece, haksız fiil sorumluluğu için aranılan "hukuka aykırı fiil" unsuru gerçekleşmemiş olur[83]. Hukuka uygunluk sebepleri, çatışan hukuki varlık ve menfaatlerinin, dolayısıyla iki koruma normunun bir karşılaştırılmasının, bir dengelemesinin sonucudur. Başka bir deyişle, hukuka uygunluk sebepleri, birbiriyle çatışan iki hukuki varlık veya menfaatten, iki koruma normundan birinin daha üstün tutulmasını ifade eder. Üstün tutulan varlık veya menfaat, zarar verenin menfaatidir.

[80] Eren, 661-663.
[81] Kapancı, 12 vd.; Oğuzman, Öz, *C.II,* 65 vd.
[82] Selim Kaneti, Çatışan Değerlerin Tartılmasına Dayanan Hukuka Uygunluk, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler II Sempozyumu, İstanbul 1981, 143 vd.
[83] Akıntürk, Ateş, 89.

Somut olayda zarar veren lehine bir üstün koruma normun, dolayısıyla bir uygunluk sebebi varsa, onun davranışı, hiçbir zaman hukuka aykırı olmamıştır. Zira bu takdirde, başından itibaren zarar verenin davranışı, zarar göreni koruyan bir normu ihlal etmemiş demektir. Bu nedenle hukuka aykırı bir davranışın, daha sonra bazı sebeplerin meydana çıkmasıyla hukuka aykırılığı ortadan kalkmaz[84].

Hukuka aykırılık, bir değer hükmüdür. Hukuk düzeninin hukuka aykırı olarak nitelendirdiği bir davranış, her zaman hukuka aykırı olarak kalır. Bir davranışı, bir fiili önce hukuka aykırı olarak nitelendirip, sonra da bazı sebeplerin varlığını ileri sürüp, bu sebeplerin fiilin hukuka aykırılığın ortadan kaldırdığını iddia etmek mümkün değildir. Bu davranış, bir tek tespit ve hükümle ya hukuka aykırı ya da hukuka uygun olarak nitelendirilir. Başkasına zarar vermeyi, hukuka uygun bulan yine bizzat hukuk düzeni, hukuk normlarıdır. Bu tür normlara, "kendi kendini koruma normları" adı verilir. Kendi kendini koruma normları, çatışan iki menfaatten hangisinin feda edileceğini tayin eder. Bu tayin sonunda başkalarının hukuki varlıklarına müdahale hukuka uygun hale gelir[85].

1.1.2.5. Kusur

TBK`nın 49`uncu maddesinin 1. fıkrası, kusur sorumluluğunda kusuru, sorumluluğun kurucu unsuru olarak düzenlemiştir. Ancak, sözü geçen madde, kusur kavramını tanımlamış değildir. Kusurun tanımı, doktrin ve uygulamaya bırakılmıştır. Doktrin ve uygulamadaki hakim görüşe göre, hukuk düzeninin kınadığı, kısaca hoş görmediği davranış biçimine kusur denir[86].

Hukuk düzeni, her şeyden önce bir toplum düzenidir. Toplum içinde birlikte yaşayan kişiler, birbirleriyle ilişkilerinde belirli bir davranış biçimine uygun hareket etmek zorundadırlar. Hukuk düzeni, herkesten bu davranış biçimine göre yaşamasını, hareketlerini buna uydurmasını ister. İşte kusur sorumluluğunda, benzer durum ve

---

[84] Eren, 676.
[85] Eren, 677.
[86] Oğuzman, Öz, *C.II,* 55; Selim Kaneti, "Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur Kavramının Görevi", Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler I Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Yayını, İstanbul 1980, 29-66, 40 vd.; Tandoğan, 1961, 45; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 492; Tunçomağ, 439. Kusur konusunda özgün bir çalışma için bkz. Cengiz Koçhisarlıoğlu, Haksız Eylem Kusuru, C.I, II, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara 1990.

şartlar altında bulunan kişilerden beklenen bu ortalama davranış biçimine uymayan, ondan sapan ve ayrılan davranış biçiminin niteliği, kusur olarak adlandırılmaktadır[87].

Kusur, bir kimsenin hukuk düzeni tarafından tasvip edilmeyen ve uygun bulunmayan davranış biçimidir. Bu nedenle kusur, haksız eylemin sübjektif unsurudur. Kişinin ortaya koymuş olduğu ve fiil olarak adlandırdığımız davranışı hukuk düzeni tarafından tasvip edilmemesi nedeniyle kusurlu sayılmaktadır. O halde, kusur, fiilin niteliğiyle ilgili bir kavramdır. Hukuk düzeni "davranışının bu şekilde olmamasını" beklediği için kişiyi kusurlu saymaktadır[88].

Kusur, ya zararlı sonucu bilerek istemek, yada yasaklanmış eylemi yapmamak hususunda gerekli özeni göstermemektir[89]. Kusur kavramı, hukuka aykırı bir fiil işleyen kimsenin hukuk düzenince beğenilmeyen zihin ve ruh hali içinde bulunmasını ifade eder[90]. Haksız fiilden dolayı açılan hukuk davasında failin tazminata mahkum edilmesi, davacının iddiasını ispat etmesi, hakimin ise kendi usul kanununa göre somut olayın özelliklerini tespit etmesi gerekmektedir[91].

Subjektif kusur teorisi, kusuru failin psikolojik ve moral şartlarına göre değerlendirir. Bir davranışın faile kusur olarak yükletilebilmesi için, onun haksız fiili işlerken içinde bulunduğu psikolojik ve fikri şartları, kişisel yeteneklerini, yetişme, eğitim ve öğrenim düzeyini, fiziki güçlerini, meslek becerilerini göz önünde tutmak gerekir. Kusur, zarar verici davranışma değil, failin, iradi ve zihni yapısıyla ilgilidir. Bir davranış, faile kusur olarak yükletilirken, onun kişisel ve bireysel nitelik ve yeteneklerinden soyutlanamaz. Sübjektif teoriye göre kusur, faildeki bir irade zayıflığı, bir irade eksikliğidir[92].

Objektif kusur teorisinde bir davranışın kusurlu olup olmadığı değerlendirilirken, zarar veren, yani fail değil, objektif bir tip ele alınmaktadır. Bu tip, failin mensup olduğu sosyal veya mesleki grup içinde, aynı şartlar altında yaşayan makül, dürüst ve

---

[87] Antalya, *C.II*, 2018, 21; Tandoğan, 1961, 45.
[88] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 407.
[89] Turgut Akıntürk, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 13. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2007, 81; Yılmaz, 490; Zevkliler, 118.
[90] Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 492.
[91] Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 198.
[92] Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 663-664. Bkz. Güven, Osman Sabri, "Kusur Kavramı ve Çeşitleri (I), YD., C.XX, Y.1981, 570-588, 570 vd.

orta zekalı bir insan tipidir. Bu tipin davranışı, örnek (model) davranış olarak ele alınmakta ve bununla failin davranışı kıyaslanmakta, karşılaştırılmaktadır[93].

Kusurun sübjektif yönü, failin sorumluluk ehliyeti ile ilgilidir. Kusur sorumluluğunda zararlı sonucu doğuran davranışın faile yükletilebilmesi gerekir. Böylece, fail ile fiil arasında sübjektif bir bağın kurulması sorumluluk ehliyetini oluşturur. Sorumluluk ehliyeti, failin ayırt etme gücüyle ilgili olduğundan, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin davranışı, ona kusur olarak yükletilemez[94]. Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişi, sorumluluk ehliyetine de sahip değildir. Böyle bir kişi, genel ödev ve yükümlülüklere aykırı hareket etse bile, ilke olarak sorumlu tutulamaz. Sorumluluk veya kusur ehliyeti, failin sadece ayırt etme gücüne sahip olmasını gerektirir; onun ayrıca ergin olması şart değildir. Burada fiil ehliyeti aranmaz[95].

Kusurun objektif yönü, failin davranışının aynı şartlar altında bulunan örnek kişiden beklenen davranış tipinden sapması, ona uygun olmaması sorunuyla ilgilidir. Burada failin mensup olduğu sosyal ve mesleki grupta bulunan makul, dürüst ve orta zekada bir insanın davranış biçimi, örnek davranış olarak esas alınmaktadır. Kusurun objektif yönü, zararı önceden görüp, bunu önlemek için zarar verenin göstereceği özenle ilgilidir[96].

Kusur, kusur sorumluluğunda, sorumluluğun, yani tazminat miktarının belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Bu anlamda kusur, sorumluluğu sınırlayan bir unsurdur. Buna karşılık, kusursuz sorumlulukta kusur, sorumluluğun kurucu şartlarından biri değildir. Ancak, burada da kusur zarar veren ve zarar gören kişiler yönünden bazı roller oynar. Nitekim, haksız fiil nedeniyle zararın doğumunda, fail yanında, zarar görenin veya üçüncü kişilerin de kusurlu davranışları etkili olabilir. Bu durumda, haksız fiil failinin doğan zarardan kusuru oranında sorumlu tutulması gerekir. Zira, zarar görenin zararın doğumuna ya da artmasına sebebiyet veren davranışlarının tazminattan indirim hatta tazminat talebinin red edilmesi sonucunu doğurabileceği kabul edilmektedir. Zarar görenin ortak kusuru olarak adlandırdığımız bu durumlar, sorumluluğun koşullarının gerçekleşmesi halinde, hükmedilecek tazminat miktarını

[93] Eren, 642-643; İnan, 265.
[94] Antalya, *C.II*, 2018, 24, Eren, 645; İnan, 271; Karahasan, *Sorumluluk*, 140; Oğuzman, Öz, C.II, 205.
[95] İnan, 271; Karahasan, *Sorumluluk*, 140; Y4HD. 13.3.1989 T. 10059\2236 (Uygur, *C.I-II, 322*).
[96] Eren, 644-645.

etkilemektedir[97]. Bu durumda, zarar verenin kusuru, ek kusur olarak nitelendirilir ve zarar görenin kusurunu o oranda giderir[98].

Zararlı sonuç, kusursuz sebep sorumluluğunda zarar verenin ve zarar görenin kusurlu davranışları sonunda meydana gelmişse, ek kusur, zarar görenin kişisel kusurunu nötralize ettiği için zarar gören, indirim yapılmaksızın tüm tazminatı alır. Bunun sebebi, "kusursuz sorumlulukta sorumlu, kusursuz olmuş olsaydı bile, nasıl olsa zararı tazmin etmek zorunda olacaktır" fikrine dayanmaktadır. Onun üstüne üstlük bir de kusurlu olması, sorumluluğunu bu şekilde ağırlaştırmaktadır. Ek kusur, aynı rolü, beklenmedik hal, zarar görenin bünyevi istidadı gibi diğer indirim sebepleri yönünden de oynar. Böylece, ek kusur, kusursuz sorumluluk hallerinde de tazminat miktarının hesaplanmasında rol oynamaktadır[99].

1.2. SUÇ

1.2.1. Tanımı

1.2.1.1. Genel Olarak Suç

Suç, toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin açık ve bilinçli bir ihlali veya en azından bu değerleri korumaya matuf kurallara özensizlik niteliği taşıyan insan davranışı olarak karşımıza çıkan bir haksızlık; hukuka aykırılık teşkil eden muayyen bir haldir[100]. Bir eylemi suç olarak nitelendirebilmek için şu üç şartın varlığı gerekmektedir. Haksızlık teşkil eden bir fiilin bulunması, bu fiilin bir hukuki değeri ihlal etmesi sebebiyle kanun tarafından yasaklanması ve nihayet bu fiilin hukuka aykırı bir şekilde yapılmış olması gerekir[101].

---

[97] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 411.
[98] Antalya, *C.II*, 2018, 382; Karahasan, *Sorumluluk*, 139; Oğuzman, Öz, *C.II*, 204.
[99] Eren, 644.
[100] İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, 150.
[101] İzzet Özgenç, Suçun yapısında Kusur (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi) İstanbul 1997, 63-64. Aynı yönde bkz. Mahmut Koca, İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümleri*, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, 119; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 6. Baskı, 2006, 151-152.

Suç, tipe uygun, hukuka aykırı bir haksızlıktır. Bu şekilde tanımlanan suç, bazı ceza kanunlarında ağırlığına göre, ikili ve üçlü ayrımlara tabi tutulmuştur[102]. Suçlar; üçlü ayrıma göre cürüm, cünha, kabahat ve ikili ayrıma göre cürüm, kabahat olarak sınıflandırılmıştır. Haksızlık teşkil eden bir fiilin suç ya da kabahat olması uygulanacak hükümler ve yaptırım açısından önemli farklılık ortaya çıkarmaktadır[103].

Modern ceza hukuku, fail değil; fiil ceza hukukudur ve ceza hukuku her türlü davranışla değil, sadece kanunun suç olarak tanımladığı davranışlarla ilgilenir[104]. Cezalandırmanın esasını insan davranışı oluşturduğuna göre, suç tarifinin ve dolayısıyla bütün suçlara hakim olması gereken unsurların insan davranışı esas alınarak ortaya konulması gerekir[105].

Ceza hukukunun temel kavramı suçtur. Faile, suç işlediği için ceza verilir. Suç politikası, cezaların caydırıcılığı, işlenen suça karşılık verilecek cezanın orantılı olması ve suçlulukla mücadele hakkında toplumun bilinçlendirilmesi gibi suçun işlenmesinden önce bunu önlemeye yönelik tedbirler içermektir[106]. Bu nedenle suç politikası önleme ve cezalandırma unsurlarının her ikisini de kapsamaktadır[107].

Ceza hukuk normu iki meseleyi ihtiva eder: Menedilen hal, hareket ve tutum ile aksi takdirde uygulanacak yaptırım. Böylece, ceza kanunları ile cezai hüküm içeren özel kanunlar tarafından ceza tehdidi altında yasaklanan eylemin unsurları ve müeyyidesi belirlenir. Uygulamanın araştırarak değerlendireceği iki hukuki mesele bulunmaktadır: Birincisi, kanunda suç olarak nitelendirilen eylemin somut olayın özellikleri ile örtüşüp örtüşmediği; ikincisi, örtüşmesi halinde faile uygulanacak yaptırımın tayin edilmesidir. Birincisi, suç genel teorisinin, ikincisi ise yaptırım teorisinin kapsam alanına girer[108].

---

[102] Suçların ağırlığına göre ayırımına ilişkin geniş bilgi için bkz. Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992, 46 vd.; Baha Kantar, *Ceza Hukuku, Başlangıç,* Ankara 1937, 131 vd.; Uğur Alacakaptan, *Suçun Unsurları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara 1970, 21 vd.

[103] Ayrıca bkz. Hamide Zafer, Gülfem Pamuk, Kerim Çakır, *Gerekçeli, İçtihatlı Kabahatler Kanunu*, Beta Basım Yayın, İstanbul 2014, 1 vd.; Koca, Üzülmez, 12. Baskı, 2019, 42-43.

[104] Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, 150.

[105] Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2013, 167.

[106] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 49; Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım C.I*, 11. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1994, 305.

[107] Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2019, 61.

[108] Veli Özer Özbek, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, 41; Demirbaş, 11. Baskı, 2016, 50;

TCK`da, birçok yabancı kanunlarda olduğu gibi, suçun genel bir tanımına yer verilmemiştir. Bunun yerine, Kanunun amacı belirtilmiş ve suçların nitelendirilmesi yoluna gidilmiştir[109]. Kanun tarafından yapılmayan tanım doktrinde yapılmıştır. Suç kavramı, suçların vasıflandırılması yoluyla tanımlanabilir[110], fakat ceza hukukunda önemli olan, suçun hukuki yönden tanımlanmasıdır[111].

Suç genel teorisi evvela hukuki bir kavram olarak suçun ne olduğunu, diğer hukuka aykırı fiillerden ne suretle ayrıldığını, onu meydana getiren genel unsurların nelerden ibaret bulunduğunu, suçun daha ağır veya daha hafif sayılmasını gerektiren sebeplerin neler olduğunu inceler; bundan sonra, çeşitli suçları ele alarak, bunların hangi hukuki değeri korumak için meydana getirildiğini gösterir ve bu suçları gruplar haline getirmeğe çalışır. Bu suretle, işlenen suçlar; malvarlığı aleyhine işlenen suçlar, kamunun güveni aleyhine işlenen suçlar diye bir takım gruplar meydana getirerek, her birinin ortak ve özel unsurlarını, her bir gruba ait ağırlatıcı ve hafifletici sebepleri, yine her gruba özgü ve failin cezalandırılmasına bir suretle engel olan halleri inceler[112].

Somut olayda hangi fiillerin suç, nelerin suç olmadığının tespit edilebilmesi mümkün olabileceği gibi, çeşitli suç tiplerinin birbirleri ile olan ilişkisi, birbirine benzer özellikleri ve birbirinden olan farkları da, özel kısımdaki suç tiplerinin unsurlarından anlaşılır. Özel kısımda tespit edilmiş bulunan suç tipleri, bir fiilin belirli bir suçu oluşturabilmesi için zorunlu olan maddi ve manevi unsurlarını gösterse dahi, her suçta bulunması gerekli olan genel unsurlar hakkında birşey söylemez. Ceza Kanunlarının genel kısmında her suç için uygulanabilecek genel prensipler belirtilmiş ise de, bu prensip ve kuralların eksiksiz olarak bu kısımda düzenlenmiş olması da, çeşitli sebeplerle imkansızdır. Bazen, kanunkoyucu belirli bir prensibi ortaya koymaktan bilerek çekinir ve bunu uygulama ve doktrine bırakır veya böyle bir prensibin

---

Semih Yumak, "Ceza Hukuku Bilimleri Kavramına Genel Bir Bakış", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2021, C.12, S.1, 394-411, 397.

[109] Haydar Erol, *Gerekçeli, Açıklamalı ve İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu*, Yayın Matbaacılık, Ankara 2005, 1 vd.; Mehmet Tahir Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, 1. Baskı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1949, 86 vd.

[110] Alacakaptan, 1.

[111] Nurullah Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1949, 33 vd.

[112] Dönmezer, Erman, *C.I*, 305.

gösterilmiş olmasının ayrıntı olabileceği düşüncesi ile, her olayla ilgili bir kural koymak istemez[113].

1.2.1.2. Suçun Şekli ve Maddi Tanımı

Şekli anlamda suç, ceza kanununda veya ceza hükümlü özel kanunlarda unsurları belirtilmiş fiildir. Bu fiilin karşılığında faile ceza yada güvenlik tedbirleri uygulanır. Söz konusu fiil, failin kusurlu olması sebebiyle ona isnat edilir ve hukuka aykırı fiil olarak kabul edilir[114].

Suç ve cezaların kanuniliği ilkesi karşısında, bir fiilin şekli anlamda suç sayılmasında kanunun oynadığı rolü inkar imkansızdır. Fakat bu tanımlama, ceza kanununda suç olarak nitelendirilen fiilin sadece şekli anlamda tanımını oluşturur. Suç tiplerinin incelenmesi, suç sayılan insan fiillerinin ortak bir özelliği olduğunu gösterir. Suç fiiller her zaman, ya sosyolojik içerikli (tabiatçı) ya da ideal (soyut) bir menfaati ihlal (zarar, tehlike) etmektedir. Yani suç, bir ceza normunun öngördüğü ve normun, toplumsal boyutu içinde koruduğu hukuki bir menfaatin ihlalidir[115].

Suç tipik bir fiil (şekli anlamda suç) olmanın ötesinde, ihlal edici (zarar, tehlike) insan davranışıdır (maddi anlamda suç). Yani suç, tipik hukuka aykırılık olmakla beraber, hukuki bir menfaati ihlal etmeli, yani bunu zarara uğratmalı veya zarar tehlikesine maruz bırakmalıdır. Yapısal unsurlarından (hareket, netice, illiyet bağı) biri eksik olan fiil şekli anlamda suç teşkil etmez; bunun gibi söz konusu tipik şartları bünyesinde taşıyan ancak normun koruduğu menfaati ihlal etmeyen fiil de maddi anlamda suç teşkil etmez. Bu itibarla tipiklik ve ihlal edicilik, cürmi fiili bütünleyen ona ceza hukuku alanında anlam ve önem kazandıran iki niteliktir[116].

Cezalandırmanın, fiilin ihlal ediciliği esasına dayandığını açıkça gösteren normatif düzenlemelerin bulunmadığı sistemlerde bu sonuç işlenemez suç kavramından çıkartılmaktadır. İşlenemez suç, zararlı ya da tehlikeli neticenin; hareketin elverişsizliği

---

[113] Önder, 151.
[114] Kayıhan İçel, Ali Hakan Evik, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Kitap, Yenilenmiş 4. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul 2007, 3.
[115] Selahattin Keyman, "Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XL, S.1-4, Ankara 1988, 130.
[116] Keyman, "Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket", 132.

veya suçun maddi konusunun bulunmaması nedeniyle imkansız hale gelmesini ifade eder. İşlenemez suç, tamamlanmış bir tipik fiilin (şekli anlamda suçun), elverişsizliği nedeni ile, normun koruduğu hukuki menfaati ihlal etmesinin (maddi anlamda suç) imkansızlığı hipotezini ifade eder ve bu durumda tipik fiile rağmen faile ceza verilmemesi sonucunu doğurur[117].

Suçun, maddi anlamda ifade edilmesi gerekirse, maddi anlamda suç, toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin bilerek ve istenerek ihlalini (kast) veya bu değerleri korumaya yönelik kurallara karşı özensizliği (taksir) ifade eden insan davranışı olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle suç, bir haksızlıktır, diğer bir ifadeyle suç, hukuka aykırı tipik bir fiildir[118].

Doktrinde suçun tanımı çeşitli yönlerden ele alınarak yapılmıştır. Bunlar hareket, kusur çeşidi ve suçların ağırlığına göredir. Suçun unsurları ile ilgili olarak öğretide iki ile sekiz arasında değişen unsur kabul edilmiştir[119]. Suçun unsurlara ayrılması hukuki bir gerçektir; her unsurun kendisine düşen görevi ve fonksiyonu yapılabilmesi, suçun unsurlara ayrılmak suretiyle incelenmesi ile mümkündür. Suç kavramının hukuki yönden tanımlanması amacıyla, onun genel unsurlarının tespit edilmesi gerekir[120].

Suçun varlığı için gerekli olan unsurları kendi aralarında ikiye ayrılabilir: genel ve özel unsurlar. Bütün suçlar bakımından ortak olan ve bulunmadıkları zaman suçun oluşmasını engelleyen unsurlara suçun "genel unsurları" denir. Her suçta mutlaka bulunması gereken bu unsurlar aynıdır. Suçun temel şeklini meydana getiren genel unsurların bulunmaması halinde suçun özel unsurundan bahsedilemeyeceği tabiidir. Buna mukabil, ceza kanunlarının özel bölümünde veya ceza hükümlü özel kanunlarda yer alan ve suçta farklı bir şekilde beliren unsurlara özel unsurlar denir. Bu özel unsurlardaki farklılık nedeniyle kanunlarda her suça verilen ad değişmektedir. Suçun asli unsurları yanında, suçun varlığını veya yokluğunu etkilemeyen, sadece cezanın artmasına veya azalmasına neden olan unsurlara, suçun nitelikli unsurları denir[121].

---

[117] İşlenemez suç ve bunun çeşitli anlayışları konusunda bkz. Uğur Alacakaptan, "İşlenemez Suç", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2011, C.34, S.1-4, 715-730.
[118] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 257.
[119] Geniş bilgi için bkz. Kunter, *Kanuni Unsurları,* 22-26.
[120] Önder, 4-5.
[121] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 260

Suçun dört unsuru olduğu görüşü kabul edilirse, bunları kanuni unsur (tipiklik), maddi unsur (hareket, sonuç ve nedensellik bağı), hukuka aykırılık unsuru ve manevi unsur (kast, taksir) olarak sayabiliriz. Bu unsurların herhangi birinin olmaması fiili suç olmaktan çıkarmaktadır. Unsurlarını; hareket, tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluk olarak dörde ayırmak suretiyle suçu inceleyeceğimize göre, bu unsurlar bir cümle içinde belirtilmek gerekirse, suç tarifimiz şöyle olacaktır; tipikliğe uygun, hukuka aykırı, kusurlu, hareket - suçtur[122].

1.2.2. Unsurları

1.2.2.1. Fiil

İcrai veya ihmali davranışla gerçekleştirilen fiilin varlığı suçun mevcudiyeti için aranan en önemli şartlardan biridir (*nullum crimen sine actione*). Fiil yoksa, kastın yahut taksirin veya tipe uygun eylemin mevcut bulunup bulunmadığı yönündeki araştırmalar gereksizdir.

Dolayısıyla, dış dünyada meydana getirilen bir etkinin "fiil" olup olmadığı çözülmeden, suçun yapısı ve haksızlığın tespiti hususunda sonuca ulaşmak mümkün değildir[123].

Ceza hukukunu ilgilendiren hayat olayları incelendiğinde, insanın dış dünyada meydana getirdiği değişiklik ve etkilerin ne kadar önemli olduğu anlaşılır. İnsanla hukuk düzeni arasındaki ilişki, insanın dış dünyaya yansıyan etkinliği ile kurulur. Bu itibarla fiil, suçun dinamik unsurudur. Bir insan davranışı olmaksızın dış dünyada meydana gelen hadiseler suç teorisini ilgilendirmez[124].

Cezai sorumluluğun temeli dış dünyada etki doğuran insan davranışıdır. Bu nedenledir ki, ceza hukuku insandan sadır olmayan doğal veya toplumsal etkileri, değişiklikleri fiil (hareket) olarak kabul etmez. Hayvan hareketleri, tabiat olayları, “fiil” kavramına dahil değildir. Keza bir insan davranışı ile dış dünyada hiç bir şey

[122] Önder, 152.
[123] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 295.
[124] Keyman, “Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket”, 121-122.

değişmiyor, etkilenmiyor ve eskisi gibi kalıyorsa suçun varlığından söz edilemez[125]. Kanunun ihdas ettiği her suç tipinde hareket unsuru olan insan fiiline yer verilir; zira fiil (hareket) olmaksızın bir suçun varlığından bahsedilemez[126]. Hareketsiz suç olmaz[127]. Ceza hukuku fiili vasıtasıyla doğal ve toplumsal çevrede etki doğurmayan, değişiklik yaratmayan insanla ilgilenmez[128].

Ceza hukuku bakımından insanın dış dünyada beliren iradi davranışı olarak tanımlanan fiil; iki şekilde ortaya çıkabilir: Bir şeyi yapmak veya yapmamak. Birinci halde icrai, diğerinde ise ihmali bir fiilden bahsedilir. İster icrai olsun, ister ihmali olsun fiil, bir düşüncenin dışa vurum şeklidir. İcrai suçlarda bu, doğal bir olgu olarak fen bilimlerine göre tespit ve tayin edilebilirken, ihmali suçlarda normatiftir. İkinci halde fail, emredici hukuk kurallarına riayet etmemiş, kendisinden bekleneni yapmamıştır.[129] Şu halde fiil, belirli bir amaca yönelen, kişinin isteğine ve iradesine bağlı, dış dünyada etki doğuran icrai yahut ihmali bir insan davranışıdır. Bu davranış, tüm suçların ortak ve tek temeli ve unsuru olan fiili ortaya koymaktadır[130].

Fiil, bütün suçlar bakımından aranan temel bir unsur olduğundan, tüm suçlara tatbiki mümkün olan genel ve soyut bir tanımın ortaya konulması gerekmektedir. Zira suçun diğer tüm unsurları fiilin üzerine inşa edilmektedir. Fiil olmadan tipikliğin içinin doldurulması, kişinin kusurlu olup olmadığının belirlenmesi ve nihayet hukuka aykırılığın mevcut olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapılamaz. Şu halde fiil, ceza hukuku bakımından önem taşıyan her davranış şeklini kapsamalı ve aynı zamanda suçun diğer unsurlarına temel teşkil etmelidir[131]. Bu temel fonksiyonunu yerine getirebilmesi için fiil, ceza hukuku bakımından önemli bütün davranışları (kastlı, taksirli, ihmali, icrai) kapsamalı ve bunların bir-birinden farkını ortaya koyabilme

---

[125] Selahattin Keyman, "Suç Genel Teorisinin İki Temel Sorunu: Genel ve Soyut Hareket Kavramı – Suçun İncelenmesinde Tekçi ve Tahlilci Yöntemler", Prof. Dr. Fadıl H. Sur`un Anısına Armağan, Ankara 1983, 430.

[126] Yasin Kurban, "İslam ve Pozitiv Hukuk Açısından Suç Genel Teorisinde Hareket", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 23, Sayı: 77, 411-448, 412.

[127] Hakan Hakeri, "Ceza Hukukunda Önemsiz Hareketler", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.69, Y.2007, 105.

[128] Keyman, "Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket", 121.

[129] Ayrıntılı bilgi için bkz. Alacakaptan, 36-37; Demirbaş, 14. Baskı, 2019, 225; Kunter, *Maddi Unsurları*, 62, 65; Taner, *Ceza Hukuku*, 3. Baskı, 1953, 93.

[130] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 296.

[131] Fiilin ceza hukukundaki temel fonksiyonu için bkz. Önder, 157.

imkanını vermelidir[132]. Son olarak fiil kavramı, ceza hukukunu ilgilendirmeyen veya ceza hukuku yönünden önem taşımayan hallerin neler olduğunu tespite yarayan bir işlev görür. Gerçekten ceza hukukunda bir yandan hareketsiz suç olamayacağı, diğer yandan sadece insan davranışlarının fiil olabileceği kabul edildiğinde, bunun sınırlarının da çizilmesi gerekmektedir[133].

Yapılması hukuk tarafından yasaklanan bir hareketin yapılması suretiyle işlenen suçlar, icrai suç olarak nitelendirilir[134]. Hukuk düzeninin yapılmasını emrettiği davranışın yapılmaması suretiyle işlenen suçlar, ihmali suçlardır[135]. Kanunda yer alan bütün icrai suçların, aynı zamanda ihmali hareketle işlenip işlenemeyeceği tartışmalıdır. Bir görüşe göre, bir suçun ihmali hareketle işlenebilmesi için kanunda açık hüküm bulunmalıdır[136]. Diğer bir görüşe göre ise, kanunda açık hüküm bulunmasa dahi, suç icrai veya ihmali hareketle işlenebilir[137]. İcrai davranışla herhangi bir suçu işlemeyi engellemeyi amaçlayan ceza kanunu normları toplumun geneli için bir yasaklama niteliği taşırken, ihmali davranışla işlenen suçlar bakımından sadece belli kimseler bakımından bir hukuki yükümlülük ve emir niteliği taşımaktadır[138].

Bir kişi tarafından birden fazla suçların işlendiği hallerde cezai sorumluluğun nasıl belirleneceği hususu bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda ceza hukukunda hakim olan "ne kadar fiil varsa o kadar suç, ne kadar suç varsa o kadar ceza vardır" ilkesi uygulanabilir. Bu ilke kendi içinde, aslında ceza hukukunda suçların ve cezaların ayrı ayrı belirlenmesinin kural, suçların birleştirilmesinin ise istisna olduğunu

---

[132] Fiilin ceza hukukundaki gruplandırma yahut tasnif edici fonksiyonu için bkz. Keyman, "Suç Genel Teorisinin İki Temel Sorunu: Genel ve Soyut Hareket Kavramı – Suçun İncelenmesinde Tekçi ve Tahlilci Yöntemler", 434; Koca, Üzülmez, 12. Baskı, 2019, 89; Önder, 157; Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*, 18. Baskı, 2018, 325.

[133] Fiilin ceza hukukundaki sınırlayıcı yahut güvence fonksiyonu için bkz. Keyman, "Suç Genel Teorisinin İki Temel Sorunu: Genel ve Soyut Hareket Kavramı – Suçun İncelenmesinde Tekçi ve Tahlilci Yöntemler", 434; Koca, Üzülmez, 12. Baskı, 2019, 89; Önder, 158; Öztürk, Erdem, Uygulamalı *Ceza Hukuku,* 18. Baskı, 2018, 325; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 15. Baskı, 2019, 179 vd.

[134] Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen, A. Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler,* 4. Baskı, Ankara 2009, 260.

[135] Hakan Hakeri, *Ceza Hukukunda İhmali Suç Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2003, 75.

[136] Eser Olgun, Kasten Öldürme Suçunun Türk-Alman Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Bakımından İncelenmesi, Prof. Dr. Nur Centel`e Armağan, İstanbul 2013, 1638.

[137] Mehmet Nihat Kanbur, "Türk Ceza Kanununda Mevcut Hükümler Çerçevesinde İhmal Suretiyle İcra Suçlarına İlişkin Sorunlar Üzerine Değerlendirmeler", *Ceza Hukuku Dergisi*, Y.7, S.18, Nisan 2012, 66-67; Yener Ünver, Adliye`ye Karşı Suçlar, 2. Baskı, Ankara 2010, 59.

[138] Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 8. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul 2014, 247.

ifade etmektedir. Buna göre, istisnalar dışında, ceza hukukunda her eylem ayrı bir suçu oluşturacak, her suça da ayrı bir ceza verilecektir[139].

Failin işlediği birden fazla suçla ilgili olarak her suçtan dolayı ayrı bir sorumluluğun öngörülmediği, bunlardan sadece biri üzerinden ceza hukuku sonuçlarının belirlendiği hallere suçların içtimaı adı verilmektedir. Fail tarafından işlenen fiil tek, bunun sonucu gerçekleşen netice de tek ise suçların içtimaı bağlamında tartışılması gereken bir husus yoktur. Ancak fail her zaman tek fiil gerçekleştirmemektedir, bazen bir fiil ile birden fazla suçun oluşumuna, bazen birden fazla fiille bir suçun oluşumuna, bazen de birkaç fiille birden çok suçun oluşumuna sebebiyet verebilmektedir. Bu gibi durumlarda ceza kanunları suçların içtimaı suretiyle, olayın suçların içtimaı hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesine imkan sağlamıştır[140].

"Amaç suç" – "araç suç" ilişkisinin bulunduğu durumlarda, amaçlanan suç işlenmiş ise, bu suçtan dolayı da fail ayrıca cezalandırılacak, gerçek içtima kuralı uygulanacaktır. "Amaç suç" ile "araç suç" arasında biri diğerinin unsurunu yada nitelikli halini oluşturma ilişkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, durumun bileşik suç kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Fiil tekliği ve fiil çokluğu durumu, suç tekliği ve suç çokluğu ile farklı durumları oluşturmaktadır. Nitekim, fiilin tek olduğu her durumda suçun da tek olduğu söylenemez[141]. Buna karşılık, zincirli suçlardan her biri diğerinden bağımsız olup, farklı zamanda işlenen iki ve daha fazla fiil bulunmaktadır. Suç tekliği veya suç çokluğu durumları fiilin yada neticenin sayısı esas alınarak tespit edilemez. Kanunda fikri içtima halinde tek fiille birden çok suçun işlendiği kabul edildiğinden, fiilin sayısının suçların sayısını göstermediği kabul edilmektedir. Bu nedenle, suçların tekliği veya çokluğu, suçların emredici ve yasaklayıcı unsurlarını oluşturan kanun hükümlerinin ihlal edilmesi kriteri esas alınmalıdır[142].

---

[139] Mahmut Koca, Fikri İçtima, *Ceza Hukuku Dergisi*, Ağustos 2007, 197.
[140] Çetin Akkaya, "Suçların İçtimai Bağlamında Fiil Tekliği", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 7, Sayı 13, Haziran 2019, 1-38, 2.
[141] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 317; Birtek, 175-178.
[142] Kayıhan İçel, *Suçların İçtimaı*, İstanbul 1972, s.41, Kayıhan İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 4. Baskı, Beta 2017, 573.

Ceza hukukunda işlenen bir fiilin birkaç normu ihlal etmesi halinde karşımıza çıkan suçların içtimaı kurumu, birden fazla suç işlenmiş olduğundan failin cezai sorumluluğunun belirlenmesine ilişkin kurallar bulunmaktadır. Fakat ihlal edilmiş normların hangisinin uygulanacağı bileşik suç hükümlerine göre yapılacaktır. Bu zaman gerçek içtima kuralı, onun istisnaları olan aynı neviden ve farklı neviden fikri içtima hükümleri çerçevesinde belirli bir sıranın takip edilmesi gerekmektedir[143].

Türk ceza hukuku doktrininde klasik suç teorisi etkili olduğundan, "fiil" tabiri ile hareket, netice ve nedensellik bağı ifade edilmiştir. Klasik suç teorisine göre, bir suça hukuka aykırılığı kazandıran unsur netice olduğundan ve her suçun bir neticesi bulunduğundan, suçların içtimaında fiil ifadesiyle netice kastedilmektedir. Nitekim, fiilin tekliği, neticenin tekliğini ifade eder. Türk doktrininde fiilin tekliği ve çokluğunun belirlenmesinde neticenin esas alınması gerektiğini kabul eden bir kısım görüş bulunmaktadır[144]. YTCK döneminde kabul gören suç teorisine göre, fiil ile netice birbirinden farklı olduğu gibi, netice de fiilin bir alt unsuru değildir. TCK döneminde kabul edilen klasik suç teorisine göre ise netice fiilin bir alt unsuru olup, her fiilin bir neticesi bulunmaktadır. Bu görüşün benimsenmesi, klasik suç teorisinde fiilin tek olup olmadığı değerlendirilirken fiilin yanı sıra neticenin de dikkate alınmasını gerektirmekteydi. Modern suç teorisine göre, fiil ile netice birbirinden bağımsızdır ve her fiilin sonucunda bir neticenin meydana geleceği kabul edilmemektedir[145].

TCK`da fiil tabiri hareketi ifade etmektedir. Bu husus hem maddelerin metinlerinden, hem de onların gerekçelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, kanunun 44`üncü maddesinin gerekçesinde verilen örneklerde de fiil tabiriyle hareketin ifade edildiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, TCK`nın 8`inci maddesinde de fiilin neticeyi kapsamadığı açıkça ifade edilmiştir. Madde metninde fiilin işlenmesi veya neticenin gerçekleşmesinden bahsedilmektedir. Bu da fiil ile neticenin birbirlerinden farklı olduklarını göstermektedir. Kanunun bu hükümlerine göre, fiilin tek olup olmadığı

---

[143] Muhammed Demirel, "Karar Analizi Tehlike Suçları - Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.LXXI, S.1, 2013, 1479-1488, 1480-1481.

[144] İçel, *Ceza Hukuku*, 4. Baskı, 2017, 34; İçel, *Suçların İçtimaı*, 41.

[145] Akkaya, "Suçların İçtimai Bağlamında Fiil Tekliği", 6; Demirel, "Karar Analizi Tehlike Suçları - Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi", 1482-1483.

değerlendirilirken neticeye bakılmaksızın sadece işlenen fiilin dikkate alınması yeterli olacaktır[146].

Yargıtay yeni TCK döneminde verdiği bir sıra kararlarında, bir fiil ile birden fazla neticenin oluştuğu durumlarda fikri içtimaın söz konusu olabileceğini kabul etmiş, tek fiilden anlaşılması gerekenin, tek netice değil, tek hareket olduğunu belirtmiştir[147].

1.2.2.2. Netice

Maddi unsurlardan biri de neticedir. Hareketin dış dünyada meydana getirdiği değişikliğe netice denir, ancak bu değişiklik ceza normunda gösterildiği takdirde önem arz eder ve bu halde neticeli suçtan bahsedilir[148].

Neticenin esası hakkında değişik fikirler ileri sürülmüştür. Bir düşünceye göre netice, insanın iradi davranışının dış dünyada meydana getirdiği değişikliktir (*doğacı kuram*). Bu değişiklik maddi olabileceği gibi, fizyolojik ve psikolojik de olabilir.[149]

Doğacı kuram kabul edildiğinde, neticenin suç tipinde her zaman gerçekleşmesi aranan bir unsur olmadığı sonucuna da varılır. Çünkü bazı suç tiplerinin oluşması için iradi davranışı yeterli gören kanun, ayrıca bundan dış dünyada bir değişiklik meydana gelmesini aramayabilir. Bu düşünceden hareketle, kimi müellifler neticenin her suçta daima bulunması gerekli bir unsur olmadığını, bazı suçlarda kanun koyucunun sadece iradi davranışı yeterli gördüğünü ve dış dünyada bir değişikliğin varlığını aramadığını

---

[146] Demirel, "Karar Analizi Tehlike Suçları - Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi", 1482-1483.

[147] "... sanığın yakın mesafeden katılana "seni öldüreceğim" diyerek elindeki silahla ateş etmesi şeklindeki eyleminin, hukuki anlamda tek fiil olduğu ve tek fiil ile hem silahlı tehdit, hem de genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması suçlarının oluştuğu gözetilerek, ... silahlı tehdit suçundan cezalandırılması ile yetinilmesi yerine, 170/1-c maddesinde tanımlanan suçtan da mahkumiyet hükmü kurulması...", Yargıtay, 4.CD., 21.12.2021 tarih ve 2021/32950 E. 2021/29803 K.; "Müştekilerin otel lojmanında birlikte kaldıkları odadan müşteki ...'e ait 2 adet cep telefonu, müşteki ...'a 1 adet cep telefonunu çalan sanığın eyleminin; her bir müşteki için ayrı ayrı eylem olmayıp, nitelikli hırsızlık suçundan tek bir ceza verilmesi gerektiği ancak, fiilin birden fazla kişiye karşı işlenmesi nedeniyle verilecek cezanın TCK'nın 43/2. maddesi uyarınca artırılması gerektiği gözetilmeyerek, yazılı şekilde müşteki sayısınca suç kabul edilerek uygulama yapılması, ... bozmayı gerektirmiş,..." Yargıtay, 6. CD., 21.12.2021 tarih ve 2021/4820 E., 2021/19858 K. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 10.08.2022.

[148] Dönmezer, Erman, *C.I,* 514; Faruk Erem, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 1997, 265; Hakeri, "Ceza Hukukunda Önemsiz Hareketler", 116; Centel, Zafer, Çakmut, 5. Baskı, 2008, 253; Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku,* 18. Baskı, 2018, 343.

[149] Erem, Danışman, Artuk, 265.

ifade ederek, sonucu ya da neticesi olmayan suçların mevcudiyetine işaret etmişlerdir (*sonuçsuz suç kuramı = salt hareket suçları*)[150].

Doğacı kuramın genişletilmesi şeklinde ortaya çıkan *tehlike kuramı*, sonuçsuz suç kuramını reddeder ve ceza hukukunda iki çeşit netice olduğunu kabul eder; zarar neticesi ve tehlike neticesi. Böylece sırf hareket suçları da denilen tehlike suçlarında esasen doğal bir neticenin varlığı kabul edilmiş olur[151]. Bir insan hareketi ile dış dünyada hiçbir şey değişmiyor, etkilenmiyor ve eskisi gibi kalıyorsa suçun varlığından söz edilemez[152].

Bir diğer fikre göre, netice hareketin hukuk kuralının koruduğu maddi konuyu zarara yada tehlikeye uğratmasıdır (*kuralçı teori*)[153]. Bu anlamda netice, ister zarar, ister tehlike olsun ceza kuralına aykırı bir durumun meydana gelmiş olmasıdır ve dış dünyada değil, hukuk dünyasında bir değişikliktir, her suçta bir netice vardır. Ancak bu, kimi zaman iradi hareketten sonra ortaya çıkarken, kimi zaman iradi hareket yapılır yapılmaz kendini göstermektedir[154].

Doktrinde hakim olan fikre göre, hareketin dış alemde meydana getirdiği maddi ve manevi değişiklik olan netice, fiilin nitelendirilmesinde[155], suçun vasıflandırılmasında, suçun yasal tanımında gösteriliyorsa, yalnız o zaman ceza hukuku bakımından bir değer taşır. Bu bakımdan, iradi insan davranışının dış dünyada meydana getirdiği değişiklik kanuni tipte yer almıyorsa önem arz etmez. Fakat, her suçta bir neticenin olduğu[156] şeklindeki düşünce isabetli değildir. Nitekim, ceza normunda bazı suçlar sırf hareket suçları olarak düzenlenmişlerdir ve tipe uygun hareketin icrası, ayrı bir neticenin varlığına ihtiyaç göstermeksizin suçun oluşması için yeterlidir[157].

---

[150] Alacakaptan**,** 45; Kunter, *Maddi Unsurları*, 76; Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 17. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2012, 122-123.
[151] Alacakaptan**,** 80; Kunter, *Maddi Unsurları*, 76.
[152] Kunter, *Kanuni Unsurları,* 53; Önder Tozman, "Suçun Tamamlanması ve Sona Ermesi Kavramları", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.III, S.1, Haziran 2008, 117-145, 123; Dönmezer, 110; Keyman, "Suç Genel Teorisinin İki Temel Sorunu: Genel ve Soyut Hareket Kavramı – Suçun İncelenmesinde Tekçi ve Tahlilci Yöntemler", 430-431.
[153] Toroslu, 122.
[154] Alacakaptan**,** 46; Toroslu, 122-123.
[155] Sonucundan dolayı ağırlaşmış suçların iki yönü bulunmaktadır. Bir yönü, temel suç tipi, diğer yönü ise ağır neticenin gerçekleşmiş olmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bengünur Kavlu, "Sonucu Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, C.9, S.26, Yaz 2020, 575-606.
[156] Nurullah Kunter, *Hukuk Umumi Nazariyesinde Fiil ve Bir Suç Unsuru Olarak Netice*, Medeni Hukuk Ordinaryüs Profesörü A. Samim Gönensay`a Armağan, İstanbul 1955, 207 vd.
[157] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 332.

Bir kısım suçlar sadece icrai veya ihmali hareketin gerçekleştirilmesiyle tamamlanırlar. Diğer bir deyişle hareketin yapılmasıyla suç tipi ihlal edilir, tipin ihlali tamamlanır. Tamamlanmaları bakımından neticenin gerçekleşmesi gerekli olmayan bu nevi suçlara sırf hareket suçları (neticesiz suç) denir. Doktrinde bu suç tiplerine neticesi harekete bitişik suç veya şekli suç da denilmektedir[158]. Buna karşılık hareket ile neticenin, yer ve zaman veya zaman ve nedensellik bağı bakımından birbirlerinden ayrılabildiği suçlara maddi ya da neticeli suçlar denir[159].

Sırf hareket (neticesiz) suç – maddi (neticeli) suç ayırımının pratik önemi, özellikle teşübbüs bakımındandır. Sırf hareket suçlarında hareket yapılır yapılmaz suç tamamlandığından zamanaşımı o andan itibaren işleyecektir. Yine bu suçlar hareketin yapıldığı yerde işlenmiş sayılır. Teşebbüs ancak icra hareketlerinin kısımlara bölünme imkanının bulunması halinde mümkün olabilir[160]. Örneğin, hakaret suçu neticesi harekete bitişik bir suç tipidir ve bu haliyle teşebbüse elverişli değildir. Bir başka mesele, fail tarafından gerçekleştirilen eylemin kanuni tipe uygun olmakla birlikte, o suç tipinin ihdas edilmesiyle korunmak istenen hukuki değeri ihlal etmediği veya ihlalin "cezaya layık değerde olmadığı" ya da davranışın sosyal açıdan tehlikeli olmadığı durumlarda, failin eylemi "önemsiz hareketler" kapsamında değerlendirilmektedir[161].

Yargıtay bazı suçlar yönünden “zararsız\faydasız sahtecilik”, “haksızlık içeriğinin azlığı”, “cürümünün yeterliliği açısından nicelik boyutlara ulaşmama”, “belli ve gözetilebilir düzeyde zarara uğramama veya tehlikeye düşürmeme” kriterlerini benimseyerek suçun oluşmadığına karar vermiştir[162]. Örneğin, bir köy yerinde ikamet eden B`nin, düğün konvoyunun önünü kesmesi ve bahşiş istemesi halinde B, düğün konvoyunun gitmesine engel olduğu için “konvoyda yer alan insanların bir yere gitme

---

[158] Erem, Danışman, Artuk, 267; Sulhi Dönmezer, *Ceza Hukuku Dersleri*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, 109-110; Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 21. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, 182;

[159] Erem, Danışman, Artuk, 267; Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II-III*, 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul 1992, 48.

[160] A. Caner Yenidünya, İftira Suçu, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 1997, 99; A. Caner Yenidünya, “Yeni Türk Ceza Kanunu`nda İftira Suçu (m.267-269), *Legal Hukuk Dergisi*, Y.3, S.32, Ağustos 2005, 2852.

[161] Hakeri, “Ceza Hukukunda Önemsiz Hareketler”, 55 vd.

[162] Örneğin, bir kamu görevlisinin kendisine görevi gereği teslim edilen bir bilgisayar ve yazıcıyı kullanarak kişisel bir işi için belge düzenlemesi ve çıktı alması kanunda düzenlenen "kullanma zimmeti" (TCK m. 247/3) suçuna uygun olmakla birlikte, sözü edilen fiillerin haksızlık içeriği, suçla korunan hukuki değeri (kamu idaresinin guvenilirliği) önemli bir biçimde ihlal etmemektedir. Bu durum "müsamaha edilebilen zimmet" olarak tanımlanmakla birlikte, gerçekte "önemsiz harekettir. (İzzet Özgenç, *Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar,* Seçkin Yayınevi, Ankara 2002, 141 vd.)

hürriyetlerini" sınırlamış olması veya köyde, bahçenin yanında arkadaşlarıyla top oynayan çocuk C`nin, B'ye ait bahçedeki ağaçtan bir tane elma alması sosyal açıdan tehlikeli bir davranış olarak kabul edilemez[163]. Buna karşılık, Yargıtay`ın son kararlarında bu uygulamanın terk edildiği görülmektedir[164].

1.2.2.3. İlliyet Bağı

Bir fiilin suç teşkil edebilmesi için hareket ile sonuç arasında bir illiyet bağının bulunması gerekmekte; diğer bir deyişle netice, failin (fiilinin) eseri olmalıdır. Nedensellik, iki olay arasında fiziksel olarak bir etkileşme olmasa dahi, düşünce aleminde bir bağ kurulabilmesidir[165]. Dış dünyada meydana gelen değişikliğin (neticenin) bir kimseye yüklenebilmesi ve dolayısıyla onun sorumlu olabilmesi, söz konusu neticenin o kimsenin hareketinden meydana gelmesine bağlıdır. Diğer bir deyişle, hareket ile netice arasında bir illiyet bağı, bir sebep-sonuç ilişkisi bulunmalıdır[166].

Müellifler nedensellik bağını suç genel teorisinde değişik yerlerde incelemişlerdir. Örneğin, bazıları[167] nedensellik konusuna maddi unsurlar içinde yer verirken, bazıları[168] hareket unsuru, daha başkaları[169] ise tipiklik içinde yer verirler.

---

[163] Yargıtay'a göre: "Arkadaşlarıyla, mağdura ait bahçenin yakınında oyun oynamakta olan sanığın, bahçesindeki elma ağaçlarından birkaç elma koparıp yemesinden ibaret olan eylemin törelere, örf ve adetlere göre süregelen toplumsal bir alışkanlığın ve genel hoşgörünün doğal ve olağan bir tezahürüdür. Bu eylemde suça yönelik irade varlığından söz edilemeyeceği gibi, hırsızlık suçunun oluşması için suçun nicelik yeterliği açısından gereken boyutlara ulaşmadıgı neticesine varılmalıdır." *Y*argıtay, CGK 26.10.1987, E. 1987/406, K 1987/499). Yargıtay, örf adet kurallarını dikkate alarak hüküm kurmuş ve fakat örf adet kuralları ceza hukuku bakımından asli kaynak niteliği taşımadığından, Yargıtay'ın ulaştığı sonuç doğru olmakla birlikte yorum metodu hatalıdır. Gerçekte somut olay bakımından temel alınması gereken husus, failin eyleminin hırsızlık suçu ile korunmak istenen hukuki değeri ihlal etmemesi yani fiilin cezaya layık bir haksızlık boyutuna ulaşmaması ya da haksızlık içeriğinin çok az olmasıdır. (Birtek, 183).

[164] "CMK'nın 223/4-d madde ve fıkrasında yer alan "fiilin haksızlık içeriğinin azlığı" nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilebilmesi için, eylemlerin suç olarak düzenlendiği Kanunda bu konuda açık bir hükmün bulunması zorunludur. Fiilin haksızlık içeriğinin azlığı, her suç için uygulanabilecek genel bir hüküm niteliğinde olmayıp, sadece kanunda öngörülen hallerde uygulama imkanı bulunan bir hüküm olduğu hakaret ve tehdit suçları yönünden ise Kanunda bu yönde bir düzenlemeye yer verilmediğinin anlaşılması karşısında, ..." Yargıtay, 4. CD., 08.12.2021 tarih ve 2019/4168 E., 2021/28888 K. (https://kararara*ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 11.08.2022.

[165] Önder, 208.

[166] Erdin, Selim, Ceza Hukukunda İlliyet, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, 48 vd.

[167] Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 15. Baskı, 2019, 191 vd.

[168] Demirbaş, 14. Baskı, 2019, 247 vd.

[169] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 335.

Nedensellik bağlantısıyla ilgili olarak doktrinde değişik teoriler ileri sürülmüştür. Bu konu hakkındaki teorileri, çeşitli tasniflere tabi tutmak mümkündür. Bu teorilerden birinci grubu oluşturan teori, şart teorisidir. Neticeyi meydana getirmek için varlığı zorunlu her şartı, neticenin sebebi sayan bu teori, şartlar arasında herhangi bir ayırım yapmamaktadır. Neticenin herhangi bir şartını gerçekleştiren, sadece gerçekleştirdiği bu şarttan sorumludur[170]. Diğer gruba "uygun sebep teorisi" veya "uygunluk teorisi" girer. Bu teoriye göre, bir hareketin sebep olarak kabulü neticeyi meydana getirmeye elverişli olmasına bağlıdır. Diğer bir anlatımla, somut neticeyi meydana getirmeye genel olarak uygun olan şart, sebeptir. Kısaca, sonuca uygun olan şart, sebep sayılır[171].

Neticenin meydana gelmesi bakımından, onsuz olmayan her şart nedensellik değeri taşır[172]. Şart teorisi ile nedensellik bağının belirlenemediği olaylar bakımından, failin ceza sorumluluğunun belirlenmesinde "objektif isnadiyet" teorisinden de faydalanılması gerekir[173]. Hareket ile netice arasında nedensellik bağlantısının kurulmuş olması, tek başına faili bu neticeden sorumlu tutmak için yeterli değildir; failin neticeden sorumlu tutulabilmesi için ayrıca neticenin faile objektif olarak isnad edilebilir olması (objektif isnadiyetin varlığı) gerekmektedir[174]. Nedensellik, fiili neticeye bağlayan bir ilişkiyi, isnadiyet ise bu fiili faile yükleyen bir ilişkiyi ifade etmektedir[175].

Yargıtay uygulamasında baskın olan teori ise "uygun illiyet teorisi" ve onun bir türevi olan "karma uygunluk teorisi"dir. Yargıtay kararlarında[176] yoğun olarak yer verilen uygun illiyet teorisine göre, fail tarafından gerçekleştirilen hareketler, neticeyi doğurmaya elverişli ise bu hareketler illidir (nedensel) ve netice faile yüklenebilir.

---

[170] Alacakaptan, 71.

[171] Dönmezer, Erman, *C.I*, 526; Faruk Erem, "Nedensellik Bağı ve Ümanist Doktrin", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1968, C.25, S.3-4, 1-22, 7.
Turhan Tufan Yüce, Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara 1985, 225.

[172] Hakeri, *Ceza Hukuku*, 14. Baskı, 2012, 163; Koca, Üzülmez, 6. Baskı, 2013, 125.

[173] Birtek, 191.

[174] Koca, Üzülmez, 6. Baskı, 2013, 123; Özbek, Kambur, Bacaksız, Doğan, Tepe, *Türk Ceza Hukuku*, 1. Baskı, 2010, 255; Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku,* 11. Baskı, 2011, 185.

[175] Ömer Ömeroğlu, "Nedensellik İlişkisi Üzerine", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.15, Özel S.2013, (Basım Yılı: 2014), 1529-1582, 1552.

[176] "... raporunda, ölenin ... hastalığının beklenebilir komplikasyonlarına bağlı solunum ve dolaşım yetmezliği olup, hacamat (kan aldırma) işlemi ile kişinin ölümü arasında nedensellik bağının bulunmadığının bildirildiği, ..." Yargıtay, 12. CD., 01.12.2021 tarih ve 2021/6763 E., 2021/8489 K. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 12.08.2022.

Hareketin elverişli olup olmadığı, normal ve olağan hayat şartları itibariyle yapılacak bir değerlendirmeyle tespit edilecektir[177].

Fail, tipe uygun neticeyi gerçekleştiren, hukuken önemli bir tehlike ya da risk yaratmış ise[178] ve netice failin hakimiyet alanında ise (fail riske egemen ise) bu netice faile yüklenebilir. Failin ilk eyleminden sonra, faile tamamen yabancı olan ve alışılmış hayat tecrübelerine göre faile yüklenemeyen başkaca bir eylemin dahil olmasıyla netice meydana gelmiş ise atipik nedensellikten söz edilir ve ilk eylemi gerçekleştiren failin başlattığı sebepler serisinin ikinci hareket ile kesilmesi sonucu meydana gelen neticeden ilk hareketin sahibi sorumlu tutulamaz[179].

Neticenin failin eyleminden kaynaklandığının her türlü şüpheden uzak ve kesin bir şekilde ortaya konduğu durumlarda, neticenin hareketin yapılmasından ne kadar süre sonra ortaya çıktığı temelde önemli değildir. Bununla birlikte, fail hakkında, aynı eylemden dolayı yargılama yapılmış ve kesin bir hüküm verilmiş ise, bu aşamadan sonra neticenin ortaya çıkması halinde, failin yeniden cezalandırılabilmesi her zaman mümkün değildir. Bir olay/eylem hakkında kesinleşmiş bir yargı kararı verilmiş ise, aynı fiile ilişkin olarak yargılamanın yenilenmesi sebepleri hariç, ikinci kez yargılama yapılabilmesi temelde mümkün değildir. Fail eylemini gerçekleştirdikten sonra, failin hakimiyet alanı dışında başkaca bir eylem failin eylemine ekleniyor ve her iki eylem nedeniyle ölüm meydana geliyor ise (her iki eylem de tek başına neticeyi gerçekleştirmeye elverişli ise) çifte (kümülatif) nedensellikten söz edilir[180].

Bir kimsenin (failin) taksirli bir eyleminden sonra, bu kişinin (failin) bilgisi ve hakimiyet alanı dışında, bir başkasının kendi kusurlu davranışıyla neticeye sebebiyet vermesi halinde bu neticeden dolayı ilk taksirli hareketin faili cezalandırılmaz (rücü yasağı). Örneğin, polis A, akşam eve geldiğinde silahını masanın üzerine koyar. Komşusunu öldürmek için fırsat kollayan eşi B de silahı alır ve komşusu C`yi öldürür. Bu olayda rücu yasağı sebebiyle A`nın ceza sorumluluğu yoktur. Ancak, rücu yasağı mutlak bir biçimde uygulanamaz. Ozellikle ilk kusurlu hareketin sahibinin, sonraki kusurlu davranışın meydana gelebileceğini öngörmesi halinde, taksirli eyleminden

[177] Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 6. Baskı, 2006, 164.
[178] Özbek, Kambur, Bacaksız, Doğan, Tepe, *Türk Ceza Hukuku*, 1. Baskı, 2010, 245.
[179] Hakeri, *Ceza Hukuku*, 14. Baskı, 2012, 167.
[180] Hakeri, *Ceza Hukuku*, 14. Baskı, 2012, 165; Koca, Üzülmez, 6. Baskı, 2013, 127.

dolayı sorumluluğu söz konusu olur. Bu kapsamda yukarıdaki örnekte silahı alan kişi, A`nın eşi değil de, küçük çocuğu olsaydı, ölüm neticesinden dolayı A da sorumlu tutulacaktı[181].

1.2.2.4. Tipiklik

Tipiklik, cezayı gerekli kılan ve cezaya layık haksızlık biçimlerini belirleyen kanundaki soyut nitelendirme ya da soyut suç kalıbıdır[182]. Tipikliğin doğal bir sonucu olarak, failin eylemi kanunda yazılı olan suç tiplerinde yer alan özellikleri taşımıyor ise fail bu eylemden dolayı cezalandırılamaz. Fiil, kanunda suç olarak gösterilmedikçe suç sayılamayacağı için, tipiklik suçun esaslı vasıfları içerisinde değerlendirilmektedir. Tipiklik suçun diğer unsurlarından ayrı bir unsuru olması sebebiyle, suçun oluşması için fiilin kanunda belirtilen tipe uygun olması zorunludur[183].

Tipiklik, ceza ile ilintili bir biçimde, suçun failini, hareketi, suçun konusunu ve sübjektif unsurunu içermektedir[184]. Hakim, yargılama sürecinde bir insan davranışının sabit olduğuna kanaat getirdikten sonra bu davranışın soyut norm (soyut suç kalıbı) karşısında değerlendirilmesini, yani soyut norma uygunluğunu denetlemektedir[185]. Kısaca tipiklik, soyut suçu yani hukuki kurum olarak suçu ifade eder[186].

Eğer, failin somut fiili, suçun soyut ve genel kanuni tanımına uygun ise, bu halde failin eylemi suç teşkil eder ve fail cezalandırılabilir[187]. Ancak bu noktada, fail, kanuni tanıma uygun eylemi gerçekleştirdiği anda suçun hukuka aykırılık unsurunun da tipiklikle değerlendirilmesi gerekir[188].

Dar anlamda tipiklik ile ceza kanunlarının özel kısmında bulunan ve ceza tehdidi altına alınmış suç tipi anlaşılır. Diğer bir anlatımla, dar anlamda tipiklik, her suçun haksızlık içeriğini tasvir eden ve böylece haksızlık tipini oluşturan unsurlardır. Bu nevi tipiklik aksi görüşlere[189] rağmen objektif ve sübjektif unsurlardan oluşur. Suçun dış

---

[181] Örnek için bkz. Hakeri, *Ceza Hukuku*, 14. Baskı, 2012, 177.
[182] Birtek, 155; Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku,* 11. Baskı, 2011, 163; Yüce, 225.
[183] Kunter, *Kanuni Unsurları,* 45.
[184] Artuk, Gökcen, Yenidünya, *Ceza Hukuku,* 4. Baskı, 2009, 232-233; Centel, Zafer, Çakmut, 5. Baskı, 2008, 226.
[185] Zafer, 182-183.
[186] Selahattin Keyman, "Tipiklik ve Ceza Hukuku", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XXXVII, S.1-4, Ankara 1982, 59-105, 59.
[187] Koca, Üzülmez, 2. Baskı, 2009, 139; Önder, 153.
[188] Koca, Üzülmez, 2. Baskı, 2009, 139; Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku,* 11. Baskı, 2011, 164;
[189] Demirbaş, 14. Baskı, 2019, 247 vd.; Önder, *C.II-III,* 42;

görünüm şeklini gösteren maddi unsurlara karşılık, manevi unsurlar failin iç dünyasının realiteleri olarak suç tipinde yer alırlar. Fakat hukuk düzenindeki her haksızlık hakkında ceza müeyyidesi öngörülmez. Buna tipikliğin ayıklama fonksiyonu denir. Kısaca tipiklik tipe uygun davranış şekillerini ceza hukuku bakımından önemli olmayanlardan ayırma görevini yerine getirmektedir[190].

Geniş anlamda tipiklik kavramıyla cezalandırılabilirliğin bütün şartları kastedilmektedir. Diğer bir ifadeyle, geniş anlamda tipiklik sadece tipte yer alan hareket ve netice gibi objektif unsurları değil, aynı zamanda hukuka aykırılığı, sübjektif unsurları, kusurluluğu, objektif cezalandırılabilme koşullarını ve şahsi cezasızlık sebeplerini de kapsar. Cezanın uygulanabilmesi için varlığı gerekli kanunen belirlenmiş bütün bu şartlar failin aleyhine olarak örf ve adet hukuku veya kıyas yoluyla oluşturulamayacağı veya genişletilemeyeceği için geniş anlamda tipiklik, ceza kanununun güvence fonksiyonu bakımından önemlidir[191].

Failin eyleminin tipik olması aynı zamanda eylemin hukuka aykırılığına karine teşkil etse de, tipe uygun hareket hukuka aykırı değil ise (hukuka uygunluk sebebi varsa) bu halde fail cezalandırılamaz. Bu nedenle, kanuni tipe uygun her hareket cezalandırılabilir değildir. Failin cezalandırılabilmesi için tipe uygunluğun yanında aynı zamanda hukuka aykırı da olması gerekmektedir. Sadece kanuni tipe uygun ve hukuka aykırı eylemler suç teşkil eder[192].

Fiilin tipiklik unsurunun tespitinde ceza kanununun bütün hükümleri dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda örneğin, "kasten adam öldürme"den bahsedildiğinde, isnad edilen fiil meşru savunmaya ilişkin hükümlerle birlikte değerlendirilerek, "meşru savunma halinde bulunmaksızın kasıtla öldürmek" gibi anlaşılmalıdır. İsnad edilen fiil hukuk sisteminin bütünüyle değerlendirilmeli ve hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmaması aranmalıdır[193].

Tipiklik unsuru, genel olarak düzenlenen ve fertlerin uyması gereken emir ve yasakları göz önüne serer; hukuk bilincini etkileyerek ve caydırıcı bir etki göstererek

---

[190] Koca, Üzülmez, 12. Baskı, 2019, 105.
[191] Keyman, "Tipiklik ve Ceza Hukuku", 72, 74, 79; Koca, Üzülmez, 12. Baskı, 2019, 104.
[192] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 287; Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, 230; Birtek, 156.
[193] Devrim Güngör, *Ceza Hukukunda Fiil Üzerinde Hata*, Yetkin Yayınları, Ankara 2007, 67; Zeki Hafızoğulları, *Ceza Normu, Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, US-A Yayıncılık, Ankara 1996, 275 vd.

genel önleyici fonksiyonu üstlenir[194]. Kanun emir ve yasakları düzenlerken, bunların istisnası olarak izin verilen durumları (hukuka uygunluk nedenlerini), hükümle getirilen emir ve yasağın sınırlarını çizecek şekilde en başta göz önünde bulundurmuştur[195].

Suçun bu şekilde tespiti, hukuka uygunluk nedenlerinin tipiklik unsurunun olumsuz şartı gibi gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bir diğer deyişle, suçun maddi unsurunu teşkil eden tipik fiil; hareket, netice ve nedensellik bağı olarak bulunması gereken müspet ve hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmaması gibi menfi unsurların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır[196].

Bazı yazarlara göre, tipiklik ve hukuka aykırılık unsurları yalnız kanun yapma tekniği açısından ayrı ayrı düzenlenmiştir. Suçun tespitinde yapılacak inceleme iki aşamadan oluşan bir değerlendirmeyi gerektirir; birincisi, hareketin kanunla korunan hukuki bir değeri ihlal edip etmediği (tipiklik), sonra bu ihlal etmenin genel bir değerlendirme sonucu ortadan kalkmasına neden olacak, yine kanunla korunan başka bir hukuki değerin tercih edilmesinin (hukuka uygunluk nedeninin) söz konusu olup olmadığı incelenecektir[197].

1.2.2.5. Hukuka Aykırılık

Suçun bir unsuru da hukuka aykırılıktır. Hukuka aykırılık işlenen ve kanundaki tarife uygun bulunan (tipiklik) fiile hukuk düzenince cevaz verilmemesi, bu fiilin mübah sayılmaması, yalnız ceza hukuku ile değil, bütün hukuk düzeni ile çelişki ve çatışma halinde bulunması demektir[198]. Hukuka aykırılığın içeriğini o toplumda geçerli olan davranış normları belirtmektedir[199].

---

[194] Dilek Özge Uğraş, "Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Suçun Yapısı İçerisindeki Yeri ve Muhtevası", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Y.9, S.18, Aralık 2021, 369-416, 378.
[195] Uğraş, "Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Suçun Yapısı İçerisindeki Yeri ve Muhtevası", 372.
[196] Güngör, 56.
[197] Uğraş, "Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Suçun Yapısı İçerisindeki Yeri ve Muhtevası", 373-378.
[198] Katoğlu, *Ceza Hukukunda Hukuka Aykırılık*, 23; Köksal Bayraktar, Ceza Kanunundaki Hukuka Uygunluk Nedenleri, in: Ceza Hukuku Günleri, 70. Yılında Türk Ceza Kanunu, Genel Hükümler - (26-27 Mart 1997-İstanbul) İstanbul 1998, 67 vd.; Özbek, Doğan, "Zorunluluk Halinin (TCK.m.25/2) Hukuki Niteliği", 197.
[199] Demirbaş, 14. Baskı, 2019, 265-266; İzzet Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler*, 3. Baskı, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2006, 236.

Türk hukukunda[200] hakim olan görüşe göre, suçun hukuka aykırılık unsuru tipik fiilden ayrı, bağımsız bir unsur niteliğine sahiptir. Tipiklik unsuru tespit edildiğinde fiil, yalnız ceza hukuku bakımından bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Oysa, hukuka aykırılık unsurunun, hukuk düzeninin birliği ilkesi gereği, tüm hukuk düzeniyle ilişkisi incelenmektedir[201].

Ceza Kanunu`nun suç saydığı bir fiilin işlenmesine diğer bir hüküm izin veriyorsa, o fiilin hukuk düzeni tarafından yasaklanmadığı, yani suç olmadığı sonucuna varılır. Ceza normunun yasakladığı davranışa izin veren hüküm, ceza kanununda olabileceği gibi başka bir hukuk dalını ilgilendiren kanunda da yer alabilir. Bu şekilde ceza normunun yasakladığı bir fiilin işlenmesine izin vererek, onun hukuka aykırı olmasını önleyen kurala hukuka uygunluk sebebi denir[202]. Sosyal değerlerin durmadan değişmesi, yeni hukuka uygunluk sebeplerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Hiçbir kanunda yer almamakla birlikte, örf ve adet hukukundan kaynaklanan hukuka uygunluk sebepleri de söz konusu olabilir[203].

Hukuka uygunluk sebepleri, hukuka aykırılığı ortadan kaldırıp fiili hukukun meşru saydığı bir hareket haline getirirler. İfade edelim ki, hukuka uygunluk sebepleri, hukuka aykırılık unsuru gerçekleştikten yani fiil hukuka aykırı bir şekilde işlendikten sonra etki yaparak hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaz. Aksine, fiilin doğrudan doğruya hukuka uygun bir biçimde ortaya çıkmasını sağlar[204].

Bir fiilin kanunda yer alan suç tanımlarından birine uyması, bir başka anlatımla fiilin tipik olması, mutlaka onun hukuka aykırı olduğu sonucunu doğurmaz. Ancak tipe uygunluk, onun hukuka aykırı olduğu hususunda bir karine teşkil eder. Bu itibarla, fiilin tipik olması durumunda ayrıca onun hukuka aykırı olduğunun araştırılmasına gerek

---

[200] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 476; Birtek, 256; Önder, 213-214; Kayıhan İçel, Füsun Sokullu Akıncı, İzzet Özgenç, Adem Sözüer, Fatih S. Mahmutoğlu, Yener Ünver, *Suç Teorisi*, 2. Kitap, 2. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000, 98; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 15. Baskı, 2019 313.

[201] Uğraş, "Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Suçun Yapısı İçerisindeki Yeri ve Muhtevası", 375.

[202] Bayraktar, Ceza Kanunundaki Hukuka Uygunluk Nedenleri , 68 vd.; Kunter, Kanuni Unsurları, 108 vd.

[203] Aykut Ersan, *Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Meşru Savunmada Sınırın Aşılması,* On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, 63.

[204] Kunter, *Kanuni Unsurları,* 163 vd.; Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara 2016, 339; Özbek, Doğan, "Zorunluluk Halinin (TCK.m.25/2) Hukuki Niteliği", 197; Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II,* 12. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 1999, 69.

yoktur. Olayda bir hukuka uygunluk sebebinin bulunması halindedir ki, fiilin hukuka aykırı olmadığı sonucuna ulaşılacağından, araştırılması gereken somut olayda bir hukuka uygunluk sebebinin bulunup bulunmadığıdır[205].

İnsan davranışı olan fiil, hukuk düzeni ile olan ilişkisi bakımından ikili görünüm arz eder. Bu durum o fiillin hukuka uygun ya da aykırı olmasıdır. Fiil hukuka aykırı değilse, o fiil ceza hukukunun ilgi alanına girmez. Bir fiilin suç teşkil etmesi ve bu surette ceza hukuku alanına girebilmesi için, tipik olmasının yanı sıra hukuka aykırı da olması gerekir. Suçun hukuka aykırılık unsuru ele alınırken, gerçekleştirilen fiilin hukuk düzenine aykırılığı hususunda bir değerlendirme yapılır. Bu hukuka aykırılık değerlendirmesinde esas alınan kanuni tanıma uygun olan fiildir[206].

Türk hukukunda da hakim olan görüşe göre, hukuka uygunluk nedenlerinin somut olayda objektif olarak gerçekleşmiş olması, bunların uygulama alanı bulması için yeterli olup, objektif etkiye maliktir[207]. Türk hukukunda hakim olan diğer bir görüşe göre ise[208], hukuka uygunluk nedenlerinin objektif olarak mevcutluğu, failin hukuka uygunluk nedenleri çerçevesinde hareket ettiğinin kabulü için yeterli olmadığı gibi, tipiklik unsurunda olduğu gibi hukuka uygunluk unsuru da kendi bünyesinde objektif ve sübjektif unsurlarının bir araya gelmesiyle meydana gelir. Nitekim, sanığın hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması bilgisi dahilinde hareket etmesi gerekmektedir[209].

Failin somut olayda hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması düşüncesiyle hareket ettiği, fakat objektif olarak bu nedenlerin bulunmadığı durumlarda ise, hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmasına ilişkin hatadan bahsedilir[210]. Failin hataya kendi taksiri yüzünden düştüğü, hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması konusunda hatasının dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal etmesinde kaynaklandığı durumlarda ise

---

[205] Özgenç, *Türk Ceza Hukuku,* 15. Baskı, 2019, 319.
[206] Yasin Kurban, İslam ve Pozitiv Hukuk Açısından Suç Genel Teorisinde Hareket, *EKEV Akademisi Dergisi*, Yıl: 23, Sayı: 77, 411-448, 413.
[207] Zeynel Kangal, *Ceza Hukukunda Zorunluluk Durumu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, 203; Selman Dursun, Ali Emrah Bozbayındır, "Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Manevi Unsurları Meselesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* C.83, S.1, Y.2015, 63-90, 85 vd.
[208] Neslihan Göktürk, "Hukuka Uygunluk Nedenleri Objektif Nitelikte Midir?", *Ceza Hukuk Dergisi*, S.27, Nisan 2015, 7-28, 15 vd.; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku,* 321; Veli Özer Özbek, Mehmet Nihat Kambur, Pınar Bacaksız, Koray Doğan, İlker Tepe, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 11. Baskı, 2020, 281.
[209] Uğraş, "Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Suçun Yapısı İçerisindeki Yeri ve Muhtevası", 380.
[210] Dursun, Bozbayındır, "Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Manevi Unsurları Meselesi", 64.

suçun taksirli şekli kanunda öngörülmüşse, suçun taksirli şeklinden kaynaklanan cezai sorumluluğu söz konusu olacaktır[211].

1.2.2.6. Kusur

Suçun manevi unsuru, işlenen fiil ile kişi arasındaki maddi olmayan, manevi bir bağı ifade etmektedir[212]. Suçun maddi unsurlarının gerçekleşmesi, fiilin suç teşkil etmesi için kafi gelmez. Haksızlık teşkil eden fiil ile kişi arasında manevi bir bağın kurulması gerekir[213]. Bu açıdan, maddi unsurlar suçun dış cephesini diğer bir anlatımla objektif boyutunu oluştururken, manevi unsurlar, kişinin iç dünyasına ilişkindir ve suçun sübjektif boyutunu oluşturmaktadır[214].

Kusur ilkesi, (Nulla Poena Sine Culpa) çağdaş ceza hukukunun evrensel prensiplerinden biri olarak kabul edilmektedir[215]. Kusur ilkesi, failin fiilinden dolayı kınanabileceği halinde cezanın uygulanabilmesini ifade eder. Kusuru olmayan kişiye cezanın uygulanamayacağını ve herkese kusurundan daha ağır cezanın verilemeyeceğini öngörür[216]. Bunun yanı sıra failin cezalandırılma sebebi, suçun tipiklik unsuruna uygun ve hukuka aykırı hareketin kaçınılabilir olmasıdır[217].

Kusur kavramı, hukuka aykırı bir fiil işleyen kimsenin hukuk düzenince beğenilmeyen zihin ve ruh hali içinde bulunmasını ifade eder[218]. Ceza hukuku anlamında bir fiilin varlığından söz edebilmek için kişinin gerçekleştirdiği davranışların irade tarafından kontrol edilmesi ve belirli bir amaca yönelik olması gerekir. İrade tarafından yönetilmeyen, insan doğası tarafından kontrol edilmeyen ve belirli bir amaca yönelik olmayan bir davranış ceza sorumluluğu için yeterli değildir. Burada aranan irade, fiille ilgili olup, değerden yoksundur. Dolayısıyla bu iradenin kusur yeteneğinin unsuru olan, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve buna göre

---

[211] Yargıtay, CGK, 07.11.2019 tarih ve 2018/27E., 2019/644 K. : "...sanığın daha dikkatli ve özenli davranması durumunda ateş ettiği kişinin, ... hırsız olmadığını anlayabileceği, bu nedenle sanığın ... ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususundaki hata hükmünden yararlanamayacağı kabul edilmelidir." (https://kararara ma.yargitay.gov.tr/). Son erişim tarihi 14.08.2022.

[212] Ahmet Gökcen, *Belgede Sahtecilik Suçları, (m.204-212)*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, 275 vd.; Artuk, Gökcen, Yenidünya, *Ceza Hukuku,* 4. Baskı, Ankara 2009, 313; Koca, Üzülmez, 2. Baskı, 2009, 171.

[213] Mehmet Emin Artuk, *"Suç Genel Teorisi", Ceza Hukuku El Kitabı*, Beta Yayınevi, İstanbul 1989, 221.

[214] Akbulut, 382; Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku,* 15. Baskı, 2019, 242.

[215] Serkan Meraklı, *Ceza Hukukunda Kusur*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, 49.

[216] İçel, 2018, 89.

[217] Kavlu, "Sonucu Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar", 578; Özgenç, *Gazi Şerhi,* 233.

[218] Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 492.

davranışlarını yönlendirebilme yeteneği (kusurlu hareket edebilme yeteneği) ile ilgisi yoktur[219]. Bu açıdan kusur yeteneğine sahip olup olmadığına bakılmaksızın, bütün gerçek kişiler, ceza hukuku anlamında kasten veya taksirle hareketetme yeteneğine sahipler. Bu kişinin, reşit olup olmaması, çocuk veya akıl hastası olması önem arz etmez. Bunlar da bedeni bir aktiviteye girdiklerinde, belirli bir amaca yönelik olarak hareket edebilirler[220].

Sanığın cezai sorumluluğu bakımından sadece bir fiilin objektif olarak yapılmasının yeterli olmadığı, bunun yanı sıra kusurlu bir hareketin neticesi olmasının gerektiği sübjektif sorumluluğun kabul edildiği anlamına gelir. Fail yalnız kasıt veya hiç olmazsa taksirle işlediği fiilinden dolayı sorumlu tutulabilir. Kusur sorumluluğunda kusurluluğun konusu failin kişiliği değil, işlenen belirli bir fiildir[221].

Kusurluluk, kast ya da taksir (ihmal) şeklinde ortaya çıkabilir[222]. Gerçekten, kanun, kusurluluğun esasta üç şeklini; kastı, kasdın aşılmasını ve taksiri öngörmüş, bir fiilin suç teşkil edebilmesi için prensip itibarile, bu üç halden birinin bulunmasını şart koşmuştur. Bütün bu halleri kapsıyan tek unsur, hareketin iradiliği, yani hareketin istenmesidir: bazen bu irade neticeyi de kapsamına alabilir ve netice de istenmiş olabilir ve bu takdirde kasıttan bahsedilir. Kasten işlenen fiillerde amaç, tipte yasaklanan neticeye yönelmiştir ve bu yönüyle de söz konusu fiiller ontolojik (yönlendirici irade) niteliktedir[223].

Kusurluluğun ortaya çıkış şekillerinden birisi de taksirdir. Ceza hukuku açısından taksir (ihmal), failin öngörülebilir nitelikteki sonucu öngörmemesi ya da sonucu öngördüğü halde istememesidir[224]. İhmalde hukuka aykırı fiili işleyen kişi, hukuka aykırı bir sonucun oluşmasını istememiştir. Fakat gereken dikkati göstermemiş veya önlemi almamış olması nedeniyle hukuka aykırı sonuç meydana gelmiştir[225].

Taksirle işlenen suçlarda amaç hukuken önem arz etmeyen bir neticeye yönelmiştir. Dolayısıyla burada amacın bağlanma noktasında bir farklılık vardır. Bunun yanında, taksirle gerçekleştirilen bir fiilin varlığı için mutlaka normatif bir

[219] Koca, Üzülmez, 12. Baskı, 2019, 149 vd.; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku,* 15. Baskı, 2019, 237 vd.
[220] Koca, Üzülmez, 12. Baskı, 2019, 151-152; Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, 162; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku,* 15. Baskı, 2019, 243 vd.
[221] Nevzat Toroslu, Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 25. Baskı, Savaş Yayınevi , Ankara 2019, 200-201.
[222] İçel, Evik, 186-187.
[223] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 386.
[224] İçel, Evik, 195.
[225] Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 493-495.

değerlendirme unsuruna (dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık) da ihtiyaç duyulmaktadır. Zira failin amaca yönelik kontrolü yeterli bir şekilde sağlayamamasının ve amaçladığının dışında tipik bir neticeyi de meydana getirmiş olmasının temelinde, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı şekilde davranması yatmaktadır[226]. Tabiatçı anlamda, kusurluluk, fail ile fiil arasında sübjektif bağ olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık, normcu anlamda, kusurluluk, iradenin kanunun yüklediği objektif dikkat ve özen gösterme ödevine aykırılığı üzerine kurulan kınanabilirlik olarak anlaşılmaktadır[227].

Ceza kanununda asıl olan manevi unsur, kasttır. Kasten işlenen suçların cezalandırılması esastır. Taksirli fiillerden ötürü sorumluluk istisnai bir sorumluluktur. Kasıtlı her suç tipinin, taksirli hali düzenlenmemiştir. Eğer bir suçun taksirli hali kanunda düzenlenmemiş ise faile bu fiil sebebiyle ceza verilmez. Taksirle işlenen fiilden dolayı cezai sorumluluğun oluşması için kanunda taksirle işlenen bu fiilin suç olarak tanımlanmış olması gerekir[228].

1.3. HAKSIZ FİİL İLE SUÇ ARASINDAKİ TEMEL İLİŞKİ

1.3.1. Hukuki Fiiller

1.3.1.1. Genel Olarak Hukuki Fiiller

Dış dünyada tabii ve beşeri olaylar cereyen eder. Hukuk düzeni her olaya hukuki önem ve sonuç bağlamaz. Hukuk düzeninin kendilerine hukuki sonuç bağladığı olaylara, hukuki olay denir. Bu olaylar, hukuki sonuç olarak bir hakkı veya hukuki ilişkiyi kurar, değiştirir veya ortadan kaldırır[229]. Örneğin, doğum veya ölüm tabii olay olmakla beraber, hukuk düzeninin ilgi alanına girerler. Gerçekten, bir çocuk doğmakla, kişilik hakkına sahip olur; bir kişinin ölümüyle de onun mirası açılır. Bu şekilde hukuk düzeninin kendilerine hukuki sonuç bağladığı olaylara "hukukî olay" adı verilir[230]. Keza yıldırım veya aşırı sel, birer tabii olaydır. Ancak, bunlar borçlunun ediminin ifasını

[226] Özgenç, *Türk Ceza Hukuku,* 15. Baskı, 2019, 245.
[227] Zeki Hafızoğulları, "Kusurluluğu Kaldıran Bir Neden Olarak Ceza Hukukunda İstenemezlik İlkesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Y.2008, C.57, S.3, 337-370, 340.
[228] Sedat Bakıcı, "Taksir ve Bilinçli Taksir", *Adana Barosu Dergisi*, Y.2007, S.3, 7-19, 8.
[229] İnan, 56; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 35.

[230] Şebnem Akipek, "Tamamlayıcı Olgunun Hukuki Işleme Etkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1995, C.44, S.1, 269-291, 269-270.

engellemişse, borçlu sonraki kusursuz imkansızlık sebebiyle borçtan kurtulur. İşte bu takdirde, söz konusu tabii olaylar da hukuki olay (mücbir sebep) niteliğini kazanırlar. Hukuki olayların en önemli ve büyük kısmı bilinçli insan iradesine dayanır. Bunlar, hukuki fiilleri oluşturur[231].

Hukuki fiiller, müspet bir davranış, bir yapma fiili olabileceği gibi, menfi bir davranış, yani bir yapmama fiili de olabilir[232]. Hukuk düzeninin kendisine hukuki sonuç tanıdığı davranışlar hukuki fiil olduğundan, sorumluluk ve ceza hukukunda en önemli hukuki fiiller haksız fiil ve suçtur[233].

Hukuk, bütün bu davranışlar için çeşitli sonuçlar öngörmüştür. Hukuk düzeni, insan davranışlarına ya hukuka aykırı bulduğu için, ya da hukuka uygun bulduğu için sonuç bağlar. Birinci halde hukuka aykırı fiiller, ikinci halde ise hukuka uygun fiiler söz konusu olur[234].

1.3.1.2. Hukuka Uygun Fiiller

Hukuka uygun fiiller, hukuk düzeninin caiz gördüğü, onayladığı ve kendilerine hukuki sonuç bağladığı fiillerdir. Dar anlamda hukuki fiil kavramı, aslında hukuka uygun fiillerdir. Buna karşılık, doktrinde hukuki fiil kavramı, hukuki işlem benzeri fiiller ve maddi fiiller olup, hukuki işlem ile haksız fiiller dışında kalan fiilleri ifade eder[235].

Hukuka uygun fiiller üçe ayrılır. Bunlar, irade açıklamaları, tasavvur (bilgi) açıklamaları ve duygu açıklamalarıdır. İrade açıklamaları, iradeyi açığa vuran, dış dünyaya bildiren fiiller olup, üç kısma ayrılır. Hukuki işlemler, hukuki işlem benzeri fiiller ve maddi fiiller[236].

Hukuki işlemler, irade açıklamalarının en önemli kolunu oluşturur. Bir veya daha ziyade kişinin, hukuk düzeninin sınırları içinde hukuki sonuç doğurmaya, yani bir hakkı veya hukuki ilişkiyi kurmaya, değiştirmeye ya da ortadan kaldırmaya yönelmiş irade

---

[231] Antalya, *C.I*, 2018, 83; Ferhat Canbolat, "Hukuki İşlemlerde Amaç", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2012, C.20, S.1, 61-77, 61; İnan, 57; Kocayusufpaşaoğlu, 1978, 91-92.
[232] Eren, 165.
[233] Keyman, "Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket", 129.
[234] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 61.
[235] Eren, 166.
[236] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 61.

açıklaması veya açıklamalarına hukuki işlem denir. Hukuki işlemlerde hukuk düzeni irade beyanına bu sonucu bağlamıştır[237].

Hukuki işlem benzeri fiiller de bir irade açıklamasını içermektedirler. Ancak, irade, mutlaka hukuki bir sonuç doğurmak için açıklanmamıştır. Dolayısıyla, burada meydana gelen hukuki sonuç, açıklanan iradenin değil, hukuk düzeninin öngördüğü bir sonuçtur. İrade açıklaması, hukuki sonuca yönelmediğinden, bu sonucun iradesini açıklayan tarafından bilinmesine ve istenmesine de gerek yoktur. Örneğin, muaccel bir borcun alacaklısı, borcunu zamanında yerine getirmesi için borçluya ihtarda bulunmuş olabilir. Doktrinde bu gibi hukuki fiillere, hukuki işlem benzeri fiil adı verilmektedir. Zira, bir irade açıklaması olan ihtarda alacaklının amacı borçlunun temerrüde uğraması değildir. Lakin ihtara rağmen borcu yerine getirmeyen borçlu kanun icabı mütemerrit olur[238].

Maddi fiillerde irade, dış dünyada maddi ve fiili bir sonuca yönelmiştir. Fiili yapanın iradesi dış alemde, maddi alanda bir değişiklik yapar. Burada hukuk düzeninin fiile bağlamış olduğu hukuki sonuç, irade açıklamasına değil, maddi sonuca yönelmiştir. Örneğin, yerleşim yeri kurma, zilyetliğin kazanılması ve ya iki malın birbiriyle karışması maddi fiillerdir. Bu gibi durumlarda, hukuk düzeni, iradenin yönelmiş olduğu maddi sonuca, hukuki hükümler bağlamış olabilir. Bu sonuç, ilke olarak, mülkiyetin kazanılmasıdır[239].

Tasavvur açıklamaları, her hangi bir kişinin bir olay veya bir konu ya da bir olayın varlığı hakkında bir görüş, bir fikir, bir bilgi beyan etmesidir. Burada irade beyan edilmemektedir. Bunların çoğu hukuken önemli değildir. Ancak, bazı tasavvur açıklamaları vardır ki, hukuk düzeni bunlara hukuki sonuçlar bağlamıştır. Örneğin, borclunun borcunu ikrar etmesi bir tasavvur açıklaması olup, zamanaşımının kesilmesi sonucunu doğurur[240].

Duygu açıklamalarında da bir iradenin değil, bir duygunun açıklanması söz konusudur. Duygu açıklaması, hukuki bir sonuca yönelmediği için hukuki bir işlem değildir. Kanun, duygu açıklamalarından yalnız birine hukuki sonuç bağlamıştır. Bu da

---

[237] Antalya, *C.I*, 2018, 86; Eren, 167.
[238] İnan, 58; Necip Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem Sözleşme,* 7. Baskı, Filiz Kitabevi İstanbul 2017, 84.

[239] İnan, 59; Necip Kocayusufpaşaoğlu, *Hukuki İşlem,* 85.
[240] Eren, 169.

aftır. Aile hukukunda eşlerden birinin, zina yapan ve ya hayata kasteden ya da pek kötü davranışta bulunan diğer eşi affetmesi, mirastan yoksunlukta mirasbırakanın mirasçısını affetmesi, duygu açıklamalarına örnek olarak gösterilebilir. Keza, manevi tazminatta veya bağışlamanın geri alınmasında da af söz konusu olabilir[241].

1.3.1.3. Hukuka Aykırı Fiiller

Hukuka aykırı fiiller, hukuk düzeni tarafından onaylanmadığı için kendilerine sonuç bağlanan insan davranışlarıdır. Hukuka aykırı fiillerin hukuki sonuç doğurmasının sebebi, bunların herkese veya sadece belirli kişilere genel ya da özel nitelikte ödevler yükleyen hukuk normlarını ihlal etmesidir. Bunlar, kendi aralarında hukuki sorumluluğu gerektiren geniş anlamda haksız fiiller ve cezai sorumluluğu gerektiren suçlar olmak üzere ayrılırlar. Başkasının malvarlığı, şahısvarlığı gibi değerlerini ihlal eden kusurlu haksız fiiller, başlıca hukuka aykırı fiil türleridir[242]. Tipe uygun, hukuka aykırı bir haksızlık olarak tanımlanan suç, bazı ceza kanunlarında ağırlığına göre, ikili ve üçlü ayrımlara tabi tutulmuştur[243].

Sorumluluk hukuku alanında, hukuka aykırı fiil terimi, hukuka aykırı bir surette başkasına zarar veren her türlü fiil şeklinde anlaşılır ve borç doğuran kaynaklardan birini oluşturur. Bunlar, kendi aralarında biri akıt dışı haksız fiiller, diğeri borca aykırılık teşkil eden fiiller olmak üzere ikiye ayrılırlar. Akit dışı haksız fiiller, herkes için uyulması zorunlu genel bir davranış kuralına aykırı olan ve aynı zamanda başkalarını zarara uğratan insan davranışlarıdır. Hukuk düzeni, haksız fiillere, meydana gelen zararın zarar veren tarafından giderilmesi sonucunu bağlamıştır. Borca aykırılık teşkil eden fiiller ise, mevcut bir borç ilişkisinden kaynaklanan yükümlülüğün yerine getirilmemesidir. Bu daha ziyade sözleşmelerde kendini gösterir. Bir sözleşmeye taraf olan kişi üstlenmiş olduğu yükümlülüklerini hiç veya gereği gibi yerine getirmezse, karşı tarafın bu yüzden uğradığı zararları tazmin etmek zorunda kalır. Sözleşme temeline dayanan bu tip sorumluluk için akdi sorumluluk ifadesi kullanılır. Haksız fiilin

---

[241] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 61.
[242] Eren, 166.
[243] Suçların ağırlığına göre ayırımına ilişkin geniş bilgi için bkz. Önder, 46 vd.

borca aykırılıktan farkı, fail ile zarar gören arasında, haksız fiilin işlenmesinden önce borç doğuracak nitelikte herhangi bir hukuki ilişkinin bulunmamasıdır[244].

Suç, toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin bilerek ve istenerek ihlalini (kast) veya bu değerleri korumaya yönelik kurallara karşı özensizliği (taksir) ifade eden insan davranışı olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle suç, bir haksızlıktır, diğer bir ifadeyle suç, hukuka aykırı tipik bir fiildir[245]. Doktrin ve uygulamada tipiklik unsurunun bağlandığı hukuka aykırılık karinesinden dolayı, suçun kanuni tanımında hukuka aykırılığın ayrıca belirtilmesine gerek kalmamaktadır[246].

Suçlar; üçlü ayrıma göre cürüm, cünha, kabahat ve ikili ayrıma göre cürüm, kabahat olarak sınıflandırılmıştır[247]. Haksızlık teşkil eden bir fiilin suç ya da kabahat olması uygulanacak hükümler ve yaptırım açısından önemli farklılık ortaya çıkarmaktadır[248].

1.3.2. Hukuka Aykırı Fiiller

1.3.2.1. Sadece Haksız Fiil Oluşturan Hukuka Aykırı Fiiller

Bir takım hukuka aykırı filler vardır ki, yalnız sorumluluk hukuku bakımından haksız fiili teşkil ederler. Bu fiiller, ceza hukuku bakımından bir suç teşkil etmemiş olabilirler. Bu durumda, ceza kanununda açık ve net bir şekilde suç olarak tanımlanmamış olduğu için, kanunilik ve tipiklik ilkeleri gereğince söz konusu hukuka aykırı fiiller suç olarak kabul edilmemektedir[249].

Yasada gösterilmeyen fiillerin suç oluşturmadığı ve yasanın suç saydığı bir fiilden dolayı ancak yasada karşılık olarak gösterilen cezanın veya güvenlik tedbirinin verilebileceği anayasalar ve ceza yasalarında bir kural olarak bildirilmiştir. Ancak, yasada gösterilen fiillerin suç sayılması ve bunlar hakkında yine yasada belirtilen ceza

---

[244] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 60-62. Ayrıca, bkz. Antalya, *C.II*, 2018, 15; Oğuzman, Öz, *C.II*, 11; Tandoğan, 1961, 9.
[245] Artuk, Gökcen, Alşahin, Çakır, 257; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku,* 6. Baskı, 2006, 150.
[246] Neslihan Göktürk, "Suçun Yasal Tanımında Yer Alan "Hukuka Aykırılık" İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.7, S.1, 407-450, 408.
[247] Önder, 46 vd.; Kantar, *Ceza Hukuku,* 131 vd.; Alacakaptan, 21 vd.
[248] Ayrıca bkz. Zafer, Pamuk, Çakır, *Gerekçeli, İçtihatlı Kabahatler Kanunu*, Beta Basım Yayın, İstanbul 2014, 1 vd.; Koca, Üzülmez, 12. Baskı, 20191 vd.; Koca, Üzülmez, 12. Baskı, 2019, 42-43.
[249] Ahmet Mithat Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.29, S.3-4, Y.1973, 185-225, 185; Hakeri, 2007, 106.

ve güvenlik tedbirlerinin verilebilmesi, suçu ve cezaları kapsayan yasanın, fiil işlenmeden önce yürürlüğe girmiş olması şartına bağlıdır. Kanunilik ilkesinin sonuçlarını yasama ve yargı bakımından ikiye ayırarak incelenmesi gerekir. Bir fiili suç haline getirip karşılığında yaptırım koymak yasamaya aittir. Yasama organı, bir fiilin işlenmesini veya işlenmemesini suç sayıp cezasını da düzenleyebilir. Bu çerçevede suç ve ceza hükmü ihdas etme hususunda yasama organı tek kaynaktır. Yasama organı, suç haline getirmek istediği fiili, yani suçun kurucu unsurlarını açık ve net olarak göstermelidir. Bu hususta belirlilik prensibine uygun davranılmaması kıyas uygulamalarına sebebiyet vererek hakimin keyfi davranmasına yol açabilir. Ceza muhakemesi sırasında hakim, sanık tarafından işlendiği iddia edilen fiilin kanundaki suç tipine uyup uymadığını inceleyecek, uygunluk halinde kanundaki cezayı uygulayacaktır. Fiilin kanundaki suç tipine uymaması durumunda, diğer bir deyişle, fiili suç sayan bir hükmün yokluğu halinde beraat kararı verecektir[250].

Ceza mahkemesi fiilin suç teşkil etmediği (fiilin kanunda suç olarak öngörülmediği) gerekçesiyle beraat yönünde karar vermiş ise, artık hukuk hakimi ceza hakiminin kararıyla bağlıdır ve haksız eylemin suç teşkil edip etmediğini araştıramaz. Böyle bir durumda tazminat davasında, ceza davası zamanaşımı dikkate alınmayacaktır. Buna karşın, ceza mahkemesi tarafından verilen beraat kararı, delil yetersizliğinden dolayı verilmişse, tazminat davasına bakan hakim bu kararla bağlı olmayıp fiilin suç niteliğinde olup olmadığını araştırması gerekecektir[251].

Kantar eserinde, "Bir fiilin suç addedilmesi için mutlaka kanun tarafından vazedilmiş olması lazımdır. Yani suçu meydana çıkarmak bir fiile suç vasfını vermek yalnız kanuna aittir. Kanunda yazılı olmayan bir fiil, cemiyetin asayiş ve inzibatını ihlal eylese bile, yine suç telakki edilmez. Fakat bu kafi değildir. Bir fiile suç denebilmek için o fiilin mukabilinde kanunun bir de ceza tayin eylemiş olması lazımdır" ifadesini

[250] Daha fazla bilgi için bkz. Erol Cihan, "Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi", in: Ceza Hukuku Günleri, 70. Yılında Türk Ceza Kanunu, Genel Hükümler, 26-27 Mart 1997, İstanbul, İstanbul 1998, 5 vd.
[251] Bağcı, "Haksız Fiilde Ceza Zamanaşımı Süresi", 296-297; Hayrunnisa Altın, "Haksız Fiillere Ceza Kanunlarındaki Zamanaşımının Uygulanması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.69 (1), Y. 2020, 1-32, 7-8.

kullanmıştır[252]. Aynı şekilde Taner de eserinde, "Bir fiilin suç sayılabilmesi için onun kanunda tasrih edilmiş olması ve karşılığında bir ceza bulunması lazımdır. Bu prensip suçun kanuniliği ve tipikliğini ifade eder" demektedir[253].

Haksız rekabet veya taksirle mala zarar verme eylemleri, haksız fiil olsalar da ceza kanununda suç olarak tanımlanmamış bulunmaktalar. Çünkü ceza hukukunda ana kaide suçların kasten işlenmiş olmasıdır. Haksız fiil taksirle işlenmiş ise, bu eylemin suç sayılabilmesi için ceza kanunda suç olarak öngörülmüş olmalıdır[254].

Haksız fiil oluşturup, suç oluşturmayan hukuka aykırı fiillere bir diğer örnek olarak iradeyi bozan sebeplerden biri olan "hile" gösterilebilir. Hile, yalnız dolandırıcılık suçunun unsurlarını da taşıyan bir şekilde yapılmış olursa, failin cezai sorumluluğuna gidilir. Yine bir kişiyi intihara ikna ve teşvik etmeyen fakat araç temin ederek, onun ölmesine yardımda bulunan kişi beraat edecektir. Buna rağmen, intihara yardım etmek bir haksız fiil sayılarak ölenin mirasçılarına karşı destekten yoksun kalma veya manevi tazminat ile sorumlu tutulmaya yol açabilir. Ancak mağdurun müterafik kusuru varsa tazminat ödenmeyebilir[255].

1.3.2.2. Suç Oluşturan Hukuka Aykırı Fiiller

Haksız fiilin kurucu unsurlarından biri zarardır. Zarar olmadan haksız fiil de olmaz. Suçlarda ise durum farklıdır. Ceza hukuku bakımından zarar, kural olarak bir çok suç için kurucu unsur teşkil etmez[256] Bu suçlar sadece icrai veya ihmali hareketin gerçekleştirilmesiyle tamamlanırlar. Diğer bir deyişle, hareketin yapılmasıyla suç tipi ihlal edilir, tipin ihlali tamamlanır. Tamamlanmaları bakımından neticenin

---

[252] Kantar, *Ceza Hukuku,* 78, 81.

[253] Taner, *Ceza Hukuku*, 3. Baskı, 1953, 131; Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ferhat Erçin, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi, Borçlar Kanunu 53. madde*, DER Yayınları, İstanbul 2000, 7; Kemal Tahir Gürsoy, "Haksız Eylem (Fiil) den Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku)", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1974, C.31, S.1, 149-184, 155; Ege Bağatur, "Medeni Hukuk İle Ceza Hukuku Arasındaki İlişki, BK`nın 53. Maddesinin İncelenmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1965, S.5, 578-583, 579.

[254] Akbulut, 415; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku,* 15. Baskı, 2019, 300; Kayıhan İçel, "Ceza Hukukunda Temel Kusurluluk Şekli Kast", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Y.6, S.12, 2007, 61-70, 62.

[255] Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 720-721.

[256] Bağatur, "Medeni Hukuk İle Ceza Hukuku Arasındaki İlişki, BK`nın 53. Maddesinin İncelenmesi", 579.

gerçekleşmesi gerekli olmayan bu nevi suçlara sırf hareket suçları (neticesiz suç) denir. Doktrinde bu suç tiplerine neticesi harekete bitişik suç veya şekli suç da denilmektedir[257]. Bu durumda suç teşkil eden bir fiil, aynı zamanda bir haksız fiil olmayacaktır. Bunun nedeni fiil sonucu bir zararın meydana gelmemiş olmasıdır[258]. Örneğin, ceza hukukunda tehlike suçları denilen bir takım suçlar vardır ki, onlar için sadece tehlikenin meydana gelmiş olması yeterlidir. Bu nevi suçlar, aynı zamanda haksız fiili teşkil etmezler[259]. Bu nevi suçlarda bir zarar meydana gelmemiş olduğundan, sanığın sadece cezai sorumluluk taşıması söz konusu olacaktır. Bu durumda sanık haksız fiilden dolayı tazminata mahkum edilemeyecektir[260].

Bir zararın olması, haksız fiilin varlığı için şarttır. Eğer bir zarar yoksa, tazminat sorumluluğu da yoktur. Oysa zararın bulunması cezai sorumluluğun koşullarından biri değildir. Ceza hukukunda tehlike suçlarının yanısıra zarar suçları denilen bir nevi de bulunmaktadır. Bu nevi suçların kurucu unsurlarından biri zarardır. Haksız fiillerde olduğu gibi, zarar suçlarının kurulması için fiilin sonucunda bir zararın meydana gelmiş olması gerekmektedir. Zarar suçları teşebbüs halinde kalırsa, bir zarar meydana gelmediğinden, yine haksız fiil oluşmamış olur ve sanık haksız fiilden dolayı değil, yalnız suçtan dolayı sorumluluk taşıyacaktır[261]. Örneğin, mala zarar verme suçunu işlemiş, lakin kendi iradesi dışında olan bir nedenden dolayı teşebbüs aşamasında kalmış fail, haksız fiilden dolayı hukuki sorumluluk taşımayacaktır. Hırsızın girdiği yerden hiçbir şey çalmadan ve herhangi bir zarar vermeden, çıkarken yakalanması durumunda, ortada haksız bir fiil olmasına rağmen suç oluşturan bir fiil vardır[262]. Yine adam öldürmeğe teşebbüs fiili işlenmiş ve karşı tarafa bir zarar gelmemiş ise fail cezalandırılır fakat hukuki sorumluluğu söz konusu olmaz[263].

---

[257] Erem, Danışman, Artuk, 267; Sulhi Dönmezer, *Ceza Hukuku Dersleri*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, 109-110; Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 21. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, 182.

[258] Erhan Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, Y.1980, C.11, S.1, 310-321, 311.

[259] Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Doğan Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuku İlişkisi", 185-186; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuku Hakiminin Kararlarına Etkisi", 311.

[260] Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 721.

[261] Bağatur, "Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK.53. Maddenin İncelenmesi", 579.

[262] Bağatur, "Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK.53. Maddenin İncelenmesi", 579.

[263] Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I*, 2. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1976, 443.

1.3.2.3. Haksız Fiil ve Suç Oluşturan Hukuka Aykırı Fiiller

Zararlı sonucu doğuran haksız bir fiil, çoğu zaman ceza hukukuna göre suç teşkil eden bir fiil niteliğini taşır. Haksız fiillerin çoğu bu niteliktedir[264]. Nitekim, bir hukuk dalında hukuka aykırı olan fiil, diğer hukuk dallarında da hukuka aykırı olarak kabul edilirler[265]. Örneğin, mala zarar verme, iftira ve hakaret gibi hukuka aykırı fiiller, hem haksız fiilleri, hem de suçları teşkil ederler[266].

Hukuk düzenince tasvip edilmeyen hangi fillerin sadece haksız fiil, hangilerinin ise hem haksız fiil, hem de suç olarak nitelendirilmesi hukuk felsefesi ve ceza siyaseti ile ilgili olan bir meseledir. Fertler ve toplum için daha vahim ve sonuçları ağır görülen fiiller, aynı zamanda ceza tehdidi altında suç olarak nitelendirilir ve cezai müeyyideye bağlanır[267]. Nitekim, hukuk ve ceza muhakemesinin etkileşim sürecini oluşturan da hem sorumluluk hukuku açısından, hem de ceza hukuku açısından hukuka aykırı fiil sayılan bu nevi fiillerdir. Hem haksız fiili, hem de suçu oluşturan bu nevi hukuka aykırı fiillerin işlenmesi halinde, haksız fiilden doğan akitdışı hukuki sorumluluğun yanısıra, suçtan dolayı cezai sorumluluğu da söz konusu olmaktadır[268].

Haksız fiilin aynı zamanda suç teşkil ettiği takdirde, hukuk hakiminin tazminat davasını görürken, ceza hukuku kurallarıyla ve özellikle ceza mahkemesinin zarar veren hakkında daha önce vermiş olduğu beraat veya mahkumiyet kararıyla bağlı olup olmadığı önem arzeder. Bu sorunun cevabı TBK`nın 74`üncü maddesinde verilmiştir. Böylece ceza hukuku ve ceza hakimi karşısında hukuk hakiminin bağımsızlığı hükme bağlanmış bulunmaktadır[269].

Haksız fiilin aynı zamanda suç teşkil etmesi Borçlar Hukukunda birçok hükümlerin uygulanması bakımından önem taşımaktadır. Bir haksız fiilin aynı zamanda suç teşkil etmesi, Borçlar Hukukunda şu açılardan önem taşır: Birincisi, aynı zamanda suç teşkil eden fiil nedeniyle sanık hakkında ceza davası açılmışsa, ceza mahkemesinin vermiş olduğu karar, hukuk hakimi için bağlayıcı olup olmadığı açısından önem taşır.

---

[264] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 364.
[265] Ahmet Mithat Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1973, C.29, S.3-4, 186-225, 186.
[266] Saymen, Elbir, 383; Tandoğan, 1961, 348.
[267] Alacakaptan, 14; Dönmezer, Erman, *C.II,* 339.
[268] Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", 186.
[269] Eren, 933.

İkincisi, aynı zamanda suç teşkil eden fiil nedeniyle ceza kanunları, bu suç için daha uzun olan ceza davası zamanaşımına tabi olup olmadığı açısından haksız fiilin suç oluşturması hususu önem taşır[270].

TBK`nın 74`üncü maddesi haksız fiilin unsurlarından yalnız kusurdan söz etmiştir. Ancak, bundan hukuk hakiminin diğer unsurlar, yani hukuka aykırılık, uygun illiyet bağı ve hatta fiil yönünden ceza hukuku kuralları ve ceza hakiminin kararlarıyla bağlı olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Aynı durum, maddede sadece beraat kararları zikredilmiş olmakla birlikte, mahkumiyet kararları yönünden de geçerlidir[271]. Bu nedenle, hukuk hakimi ceza hakiminin hem mahkumiyet, hem de beraat kararıyla bağlı olmaksızın, haksız fiilin bütün unsurlarını sorumluluk hukuku yönünden yeniden inceleyebilir[272].

Hukuk hakimi, ceza kararını ve orada yer alan değerlendirmeleri serbestçe göz önünde tutabilir, onlardan yararlanır ve hatta karardaki görüşe katılabilir. Ancak, hukuk hakimi, görmekte olduğu dosyanın bir parçası haline gelmiş bulunan ceza hakimi kararından herhangi bir sebeple ayrılmak istediği zaman, bunun gerekçelerini göstermek zorundadır[273]. Gerekçesiz ayrılma, usul hukuku yönünden bozma sebebi teşkil eder[274].

Zarar gören, suç teşkil eden haksız fiil dolayısıyla uğramış olduğu zararın tazmini davasını hukuk mahkemesinde açtığı takdirde, ceza davasının bir ön sorun olarak ileri sürülüp, bunun sonucunun beklenmesi talep edilemez. Burada da bağımsızlık ilkesi geçerlidir denilmektedir[275].

---

[270] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 365.
[271] Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", *3-4;* Tandoğan, 1961, 349 vd. Tunçomağ, 520.
[272] Kocayusufpaşaoğlu, 1978, 588.
[273] Kocayusufpaşaoğlu, 1978, 588; Oğuzman, Öz, *C.II*, 832.
[274] Eren, 934.
[275] Eren, 935; Kocayusufpaşaoğlu, 1978, 589; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 714.

1.3.3. Zamanaşımı Bakımından Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk Arasındaki İlişki

1.3.3.1. Haksız Fiillere Ceza Zamanaşımının Uygulanması

TBK`nın 72'inci maddesi, maddi ve manevi tazminat taleplerinin bağlı olduğu zamanaşımı sürelerini özel olarak düzenlemiştir. Tazminat ilişkisinden doğan talepler de, hukuki nitelikleri itibariyle bir alacak hakkı olmakla birlikte, TBK bunları tabi oldukları zamanaşımı süresi yönünden, alacak haklarına ilişkin zamanaşımı süresini düzenleyen 146`ıncı ve devamı hükümlerinden ayırmıştır. Ancak, bu ayırma yalnız süreler ve bunların başlangıç anı yönünden olup, zamanaşımının durması, kesilmesi gibi konularda genel hükümler uygulanır. TBK`nın 72`inci maddesinde öngörülen süreler, kusur sorumluluğu hallerinde geçerli olduğu gibi, kusursuz sorumluluk hallerinde de geçerlidir. TBK`nın 72'inci maddesinde üç türlü zamanaşımı süresi öngörülmüştür. Bunlar, iki yıllık sübjektif ve nispi nitelikte kısa zamanaşımı süresi, on yıllık objektif ve mutlak nitelikte uzun zamanaşımı süresi ve olağanüstü nitelikte ceza zamanaşımı süresidir[276].

Haksız fiil ve suç teşkil eden hukuka aykırı fiillere cezai yönden takibin mümkün olduğu sürece, haksız fiillere özgü zamanaşımı süresi geçmiş olsa da tazminat davası açılabilmesi doktrin ve uygulamada kabul edilmiştir. TBK`nın 72`inci maddesinin 1. fıkrası, haksız fiiller için öngörülmüş iki ve on yıllık zamanaşımı sürelerini yeterli görmemiş; ceza kanununda bu sürelerden daha uzun olan bir zamanaşımı süresi mevcut ise, bu uzun süreye itibar olunması uygun görmüştür[277].

Bir suçtan dolayı ceza takibatı altında bulunan bir kimsenin aynı fiilden dolayı zamanaşımı sebebiyle hukuk mahkemesinde sorumluluktan kurtulabilmesi, adalet ve hukuksal güvenliğe, emniyete uygun düşmez. Gerçekten, hukuka aykırı olan fiil, aynı zamanda ceza kanunları gereğince de suç teşkil eden bir fiil ise, zarara uğrayan şahıs ceza davası dışında uğradığı zararın da hukuk mahkemesinde hüküm altına alınmasını

---

[276] Ayça Alkan Güntülü, "Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.11, S.147-148, 119-140, 122-127; Eren, 937-940; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 605-606; Oğuz Sadık Aydos, "İstisnai Sürenin Nisbi Süreye Etkisi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.4, S.14, 397-415, 400; Oğuzman, *C.II*, 73-76.
[277] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 612.

isteyebilmelidir. Kanunun amacı faili cezalandırmak değildir. Kanun, bir anlamda zarar gören kişi için fiil cezayı gerektirdiğinde Medeni Hukuk çerçevesinde hareket imkanını genişletmiş bulunmaktadır[278]. Doktrinde, sanık için daha ağır sonuçlar doğuran ceza yargılamasına izin verilirken, haksız fiil oluşturan aynı eylemden dolayı faile karşı tazminat davasının açılmasının engellenmiş olması yerinde olmayacağı kabul edilmiştir[279].

Hem de suç teşkil eden haksız fiillere ceza kanunlarında öngörülmüş zamanaşımı süresinin uygulanmasına dair eski BK`nın 60`ıncı maddesinin 2. fıkrasının eski CMUK döneminde bir diğer gerekçesi de olmuştur. CMUK`un 365`inci maddesinin 2. fıkrasına göre, bir suçun mağduru, ceza davasına katılarak şahsi hak talebine ilişkin iddia ileri sürebilirdi. Bu nedenle, haksız fiillere ceza kanunlarında öngörülmüş zamanaşımı süresinin uygulanmasına dair yasal düzenleme olmasaydı; haksız fiillere ilişkin BK`da kabul edilmiş zamanaşımı süreleri geçince mağdur, ceza davasına katılarak şahsi hak talebine (tazminat) ilişkin iddiasını ileri sürebilirken, aynı iddiası için ayrı bir hukuk (tazminat) davası açamazdı. Bu nedenle, uygulamadaki bu uyuşmazlığın aradan kaldırıldığı ifade edilmekteydi[280]. CMK'da, ceza davasında şahsi hak talebine ilişkin iddianın ileri sürülmesine dair bir düzenleme bulunmamaktadır[281].

TBK`nın 72`inci maddesinin 1. fıkrasına göre, cezayı gerektiren haksız fiiller bakımından, ceza kanunlarında daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörülmüşse, tazminat talepleri için de bu zamanaşımı süresinin uygulanması gerekmektedir[282]. Bu durumda, TBK`nın 72`inci maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesi, söz konusu fıkranın 1. cümlesinin istisnasını teşkil eder[283]. Haksız fiillere uygulanan ve ceza kanunlarında öngörülen daha uzun zamanaşımı süreleri doktrinde "olağanüstü

---

[278] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 613.

[279] Bağcı, "Haksız Fiilde Ceza Zamanaşımı Süresi", 288; Karacabey, "Haksız Fiillerde Zamanaşımı", 81; Arık, "Ceza Zaman Aşımının Haksız Fiil Zaman Aşımına Tesiri", 299; Narter, "Haksız Fiillerde Zamanaşımı ve Bedensel Zararlarda Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu", 26.

[280] Altın, "Haksız Fiillere Ceza Kanunlarındaki Zamanaşımının Uygulanması", 5.

[281] Kılıçoğlu, 2019, 586; CMK`da bu hükmün kaldırılması ile haksız fiillere ceza kanunlarındaki zamanaşımı süresinin uygulanmasına gerek kalmadığı yönünde bkz. İnceoğlu, M.Murat/Baş Süzel, Ece/Aytekin İnceoğlu, "Haksız Fiil Zamanaşımı ve Suçsuzluk Karinesi ile İlişkisi", 174.

[282] Eren, B*orçlar,* 942-944.

[283] Hayrunnisa Altın, "Haksız Fiillere Ceza Kanunlarındaki Zamanaşımının Uygulanması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.69 (1), Y.2020, 1-32, 3.

zamanaşımı"[284], "istisnai süre"[285], "ceza zamanaşımı"[286], "ceza davası zamanaşımı"[287], "uzamış ceza zamanaşımı" tabirleriyle ifade edilmiştir. Yargıtay uygulamalarında daha çok "uzamış (ceza) zamanaşımı" ifadesini kullanılmaktadır[288]. Ceza kanunlarındaki zamanaşımı ifadesinden anlaşılması gereken süre, "dava zamanaşımı süresi"dir[289]. Dava zamanaşımı, isnat edilen fiilden dolayı cezai sorumluluğu ortadan kaldıran ve kanunda öngörülen sürenin geçmesiyle kovuşturmaya engel olan süredir[290]. Ceza zamanaşımı ise, mahkumiyet kararının şekli anlamda kesinleşmesiyle başlayan ve kesinleşmiş cezanın infazına engel olan süredir[291].

---

[284] M.Murat İnceoğlu, Ece Baş Süzel, Asuman Aytekin İnceoğlu, "Haksız Fiil Zamanaşımı ve Suçsuzluk Karinesi ile İlişkisi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.11, S.145-146, 149-209, 170.

[285] Muharrem Tütüncü, "Yeni Türk Borçlar Kanunu'nda Haksız Fiil Zamanaşımı", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2012, S.1, 151-195, 171.

[286] Ö. Faruk Karacabey, "Haksız Fiillerde Zamanaşımı", *Yargıtay Dergisi*, C.5, S.1, 81-100, 81; Eraslan Özkaya, *Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, 240; Kemal Fikret Arık, "Ceza Zaman Aşımının Haksız Fiil Zamanaşımına Tesiri", *Ankara Üniversitesi Sitasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Y.1950, C.5, S.1, 298-314, 299; Kadir Bağcı, "Haksız Fiilde Ceza Zamanaşımı Süresi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.7, S.28, Ekim 2016, 287-312, 289; Ahmet Çelik Çelik, *Tazminat ve Alacaklarda Zamanaşımı*, 3. Baskı, Ankara 2018, 367.

[287] Hasan Petek, "Sözleşmeden Kaynaklanan Tazminat Taleplerinde Ceza Davası Zamanaşımı", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2017, C.12, S.153-154, 105-137, 105; Antalya, Gökhan, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II*, İstanbul 2017, 510.

[288] "Sanığın eylemine uyan ve 5237 sayılı TCK'nın 116/1, 119/1-c maddeleri uyarınca atılı suçun gerektirdiği cezanın türü ve üst sınırına göre; aynı Yasanın 66/1-e, 66/2 ve 67/4. maddelerinde öngörülen 12 yıllık uzamış dava zamanaşımı süresinin suç tarihi olan 08.07.2009 tarihinden inceleme tarihine kadar geçmiş bulunması, ..." Yargıtay, 6. CD, 28.12.2021 tarih ve 2021/24045 E., 2021/20517 K.;
"Suça sürüklenen çocukların eylemlerine uyan ve 5237 sayılı TCK'nın 116/1, 119/1-c ve 31/3. maddeleri uyarınca atılı suçun gerektirdiği cezanın türü ve üst sınırına göre; aynı yasanın 66/1-e, 66/2 ve 67/4. maddelerinde öngörülen 7 yıl 12 aylık uzamış zamanaşımı süresinin suç tarihi olan 07.08.2012 tarihinden inceleme tarihine kadar geçmiş bulunması,..." Yargıtay, 6. CD, 28.12.2021 tarih ve 2021/24191 E., 2021/20011 K. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr/). Son erişim tarihi 27.08.2022.

[289] Bağcı, "Haksız Fiilde Ceza Zamanaşımı Süresi", 289; Çakmut Yenerer, "Türk Borçlar Kanunu m.72 ve m.74 Bakımından Ceza Hukukunda Ceza Sorumluluğunun Esası ve Dava Zamanaşımı Kavramlarına Kısa Bir Bakış", *İstanbul Barosu Borçlar Hukuku Genel Hükümler Konferansları II (28-29 Nisan 2012), Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan*, İstanbul 2014, 28-36, 35; Karacabey, "Haksız Fiillerde Zamanaşımı", 86-87; Kemal Fikret Arık, "Haksız Fiil Zaman Aşımı Af Halinde Ceza Zaman Aşımı Tatbik Edilir mi? Edilmezse Tazminat Davasının Zaman Aşımı Ne Zaman Başlar?, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Y.1954, C.9, S.3, 251-255, 253; Mehmet Erdem, *Özel Hukukta Zamanaşımı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, 136; Mehmet Akif Tutumlu, *Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımı ve Uygulaması*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, 58.

[290] Mehmet Emin Alşahin, *Ceza Hukukunda Zamanaşımı*, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, 73; Haluk Tandoğan, *Türk Mesuliyet Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, 360.

[291] Alşahin, 277; Tandoğan, 2010, 360-361.

1.3.3.2. Haksız Fiillere Ceza Zamanaşımının Uygulanmasının Şartları

Birincisi, haksız fiil hakkında daha uzun süreli ceza davası zamanaşımı süresinin uygulanması için fiilin aynı zamanda suç teşkil etmesi gerekir. Eğer ortada suç teşkil eden bir fiil mevcut değilse, tazminat davası iki ve on yıllık normal hukuk davası zamanaşımı süresine tabidir. Doktrin ve uygulamada genellikle kabul edildiğine göre, daha uzun süreli ceza zamanaşımının uygulanması için fiilin suç teşkil etmesi ve cezayı gerektirmesi yeterli olup, failin suç sayılan fiilden dolayı mahkum edilmesi şart olmadığı gibi aleyhine takibata geçilmesine, hatta failin cezai ehliyete sahip olmasına dahi gerek yoktur[292].

Ceza hakimi, fiilin suç teşkil ettiğine karar vermiş, faili mahkum etmiş ve bu karar da kesinleşmiş ise, ceza kanunlarının yorum ve uygulanmasına ilişkin bu kararla hukuk hakimi bağlı olup, konuyu tekrar tartışamaz. Buna karşılık, bir ceza kararı mevcut değilse, hukuk hakimi konuyu bağımsız olarak inceleyebilir. Zarar veren, ceza mahkemesinde ceza ehliyetinin veya suçun unsurlarının bulunmadığı ya da suçu işlemediği için beraat etmişse, hukuk hakimi bu halde de konuyu inceleyemez[293]. Yargıtay`a göre, delil yetersizliğinden beraat halinde, hakim, fiilin cezayı gerektiren bir fiil olup olmadığını inceleyebilir[294].

İkincisi, bir haksız fiile ceza zamanaşımının uygulanması, cezalandırılabilir fiil ile haksız fiilden doğan ve tazminata konu olan zarar arasında illiyet bağının bulunmasıdır[295]. Bundan başka, ceza kanununun hükmü ile zarar arasında amaç bakımından bir bağın mevcut olması da gerekmektedir. Şahsi hak taleplerine ceza

---

[292] Çelik, *Tazminat,* 377; Gökhan Antalya, "*6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017, 512; Güntülü Alkan, "Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı", 131; Haluk N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler,* 15. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017, 270; Kılıçoğlu, 2019, 614; Oğuzman, Öz, *C.II*, 78; Reisoğlu, 2012, 270; "…Diğer yandan, ceza zamanaşımı süresinin uygulanabilmesi için haksız eylemin suç niteliğinde olması yeterlidir. Ayrıca ceza davası açılması gerekmediği gibi mahkumiyet kararı verilmesine de gerek yoktur…" Yargıtay 4. HD, 01.07.2021 tarih ve 2020/3581 E., 2021/4063 K. sayılı kararı. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). Son erişim tarihi 29.08.2022.

[293] Eren, B*orçlar,* 943.

[294] "... ceza zamanaşımı süresinin uygulanabilmesi için haksız eylemin suç niteliğinde olması yeterlidir... Bu bakımdan, ... delil yetersizliğinden beraat kararı verilmesi, ceza zamanaşımının uygulanmasına engel değildir". Yargıtay 4. HD, 26.01.2015 tarih ve 2014/16367 E., 2015/932 K. sayılı karar. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). Son erişim tarihi 29.08.2022.

[295] Antalya, *C.II,* 2017, 512; Erdem, 139; İnceoğlu, Baş Süzel, Aytekin İnceoğlu, "Haksız Fiil Zamanaşımı ve Suçsuzluk Karinesi ile İlişkisi", 175.

zamanaşımı süresinin uygulanması için talep konusu zarar, ceza hukuku tarafından korunan bir menfaate ilişkin olmalıdır. Örneğin, bedensel bütünlüğün korunmasına yönelik bir ceza hükmü söz konusu olduğunda, ceza zamanaşımı bedensel zararın tazmini için uygulanabilir[296].

1.3.3.3. Ceza Mahkemesi Kararının Haksız Fiile Ceza Zamanaşımının Uygulanmasına Etkisi

Ceza mahkemesinden verilen karar mahkumiyet kararı ise, bu ceza davası zamanaşımının uygulanmasına engel olmaz. Zira bu takdirde, fiilin cezayı gerektiren bir suç teşkil ettiği sabitleşmiştir. Bu konuda herhangi bir tereddüt mevcut değildir. Ceza davasını esas bakımdan sonuca bağlayan mahkumiyet kararı, isnat edilen fiilin sanık tarafından işlendiğin ve suçun maddi ve manevi olmak üzere bütün kanuni unsurlarının bulunduğunun belirlenmesi anlamına gelir. Ceza kanunlarında bu fiil için öngörülen dava zamanaşımı süresi daha uzun ise, şahsi hak (tazminat) talebine bu süre uygulanır[297].

TCK`nın 2'inci maddesine göre, güvenlik tedbirlerinin uygulanması, dava sebebi fiilin ceza kanunlarında suç olarak nitelendirilmesine bağlı olduğundan, isnat edilen fiilden dolayı güvenlik tedbirlerinin uygulanması, aynı sebeple ileri sürülen tazminat taleplerine de ceza zamanaşımının uygulanmasını gerektirir[298].

Ceza davasının beraat kararıyla sonuçlanması durumunda, haksız fiile ceza zamanaşımı süresinin uygulanması beraat kararının gerekçesine göre belirlenecektir. Birincisi, beraat kararının suç unsurlarında bir eksiklik nedeniyle, verilmiş olabilir. Bu durumda haksız fiilden dolayı şahsi hak (tazminat) taleplerine ceza zamanaşımı süresi uygulanmamalıdır. Nitekim, suç teşkil eden bir fiilin bulunmadığı hususundaki bu tespit hukuk mahkemesinde kesin delil olarak hakimi bağlayıcıdır[299].

---

[296] Altın, "Haksız Fiillere Ceza Kanunlarındaki Zamanaşımının Uygulanması", 10.

[297] Arık, "Ceza Zaman Aşımının Haksız Fiil Zaman Aşımına Tesiri", 300; Antalya, *C.II*, 2017, 512; Eren, 942-944; Güntülü Alkan, "Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı", 133; Sıla Sencer, Ali Suphi Kurşun, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Hukuk Davalarına Etkisi", 40.

[298] İnceoğlu, Baş Süzel, Aytekin İnceoğlu, "Haksız Fiil Zamanaşımı ve Suçsuzluk Karinesi ile İlişkisi", 186.

[299] Bağcı, "Haksız Fiilde Ceza Zamanaşımı Süresi", 289; Çelik, *Tazminat*, 296; Oğuzman, Öz, *C.II*, 78; Yeğin, Ayşegül, Tazminat Davalarında Zamanaşımı, *Konya Barosu Dergisi*, Y.41, S.24, 54-57, 56; Buna karşılık, Yargıtay bir kararında, suç kastının bulunmaması nedeniyle beraat kararı verilmesinin uzamış

Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması gibi nedenler failin kusur ehliyetini ortadan kaldırmış olabilir. Kusurunun bulunmaması dolayısıyla faile ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. Bu durumda, faile karşı tazminat talebi bakımından ceza zamanaşımının uygulanıp uygulanmayacağı doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, ceza zamanaşımının uygulanması bakımından borçlunun ceza ehliyetini haiz olması gerekmez. Ceza ehliyetinin bulunmamasına rağmen, fiilin objektif olarak cezalandırılabilir olması yeterlidir[300]. Buna karşılık, diğer bir görüşe göre, ceza ehliyeti bulunmayan faile karşı tazminat talebi bakımından ceza zamanaşımının uygulanmaması gerekir. Nitekim, fail cezai sorumluluk taşımadığından, ceza zamanaşımının uygulanma amacı ortadan kalkmış olacaktır[301]. Kusur ehliyetini etkilemesine rağmen ceza sorumluluğunu tam olarak ortadan kaldırmayan, sadece cezanın indirilmesine yol açan nedenlerin bulunması durumunda faile karşı tazminat talebine ceza zamanaşımı uygulanmalıdır[302].

Ceza mahkemesi tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş olabilir. Bu durumda, denetim süresi içerisinde mahkumiyet hükmü açıklanabilir. Bu zaman hukuk mahkemesinde görülen tazminat davasında ceza zamanaşımı süresinin uygulanması, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararının şekli anlamda kesinleşmiş olması şartına bağlı olacaktır. Denetim süresi içerisinde mahkumiyet hükmü açıklanmayabilir. Bu durumda, denetim süresi içerisinde veya denetim süresi dolduktan sonra hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının şahsi hak (tazminat) talebine ceza zamanaşımı süresinin uygulanması hususunda etkisi tartışmalıdır. Bu durumun, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararındaki mahkumiyet hükmüne karşı kanun yolunun açık olup olmadığına göre belirlenmesi gerekir. Kanun yolunun açık olduğu kabul edilirse, kararın şekli anlamda kesinleşmesi halinde, tazminat taleplerine ceza zamanaşımı süresi uygulanır. Fakat, ceza

---

ceza zamanaşımının uygulanmasına engel olamayacağına karar vermiştir; Yargıtay 4. HD., T. 19.10.1998, E. 1998/4220, K. 1998/7898 (Kazancı, E.T. 29.05.2019).

[300] Bağcı, "Haksız Fiilde Ceza Zamanaşımı Süresi", 289; Gürsoy, "Haksız Eylem (Fiil)`den Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku), 164; Petek, "Sözleşmeden Kaynaklanan Tazminat Taleplerinde Ceza Davası Zamanaşımı", 120.

[301] Arık, "Ceza Zaman Aşımının Haksız Fiil Zamanaşımına Tesiri", 313-314; Erdem, 139; Karacabey, "Haksız Fiillerde Zamanaşımı", 83.

[302] Erdem, 139; Bağcı, "Haksız Fiilde Ceza Zamanaşımı Süresi", 295.

mahkemesinin mahkumiyet kararına karşı kanun yolunun açık olmadığı kabul edilirse, mahkumiyet kararı beş yıllık denetim süresinden sonra düşer. Artık, kesinleşmiş bir mahkumiyet kararı bulunmadığından hukuk (tazminat) davasında, haksız fiilin aynı zamanda suç teşkil edip etmediğini hukuk hakimi kendisi araştırır, geldiği kanaate göre zamanaşımı konusunda kendisi karar verir[303].

1.4. BEKLETİCİ SORUN

1.4.1. Tanımı

Ceza mahkemesi ile hukuk mahkemesinin etkileşim sürecini oluşturan temel kavramlardan biri de bekletici sorundur. Doktrinde bekletici sorun kavramının birbirinden farklılık arz eden bir kaç tarifine rastlanmaktadır: "Esas davanın tetkiki sırasında meydana çıkıp, hâlli o mahkemenin vazifesi haricinde ve esas davanın hâlline tesiri olan nizalar, ihtilaflar"[304]; "Bir davanın esasına hükmedebilmek için başka bir makamda ve kural olarak başka bir yargı makamında çözülmesi gereken sorunlar"[305]; "Tetkiki başka bir mahkemenin vazifesine giren ve davanın hâlli onun hâlline bağlı olan meseleler bekletici sorun" olarak tanımlanmıştır[306].

Yine, "Bir dava esnasında taraflardan birinin dermeyan edip, rüyeti diğer bir makam veya mahkemeye ait bulunan ve davayı asliyenin hâlline tesirli olan meselelere, meselei müstehire[307]" denilmiştir. "Mahkeme vazifesi dışında kalan bir iddia muvacehesinde olduğuna ve bu iddia hâlledilmedikçe önünde görülmekte olan davayı bir karar raptedemeyeceğine göre mevzuubahis iddianın vazifesi merci tarafından hallini beklemelidir. Yani mevzuubahis iddia derdest davaya nazaran bir meselei müstehire teşkil eder"[308] şeklinde diğer bir açıklamaya da ders kitaplarında yer verilmiştir. Doktrinde "Bir davanın görülmesi sırasında ortaya çıkan ve bu davanın incelenebilmesi veya sonuçlandırılabilmesi için, mahkemenin görevi dışında kalması sebebiyle, görevli yargılama makamınca veya idari makamlarca çözümlenmesine değin beklenilmesi gereken sorunlara, bekletici sorun denir[309]" şeklinde bir tanım da yapılmıştır. Başka bir tanıma göre ise, "bekletici sorun, görülmekte olan bir dava

---

[303] Sencer, Kurşun, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Hukuk Davalarına Etkisi", 47.
[304] *Türk Hukuk Lûgatı*, Türk Hukuk Kurumu Editörlüğünde, Maarif Matbaası, Ankara 1944, 229.
[305] Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2001, 125.
[306] Necmettin M. Berkin, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, Hamle Matbaası, İstanbul 1969, 74.
[307] M. Reşit Belgesay, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Şerhi, C.I-II*, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1939, 68.
[308] İlhan Postacıoğlu, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. Baskı, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1975, 145.
[309] Hakan Pekcanıtez, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1, S.1, 1980, 249-275, 252.

hakkında karar verilebilmesi için, dava ile ilgili bir ön sorunun başka bir mahkeme veya merciide çözülmesine bağlı olması durumunda, gerektiğinde zorunlu veya ihtiyari başvurulan bir kurumdur"[310].

Her iki dava aynı mahkemede açılmış ise, davalar arasında bağlantı bulunması durumunda, mahkeme, iki davanın birleştirilmesine (HMK m.167) karar verir ve davalardan birini digerinden önce inceleyip karara bağlayabilir. Birleştirilen davaların birlikte incelenip karara bağlanması, davalardan birinin ön sorun yapılmasına oranla daha çok emek, zaman ve gider kaybına neden olmayacaksa, birleştirilen davaların birlikte incelenmesi usul ekonomisine (HMK m.30) daha uygun düşer[311].

Bir davada ön sorun olarak incelenebilecek olan bir husus hakkında aynı yargı çevresindeki aynı düzey ve sıfattaki başka bir hukuk mahkemesinde dava açılmış ise, ikinci davanın açıldığı mahkeme, davanın her aşamasında, taraflardan birinin talebi üzerine veya kendiliğinden bu iki davanın ilk davanın açıldığı mahkemede birleştirilmesine karar verebilir (HMK m.166). Bu durumda, yukarıdaki gibi işlem yapılır ve mahkeme, davalardan birinin sonuçlanmasını diğeri için ön sorun yapabileceği gibi, iki davayı birlikte de inceleyip karara bağlayabilir. Buna karşılık, iki davanın birleştirilmesi (HMK m.166) mümkün olmazsa, bu halde iki davaya da ayrı ayrı mahkemelerde bakılması gerekir. Fakat, bu davalardan biri hakkında hüküm verilmesini, diğer davanın sonucuna bağlı gören mahkemenin, o davanın sonuçlanmasını beklemesi, yani o davanın sonuçlanmasını kendi baktığı dava için bekletici sorun (meselei müstehire) yapması gerekir (HMK m.165)[312].

Görülmekte olan bir davanın incelenmesi ve sonuçlandırılması, yeni açılacak olan başka bir davada verilecek karara bağlı ise mahkeme, ilgili tarafa o davayı açması için uygun bir süre verir ve o dava açılırsa, o davanın sonuçlanmasını bekletici sorun yapar (HMK m.165\2, c.1). Bu süre içinde görevli mahkemede dava açılmadığı takdirde, ilgili taraf bu hususstaki iddiasından vazgeçmiş sayılır (HMK m.165\2, c.2) ve mahkeme esas dava hakkında karar verir[313].

---

[310] Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.III*, Demir Yayıncılık, İstanbul 2001, 3210; Pekcanıtez, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 252.

[311] Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, 5. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2019, 488.

[312] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 488.

[313] Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku* Ders Kitabı, Legal Yayınevi, İstanbul 2015, 365-366; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku,* 2019, 210.

Bir sorunu bekletici sorun yapıp yapmamak, kural olarak davayı gören mahkemenin takdirindedir. Yani mahkeme, bekletici sorun hakkında kararını, diğer mahkemenin kararını beklemeden de verebilir. Ancak bazı durumlarda Kanun başka mahkemenin kararının zorunlu bekletici sorun yapılmasını öngormüştür. Bu durumlarda, davanın görüldüğü mahkemenin diğer mahkemenin kararını beklemesi gerekir. Diğer mahkeme karar verdikten sonra bu karara göre davaya devam edebilir. Anayasa'ya aykırılık iddiaları hakkında Anayasa Mahkemesi kararı (AY m.152), yargı yolu uyuşmazlığı hakkında Uyuşmazlık Mahkemesi kararı (UMK m.18, 19), itirazın kesin kaldırılmasında, murisin borcundan dolayı takip edilen mirasçının terekenin borca batık olduğu yönünde açtığı davadaki hukuk mahkemesi kararı (İİK m.68.4), bekletici sorun yapılmak zorundadır[314].

Başka bir mahkemenin kararını bekletici sorun yapan mahkeme, bekletici sorun yaptığını ara kararında belirtir. Bu durumda diğer mahkemenin bu konudaki kararına kadar, dava ertelenir. Ancak bu karar, bir ara kararı niteliğinde olduğundan, mahkeme bekletici sorun yapma kararından her zaman dönebilir. Özellikle diğer mahkemedeki davanın gereğinden fazla uzaması, dosyanın işlemden kaldırılması durumunda bekletici sorun yapma kararından dönülmesi uygun olur. Başka bir mahkemenin kararı bekletici sorun yapılmışsa, o mahkemenin kararı beklenir ve bu karara göre dava sonuçlandırılır[315].

Bekletici sorun yapılmasının yararı vardır. Bu yolla, aynı sorun hakkında iki mahkemeden farklı (çelişik) karar çıkması önlenmiş olur ve bekletici sorun yapan mahkeme, diğer davada verilen karardan yararlanarak karar verir. Böylece, bekletici sorun yapılması, iki davaya da aynı zamanda devam edilmesi halinde sarf edilecek olan fazla zamandan, giderlerden ve emekten tasarruf sağladığı için usul ekonomisine (HMK m.30) de uygun düşer. Bekletici sorun yapılması, sakınca da yaratabilir ve özellikle, başka bir mahkemenin kararının sonucunun beklenmesi (bekletici sorun yapılması), eldeki davanın uzamasına neden olabilir. Davayı uzatmak isteyen davalı, gereksiz bir dava açarak bunun sonucunun beklenmesini isteyebilir. Fakat, bekletici sorun yapmak mahkemenin takdirine bağlı olduğundan, mahkeme bu sakıncayı her zaman önleyebilir. Yani bir mahkeme, görmekte olduğu bir davada savunma yolu ile ileri sürulmesi

[314] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 488; Hakan Pekcanıtez, Oğuz Atalay, Muhammet Özekeş, *Medeni Usul Hukuku*, 13. Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2019, 210.
[315] Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku,* 2019, 211.

mümkün olan bir sorunun sonradan ayrı dava konusu yapılmış olması halinde, o (ikinci) davanın sonuçlanmasını beklemeden, o sorunu ön sorun olarak kendisi inceleyip karara bağlayabilir. Mahkeme, bekletici sorun konusunda her somut olayın özelliğine göre, bekletici sorunun yararını ve sakıncasını değerlendirerek karar verir. Bu açıdan, mahkemenin özellikle, başka bir mahkemede görülmekte olan davada verilecek hükmün kendi bakmakta olduğu davayı etkileyeceğini kuvvetle tahmin ettiği halleri bekletici sorun yapması uygun olur. Mahkeme, bekletici sorun konusunda her somut olayın özelliğine göre, bekletici sorunun yararını ve sakıncasını değerlendirerek karar verir. Bu açıdan, mahkemenin özellikle, başka bir mahkemede görülmekte olan davada verilecek hükmün kendi bakmakta olduğu davayı etkileyeceğini kuvvetle tahmin ettiği halleri bekletici sorun yapması uygun olur[316].

Ceza mahkemesi kendi görev ve uzmanlık alanı dışında bir sorunla karşılaştığı durumda, çözüm olarak uzman ve görevli mahkemenin kararını bekletici sorun yapabilir[317]. Bekletici sorun, bağlantılı davaların açılmasını önleyici, dava açılmışsa yargılamayı durdurucu niteliktedir[318].

Ceza mahkemelerinin birbirinin kararını bekletici sorun yapması hususu ise açık ve net değildir. Ceza mahkemelerinin ek yetkisini düzenleyen CMK`nın 218`inci maddesi bu konuda yol gösterici niteliktedir. Birinci yolda, ceza davasında suçun ispatı hukuk mahkemesinin görev ve uzmanlık alanı dahilinde olduğu durumlarda ceza hakimi nispi muhakeme yolunu tercih ederek ilgili meseleyi kendisi halledebilir. Böylece, ceza mahkemesi görev ve uzmanlık alanı dışında olan bir meselenin halledilmesi hususunda yetkilendirilmiş bulunmaktadır[319]. İkinci yolda ise, ceza hakimi bekletici sorun kararı vererek yargılamayı durdurabilir. Yargılamanın durdurulması ve bekletici sorun yapılması için sorunla ilgili olarak görevli mahkemede açılmış davanın görülmekte olması veya söz konusu davanın bağlandığı kararın şekli anlamda kesinleşmesinin beklenmekte olması gerekmektedir[320].

---

316 Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 489.

317 Burak Taş, "Ceza Mahkemeleri Arasında Bekletici Sorun Kararı", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Y.9, S.18, Aralık 2021, 309-330, 312; Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 11. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, 126.

318 Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı*, İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, 85.

319 Ahmet Hulusi Akkaş, *Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, 189-190.

320 Taş, "Ceza Mahkemeleri Arasında Bekletici Sorun Kararı", 314.

Ceza mahkemelerinin birbirinin kararını bekletici sorun yapması hususu ön suç ve asıl suç ilişkisi bağlamında incelenmektedir. Bu ilişki içinde bulunan suçlarda ön suçun mevcudiyeti ön koşul[321] olarak öne çıkar. Doktrinde ön koşul, suçun tarifinde ifade edilen kurucu unsurlar olarak kabul edilmektedir. Ön koşullar fiilin işlenmesinde önce bulunması gereken maddi veya hukuki, müspet ya da menfi nitelik olarak ifade edilmektedir[322].

Yargıtay`ın uygulamasında bekletici sorun kavramı "Bir davadaki asıl sorun hakkında karar verilebilmesi için daha önce çözülmesi gereken bir sorunun başka bir mahkeme tarafından başka bir davada karara bağlanması gereken mesele[323] gibi tanımlanmıştır. Yine bir başka uygulamada "Bir davadaki asıl sorun hakkında karar verilebilmesi için daha önce çözülmesi gereken bir sorunun başka bir mahkeme tarafından başka bir davada karara bağlanması gereken hallerde bekletici mesele söz konusu olur. ... Mevcut olup olmadığı diğer davada kesin olarak karara bağlanacak olan hukuki ilişkinin verilecek hükmü etkileyecek nitelikte olması gerekir..." ifadesiyle bekletici sorun yapmanın koşulları açık ve net olarak belirtilmiştir[324].

1.4.2. Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması

1.4.2.1. Ön Sorun

Bazı hallerde, görülmekte olan davada, uyuşmazlığın esasının karara bağlanmasından önce çözümlenmesi gereken, bazı ikincil (yan) sorunlar ortaya çıkabilir. Bu sorunlar, hukuken ayrı birer dava olmayıp, asıl dava üzerine aşılanmış küçük davacıklar niteliğindedir[325]. Mahkemenin, davanın esası hakkında karar verebilmesi için önce bu sorunların çözülmesi, karara bağlanması gerekir. Bu tür sorunlara, "ön sorun", "ara sorun", "hadise", "meselei mukaddime" (HUMK m.222;

---

[321] Faruk Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku C.I*, 11. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara 1976, 312-313.

[322] Taş, "Ceza Mahkemeleri Arasında Bekletici Sorun Kararı", 314; Zafer, *Ceza Hukuku (TCK m.1-75)*, 196.

[323] "Bir davadaki asıl sorun hakkında karar verilebilmesi için daha önce çözülmesi gereken bir sorunun başka bir mahkeme tarafından başka bir davada karara bağlanması gereken hallerde bekletici mesele söz konusu olur. Derdest olan bir davanın sonuçlanmasının başka bir davada bekletici sorun yapılabilmesi için bekletici mesele yapılacak davanın başka bir mahkemede görülmekte olması ve iki dava arasında bağlantı bulunması gerekir." (Yargıtay 4. HD, 25.10.2021 tarih ve 2021/834 E., 2021/7374 K. sayılı kararı). Son erişim tarihi 01.09.2022.

[324] Yargıtay 9. HD, 19.10.2021 tarih ve 2021/8239 E., 2021/14476 K. sayılı kararı). Son erişim tarihi 01.09.2022.

[325] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 486.

HMK m.163) denir[326]. Mesela, davalı borçlu cevap dilekçesinde, davacı alacaklının dayandığı bir adi senedin sahte olduğununa dair itiraz ileri sürmüş olabilir. Bu durumda, adi senedin sahte olduğunu ileri süren taraf ayrı bir sahtecilik davası açmalı ya da bu mesele bir ön sorun olarak incelenmelidir. Sahte olduğu iddia edilen senet bir resmi senetse ayrı bir dava açılmalıdır[327].

Geniş anlamda ön sorun, bir davadaki asıl uyuşmazlığın esas bakımından nihai çözüme ulaştırılması amacıyla yargılama sürecinde karşılaşılan ve ilk önce halledilmesi gerekli olan sorunlara denilmektedir[328]. Dar anlamda ön sorun ise yürütülmekte olan yargılama sürecinin karara bağlanmasına mane olsa da, diğer görevli (uzman) yargı merciinde halledilmesine ihtiyaç duyulmayan, yani yargılamayı yapan hakimin kendisinin çözebildiği sorunlardır[329].

Dar anlamda ön sorunla karşılaşan mahkeme farklı şekillerde davranabilir. Ön sorun olarak karşısına çıkan sorun, kendi mahkemesinde başka bir dava konusu olarak incelenmekteyse bağlantılı davaların aynı bir dava olarak görülmesi yoluna gidilebilir ve uyuşmazlıklardan biri ilk önce halledilmesi gereken mesele gibi kabul edilerek o davayla ilgilenilebilir[330].

Medeni yargılama sürecinde ilk önce halledilmesi gereken bir mesele, diğer bir hukuk yargısı merciinde uyuşmazlık konusunu teşkil ederse, ilk itiraz üzerine aynı davada görülmesi yoluna gidilmiş olabilir. Bu durumda da aynı çözüm yolu tercih edilebilir[331]. Yargılama sürecinde karşıda duran ve ilk önce halledilmesi gereken söz konusu mesele, diğer bir uyuşmazlığın konusunu teşkil etmiyorsa, yargı mercii o meselenin hallini kendi görev ve yetki alanları içerisinde görüyorsa ilk önce bu meseleyi çözmelidir. Bu durumda karşıya çıkan mesele dar anlamda ön sorunu teşkil eder. Eğer

---

[326] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 486; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 363; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku,* 2019, 209.

[327] İbrahim Ermenek, "Hukuk Muhakemeleri Kanuna Göre Ön İnceleme", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Y.2011, C.2, S.1, 139-175, 168-169.

[328] Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.VI*, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul 2001, 3207; Pekcanıtez, Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 253.

[329] Kuru, *C.VI*, 3210; Pekcanıtez, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 253.

[330] "Aynı düzey ve sıfattaki hukuk mahkemelerinde (ayrı ayrı) açılmış ve görülmekte olan (derdest) davaların aralarında bağlantı bulunması halinde usul ekonomisi ilkesinin bir sonucu olarak birleştirilerek aynı dava dosyası üzerinden birlikte görülmeleri mümkündür. Bu duruma davaların birleştirilmesi adı verilir." Yargıtay 3. HD, 09.12.2021 tarih ve 2021/4220 E., 2021/12735 K. sayılı kararı. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 03.09.2022.

[331] Abdurrahim Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 3. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2012, 718.

dar anlamda ön sorun, usul işlemlerine dair bir meseleyse, hadisenin varlığından söz edilir. Yargılama sürecinde karşılaşılan ve ilk önce halledilmesi gereken mesele, diğer bir yargı merciinin görev alanına girmekteyse, bu mesele "bekletici sorun" olarak kabul edilir. İlk önce halledilmesi gereken mesele, görülmekte olan diğer bir uyuşmazlığın konusunu teşkil ediyorsa, uyuşmazlıkların da bir davada görülmesi imkanı yoksa, bu mesele bekledici sorun olarak kabul edilir[332].

Yargıtay`ın bazı kararlarında ceza mahkemesinin, sadece hukuk veya idari davaları bekletici sorun olarak kabul edebileceğine hükmedilmiştir[333]. Söz konusu kararlarda ceza mahkemelerinin birbirinin kararını bekletici sorun yapmaları uygun görülmemiştir. Doktrinde bu uygulamanın aksi ileri sürülmüş, kıyas yoluyla ceza mahkemeleri arasında bekletici sorun uygulamasının yapılabileceği savunulmuştur[334]. Buna karşılık, Yargıtay`ın bazı kararlarında ceza mahkemeleri arasında bekletici sorun uygulamaları desteklenmiştir[335].

Geniş anlamda ön sorun kavramı daha kapsamlı olup, bekletici sorunu da içermektedir. Yani bekletici sorunlar kendi niteliği itibariyle geniş anlamda bir ön sorundur. Fakat her ön sorun ise bekletici sorun olmayabilir[336]. Burada önemli olan husus şu ki, ön sorun öyle bir hukuki mesele ki, onun halledilmesi yargılamayı yürüten

---

[332] Kuru, *C.VI,* 3210.

[333] "Bekletici mesele kararı ancak ceza muhakemesi sırasında, kendi uzmanlığı dışında bir mesele ile karşılaşması ve yargılanmakta olduğu uyuşmazlık hakkında karar verebilmek için, o mesele hakkında yetkili uzman mahkemenin kararının beklenmesi durumunda ortada "bekletici mesele" olduğu kabul edilecektir. ... Bu durumda ise somut olayda olduğu gibi ceza soruşturmasında başka bir ceza mahkemesinde görülmekte olan dava bekletici sorun yapılamayacaktır." Yargıtay 16.CD, 01.02.2016 tarih ve 2016/450E., 2016/367K. sayılı kararı;
"Bir davadaki asıl sorun hakkında karar verilebilmesi için daha önce çözülmesi gereken bir sorunun başka bir mahkeme tarafından başka bir davada karara bağlanması gereken hallerde bekletici mesele söz konusu olur. Derdest olan bir davanın sonuçlanmasının başka bir davada bekletici sorun yapılabilmesi için bekletici mesele yapılacak davanın başka bir mahkemede görülmekte olması ve iki dava arasında bağlantı bulunması gerekir." Yargıtay 4. HD, 25.10.2021 tarih ve 2021/834 E., 2021/7374 K. sayılı kararı (https://karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 03.09.2022.

[334] İftira suçundan dolayı açılmış şikayete bağlı ceza davasında davalının görülmekte olan başka bir ceza davasında yalan tanıklık yaptığı iddia ediliyorsa, iftira davasının diğer davanın sonucunun beklenmesi gerektiği savunulmuştur. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Kubilay Taşdemir, *Ceza Hukukunda Zamanaşımı***,** Cantekin Matbaacılık, Ankara 2011, 218; Güngör Devrim, Güneş Okuyucu Ergün, "Ceza Muhakemesinde Bekletici Sorun Kararının Dava Zamanaşımının Durmasına Etkisi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi***,** C.22, S.83, Y.2009, 68-72, 70-71.

[335] "...sanık hakkında ... suçlarından kamu davası açıldığı, ... eylemlerin subuta ermesi halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması ihtimali bulunduğu, ... nazara alınarak, söz konusu dosyanın akıbetinin bekletici mesele yapılıp,..." Yargıtay 5.CD, 19.01.2016 tarih ve 2013/15647E., 2016/551K. sayılı kararı. (https://karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 03.09.2022.

[336] Şeref Gözübüyük, İdari Yargı, 2. Baskı, Doğan Yayınevi, Ankara 1973, 234 vd.; Kuru, *C.VI,* 3210.

yargı merciinin görev ve yetki alanına girer. Bunun aksine, hukuki meselenin halledilmesi farklı merciin görev ve yetki alanına girerse, bu durumda bekletici sorundan bahisle yargılama durdurulur[337].

Bekletici sorun olarak kabul edilen hukuki meseleler, bir uyuşmazlığın konusunu teşkil edebilirler. Hukuki mesele yargılama sürecinde karşılaşılan ve usule dair olup, ayrı bir uyuşmazlığın konusunu teşkil edemeyecek ise bu durumda ön sorundan bahsedilir[338]. Örneğin, ilk itirazlar[339], sahtecilik iddiası ve hakimin reddi talebi yargı merciinin kendisinin halledebileceği ve usule dair mesele olduğu için birer ön sorunlardır[340].

1.4.2.2. Ara Sorun

Görülmekte olan bir davaya ilişkin olup, davanın incelenip karara bağlanmasından önce çözülmesi gereken usule ilişkin sorunlara hadise veya ara sorun denir. Doktrinde hadiseler için genel olarak "Mahkemenin teşekkülüne, muhakemenin istikametine, onun sukûtuna, talikine, hulâsa usulü muhakemenin yürüyüşüne müteallik olan bütün iddia ve talepler hadisedir" şeklinde bir tanıma yer verilmiştir [341]. Hadiseler, tarafların usul kanunları ile davanın sevk ve idaresinde ve tahkikinde sahip oldukları yetkileri kullanarak, esastan önce usul bakımından istedikleri kararlar olarak tanımlanmış ve hadiselere usul sorunundan ibaret küçük davacıklar denilmiştir[342]. İlk itirazlar (HMK m.116-117.) birer hadisedir. HUMK`un 222`inci maddesinin hükmü de

---

[337] Pekcanıtez, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 252; "…Dava, üçüncü kişinin İİK'nun 96. vd. maddeleri uyarınca açtığı "istihkak" davası niteliğinde davada verilecek karar eldeki istihkak davasının esasını etkileyecek mahiyettedir. Ceza davasının sonucunun bekletici mesele yapılması gerektiği düşünülmeden karar verilmesi hukuka aykırıdır…17. HD., 2012/7061 E., 2012/7930 K., 25. 6. 2012 T. (Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası)".

[338] Pekcanıtez, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 13.

[339] "Nitekim, 6100 sayılı HMK`nın 116\1-a maddesine göre, kesin yetki kuralının bulunmadığı hallerde yetki itirazının ilk itirazlardan olduğu, ilk itirazların ise bir ön sorun gibi incelenerek karara bağlanacağının müteakip (HMK m.117\3) maddesinde düzenlendiği, mahkemenin bu süreçte nasıl bir yöntem takip edeceğinin ise HMK`nın 163-164 maddelerinde açıklandığı görülmektedir." Yargıtay, 11 HD, 20.04.2021 tarih ve 2020\4015 E., 2021\3857 K. sayılı Kararı (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 04.08.2022.

[340] Karslı, 717; Kuru, *C.VI*, 3201-3202; Pekcanıtez, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 252; Kuru, Arslan, Yılmaz, 470.

[341] Belgesay, *Hukuk Usulü*, 464; "Hadise" kavramı yerine "ara sorun" kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Bunun için bkz. Ergün, Önen, *Medeni Yargılama Hukuku*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1979, 188.

[342] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 486; Pekcanıtez, Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 252.

değerlendirilerek hadiselerin, yürütülmekte olan yargılama sürecinde karşıya çıkan ve netleştirilmesine ihtiyaç duyulan meseleler olduğu belirtilmiştir[343].

Ara sorun (hadise), ön sorun ve bekletici sorun kavramları, doktrinde sıkça birbirleri yerine kullanılmıştır[344]. Bunun nedeni, bu kavramların HMUK`ta açık ve net olarak düzenlenmemiş olmasıdır. HMK'da ön sorun ve bekletici sorun kavramlarının ayrı ayrı maddelerde düzenlenmiş olması isabetli olmuştur. Buna rağmen mevzuatta bu kavramları tam anlamıyla çözen bir düzenleme bulunmamaktadır[345].

Ara sorun ya da geniş anlamda ön sorun, esas uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasından önce çözülmesi gereken usule ilişkin problemlerdir. Usule ilişkin ara sorun çözülmeden esasa ilişkin nihai kararın verilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda ara sorun veya hadise (geniş anlamıyla ön sorun), bekletici mesele ve dar anlamda ön sorunu kapsayan bir kavramdır[346].

Yargılamanın her aşamasında hadiselerle karşılaşabiliriz. Bunlar, ayrı bir uyuşmazlık konusunu teşkil etmezler. Asıl uyuşmazlıktan doğan münferit uyuşmazlıklardır. Yargılama sürecinde evvela bu hadiselerin halledilmesi, yargılamaya devam ederek asıl uyuşmazlığın çözülmesi gerekmektedir. Hadise ve bekletici sorun farklı kavramlardır. Hadise öyle bir küçük uyuşmazlıktır ki, onun halledilmesi asıl uyuşmazlığı çözecek yargı merciinin görev alanına girmektedir. Halbuki, bekletici sorun oluşturan meselenin halledilmesi farklı merciinin görev alanına girmektedir. Bu hali ile, hadiseyi "ön sorun" veya "ara sorun" olarak nitelendirmek de mümkündür. Ancak, uygulamada ön sorun ile bekletici sorun eşanlamda kullanılmaktadır. Hadise ile bekletici sorun arasındaki bir diğer fark da, asıl uyuşmazlığın çözümü devam ederken ortaya çıkan sorunun niteliğinde gizlidir. Buna göre, ortaya çıkan sorun başlı başına bir dava olma niteliğine haiz ise ortada bekletici sorun var demektir. Ancak ortaya çıkan sorun tek başına dava konusu yapılamayacak şekilde asıl dava içerisinde yer almakta ve usule ilişkin ise hadise söz konusudur. Bu açıklamalar ışığında ilk itirazların birer hadise olduğu söylenebilir. Davalının işbölümü itirazında bulunması bir hadisedir. Davada delil olarak gösterilen bir senedin, dava görülürken (karşı tarafça) sahteliğinin

---

[343] Kuru, *C.VI*, 3201.

[344] Aydın Sevinç Buket, Bekletici Sorun, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2012, 6-11; Daha detaylı bilgi için bkz. Kuru, *C.III*, 3201-3211.

[345] Mustafa Ahioğlu, "İdari Yargılama Hukukunda Bekletici Mesele", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Y.2022, S.20, 33–75, 46-47

[346] "Bir davadaki asıl sorun hakkında karar verilebilmesi için çözülmesi gereken sorunlara geniş anlamda ön sorun (ara sorun) denir." Kuru, *C.III*, 3207.

iddia edilmesi bir hadisedir. Hakimin reddi talebi, bir hadisedir. Bilirkişinin reddi talebi, bir hadisedir. Davaya müdahale talebine itiraz, bir hadisedir. Eski hale getirme talebi, bir hadisedir. Bu nedenle hadiseler, asıl uyuşmazlığın çözümünü engelleyen ve asıl uyuşmazlığı çözmekle görevli mahkeme tarafından esastan önce usul bakımından çözülmesi gereken sorunlar olarak tanımlanabilir[347].

1.4.3. Hukuk Hakiminin Ceza Mahkemesi Kararını Bekletici Sorun Yapması

Zorunlu bekletici sorun halleri[348] dışında, davalar arasındaki bağlantı nedeniyle, ceza davasına ilişkin kararın hukuk hakimi tarafından bekletici sorun yapılması, ilgili hakimin takdirinde olan bir durumdur[349]. BK'nın 53'üncü maddesi, ceza hukuku ile ilişkisinde hukuk hakimine bazı konularda ceza hakimi karşısında serbest hareket etme yetkisi tanımıştı. TBK'nın 74'üncü maddesi de ceza hukuku ile ilişkisini düzenlerken, hukuk hakiminin; zararverenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hakimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı olmadığını ifade etmektedir. Böylece, borçlar hukukunda medeni yargılamanın ceza yargısı karşısında bağımsızlığı ilkesi benimsenmiştir[350].

Hukuk hakiminin bağımsızlığı prensibinin kabul edilmesinin en önemli nedeni, bir eylemin hem borçlar hukuku bakımından haksız fiil, hem de ceza hukuku bakımından suç teşkil etmesine ilişkin olarak genel bir kuralın mevcut olmamasıdır. Dolayısıyla, bazen suç teşkil eden bir eylem, haksız fiil teşkil etmeyebilir ya da tam aksine, eylem ceza hakimi tarafından farklı gerekçelerle cezalandırılamazken, hukuk

---

[347] Kuru, *C.VI*, 3202.
[348] Any. m.152.III, İİK m.68.IV, UMK m.18-19 gibi.
[349] H.Yavuz Alangoya, Kamil Yıldırım, Nevhis Deren Yıldırım, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 4. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004, 76; Kuru, *C.III*, 3210; Kuru, Arslan, Yılmaz, 477; Pekcanıtez, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 272.
[350] Eren, 933; Kadir Berk Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.7, S.1, 511-552, 515; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 584; Ozan Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Y.2016, C.22, S.2, 437-464, 439.

hakimi tarafından eylemin haksız olduğuna hükmedilerek tazminata esas teşkil edilebilir[351].

Bazen kanun gereği, yargılama durdurulmalı ve zorunlu olarak diğer idari veya yargı mercii tarafından meselenin halledilmesi yoluna gidilmelidir. Haksız fiilin kurucu unsurlarından birinin de zarar olduğunu biliyoruz. İşte haksız fiili oluşturan hukuka aykırı bir eylemden bir zarar doğmuş olacaktır. Bu durumda hukuk yargısında tazminat davası açılabilir. Bu durumda, olayın maddi vakıalarına ilişkin hususların tespit edilmesi gerekecektir. Bu hususların medeni yargılama sürecinde tespit edilmesine engel teşkil edecek bir düzenleme mevzuatta bulunmamaktadır. HMK`nın 165`inci maddesi de medeni yargılamanın durdurulması ve olaya ilişkin maddi vakıaların tespit edilmesi amacıyla ceza yargısından bir hükmün beklenmesi de öngörülmemiştir[352].

Bundan başka, takibi şikayete bağlı olan suçlar da bulunmaktadır. Bu suçlar aynı zamanda haksız fiili oluşturabilir. Bu durumda, takibi şikayete bağlı olan suçlardan zarar gören kişi (mağdur) failin cezai değil de yalnız hukuki sorumluluk taşımasını isteyebilir. Bu durumda, medeni yargılama süreci kendi usul kanunlarında öngörülmüş delil sistemi ve yargılama usulleriyle haksız fiilin kurucu unsurlarını kendisi tespit edecektir. Hukuk mahkemesinin bakmakta olduğu davaya ilişkin olan uyuşmazlığı çözme adına ceza mahkemesinin kararını bekleyeceğine HMK'nın 165'inci maddesindeki genel düzenleme haricinde özel bir hüküm bulunmamakla birlikte eğer ceza mahkemesinde görülmekte olan dava ile hukuk mahkemesinde devam eden dava arasında bağlantı bulunuyorsa hukuk hakimi, ceza mahkemesinin vereceği hükmü bekletici sorun yapabilecektir. Maddede "...bekletilebilir" denilerek bir başka mahkeme kararını bekletici sorun yapmak konusunda hakime takdir yetkisi tanınmıştır. Pozitivist bir yaklaşımla, kanunda açıkça öngörülen haller dışında böyle bir zorunluluğun getirilmesi hukuka aykırı olacaktır. Nitekim, HMK 214'inci maddesinde, bir senedin sahteliğine ilişkin hukuk mahkemesi kararının kesinleştikten sonra ceza mahkemesini

---

[351] Daha geniş bilgi için bkz. Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 185; Hakeri, 2007, 106; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 311.

[352] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 489; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 542; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 365; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 210.

de bağlayacağı açıkça öngörüldüğüne göre hukuk hakiminin ceza davasına ilişkin kararı beklemesi gerektiği yönünde mutlak bir kuralın olmadığı açıktır[353].

Doktrinde hakim olan görüşe göre, bekletici sorun yargılama masraflarından tasarruf edilmesi ve yargı kararlarının istikrarı açısından önem arzetmektedir. Zira, farklı yargılama sistemlerinden dolayı bir mahkemenin mevcut kabul ettiği bir vakıanın, diğer mahkemeyi bağlamayacağı hususu, adalet sistemi içerisinde yaratacağı çelişki nedeniyle hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmayacaktır. Buna karşılık, yargılamanın durdurulması ve diğer idari veya yargı merciinin meseleyi halletmesinin yargılama sürecinin gecikmesine neden olacağı belirtilmektedir[354].

Yargıtay`ın da benimsemiş olduğu görüşüne göre, hukuk yargısında görülmekte olan bir uyuşmazlığın bağlantılı bulunduğu bir ceza soruşturması yürütülmükte olabilir. Ceza soruşturması ve yürütülecek ceza yargılaması sürecinde olaya ilişkin maddi vakıalar tespit edilmiş olabilir. Bu durumda, hukuk yargılamasının durdurulması ve ceza yargısının tespitlerinin beklenilmesi yoluna gidilmelidir[355].

Aynı fiilin hem suç hem de haksız fiil teşkil ettiği durumlarda, ceza mahkemesinde devam etmekte olan dava ile hukuk mahkemesinde görülmekte olan dava arasında bağlantı olduğu ve ceza mahkemesinin vereceği kararın kısmen de olsa hukuk mahkemesinde görülmekte olan tazminat davasının kararını etkileyeceği öğretide ağırlıklı olarak kabul edilmektedir[356]. Böyle bir bağlantının bulunması halinde hukuk hakimi, ceza mahkemesinde görülmekte olan ceza davasını bekletici sorun olarak

---

[353] Geniş ve detaylı bilgi için bkz. Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 491-494.

[354] Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2002, 927; Erçin, 2000, 65; Karslı, 719; Kuru, *C.III*, 3211; Pekcanıtez, Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 254; Tosun, 334.

[355] "... mahkemece hazırlık soruşturması evrakları getirtilmiş, ancak soruşturmanın davaya etkisi ve bekletici sorun yapılıp yapılmaması konusunda bir karar vermemiştir... TBK 74. maddesi gereğince ceza mahkemesinin maddi fiilin sübutuna ilişkin kararı hukuk hakimi bağlar. Davacı ve kardeşi hakkında verilecek bir mahkumiyet kararının eldeki dava sonucuna doğrudan etkileyeceği tartışmasızdır. Mahkemece ceza soruşturması sonucuna göre ceza davası açılması halinde ceza mahkemesi kararının kesinleşmesi beklenerek oluşacak sonuca göre bir karar vermesi gerekirken, ceza soruşturmasının bekletici mesele yapılmaması doğru değildir." Yargıtay 11. HD, 13.10.2021 tarih ve 2020/5919 E., 2021/5980 K. sayılı kararı. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 06.09.2022.

[356] Kuru, *C.III*, 3252; Kuru, Arslan, Yılmaz, 478-479; Pekcanıtez, Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 265; Doğanay, "Hukuk Hakimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", 30; Kılıçoğlu, 2019, 465; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 205; Karslı, 721.

kabul ederek bunu ara kararında belirttikten sonra ceza mahkemesinin kararı kesinleşene kadar hukuk mahkemesinde görülmekte olan davayı erteleyecektir. Hukuk yargılamasının durdurulmasına dair söz konusu ara kararı yargılamanın her aşamasında iptal edilebilir[357].

Yargılama süreçlerinden birinin durdurulması, bağlantılı uyuşmazlıklara ilişkin farklı hükümlerin elde edilmesinin karşısının alınmasıdır. Fakat hukuk yargılamasında da kamu düzeni ile ilgili konularda objektif gerçeğe ulaşılması hedeflendiğinden, yargılamanın durdurulması usul ekonomisine ve tarafların menfaatlerine ters düşer[358].

1.4.4. Ceza Hakiminin Hukuk Mahkemesi Kararını Bekletici Sorun Yapması

Bir ceza davasının görülmesi, özel hukuka taalluk eden ve hukuk mahkemesinin görev (uzmanlık) alanına giren bir sorunun çözülmesine bağlı olabilir. Bu nedenle, özel hukuk ilişkilerinden doğan ceza davalarında ceza hakimi, uzmanlık alanı dışında bulunan bir sorunla karşılaşmış olur. Ceza davasının sonuçlanması ise bu sorunun çözümüne bağlı olur[359]. Bekletici sorun olarak adlandırılan bu sorunlar[360]. hukuk ve ceza davalarının bağlantılı olmalarından kaynaklanmaktadır[361].

Özel hukuka taalluk eden sorunlarda ceza mahkemelerinin yetkisi CMK`nın 218`inci (CMUK m.255) maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin hükmü uyarınca, isnat edilen fiilin ispatı farklı yargı koluna giren merciinin uzmanlık alanına giren meselenin halline bağlı ise; ceza yargısı da kendi usul kanununa, delil sistemi ve yargılama usulüne göre meseleyi halledebilir. Bunun yanısıra, söz konusu hukuki

---

[357] Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 210; Kuru, Arslan, Yılmaz, 479; Pekcanıtez, Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 273.

[358] Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 216; Ejder Yılmaz, "Usul Ekonomisi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.1, C.LVII, Y.2008, 243-274, 263-264.

[359] Ali Parlar, Muzaffer Hatipoğlu, *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu, C.1,* Ankara 2008, 1215.

[360] Hukukta "sorun" kavramı, maddi olaya ilişkin sorun olarak "maddi sorun"; uygulanacak hukuk normuna ilişkin olarak "hukuki sorun" şeklinde karşımıza çıkmaktadır. CMK`nın 218`inci maddesinin hükmü incelendiğinde "yüklenen suçun ispatı" nitelemesiyle bu sorunların "maddi sorun"a yönelik olduğu görülmektedir. Nitekim bir suçun varlığı bakımından suç teşkil eden fiilin işlenip işlenmediği hususunun ispatı, olayın sübuta varıp varmadığı sorununa ilişkindir (Fahrettin Demirağ, *Örneklerle Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemleri ve Adli Yazışmalar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, 108-109).

[361] Yener Ünver, Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku C.I*, Adalet Yayınevi, Ankara 2019, 299; Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı*, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, 84.

meselenin halledilmesi amacıyla uzman yargı merciinde iddianın ileri sürülmesi veya yürütülen yargılama sürecinin nihai karara bağlanmasının beklenmesi yoluna gidilebilir[362]. Örneğin, TCK'nın 233'üncü maddesine göre, "Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali suçu"ndan dolayı açılmış ceza davasında fertlerin aile ilişkilerinden doğan ödevlerinin tespit edilmesi amacıyla hukuk yargısından çıkacak kararın beklenmesine karar verilebilir[363].

Ceza mahkemesinin bekletici sorun kararı vermesi, kanunun öngördüğü sınırlı durumlarda zorunlu, diğer durumlarda ise ihtiyaridir[364]. Zorunlu bekletici sorun dışında, her somut olayın özelliklerine göre bekletici sorunun bulunup bulunmadığına ceza hakimi kendisi karar verir[365]. Ceza hakimi, uzmanlık alanı dışında bir sorunla karşılaştığı durumda, söz konusu alanda görevli ve yetkili mahkemenin kararını bekleyebileceği gibi, nisbi muhakeme yoluna da gidebilir. Bu konuda CMK`nın 218`inci maddesinin 1. fıkrası yol göstericidir. Özel hukuka taalluk eden ve ceza davasında ön sorun olarak karşılaşılan meseleler ise TCK`da düzenlenen resmi belgede sahtecilik (m.204), özel belgede sahtecilik (m. 207), açığa atılan imzanın kötüye kullanılması (m. 209) ve bedelsiz senedi kullanma (m. 156) suçlarında kendisini göstermektedir. Somut olayın senetle ilgili maddi vakıalarına ilişkin meseleler hukuk mahkemesinin uzmanlık alanına girdiği için Yargıtay`ın uygulaması da bu yöndedir[366].

Ceza mahkemesi, bir hukuk davasının sonuçlanmasını "bekletici sorun" yapmışsa, bununla hukuk mahkemesinin vereceği kararı baştan kabul etmiş

---

[362] Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 592.

[363] Hamide Zafer, "Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Suçu (TCK m. 233)", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2009, S.2, 109-151; "Sanık ... hakkında aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali suçu açısından; TCK'nın 233/1. maddesinde düzenlenen suçta, aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün ihlalinin yaptırıma bağlandığı, yargılamaya konu somut olayda; sanığın katılana yönelik eyleminin atılı suçun unsurlarını oluşturmadığı gözetilmeden beraati yerine mahkumiyetine karar verilmesi,..." Yargıtay 4. Ceza Dairesi 24.11.2021 tarih ve 2019/5211 E., 2021/27559 K. sayılı kararı. (https://kararara.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 07.09.2022.

[364] Fethullah Soyubelli, Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan 2011, 112; Yener Ünver, Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, 299.

[365] Nevzat Toroslu, Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2019, 106.

[366] Orhan Eroğlu, "Sahtecilik İddiasına Dayalı Menfi Tespit ve İstirdat Davalarında Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi", *Terazi Hukuk Dergisi*, C.13, S:146, 14-32, 2018, 22.

sayılacağından, bekletici sorun yapılan hukuk davasında verilen karar, ceza davasında "kesin delil" oluşturur[367].

CMK`nın 218'inci maddesine göre, ceza yargılaması sürecinde yargılamanın durdurulması ve meseleyi müstehire yoluna gidilmesi, yalnız dosyaların birleştirilmesinin veya nispi yargılamanın[368] öngörülmediği durumlarda tercih edilebilir. Meseleyi müstehire usul ekonomisi ve yargı kararlarının istikrarı düşüncesiyle tercih edilmekte olup, hakimin takdir yetkisindedir[369]. Ceza yargılaması sürecinde, olayın maddi olguları ve hukuki özellikleri dikkate alınarak, bekletici sorun yoluna gidilmesinin isabetli olup olmadığına karar verilecektir[370].

1.5. KESİN HÜKÜM

1.5.1. Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm

1.5.1.1. Şekli Anlamda Kesin Hüküm

Bir hükme karşı başvurulabilecek kanun yolunun kalmaması (veya baştan bulunmaması) ile hüküm şekli anlamda kesinleşir. Bir hükme karşı başvurulabilecek kanun yolunun bulunmayışı, iki şekilde karşımıza çıkar. Birinci ihtimalde, ilk derece mahkemesince verilen karara karşı kanun yoluna başvuru imkanı yoktur ve bu nedenle hüküm verildiği anda şekli bakımdan kesin hüküm oluşturur. İkincisi ise, ilk derece mahkemesinde verilen hükme karşı kanun yoluna başvurma imkanı varken, ya süresi

---

[367] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 491-494; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 591-592.

[368] Nispi muhakeme, asıl davanın muhakemesi ile bağlantılı davanın muhakemesinin birleştirme yoluna gidilmeksizin, birlikte yapılmasıdır. (Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2009, 131-132.

[369] "…Bekletici sorun saymanın kendi ihtiyarına bırakıldığı bu gibi hallerde hakim, bu sorunun kolaylıkla çözülüp çözülemeyeceğini, bekletici sorun olarak kabulünde yarar bulunup bulunmadığını araştırarak sonucuna göre karar vermelidir. Orman kadastrosu kesinleşmiş, iptal davası yönünden hak düşürücü süre geçirilmiştir. Kesinleşmiş orman kadastrosu sınırları içinde kalan taşınmazların tapularının hukuki geçerliliğini yitirecekleri de tabiidir. Sanığın, tapu kaydına konulan, "Orman Kadastro Komisyonunca Devlet ormanı olarak belirlenen alan içinde kalmaktadır. " yolundaki şerhin terkini istemiyle açtığı hukuk davasının niteliği itibariyle, dava sonucunda orman tahdidine ilişkin sınırların değişmesine yasal olanak bulunmamaktadır. Hukuk mahkemesince yapılacak işlem, taşınmazın orman tahdit sınırları içinde kalıp kalmadığını ve ne kadarlık kısmının ormana dahil olduğunu belirlemek, buna göre şerhin tümüyle ya da kısmen kaldırılması veya davanın reddine karar vermekten ibarettir. Oysa bu husus ceza mahkemesince getirtilen kayıtlar, dinlenen tanıklar ve başvurulan keşif, bilirkişi mütalaası gibi kanıtlarla açık ve net bir şekilde çözüldüğünden, hukuk mahkemesinde açılan tapudaki şerhin terkini davası bekletici sorun sayılamaz. Hal böyle olunca, olayda dava zamanaşımını durduran bir neden de bulunmamaktadır… Yargıtay CGK., 01.10.2002 tarih ve 2002/3-177 E., 2002/326 K., sayılı kararı. (https://karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 10.08.2022..

[370] Devrim Güngör, Güneş Okuyucu Ergün, "Ceza Muhakemesinde Bekletici Sorun Kararının Dava Zamanaşımının Durmasına Etkisi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.83, Y.2009, 68-72, 70.

içinde kanun yoluna başvurulmayarak hüküm, şekli anlamda kesinleşir ya da hükme karşı kanun yoluna başvurulmuştur, fakat bu başvuru üzerine verilen karardan sonra başvurulacak başka bir kanun yolu kalmamıştır, yani tüm kanun yolları tüketilmiş ve hüküm kesinleşmiştir[371].

Kesin hüküm düşüncesinin temelinde iki önemli amaç bulunmaktadır. Bunlar kişiler arasında uyuşmazlıkların kısa sürmesi ve uyuşmazlıkların kesin olarak sona erdirilmesidir. Bu amaca ulaşabilmek için, mahkeme kararlarına ancak belirli bir dereceye kadar itiraz etme imkanının tanınması, bu dereceden sonra verilmiş bulunan kararlara kesin ve itiraz edilemez nitelik verilmesi gerekir. Bu amaç, şekli anlamda kesin hükmü ifade etmektedir. Davaların sonsuza kadar devam etmemesi ihtiyacı şekli anlamda kesin hüküm kavramını doğurmuştur. Yapılan yargılamanın bir yerde bitmesi ve bir daha ele alınmamak şartıyla sonlandırılması hukuk mantığınca gerekli bir kuraldır[372].

Şekli anlamda kesinlik, maddi anlamda kesinliğin de ön şartıdır[373]. Zira "ne bis in idem" ilkesi gereği aynı davanın (taraf, konu ve sebep birliği) yeniden yargılama konusu yapılması yasaktır[374].Yani, şekli anlamda kesinlik, maddi anlamda kesinliğe takaddüm edip[375], maddi anlamda kesin hüküm, o hükme karşı olağan kanun yollarının tüketilmesine bağlıdır[376].

---

[371] Burhan Gürdoğan, *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1960, 46; Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararı İle Bağlıdır?", 25; Kemal Gözler, "Res Iudicata'nın Türkçesi Üzerine", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.56, S.2, 2007, 45-61, 59; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 575; Mine Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2009, C.11, Özel Sayı, 3-61, 5; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 284; Ramazan Arslan, "Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1988, S.5-6, 722-737; Sami Selçuk, "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm, Şartları, Kesin Hüküm İtirazı", *Adalet Dergisi*, S.11, Y.1973, 937-956, 939.

[372] Arslan, 5; Ramazan Arslan, *Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Turhan kitabevi, Ankara 1977, 4; Ünver, Hakeri, 2010, 683.

[373] Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, *C.V*, 6. Baskı, Demir Yayınları, Ankara 2001, 4984; Gözler, "Res Iudicata'nın Türkçesi Üzerine", 51; İyilikli, Ahmet Cahit, *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, 48; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 575.

[374] Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1987, 5; Gözler, "Res Jucidata`nın Türkçesi Üzerine", 43; Nedim Meriç, "Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları", *Legal Mihder*, 2007\2, S.7, 377-434, 379.

[375] "... ilk derece mahkemesince tespit edilen kusur durumunun yazılı olduğu gerekçe bölümü aleyhine olağan kanun yoluna başvurulmuş olması nedeniyle şekli anlamda kesinleşmediği ve HMK m.303\1 maddesi gereği şekli anlamda kesinleşmeyen bir hükmün maddi anlamda da kesin hüküm oluşturmadığı

Şekli anlamda kesinleşmiş hükmün, yalnız olağanüstü kanun yolları mekanizmaları ile değiştirilmesi mümkün olabilir. Yargıtay bir kararında kesin hükmün ortadan kaldırılmasının yargılamanın yenilenmesi veya değişiklik davası ile olanaklı olduğunu, bunun ise ilgili kanunda düzenlenen şartlarda gerçekleşebileceğini belirtmiştir[377].

Yargıtay kesin hüküm ile ilgili olarak başka bir kararında aynı konu, aynı taraf ve aynı dava sebeplerinin bir arada bulunması durumunda yeniden dava açılamayacağını, kesin hükmün olumsuz dava şartı olduğunu, kesin hüküm kavramının hukuki güvenliği ve yargı erkine olan güveni sağladığından bahsetmiş, kesin hükmün adli gerçeği ifade ettiğini vurgulamıştır[378]. Yargıtay vermiş olduğu bir kararında ise tarafları, konusu ve sebepleri aynı olan bir dava hakkında birbirine aykırı iki kesinleşmiş hüküm bulunması halinde birinci hüküm lehine olan tarafın kesin hükmün sonuçlarından yararlanacağını, yargılamanın iadesi ile ikinci hükmün iptaline karar verileceğinin belirtmiştir[379].

..." Yargıtay 2. HD, 20.05.2019, 2656\6328 sayılı kararı. ((https://karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 11.09.2022.

376 Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 3; İyilikli, 48; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 575.

377 "... Yargılamanın iadesi, kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümlere karşı istenebilir (HMK m. 374/1). Kanun yolu denetimi açık ve henüz kesinleşmemiş olan kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi istenemez. Çünkü kanun yolu açık ve kesinleşmemiş olan hükümdeki ağır yargılama hatalarının, kanun yolu denetimi ile giderilmesi olanağı mevcuttur. Bu bakımdan yargılamanın iadesi yolu, kesinleşmiş olan hükümlere karşı başvurulan istisnai ve olağanüstü bir yoldur...." Yargıtay 7. HD, 09.11.2021 tarih ve 2021/4790 E., 2021/2814 K. sayılı Kararı;
"...6100 sayılı HMK'nun yargılamanın iadesi başlıklı 374.maddesine göre yargılamanın iadesi kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümlere karşı istenebilir. Aynı yasanın 375. maddesinde ise hangi hallerde yargılamanın iadesine gidilebileceği tahdidi olarak sayılmıştır..." Yargıtay 10. HD, 18.10.2021 tarih ve 2021/2653 E., 2021/12426 K. sayılı Kararı. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 11.09.2022.

378 "... Zira aynı konuda, aynı taraflar arasında ve aynı dava sebebine dayanarak daha önce dava açılmış ve verilen hüküm kesinleşmiş ise, artık o dava konusu hakkında kesin hüküm vardır. Aynı uyuşmazlık, yeni bir dava konusu yapılamaz..." Yargıtay 6. HD, 13.12.2021 tarih ve 2021/2661 E., 2021/2232 K. sayılı Kararı. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 11.09.2022.

379 "Ancak tarafları, dava sebebi ve konusu aynı olan bir dava hakkında birbirine aykırı kesinleşmiş iki hüküm bulunması halinde, birinci hüküm lehine olan taraf, HUMK`nun 237. maddesinde (HMK. m. 303) açıklanan kesin hükmün sonuçlarından istifade etmektedir. Kesin hüküm nedeniyle önceki günlü kesinleşmiş karar HUMK'nun 237. maddesi hükmünce tarafları bağlar. Bu nedenle yargılamanın iadesi talebi üzerine, ikinci hükmün iptaline karar verilir (HMUK. 450/II, HMK. 380). Bundan dolayı, sadece ikinci hükmün iptali için yargılamanın iadesi yoluna başvurulabilir..." Yargıtay 10. HD, 18.10.2021 tarih ve 2021/2653 E., 2021/12426 K. sayılı Kararı. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 11.09.2022.

Kesin hükmün tekrar yasağı fonksiyonu sayesinde çelişkili kararların ortaya çıkması önlenmektedir[380]. Aynı davanın tekrar görülmesi usul ekonomisine (HMK m.30) de aykırıdır. Bu ilke asla adaletli karar vermek ve maddi gerçeğe ulaşmak amacını da bertaraf etmemelidir. Zira kararın adaletli olması kadar görülen uyuşmazlığı; tarafları tatmin eder şekilde neticelendirmesi, toplumsal barışı sağlaması[381], maddi gerçeği yansıtması, yargılamanın basit, hızlı ve ucuz olması elzemdir[382].

Kesin hüküm adli ya da kanuni hakikati temsil eder[383] ve bu vasıf kanun tarafından bahşedilmiş kanuni sıfat ve kudrettir[384]. Kanuni hakikat, hakikatin kendisidir[385]. Zira kanuni delil sistemi ya da dürüst davranma ve gerçeği söyleme yükümlülüğüne aykırı davranma ilkesine muhalefetten dolayı maddi anlamda kesin hüküm anlamında adli hakikat, maddi gerçeği yansıtmayabilir. Maddi gerçeğin müteakiben adli hakikat (hüküm) haline bürünmesinden sonra anlaşılması halinde, olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın yenilenmesi yoluna cevaz verilmiştir[386]. Bu vasıf, maddi hakikati değil, kanun tarafından bahşedilen ve yargı kararlarının hakikat olarak kabul edilmesine matuftur[387]. Ancak kanuni hakikat mutlak gerçek olmayıp, yargılama sonunda hakimi ikna eden gerçektir[388].

1.5.1.2. Maddi Anlamda Kesin Hüküm

Maddi anlamda kesin hüküm, hükmün kararı veren mahkeme tarafından değiştirilememesi, olağan kanun yollarına başvurulamaması, tekrar dava edilememesi ve daha sonra açılan davada bağlayıcı olmasıdır[389]. Bir hüküm, maddi anlamda kesinleştikten ve kimin ne yönde haklı olduğu tespit edildikten sonra, ikinci kez aynı dava açılamaz ve bu tartışma konusu yapılamaz. Hükmün maddi anlamda kesinlik

---

[380] Sami, "Medeni Usul Hukukunda Kesin Huküm, Şartları, Kesin Hüküm İtirazı", 941.
[381] Yurtcan, *Kesin Hüküm,* 4.
[382] Yılmaz, "Usul Ekonomisi", 248.
[383] Candan Yasan, "Kesin Hükmün Zaman İtibari ile Etkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2009, C.11, 651-686, 652.
[384] Hayri Domaniç, *Hukukla Kaziyyei Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1964, 4; Gözler, "Res Judicata`nın Türkçesi Üzerine", 47.
[385] Postacıoğlu, 677.
[386] Boran Nilüfer Güneysu, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, 83.
[387] Gözler, "Res Jucidata`nın Türkçesi Üzerine", 47; Gürdoğan, 29.
[388] Güneysu, 82.
[389] Murat Atalı, Hakan Pekcanıtez, *Medeni Usul Hukuku, C.III*, 15. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, 2057; Domaniç, 4 vd.; Hamide Özden Özkaya Ferendeci, *Kesin Hükmün Objektif Sınırları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009, 3 vd.

kazanması için onun şekli anlamda kesinleşmiş olması ifade edilmektedir[390]. Bunun amacı, hem hukuki barışın korunabilmesi, hem de gereksiz yere hakimin aynı konuda karar vermesini ve çelişik kararlar çıkmasını önlemektir[391]. Bunun yolu da, belirli şartlar altında mahkeme kararlarına, kanuni geçerlilik kuvveti (kanuni gerçeklik vasfı) tanımaktır[392]. Doktrinde kabul edilen bir görüşe göre, maddi anlamda kesin hükümde kişilerin hukuka olan güven hissi ve hukuki istikrara olan ihtiyaç duygusunu sağlayan "kanuni temsil niteliği" bulunduğu ifade edilmektedir[393].

Maddi anlamda kesin hüküm, maddi hukuku değil; usul hukukunu ilgilendiren bir kurumdur. Tüm nihai hükümler ile feragat, kabul ve sulh hakkında verilen hükümler, maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder. Gerek usüle ilişkin gerekse esasa ilişkin kararlar, kesin hüküm teşkil eder. Ancak, usule ilişkin kararlar sadece usuli eksiklik hakkında kesin hüküm teşkil eder. Örneğin, usule ilişkin görevsizlik kararı kesinleştikten sonra dahi alacaklı, görevli mahkemede aynı davayı açabilir. Maddi anlamda kesin hüküm, kural olarak hüküm fıkrası hakkında geçerlidir. Kural olarak gerekçe kesin hükme dahil değildir. Kesin hüküm gerekçesinde yer alan ve mahkeme tarafından olayın maddi vakıalarına ilişkin yapılan değerlendirmeler kesin hüküm kapsamında kabul edilmez[394]. Bununla beraber, bazı hallerde kesin hükmün etkisini hüküm fıkrasından anlamak tam olarak mümkün olmayabilir; bu durumda gerekçeyle bağlantılı olarak hükmün değerlendirilmesi gerekir[395].

Ceza davası ile hukuk davasının taraflarının farklı olmasına rağmen, hükmün olumlu etkisi bakımından olayın taraflarının aynı olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Ceza davasının taraflarını oluşturan sanık ve mağdur ile hukuk davasının taraflarını oluşturan haksız fiilin faili ve haksız fiilden zarar gören kişiler esasen aynıdır. Diğer bir ifadeyle, hukuk davası ve ceza davasının dava sebebini teşkil

---

[390] Tüğçe Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", *Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2021, C.11, S.1, 393-403.

[391] Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 284.

[392] Arslan, 4; Arslan, "Kesin hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği", 723; Domaniç, 4; Gürdoğan, 29; Kuru, *C.V*, 4986; Selçuk, S., "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm, Şartları, Kesin Hüküm İtirazı", 941; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, 38; Süha Tanrıver, *İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 1996.

[392] Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 577.

[393] Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 6; Haluk Konuralp, *Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2009, 12.

[394] Özkaya Ferendeci, 198.

[395] Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 285.

eden hukuka aykırı fiil, eylem yada bir olay aynı ise, bu hukuka aykırı fiilin tarafları da aynıdır[396].

Ceza ve hukuk davalarının konuları da aynı değildir. Ceza davasının konusu, işlediği suç nedeniyle sanığın kovuşturulması ve cezalandırılması olduğu halde, hukuk davasının konusunu özel hukuk ilişkisinden dolayı kişilerin hukuki himaye edilmesine dair talepleri teşkil eder[397].–Kesinleşmiş bulunan dava ile yeni açılmış olan davanın konusunun aynı olup olmadığını anlayabilmek için hakimin, kesinleşmiş davada verilen kararın hüküm fıkrası ile, yeni davada ileri sürülen talep sonucunun karşılaştırılması gerekir[398]. İkinci davada verilecek karar birinci dava ile hüküm altına alınan neticeleri etkisiz bıraktığı veya ihlal ettiği takdirde, iki davanın konularının aynı olduğu[399] söylenebilir[400].

Kesin hükmün olumsuz etkisinden (olumsuz dava şartı) farklı olarak, olumlu etkide davanın taraflarının, dava konusunun ve dava sebeplerinin aynı olması aranmaz. Zira, bu durumda olumsuz dava şartı gereği, aynı dava tekrar görülemeyeceğinden kesin hüküm nedeniyle ikinci davanın reddedilmesi gerekir. Bu nedenle, ikinci davada kesin hükmün olumlu etkisinin geçerli olması, dava taraflarının ve dava sebeplerinin aynı olması, fakat dava konusunun farklı olması gerekir[401]. Bu bağlamda, HMK'nın kesin hükmü düzenleyen 303`üncü maddesinin 1. fıkrası kesin hükmün yalnız olumsuz

---

[396] Ceza mahkemesinin özel hukuka taalluk eden bazı kararlarının hukuk davasında maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediğine dair ayrıntılı bilgi için bkz. Derya Belgin Güneş, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri,* On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, 132-151.

[397] Meltem Ercan Özler, *Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, 100; Baki Kuru, "Hukuk Usulünde Dava Sebebi", *Adalet Dergisi* 1967/4, 239-268, 251.

[398] Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 578-579; Sami Selçuk, "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Unsurları, Sonuçları, Kapsamı, Sona Ermesi ve Ceza Hukukunda Etkileri", *Adalet Dergisi, S.12, Y.*1973, 1063-1081, 1069; Domaniç, 75.

[399] "... Davalardan birinde birlikte yaşamanın varlığı ile aylıkların istirdadının kabulüne, diğerinde ise birlikte yaşama olmadığının kabulü ile yersiz sağlık yardımının tahsili talebinin reddine karar verilmesi ve kararların kesinleşmesi sonucu aynı olgu kapsamında kesinleşmiş farklı kararların varlığı karşısında somut dosyada yargılamanın iadesi sebebinin bulunduğu gözetilmelidir..." Yargıtay 10. HD, 18.10.2021 tarih ve 2021\2653 E., 2021\12426 K. sayılı Kararı (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 12.09.2022.

[400] N. Bilge, E. Önen, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara 1978, 692; Selçuk, S., "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Unsurları, Sonuçları, Kapsamı, Sona Ermesi ve Ceza Hukukunda Etkileri", 1069.

[401] Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2014, 871; İyilikli, 547 vd; Murat Atalı, İbrahim Ermenek, Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, 557; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku, C.I*, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2018, 882.

etkisini (olumsuz dava şartını) düzenlemektedir. Buna karşılık, kesin hükmün olumlu etkisinin (kesin delil özelliğinin) şartları HMK`da bulunmamaktadır[402].

Kesin hüküm, usul kanunlarında kesin delil olarak kabul edilir. Kesin hükmün, somut olayın hükümde tespit edilmiş maddi ve hukuki özellikde gerçekleşmiş olduğuna dair kesin delil oluşturduğu kabul edilmektedir[403]. Hükümde tespit edilmiş hususların bir daha ispat edilmesi gerekmemektedir. Bu nedenle, söz konusu hususları iddia eden taraf, iddiasını sübut etmek durumunda değildir. Kesin hüküm kanuni karine olarak kabul edildiği için onun aksinin ispat edilmesi de mümkün değildir[404]. Artık, aynı taraflar arasında bu karinenin çürütülmesi olanağı yoktur[405].

Hükmün içerdiği iddia kesin bir şekilde belirlenmiş olduğundan, taraflar bununla bağlıdır, onun bir daha incelenmesini isteyemezler. Hükme kanuni bir gerçeklik niteliği tanındığından gerek taraflar, gerek mahkemeler bu belirlenen gerçekle bağlı olurlar ve artık mevcut kararın verilmesine neden olan uyuşmazlık son bularak yeniden tartışma mevzuu yapılması kural olarak imkansız hale gelir. Şekli anlamda kesinleşmiş ve maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden kararda doğruluğu kanuni karine oluşturan hususların tespit edilme zamanının belirlenmesi önem arzetmektedir[406]. Kesin hüküm, yalnız onaylandığı andan evvel vukuubulan vakıaları içermektedir. Onay tarihinden sonra vukuubulan olayları iddia eden tarafın yeni bir dava açması gerekmektedir[407]. Kesin hüküm, hükmün verildiği andaki durumu belirlediğinden sonradan ortaya çıkacak vakıalara dayanarak dava sebepleri aynı olmadığından yeni bir dava açılabilir. İkinci davanın dayandığı vakıalar da aynı, sadece ikinci davanın dayandığı deliller değişik ise,

---

[402] Derya Belgin Güneş, "Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Y.2019, 77(1), 185-216; Umar, *Şerh*, 871.

[403] Alangoya, Yıldırım, Deren Yıldırım, 318.

[404] Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 6; Mustafa Reşat Belgesay, *Teorik ve Pratik Adliye Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1944, 42; Domaniç, 7; Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku,* 694.

[405] Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 6; Gürdoğan, 51-52; Yasan, "Kesin Hükmün Zaman İtibarile Etkisi", 652.

[406] Yasan, "Kesin Hükmün Zaman İtibarile Etkisi", 653; Arwed Bloomeyer, "Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları", Çev. İrfan Yazman, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.3-4, Y.1969, 227.

[407] Ansay, 358; Domaniç, 391; Saim Üstündağ, *İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi Yasağı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1967, 126; Gürdoğan, 82; Kuru, *C.V*, 5000; Kuru, Arslan, Yılmaz, 669; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 534; Alangoya, Yıldırım, Deren Yıldırım, 565; Yasan, "Kesin Hükmün Zaman İtibarile Etkisi", 658; Özkaya Ferendeci, *Kesin Hükmün Objektif Sınırları*, 12 Levha Yayınları, İstanbul 2009, 6.

bu durumda dava sebebi aynı olduğundan, ikinci dava kesin hükümden dolayı reddedilir[408].

Kısmi dava ile bağlantılı bulunan ek dava arasındaki etkileşim, davaların konusunun aynı olup olmadığı incelenerek tespit edilebilir. Kısmi davanın bağlandığı kararın, ek davada maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesi için her iki davanın konularının aynı olması gerekir. Dava sebebinin aynı olmasına rağmen, dava konusunun farklı olduğu kısmi ve ek davaların, farklı talepleri konu edinen lakin ortak vakıalara bağlı iki farklı dava olduğu savunulmuştur. Bu nedenle, kısmi davanın kabulüne ilişkin karar, ek davada maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. Zira davaların konusunu farklı talepler teşkil eder[409]. Buna rağmen, kısmi davanın kabulü, talep edilen alacağın kabul edilmiş kısmının mevcut olduğuna dair kesin delil oluşturur. Doktrinde, bu durumda, tarafları ve sebebi aynı olan ek davada temel ilişkinin ve alacağın olumlu tespit edilmiş kısmının tartışma konusu yapılamayacağı, zira bu konuda kesin delilin bulunduğu savunulmuştur. Buna karşın, ek davada dava konusunu oluşturan talep sonucu farklı olduğundan bu bağlamda maddi anlamda kesin hüküm etkisinden bahsedilebilmesi mümkün olmayacaktır[410].

Kısmi davada dava konusunun temel ilişkinin müspet veya menfi tespitinin, yoksa bu ilişkiden doğan alacağın bir kısmının ödenmesinin olduğu önem arzetmektedir. Davanın konusunu temel ilişkiden doğan alacağın bir kısmının ödenmesi ise, kısmi davada saklı tutulan kısım, ek davada yeni bir dava konusu teşkil edecektir. Bu durumda, kısmi ve ek davanın sebebinin aynı olmasına rağmen, kısmi davanın kabul edilmesine karşın ek davanın konusu farklı talep olduğundan davalar arasında kural olarak kesin hüküm ilişkisinin doğmayacağı söylenebilir[411]. Fakat kısmi davanın red kararı, temel ilişkinin olmadığına dair menfi tespit kararı olabileceğinden, ek dava bakımından da maddi anlamda kesin hüküm ve kesin delil teşkil eder[412].

Bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için her iki davanın sebeplerinin aynı olması gerekir. Dava sebebinin, hukuki sebepler değil, davacının davasını dayandırdığı

---

[408] Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.IV*, 5. Baskı, İstanbul 1991, 3542.
[409] Ercan Özler, 344 vd.
[410] Umar, *Şerh*, 329; Saim Üstündağ, *Kısmi Davaya İlişkin Bazı Hukuki Sorunlar, Makaleler, İçtihat Tahlilleri ve Çeviriler*, Ankara 2010, 409-423, 413-414.
[411] İdil Tuncer Kazancı, "Yargıtay Uygulaması Işığında Kısmi Davaya İlişkin Bazı Sorunlar", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Y.2020, C.28(3), 1507-1543, 1515.
[412] Atalı, Pekcanıtez, 2065; Gürdoğan, 77; Kuru, *C.III*, 1551.

vakıalardır. Bir görüş dava sebebini hukuki sebep olarak anlamakta ise de[413], öğretide çoğunluk[414] kesin hükümdeki dava sebebinden anlaşılması gerekenin, davanın dayanağını oluşturan vakıalar olduğu görüşündedir. Kesin hüküm açısından dava sebebinin hukuki sebep olarak anlaşılmasına, Türk hukuk sistemi de elverişli değildir. Çünkü, davacı mahkemeye hukuki sebepleri bildirmek zorunda değildir, yalnızca kendisini, talep sonucunda haklı göstereceğine inandığı vakıaları bildirmekle yükümlüdür. Davacının bildirmiş olduğu bu vakıalara uygulanacak hukuk kuralını belirlemek ve belirlenen kuralı kendiliğinden uygulamak hakimin görevidir. Hakim de incelemesini, davacının kendisine bildirdiği bu vakıalar üzerinde yapar; bildirilmeyen vakıaları kendiliğinden gözetemeyeceği gibi, onları hatırlatabilecek hallerde dahi bulunamaz. İşte bu nedenle, hakim davacının kendisine bildirdiği hukuki sebeple bağlı değildir. Bunun gibi davacı tarafından bildirilmemiş olsa bile, hakim tarafından araştırılması gereken hukuki sebebin, davanın sebebi olarak kabul edilmemesi gerekir. Bir dava hükme bağlandıktan sonra, yeni bir hukuki sebep ileri sürülmek suretiyle ikinci kez dava açılması halinde, bu davanın da kesin hüküm nedeniyle reddedilmesi gerekir; çünkü taraflar bildirmeseler bile, hukuki sebebi hakim kendiliğinden araştıracağından, bu yeni sebebin varlığı da incelenmiş ve kabul edilmemiş sayılacağından, ikinci davanın esasa girmeden reddedilmesi gerekir[415].

1.5.2. Ceza Usul Hukukunda Kesin Hüküm

1.5.2.1. Şekli Anlamda Kesin Hüküm

Ceza muhakemesinde olaya ilişkin maddi vakıaların sonsuza kadar araştırılmasına imkan bulunmadığından, ceza davasının kesin hüküm ile sona ermesi gerekmektedir[416]. Ceza usul hukukunda şekli anlamda kesin hüküm, medeni usul hukukunda olduğu gibi, davanın esas ve usul bakımından sonlanmasına sebep olan nihai hükmün değişmezliğini ve bu hükme karşı kanun yollarının kapalı olduğunu, yani hükmün kesinliğini ifade

[413] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Ejder Yılmaz, *Medeni Yargılama Hukukunda İslah*, Kazancı Yayınları, Ankara 1982, 117 vd.
[414] Bilge, Önen, 694; Domaniç, 82 vd; Gürdoğan, 79 vd; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 580; Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku,* 616 vd.
[415] Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 580.
[416] Fatih Birtek, "Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.26, S.2, Aralık 2020, 571-607, 573.

eder[417]. Ceza muhakemesinde hükmün kesinliği, aynı eylemden dolayı aynı sanığın ikinci kez yargılanmamasını ve bağlayıcı olmasını ifade eder[418].

Böylece, hükmün yargılamayı sona erdiren etkiye yaptığı söylenebilir. Ancak muhakeme aslında hüküm ile sonuçlanmayıp, hükmün kesinleşmesi gerekmektedir[419].Hükmün şekli anlamda kesinlik kazanabilmesi için bulunması gerekli şartlar bütün hükümler için ve her yargılamada aynı değildir. Hükmün şekli anlamda kesinleşmesi için zorunlu şartlar, bazen kanun koyucunun iradesi sonucu ortaya çıkmakta, çoğu zaman da yargılamanın taraflarının davranışlarına göre değişiklik göstermektedir[420].

Şekli anlamda kesinlik, olayı ilk kez ele alan ceza mahkemesinin yapmış olduğu yargılama sonucunda, vermiş olduğu kararın üst mahkemeler önünde bir daha istinaf veya temyiz edilemeyecek duruma gelmesini ve davanın bir daha görülemeyeceğini ifade etmektedir. Bu özellik, hukukun bütün dalları bakımından geçerlidir[421]. Bir hüküm aleyhine temyiz başvurusu ancak hükmün şekli anlamda kesinleşmemesi durumunda mümkün olmaktadır[422]. Böylece, kesin hüküm, birinci ihtimalde hakkında olağan kanun yolları ortadan kalkmış olan hüküm olarak ifade edilebilir[423].

Şekli anlamda kesin hüküm iki türlü ortaya çıkmaktadır. Bunlar aleyhine olağan kanun yollarına başvurulabilen ve başvurulamayan hükümlerdir[424]. Bazı hükümler kabul edildiği andan, onlara karşı olağan kanun yolları tükenmiş olur[425]. Bu nevi hükümler, CMK'nın 286'ıncı maddesinin 2. fıkrasında tespit edilmiştir. Söz konusu maddede tespit edilmiş kararlar kabul edildiği andan şekli anlamda kesinleşmiş olurlar. Ceza hükümlü bir takım özel kanunlarda hükümlerin kabul edildiği andan şekli anlamda kesin hüküm teşkil edileceği tespit edilmiştir. Bu hükümlerin istinaf veya temyiz

---

[417] Murat Balcı, *Ceza Muhakemesinde Hüküm ve Çeşitleri*, Ankara, 2013, 12.
[418] Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku, C.III*, 15. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019, 1179.
[419] Elif Bekar, "Ceza Muhakemesinde Kesin Hüküm (CMK m.223)", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Y.2017, C.LXXV, S.1, 15-60, 18.
[420] Yurtcan, *Kesin Hüküm,* 19-20.
[421] İyilikli, 39.
[422] Alangoya, Yıldırım, Deren Yıldırım, 553.
[423] Koray Doğan, "Ceza Muhakemesinde Hüküm", *Ceza Hukuku Dergisi*, Y.3, S.7, 2008, 169-201, 173.
[424] Yurtcan, *Kesin Hüküm*, 14 vd.; Murat Balcı, *Ceza Muhakemesinde Hüküm ve Çeşitleri*, Ankara, 2013, 15.
[425] Doğan, "Ceza Muhakemesinde Hüküm", 173.

merciilerinde incelenmesi mümkün değildir. Örneğin, Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilen ve ceza hükümlü kararlar bu nevi hükümlerdendir[426].

Kabul edildiği andan kesin hüküm teşkil etmeyen kararlar bulunmaktadır. Bu kararların şekli anlamda kesinleşmesi için tarafların başvuru süresinde bu hakkını kullanmamış olması gerekir. Temyiz edilebilen hükümler, öngörülmüş bulunan kanun yolu süresinin başvuru yapılmaksızın geçirilmesi durumunda kesinlik kazanırlar[427]. Diğer bir koşul ise CMK'nın 266'ncı maddesinin 1. fıkrası uyarınca, olağan kanun yoluna başvurudan feragat edilmesi veya edilmiş başvurunun geri çekilmesidir. Taraflar başvurularını hüküm şekli anlamda kesinleşinceye kadar geri çekebilirler[428]. İlk derece mahkemesinin usule ilişkin ara kararları davayı esastan çözen hüküm olmadığından[429] bu kararlara karşı olağan kanun yolları açık olmasına rağmen *ne bis in idem* ilkesinin sonuçlarını doğuran "hüküm" olarak kabulü mümkün değildir[430].

CMK'nın 272`inci maddesinin 3. fıkrası, bazı parasal miktarların altında olan mahkumiyet ve beraat kararları ile CMK'da kesin olduğu yazılı olan kararların bölge adliye mahkemesinde istinaf incelemesi talebinde bulunulamayacağını düzenlemiştir. Maddenin bu fıkrası, istinaf yolu kapalı olan hükümleri belirterek istisnai durumları ortaya koymaktadır. Yani ilk derece mahkemelerinin vermiş olduğu hükümlerin ceza miktarı ve niteliğinden dolayı istinaf edilemeyeceği, verildikleri anda kesinleşmiş olacağı kabul edilmektedir[431].

Olağan kanun yolunun kabul edilmemesinden dolayı, temyiz kararının verilmesiyle birlikte şekli anlamda kesin hüküm ortaya çıkmış olur. Kanun koyucunun bu şekilde bir kuralı kabul etmesindeki amaç, basit uyuşmazlıklar için, basit bir yargılama biçiminin seçilmiş olması şeklinde özetlenebilir[432].

---

[426] Günal Kurşun, Ceza Muhakemesinde Hüküm, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, 87; Serdar Talas, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Başsavcılığın İtirazı", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* C.LXX, S.1, Y.2012, 153-176, s.159; Yurtcan, *Kesin Hüküm,* 15.

[427] Taner, *Ceza Muhakemeleri,* 100.

[428] Faruk Turhan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Asil Yayınevi, Ankara 2006, 394; Yurtcan, *Kesin Hüküm,* 16.

[429] Fatih Birtek, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, Adalet Yayınevi, Ankara 2019, 109.

[430] Fatih Birtek, "Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.26, S.2, Aralık 2020, 571-607, 580.

[431] Ünver, Hakeri, 2010, 683; Veli Özer Özbek, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006, 752.

[432] Erdener Yurtcan, *Kesin Hükmün Ceza Mahkemesini Önleme Etkisi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1973, 20

1.5.2.2. Maddi Anlamda Kesin Hüküm

Ceza Usul Hukukunda kesin hükmün bir diğer türü de maddi anlamda kesin hükümdür. Kesinleşme biçimi ve yargılamaya etkisinin sonuçları bakımından şekli ve maddi anlamda kesin hükümlerin arasında fark bulunmamaktadır. Hükmün maddi anlamda kesinleşmesi için şekli anlamda gerçekleşmiş olmalıdır[433].

Maddi anlamda kesin hüküm, hükmün diğer davalara tesirini ifade eder. Maddi anlamda kesin hükmün başkaları tarafından resen göz önünde bulundurulması anlamına gelir. Maddi anlamda kesin hüküm, şekli anlamda kesin hükmün önleyici etkisinden dolayıdır ve usul hukuku bakımından menfi dava şartıdır[434].

Maddi anlamda kesin hükümde tespit edilmiş maddi olgular ve hukuki meseleler, aynı taraflar arasında ve aynı sebepten dolayı tekrar iddia edilmediği gibi, bu hususların tekrar araştırılması ve incelenmesi de önlenmiş olur. Bu ozellik aynı zamanda "ne (non) bis idem" ilkesinin gereğidir. Maddi anlamda kesin hükmün bu etkisi mahkumiyet ve beraat hükümleri bakımından geçerlidir. Şekli anlamda kesinleşmiş ve bundan dolayı maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden bir karar, gerçeği yansıttığına dair kanuni karineden yararlanır ve değiştirilmesi mümkün değildir[435].

Ceza mahkemesince yapılan yargılama sonunda verilmiş olan hükmün maddi anlamda kesinlik kazanmasıyla artık aynı suç ile ilgili olarak suçu işleyen kişi hakkında tekrar kamu davası açılamayacaktır. Maddi anlamda kesin hükmün bağlayıcılık etkisinden dolayı aynı fiilden dolayı aynı kişi ancak bir defa koğuşturulabilir. Bir fiilden dolayı aynı kişinin bir kez daha koğuşturulması ve yargılanması kural olarak mümkün değildir[436].

Mahkemelerin verdiği hükümler şekli olarak kesinleşirken, maddi anlamda kesin hüküm kavramı hükmün içeriğinin diğer mahkemelerle olan ilişkisini belirlemektedir. Maddi anlamda kesinlik, bir kararın içeriğini oluşturan olayların ve tanınan hakların

---

[433] Bekar, "Ceza Muhakemesinde Kesin Hüküm (CMK m.223)", 18-19; Birtek, "Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme", 580-581; Ünver, Hakeri, *C.III,* 1781; Yurtcan, *Kesin Hüküm*, 19.

[434] Bekar, "Ceza Muhakemesinde Kesin Hüküm (CMK m.223)", 19; Birtek, "Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme", 580-581; Ünver, Hakeri, *C.III,* 1783; Yurtcan, *Kesin Hüküm*, 27 vd.

[435] Balcı, 13; Bekar, "Ceza Muhakemesinde Kesin Hüküm (CMK m.223)", 18-20; Erem, 647; M. Tahir Taner, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 3. Baskı, İstanbul 1955, 100; Yurtcan, *Kesin Hükmün,* 36; Bekar, "Ceza Muhakemesinde Kesin Hüküm (CMK m.223)", 19.

[436] Yurtcan, *Önleme Etkisi*, 36; Ünver, Hakeri, 2010, 655.

gerek hükmü veren mahkemede gerekse başka bir mahkemede tekrar ele alıp yargılanmasını engellemektedir [437].

Kesin hükümle sona eren önceki davanın konusu olan fiil ile sonradan açılmak istenen davanın konusu olarak düşünülen fiilin aynı olması durumunda, ikinci dava açılamayacaktır. İkinci davada bu fiilin birinci davadan farklı bir şekilde nitelendirilmesi, ikinci davanın açılması için yeterli sebep olmamalıdır. Çünkü mahkeme fiili bütün yönleriyle nitelendirerek ele almak zorundadır. Mahkeme işi bütün yönleriyle incelemiş sayılacağına göre, ilerde suç nevinin ve niteliğin değiştirilmesi yoluyla kamu davasının açılmasına imkan yoktur. Ceza davası, ceza yargılamasının konusunu oluşturan fiil ve bu fiil hakkında verilen hükümle sınırlıdır. Bu yüzden ceza muhakemesinde fiil ayrı bir özellik taşır ve sanık ancak aynı fiilden dolayı ikinci defa yargılanamaz. Ancak fiil değiştiği zaman kişinin yargılanmasına hiçbir engel yoktur. Burada kesin hüküm önleme etkisini gösteremez[438].

Kesin hükmün bu etkisi hükmün gerekçe kısmına değil, sadece hüküm fıkrası kısmına ilişkindir. Maddi anlamda kesin hükmün bulunmasına rağmen, aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı tekrar dava açılmış ise bu davanın reddine karar verilir. Kesin hüküm, kanunda öngörülmüş bazı hallerde ortadan kalkmış olur. Örneğin yargılamanın yenilenmesi (CMK m.311 vd.) ve eski hale getirme (CMK m.40-42) durumunda kesin hüküm ortadan kalkmış olur. Bundan başka, hüküm temyiz merciinde sanık lehine bozulmuş olabilir (CMK md.306). Bu durumda da kesin hüküm ortadan kalkmış olur[439].

1.6. KESİN DELİL

1.6.1. Tanımı

Kesin deliller, koşulları ve hükümleri Kanun`un belirlediği ve bu koşulların mevcut olması halinde, hakimin bağlı olduğu ve bir takdir yetkisine sahip olmadığı delillerdir. Kanunda unsurları, başvurulması usulü ve sonuçları ayrıntılı olarak düzenlenen delillere kesin delil denilmesinin nedeni, bu delillerin hakimi bağlayıcı nitelikte olmalarıdır. Hkim, kesin delillerden biri ile doğrulanan bir vakıayı, ispat

[437] Yurtcan, *Önleme Etkisi*, 27, 33.
[438] Erem, 650; Taner, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 103; Yurtcan, *Önleme Etkisi*, 41.
[439] Turhan, 395.

edilmiş (doğru) olarak kabul etmek zorundadır; yani, hakimin bu delilleri takdir yetkisi yoktur. Ancak, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, hakim, kural olarak, kesin deliller ile dahi bağlı değildir. Örneğin, soybağına ilişkin davalarda hakim resen araştırma yetkisine sahiptir ve delilleri serbestçe takdir eder (TMK m.284\1)[440]. Hakimin delilleri değerlendirmesi ile ilgili temel hüküm HMK`nın 198`inci maddesidir. Bu hükme göre, kanuni istisnalar dışında hakim delilleri serbestçe değerlendirir. Hakim kanuni istisna olan kesin delillerin varlığı halinde artık bu delilleri serbestçe değerlendiremeyecek ve bu delillerin gerçeği temsil ettiğini, mecburen, kabul edecektir[441].

Taraflarca hazırlama ilkesinin uygulandığı davalarda kesin deliller hakimi bağlar ve hakimin bu delilleri takdir yetkisi yoktur. Buna karşılık, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, yemin ve senet hakim için bağlayıcı değildir[442]. Belge kesin delil olabileceği gibi hakimin takdirinde rol oynayan bir bilgi gücünde de olabilir[443].

Hakim kesin delille tespit edilmiş olguların gerçekleştiğini[444] ve ispatlandığını kanunun kabul ettiği karine[445] gereği kabul etmek ve ona göre karar vermekle mükelleftir. Zira, hakimin delilleri serbestçe değerlendirmesi, yargılama hukukunda tam

---

[440] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 394.

[441] Serdar Kale, Salih Keser, "Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2015, C.21, S.2, 701-726, 705.

[442] "... Feragatin, kabulün ve en önemlisi kesin delil niteliğinde olan ikrarın dikkate alınmadığı bu davada, resen araştırma ilkesi geçerlidir..." Yargıtay 10. HD, 18.11.2021 tarih ve 2021/3264 E., 2021/14520 K. sayılı Kararı;
"... Usul hukukunda ispata ilişkin genel esas, "Kanuni istisnalar dışında hâkim delilleri serbestçe değerlendirir" (HMK m. 198) hükmüdür ve bu resen araştırma ilkesinin geçerli olduğu hizmet davalarında aynen geçerlidir...." Yargıtay 10. HD, 04.11.2021 tarih ve 2021/2334 E., 2021/13511 K. sayılı Kararı. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 21.09.2022;
Özmumcu, Seda, "Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2014, C.4, S.2, 145-171; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 234.

[443] Bersun Sarıgül Ata, "Belge ve Belgenin Delil Değeri", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.2020, 1-40, 10.

[444] "... Bölge adliye mahkemesince yapılan yargılamada, ... boşanmaya sebep olan olaylarda ilk derece mahkemesince gerçekleştirdikleri tespit edilen kusurlu davranışlarında bu sayede kesinleştiği ve boşanma hüküm gerekçesinin artık kesin hüküm teşkil ettiği belirtilerek tarafların kusurlarına ilişkin itirazın esası incelenmeksizin reddine karar verildiği anlaşılmıştır..." Yargıtay HGK, 11.03.2021 tarih ve 2020/303 E., 2021/242 K. sayılı Kararı. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 21.09.2022.

[445] Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 8.

olarak, ancak takdiri ispatın mümkün olduğu hallerde geçerlidir[446]. Bu bağlamda, doktrinde bu nevi delil, "kanuni delil" ifadesi ile de tanımlanmaktadır[447].

Yargıtay`ın uygulamasında, bu nevi deliller, hakimi bağladığı gibi, dava taraflarını da bağladığı görüşü benimsenmiştir. Kesin delilin gerçek olduğuna dair kanuni karine, kamu düzenine ilişkin olduğundan, yargılama sürecinde resen dikkate alınır ve taraflarca yargılamanın her safhasında ileri sürülebilir[448].

1.6.2. Kesin Hüküm İle İlişkisi

Şekli anlamda kesinleşmiş hükmün, sonrakı davada kesin delil teşkil etmesi için sonrakı davanın taraflarının, konusunun ve sebeplerinin önceki davadan farklı bulunmaması durumunda "ne bis in idem" ilkesinin uygulanması sonucu sonrakı dava "kesin hüküm itirazı nedeniyle" dinlenilmeyecektir[449].

Önceki davanın talep kısmıyla, sonra açılan davanın talep kısmının farklılık arzetmesi durumunda şekli anlamda kesinleşmiş kararın "kesin delil olma" özelliği ön plana çıkmaktadır. Davanın tarafları ile uyuşmazlığın temelini teşkil eden olaylar aynı olsa da, talep kısmıyla öncekinin hüküm kısmının farklı olması halinde, sonraki yargılamada yargıç, kararın şekli anlamda kesinleştiği dikkate alınarak kesin hükümde tespit olunmuş hususları kesin delil nedeniyle yenden araştırma konusu yapamayacaktır[450].

Kısmi davadan hükme bağlandıktan sonra, alacağın kalan bölümünün tahsili amacıyla açılan davada, kısmi dava sonunda verilmiş olan karar kesin delil teşkil eder. Aynı taraflar arasında, aynı dava sebebine dayanarak ve aynı hukuki ilişki hakkında açılan ikinci davanın konusu birinci davadakinden farklı olsa bile, birinci davada verilmiş olan kesin hüküm iki davanın da temelini oluşturan aynı hukuki ilişkinin

---

[446] Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 7; Alangoya, Yıldırım, Deren Yıldırım, 317; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.II*, Ankara 2001, 2032; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 141; Postacıoğlu, 568.

[447] Berkin, 173; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 234; Postacıoğlu, 530; Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 634.

[448] Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 10; Ansay, 372; Arslan, "Kesin hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği", 725-726; Berkin, 174; Selçuk, S., "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm, Şartları, Kesin Hüküm İtirazı", 941; Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 695; Bahattin Aras, Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya 2013, 154.

[449] Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 578; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 285-287.

[450] Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 234.

mevcut olup olmadığı hakkında ikinci davada kesin delil teşkil eder[451]. Kısmi dava ile ek davanın konuları farklılık arz eder. Kısmi davada alacağın bir kısmı, ek davada kalan kısmı takip edilir[452]. Bu farklılık da her iki dava arasında kesin hüküm ilişkisi doğmasını engeller. Bununla birlikte, kısmi ve ek davalar arasında bir bağlantı bulunmaktadır[453]. Doktrinde kısmi davanın bağlandığı kesin hükmün dava sebebini oluşturan temel ilişkinin tespitine dair kısmının, ek davada kesin delil oluşturacağı savunulmuştur[454]. Yargıtay'ın kısmi davaya ilişkin kesin hükmün dava sebebi temel ilişkinin tespitine dair kısmının ek davada kesin delil oluşturacağı yönünde kararları bulunmaktadır[455].

Hakimin önceki davanın hükmüyle bağlı olması için sonraki yargılama sürecinde incelenmesi gereken olguların önceki yargılamada kararın hüküm fıkrasında esas bakımından çözüme bağlanan talebiyle farklı olmaması gerekmektedir. Örneğin, ariyet aktini yada ariyet münasebetlerini teyit eden önceki davaya ilişkin kararın daha sonra görülecek ariyet konusu eşyanın iadesi davasında, ariyet aktinin mevcut olduğu hususu inceleme ve tartışma mevzuu olmayacaktır. Davacı ve davalısı farklı olmayan, uyuşmazlığın temelini teşkil eden olayların da aynı olan davanın talep kısmının, sonra yürütülen yargılama sürecinde araştırılması gereken bir mesele olması durumunda, önceki davayı sonuçlandıran kesin hüküm sonraki davada aynı olgunun yeniden araştırılması mümkün olmadığı için kesin delil teşkil edecektir[456].

Birinci dava ile ikinci davanın davacısı ile davalısı aynı olmadığı gibi, davaların temelini teşkil eden olaylar da farklı olabilir. Bu durumda, birinci davada kabul edilen hüküm, ikinci davada kesin delil teşkil etmez. Örneğin, haksız fiilden zarar görenin adam çalıştırana karşı açtığı tazminat davası sonucunda verilen hüküm, adam çalıştıranın ödediği tazminat için zarar veren çalışanına karşı açtığı rücu davasında kesin delil teşkil etmez; fakat, kuvvetli bir takdiri delil teşkil eder[457].

---

[451] Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 589-590.
[452] Ercan Özler, 344.
[453] Tuncer Kazancı, "Yargıtay Uygulaması Işığında Kısmi Davaya İlişkin Bazı Sorunlar", 1518.
[454] Kuru, *C.II*, 1554.
[455] "... kesinleşen kararın tespite ilişkin bölümünün sonradan açılan itirazın iptali davası için kesin hüküm oluşturacağından kuşku bulunmamaktadır..." Yargıtay, 3. HD, 27.05.2021 tarih ve 2020/12392 E., 2021/5648 K. sayılı karar. (karararama.yargıtay.gov.tr). Son erişim tarihi 22.09.2022.
[456] Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 14-15; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku,* 2019, 285-286.
[457] Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 590; "... tarafları ve konusu farklı olan sigortalının açtığı tazminat dosyasında verilen karar, rücuan tazminat davalarında kesin hüküm teşkil etmez. Dolayısıyla, o dosyada alınan kusur raporu da eldeki davada kesin delil teşkil etmeyecektir. Şayet, kesinleşmiş ise

Davaların temelini teşkil eden olaylar farklı olduğundan dolayı, onların tetkik edilmesi amacıyla farklı delillerin kullanılması gerekebilir. Birinci davadan farklı olarak, ikinci davada üçüncü kişiler de taraf olabilir. Bu durumda, birinci davada kabul edilmiş kesin hüküm, ikinci davada maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediği gibi, kesin delil de teşkil etmez[458]. Bu durumda, birinci davada kabul edilmiş kesin hüküm, tespit edilmiş hususlar kısmıyla, ikinci davada "güçlü bir takdiri delil"[459] veya "inanç verici" mahiyyette bir delil olarak kabul edilir[460].

1.6.3. Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmesi

Bir davada verilmiş olan kesin hüküm, aynı taraflar arasında, aynı dava sebebine dayanarak ve aynı konuya ilişkin olarak açılan ikinci davada kesin hüküm (kesin delil) teşkil eder. İkinci kez davanın açılamaması, maddi anlamda kesin hükmün olumsuz fonksiyonudur. Hukuk ve ceza davalarının tarafları ve konuları çoğu zaman farklı olduğundan, hukuk mahkemesinin kararı, kural olarak ceza mahkemesinde kesin delil teşkil etmez. İstisna olarak, bazı hallerde hukuk mahkemesinin kararı ceza mahkemesinde kesin hüküm teşkil eder[461].

Birincisi, hukuk mahkemesinin kararı ceza mahkemesinde kesin hüküm teşkil ettiği halde kesin delil de teşkil eder. Buna göre, hukuk mahkemesi bir senedin sahte olmadığına karar vermişse, aynı senet hakkındaki sahtecilik davasına bakmakta olan ceza mahkemesinde, hukuk mahkemesinin kararı kesin delil teşkil eder. Yani, ceza mahkemesi, buna dayanarak sanığın beraatine karar verir[462]. Yine, hukuk mahkemesinin bir kişinin yaşının düzeltilmesi davası hakkında vermiş olduğu karar da, ceza

---

ancak, güçlü delil teşkil edebilir. Nitekim bu husus, Yargıtay'ın yerleşmiş ve kökleşmiş görüşleri ile de kabul edilmiş bulunmaktadır...". Yargıtay, 10. HD, 03.11.2021 tarih ve 2021/4417 E., 2021/13396 K. sayılı karar. (karararama.yargıtay.gov.tr). Son erişim tarihi 22.09.2022.

[458] Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 17; Alangoya, Yıldırım, Deren Yıldırım, 350.

[459] Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", 18; Kuru, C.V, 5084 vd.

[460] Selçuk, S., "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Unsurları, Sonuçları, Kapsamı, Sona Ermesi ve Ceza ve Hukukta Etkileri", 941.

[461] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 701; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 591; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku,* 2019, 286.

[462] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 701; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 591-592.

mahkemesinde kesin delil oluşturur[463]. İkincisi, bekletici sorun yapılan hallerde hukuk mahkemesinin kararı ceza mahkemesinde kesin delil teşkil eder. Ceza mahkemesi, hukuk mahkemesinin görev ve uzmanlık alanına giren bir hukuk davasının sonuçlanmasını bekletici sorun yapabilir. Buna göre, ceza mahkemesi, bir hukuk davasının sonuçlanmasını bekletici sorun yapmış ise, bununla, hukuk mahkemesinin vereceği kararı kabul etmiş demektir. Bu nedenle, bekletici sorun yapılan hukuk davası hakkında verilen karar, ceza davasında kesin delil teşkil eder[464].

1.6.4. Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmesi

Birincisi, hukuk ve ceza davalarının tarafları, konuları ve amaçları farklı olduğundan, ceza mahkemesi kararı da, hukuk mahkemesi için kural olarak kesin hüküm teşkil etmez. Tarafları farklı olan davada, önceki verilen karar güçlü delil olup, kesin delil niteliğinde değildir. Güçlü delilin varlığına rağmen hakim, aksine de karar verebilir[465]. Ancak, aslında medeni yargıya tabi olan ve fakat özel kanun hükümleri ile ceza yargısında görülebileceği kabul edilmiş olan davalarda ceza mahkemesinin kararı, hukuk mahkemesinde istisnai olarak kesin hüküm oluşturur. Çünkü, kesin hükme bağlanmış ceza davası ile hukuk davasının tarafları, dava konusu ve dava sebebi aynıdır veya özel bir kanun hükmüyle aynı sayılmıştır. Buna göre, sahtecilik suçundan (TCK m.199 vd.) dolayı açılan ceza davasında ceza mahkemesi bir senedin sahte olduğunu tespit ederek sahtecilik suçunu işleyeni cezaya mahkum ederse, bu karar hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil eder. Yani, artık hukuk mahkemesinde o senet için sahtecilik davası açılamaz. İşte bu halde, ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesinde hem kesin hüküm, hem de kesin delil teşkil eder. Çünkü, bu halde, ceza mahkemesinde verilmiş olan kesin hüküm ile hukuk davasının tarafları, konuları ve sebebi aynıdır. Buna göre, ceza mahkemesinin bir senedin sahte olup olmadığına ilişkin kararı, hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil eder[466]. Hakim kanuni istisna olan kesin delillerin varlığı halinde artık bu delilleri serbestçe değerlendiremeyecek ve bu delillerin gerçeği

---

[463] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 701; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 401.
[464] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 701; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 592.
[465] Recep Akcan, "Yargıtay Kararlarındakı "Güçlü Delil" Kavramının Hukuki Niteliği", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2004, C.12, S.1-2, 7-24, 18
[466] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 701-703; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 592-593.

temsil ettiğini, kabul edecektir[467]. Zira, bir uyuşmazlığın kesin delil ile ispatlanması durumunda hâkimin burada herhangi bir takdiri söz konusu değildir[468].

İkincisi, haksız fiilden dolayı açılan ceza davasında verilen mahkumiyet hükmü, olayın maddi vakıalarını tespit eden kısmıyla hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil eder. TBK`nın 74`üncü maddesinin 2. fıkrasının aksi ile kanıt yoluyla bu sonuca varılabileceği gibi[469], kesin hükmün (HMK m.303) kesin delil teşkil etmesi (HMK m.204) ilkesi de bu görüşü haklı kılar. Çünkü, ceza mahkemesinin kesin biçimde tespit etmiş olduğu bir vakıanın mevcut olup olmadığının hukuk mahkemesince yeniden araştırılması, kesin hükmün amacına aykırı düşer[470]. Uygulama da bu şekildedir[471].

Ceza mahkemesinin mahkumiyet hükmü, kusurun derecesinin[472], zararın miktarının ve kusur ile zarar arasında uygun illiyet bağının mevcut olup olmadığının tespit edildiği kısmıyla hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil etmez (BK m.53, TBK m.74)[473]. Yargıtay önceki kararlarında ceza mahkemesinin mahkumiyet hükmünün, kusurun değerlendirildiği kısmıyla hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil etmediği görüşünde idi[474]; daha yeni kararlarında ceza mahkemesince saptanan kusurun, hukuk hakimi tarafından dikkate alınması gerektiği görüşünü benimsemiştir[475]. Gerek öğretide ve gerekse Yargıtay`ın yerleşmiş içtihatlarında, ceza hakiminin tespit ettiği maddi olaylarla ve özellikle fiilin hukuka aykırılığı konusu ile hukuk hakiminin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir.

Ceza mahkemesinin haksız fiilden dolayı açılan davada verilen beraat hükmünün, olayın maddi vakıalarının tespit edildiği kısmıyla hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil eder. Çünkü, ceza mahkemesi, bu tespiti hukuk mahkemesine oranla daha geniş bir soruşturma ve inceleme yetkisine sahip olarak yapmış durumdadır. Haksız fiilin

---

[467] Kale, Keser, "Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi", 705; Özmumcu, "Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Resen Araştırma İlkesi", 151.
[468] Bülent Bayraktar, "Muhakemelerde Delillerin Önemi", Sosyal Bilimler Dergisi, Y.2011, S.25, 33-43, 37.
[469] Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararı İle Bağlıdır?", 27.
[470] Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 593.
[471] "... ceza mahkemesinin kesinleşmiş mahkumiyet kararı ve bu yargılama neticesinde varlığı tespit edilen maddi vakıaların hukuk hakimini bağlayıcı olduğu, davalı bakımından kesinleşmiş ceza mahkemesi kararı ile hizmet nedeniyle görevi kötüye kullanma fiilini işlediği sabit olduğu, davacıya iade etmesi gereken bedeli iade etmediği anlaşılmaktadır..." Yargıtay 3. HD, 01.12.2021 tarih ve 2021/5050 E., 2021/11807 K. sayılı karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 26.09.2022.
[472] Bkz., Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü İle Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", 112.
[473] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 703-704; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 594-595.
[474] Bkz., Kuru, *C.V,* 5127-5129`daki Yargıtay kararları.
[475] Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 593.

işlenmediğini veya sanık tarafından işlenmediğini tespit eden beraat hükmü, hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil eder[476]. Hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinde görülmekte olan bir ceza davasının sonuçlanmasını, bekletici sorun yapabilir (HMK m.165). Bu halde, hukuk mahkemesi, ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapmakla, ceza mahkemesinin bu konuda vereceği kararı kabul etmiş demektir. Bu nedenle, bekletici sorun yapılan ceza davası hakkında verilen karar, hukuk davasında kesin delil teşkil eder. Ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin delil oluşturduğu hallerde ceza mahkemesi kararı aleyhine olan taraf, hukuk mahkemesinde ceza mahkemesi kararının sonra oluşan bir kesin delil ile ispat edebilir[477].

[476] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 704; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 596; "... beraat kararı bir maddi olguyu tespit ediyorsa, diğer anlatımla beraat kararı suçun sanıklar tarafından işlenmediğinin kesin olarak tespiti olgusuna dayanıyorsa, bu kararın hukuk hakimini de bağlayacağı, ... doktrinde ve Yargıtay`ın yerleşik uygulamalarında kabul edilmektedir..." Yargıtay HGK, 24.06.2021 tarih ve 2017/870 E., 2021/840 K. sayılı karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 26.09.2022.

[477] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 705; Kuru, *C.V,* 5153; "... ceza mahkemesince verilecek mahkumiyet kararı ve ceza mahkemesinde kabul edilen maddi vakıalar hukuk mahkemesini bağlar. Bu nedenle açılmış bir ceza davası var ise ceza davasının sonucunun beklenmesi gerekir. Davacı tarafından davalılara verildiği iddia edilen çek ve elden verilen paralara ilişkin olarak ceza mahkemesi tarafından yapılan tespitler bakımından ceza davasının kesinleşmesinin önem taşıyor olması karşısında, mahkemece, söz konusu ceza davasının kesinleşmesinin bekletici sorun yapılması ve sonucuna uygun bir karar verilmesi gerektiğinden onama ilamının kaldırılarak hükmün yazılı gerekçelerle bozulmasına karar vermek gerekmiştir..." Yargıtay 3. HD, 19.10.2021 tarih ve 2021\1663 E., 2021\10249 K. sayılı karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 26.09.2022.

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUK MAHKEMESİ KARARLARININ CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ

2.1. HUKUK MAHKEMESİ KARARLARININ CEZA MAHKEMESİNDE KESİN HÜKÜM TEŞKİL ETMESİ

2.1.1. Genel Olarak

Kesin hüküm aynı yargılamanın aynı kişiler arasında tekrar edilmesini engelleyen kamu düzenine ait bir kavramdır. Hukuk ve ceza davalarının tarafları ve konusu (amacı) farklı olduğundan, hukuk mahkemesinin kararlarının ceza mahkemesinde maddi anlamda kesin huküm teşkil etmediğini hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesini bağlayacağını açık ve net olarak düzenleyen hükümlerinin dışında hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesinde sadece hukuki mantık taşıyacağını, ceza hakiminin her türlü iddiayı ele alabileceğini ve istediği ölçüde araştırma yapabileceğini açıklamıştık[478].

HMK`nın 303`üncü maddesinde maddi anlamda kesin hükmün şartları düzenlenmiştir[479]. Birincisi, taraf birliğidir. Kesin hükmün nisbiliği ilkesi söz konusu olduğundan, kural olarak hüküm sadece davanın tarafları hakkında kesin hüküm etkisini gösterir[480]. Bu husus, davanın taraflar arasında rüyet edilmesinin bir sonucudur. Hatta kesin hükmün salt tarafları bağlaması, dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ilkesi gereği, taraflardan sadır olan vakıaların onlara etkili olması ile ilgilidir. Zira yargılama doğrudan tarafların menfaatini ilgilendirdiğinden, kendi menfaatleri icabı lehlerine olan bütün vakıaları eksiksiz ve doğru bir biçimde mahkemeye taşıma gayreti içinde olmalarını gerektirir[481].

Kesin hükümde iki vasıf vardır. Biri, ispat kuvvetidir ki, delil olarak üçüncü şahıslarla ilgili davalarda herkese karşı mutlak bir nüfuzu haizdir. Diğeri ise, ilzam edici

---

[478] İyilikli, 35; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 591; Kuru, Arslan, Yılmaz, 682; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 399.

[479] Maddi anlamda kesin hükmün şartlarına daha ayrıntılı bilgi için bkz., Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 578-585.

[480] Bloomeyer, "Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları", 232; Burhan Gündoğan, *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı,* Ankara 1960, 83.

[481] Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku,* 696; Yavuz Alangoya, "Dava Temeli", *Kazancı Hakemli Dergi,* İstanbul 2005, 109.

vasfıdır. Bu da taraflar arasında etki doğurur. Mutlak vasfı, kesin hükmün kazai tasarruf niteliğinin bir sonucudur. Nitekim, bu tasarruf, kanunun ihlal edilmiş olup olmadığını tevsik ve izhar eder. Bu sonuç, objektif bir karakter taşır ve herkesin bu sonuca hürmet ve riayet etmesi elzemdir. Kesin hükümden söz edebilmek için kesinleşen hükümdeki taraflar ile ikinci kez açılan davanın taraflarının aynı olması gerekir ki, bu husus, kesin hükmün sübjektif sınırlarını temsil eder. Burada tarafların aynı olmasından kastedilen, fiziki anlamda ayniyet değil, hukuki anlamda ayniyettir[482].

Taraf kavramına davanın taraflarının cüz`i halefleri dahildir. Cüz`i halefler, hükmün kesinleşmesinden sonra, kesin hükmün konusu olan hakkı devralan kişilerdir. Bu sebeple, taraf olmaktan ziyade kesin hükümden etkilenenler olarak nitelemek kanuna daha denk düşecektir. Külli halefler de, taraf kavramına dahildir[483]. Fer`i müdahil, üçüncü kişi olup, taraf değildir[484]. Bu nedenle fer`i müdahil hakkında hüküm verilmeyeceğinden kesin hüküm etkisini göstermez. Fer`i müdahil hakkında karar verilmediği için, kesin hüküm onun hakkında söz konusu değil ise de, fer`i müdahil daha sonra davanın asıl tarafı ile kendisi arasında görülecek davada, ilk davadaki kesin hüküm, bu dava için olumsuz dava şartı oluşturmayacak ve ilk davada verilen hükmün yanlış ya da haksız olduğunu ileri süremeyecektir[485].

HMK`nın 303`üncü maddesinde düzenlenen maddi anlamda kesin hükmün şartlarından ikincisi, konu birliğidir. Dava konusu, dava dilekçesinde ileri sürülen netice-i talep, tarafların mahkemeden talep ettiği sübjektif himayenin içeriğidir[486].

---

[482] Meriç, "Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları", 393; Selçuk, S., "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Unsurları, Sonuçları, Kapsamı, Sona Ermesi ve Ceza ve Hukukta Etkileri", 1064.

[483] Selçuk, S., "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Unsurları, Sonuçları, Kapsamı, Sona Ermesi ve Ceza ve Hukukta Etkileri", 1065; Yılmaz, *Şerh*, 1343.

[484] "... Bir dava sonucunda verilecek hüküm, ... üçüncü kişiler hakkında kesin hüküm teşkil etmez. Fakat bazı hallerde, ..., bir üçüncü kişinin hukuki durumunu da dolaylı olarak etkileyebilir. Bu hallerde, üçüncü kişinin o davaya katılmasında (müdahale etmesinde) hukuki yararı vardır. Fakat, üçüncü kişi, davaya (üçüncü) bir taraf gibi katılmaz; bilakis taraflardan birinin yanında ve onun yardımcısı olarak katılır..." Yargıtay 14. HD, 02.03.2021 tarih ve 2021\528 E., 2021\1417 K. sayılı karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 05.10.2022.

[485] İyilikli, 309-310.

[486] İyilikli, 376; Meriç, "Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları", 393; Yurtcan, *Kesin Hükmün,* 64-67;

Bundan başka, birinci davanın hüküm kısmıyla ikinci davanın talep kısmı farklı olmamalıdır[487].

Mülkiyet iddiası red edilen kişi sınırlı ayni hak talebinde bulunabileceği gibi, maddi tazminat talebi red edilen kişi manevi tazminat talebinde bulunabilecektir. Vakıalar aynı olsa bile, dava konusu talep farklıdır. Aynı vakıalara dayanarak aynı talebi farklı hukuki sebepler zemininde ileri sürülmesi halinde ise talep aynı olduğu için başlangıçta derdestlik, sonrası için ise kesin hüküm engeli doğacaktır[488].

HMK`nın 303`üncü maddesinde düzenlenen maddi anlamda kesin hükmün şartlarından üçüncüsü, sebep birliğidir. Zira, her iki davanın temelini aynı olayın oluşturması gerekmektedir. Dava sebebi, bir davada davacının iddiasını, talep sonucunu dayandırdığı vakıalardır[489]. Buna karşılık, vakıaların dayandığı hukuki sebepler dava sebebi olarak kabul görmeyecektir. Çünkü, hukuki sebeplere ilişkin tarafların iddiaları ile hakim bağlı olmadığından, kendiliğinden dikkate alacaktır[490].

---

[487] "... Kesin hükmün ikinci koşulu olan müddeabih, dava konusu yapılmış olan hak, yani dava ile elde edilmek istenilen sonuçtur. Önceki dava ile yeni davanın müddeabihlerinin (konularının) aynı olup olmadığını anlamak için hakimin, eski davada verilen kararın hüküm fıkrası ile yeni davada ileri sürülen talep sonucunu karşılaştırması gerekir. Eski ve yeni davanın konusu olan maddi şeyler fiziki bakımdan aynı olsa bile, bu şeyler üzerinde talep olunan haklar değişikse, müddeabihler aynı değil demektir..." Yargıtay 9. HD 23.03.2021 tarih ve 2021\2050 E., 2021\6688 K. sayılı karar;
"HMK 303 maddesinde "Bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir. Bir hüküm, davada veya karşılık davada ileri sürülen taleplerden, sadece hükme bağlanmış olanlar hakkında kesin hüküm teşkil eder..." şeklinde düzenleme yer almaktadır..." Yargıtay 3.HD, 23.03.2021 tarih ve 2020\8211 E., 2021\3028 K. sayılı karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 05.10.2022.

[488] İyilikli, 379-380.

[489] Gündoğan, 79; İyilikli, Ahmet Cahit, "Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Y.2012, C.3, S.2, 83-156, 152; Meriç, Nedim, *Takas Alacağı Hususunda Teksif İlkesinin Uygulanma Sorunu ve Yol Açtığı Tartışmalar*, Legal Mihder, Y.2013\3, S.26, 57-81, 99.
Umar, *Şerh*, 841 vd.; Üstündağ, *Yasak*, 175; Yılmaz, *Şerh*, 1343.

[490] "... Bu anlamda Kadıköy 1. Asliye Ticaret Mahkemesinin 2002/338 Esas sayılı dosyasında verilen karar, eldeki dava bakımından her iki davanın sebeplerinin farklı olması nedeni ile HMK 303/1 maddesi kapsamında maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeyecektir..." Yargıtay 6. HD, 13.12.2021 tarih ve 2021\2661 E., 2021\2232 K. sayılı karar;
"... Mahkemece kesin hüküm teşkil ettiği kabul edilen Espiye Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2006/104 Esas, 2006/261 Karar sayılı dosyasında eldeki dosya davacısı ... taraf olmadığı gibi, dava sebepleri de farklı olduğundan, söz konusu dava dosyasında verilen kararın, eldeki dava yönünden kesin hüküm teşkil etmediği anlaşılmaktadır..." Yargıtay 16. HD, 24.02.2021 tarih ve 2017\1061 E., 2021\1608 K. sayılı karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 05.10.2022.

Bir dava kesin hükümle sonuçlandıktan sonra tekrar açılırsa, ikinci açılan davada kesin hüküm itirazı ileri sürülür. Kesin hüküm itirazı, olumsuz dava şartı olarak kabul edilmiştir (HMK m.114.1-i). Davanın esasına girebilmek için aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı kesin hükmün bulunmaması gerekmektedir. Eğer kesin hüküm varsa, hakimin dava şartı nedeniyle davanın esasına girmeden ikinci kez açılan davayı reddetmelidir. Hakim, kesin hüküm olup olmadığını kendiliğinden inceleyebileceği gibi, taraflar da bunu her zaman ileri sürebilirler[491].

Yürürlükten kaldırılan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu döneminde ceza mahkemelerince tazminata ilişkin talep bulunması durumunda, ceza yargılaması yanında, tazminata karar verilebiliyordu. Ancak yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nda söz konusu tazminata ilişkin talep yolu kapanmakla, bu yönden özellikle tazminatın miktarı, kusurun takdiri ve illiyet (nedensellik) bağları yönünden artık iki mahkeme arasında bir etkileşim söz konusu olmayacaktır. Şahsi haklara ilişkin tüm uyuşmazlıkları hukuk mahkemesi karara bağlayacaktır[492].

Hukuk ve ceza davaları taraf ve konu (amaç) bakımından farklılık arzeder. Bundan dolayı, bir yargı kolunda kabul edilmiş kesin hüküm, diğerinde maddi anlamda kesin hüküm oluşturmaz. Ancak bu genel kuralın Türk hukuk mevzuatında özel nedenlerden kaynaklanan birkaç istisnası bulunmaktadır. Ceza mahkemesi kararlarını kesin hüküm yönünden etkileyebilecek olan hukuk mahkemesi kararları çok dar ve istisnai konulara ilişkindir. Bu istisnalar özel kanunları gereği hukuk mahkemesi tarafından ele alınması gerekirken, ceza mahkemelerinde de ele alınmaları kabul edilmiş durumlardır. Ceza mahkemesinin de hükme bağlayabileceği bu durumları hukuk mahkemesi kesin hükme bağlamış ise artık bu kesin hüküm ceza mahkemesini bağlayacağı bazı yazarlarca ileri sürülmektedir[493].

Bu durumlara örnek olarak, sahtelik (HMK. m. 214) iddiası ve yaş tespiti (NHK. m. 36) verilebilir. Hukuk mahkemesi, bir senetin sahteliği iddia edildiği durumlarda, söz konusu sahtelik iddiasını reddederse, bu karar ceza mahkemesini bağlayacağı doktrinde hakim görüşü teşkil etmektedir. Yine sanık veya mağdur hakkında daha önce hukuk

[491] İyilikli, 45; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2019, 286.
[492] Kılıçoğlu, 2019, 586.
[493] Akcan, 75-76; Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 25; Kuru, Arslan, Yılmaz, 682; Kuru, *C.V*, 5096.

mahkemesince yaş tespiti kararı verilirse, bu kararda kesin hüküm yönünden ceza mahkemesini bağlamaktadır denilmiştir[494].

Hukuk mahkemesinde devam eden bir davayı ceza mahkemesinin bekletici mesele olarak kabul etmesi halinde hukuk mahkemesinde verilecek hükümden mevcut ceza davasının niteliğine göre faydalanmasında bir engel bulunmamaktadır. Ceza mahkemesi hukuk mahkemesinin vermiş olduğu kararı isabetli olarak değerlendirdiği takdirde bu kararı kendi hükmüne esas tutabilir. Burada ceza hakimi hukuk hâkiminin toplamış olduğu delilleri yeniden toplamakla mükellef değildir. Burada kesin hüküm niteliği kazanmış olan hukuk mahkemesi kararının takdire şayan olarak görülmesi halinde uyuşmazlığın ispatı hakkında delil olarak değerlendirilmesinde bir engel yoktur. Burada kesin delil veya kesin hüküm olmaktan ziyade hâkime kanaat verecek nitelikte bir takdiri delil durumu söz konusudur[495]. Diğer bir görüşe göre ise ceza mahkemesi, bir hukuk davasının sonuçlanmasını bekletici sorun yapmış ise, bununla, hukuk mahkemesinin vereceği kararı kabul etmiş demektir. Bu nedenle, bekletici sorun yapılan hukuk davası hakkında verilen karar, ceza davasında kesin delil teşkil eder[496].

2.1.2. Sahtelik Davası Hakkındaki Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Etmesi

2.1.2.1. Genel Olarak

Bir adi senedin sahteliğini iddia eden kimse, bunu aynı mahkemede ön sorun (HMK m.163) şeklinde ileri sürebilir (HMK m.208.3). Adi senet altındaki imzanın kendisine ait olduğu ileri sürülen taraf senetteki imzayı veya yazıyı inkar ederse, bu konuda bir karar verilinceye kadar, o senet herhangi bir işleme esas alınamaz (HMK m.209.1), yani delil olarak kullanılamaz[497].

---

[494] Akcan, 132; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 701; Erçin, 2000, 43; Kılıçoğlu, 2019, 585; Kuru, *C.II*, 2170; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 591-592; Özbek, 227; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2011, 575-576. Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 401.

[495] Akcan, 104; Kuru, Arslan, Yılmaz, 684; Hadi Tan, "Medeni Hukuk Münasebetlerine Müteallik Meselelerde Ceza Mahkemelerinin Yetkisi", *Adalet Dergisi,* Y.1951, S.5, 659-666, 664; Çelik, *Tazminat,* 2.

[496] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 701; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 592.

[497] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 405; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 255.

Hukuk mahkemesince verilmiş olan bir hükmün ceza mahkemesini kesin hüküm yönünden etkileyeceğine ilişkin en açık hüküm HMK'nın 214`üncü maddesinin 1. fıkrasıdır[498]. Doktrinde kabul edilen görüş de söz konusu fıkranın hükmü uyarınca, senedin sahteliğinin hukuk mahkemesinde gerek dava olarak, gerekse açılmış bulunan bir davada itiraz olarak sürülebileceğini, hukuk mahkemesi tarafından senetin sahte olmadığına ilişkin verdiği karar kesinleştikten sonra, aynı senet hakkında ceza mahkemesinde aynı senet hakkında sahtelik davası açılamayacağı gibi (TCK m.204 vd), senetin sahte olduğuna dair itirazın ileri sürülemeyeceği, kesin hükmün bulunması nedeniyle reddedileceği belirtmiştir[499]. Adi senetler bakımından sahtelik iddiası ön sorun veya ayrı bir sahtelik davası biçimde ileri sürülebilir iken, resmi senetlerin sahteliği, ön sorun olarak ileri sürülemez; sahtelik konusunda ayrı bir sahtelik davasının açılması gerekir[500].

HMK`nın 214`üncü maddesinin 1. fıkrası hukuk mahkemesinin kararının şekli anlamda kesinleşmesinden bahisle düzenleme yapmış, fakat karar henüz kesinleşmeden ceza mahkemesinde sahtecilik davasının açılması durumuna ilişkin her hangi bir düzenleme mevcut değildir. HMK`nın 214`üncü maddesinin 1. fıkrasında hukuk mahkemesi kararının şekli anlamda kesinleşmesinin yanısıra, hukuk mahkemesinde sahtecilik davasının açılmış olması durumunda da ceza mahkemesinde sahtecilik iddiasının derdest bir davadan dolayı dinlenilemeyeceği öngörülebilir. Zira açılmış bir davada adi senedin sahteliği ön sorun olarak ileri sürülmüş ve bu sahtelik iddiası o davada incelenmekte ise artık, senedin sahteliğinin tespiti için ayrı bir sahtelik davası açmakta hukuki yararı yoktur[501].

Yargıtay`ın bu konuda kararları bulunmaktadır: "... suça konu belgedeki imzanın yazı ve kaşeye göre ters atılmasının belgenin sahte olacağı anlamına gelmeyeceğinden

---

[498] Söz konusu madde HUMK`un 314`üncü maddesine karşılık olarak düzenlenmiştir. Maddenin metni "Belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştikten sonra, söz konusu belge hakkında ceza mahkemesinde de sahtelik iddiası dinlenmez. Ceza mahkemesince belgeyi düzenleyen hakkında ceza verilmesine yer olmadığına da beraat kararı verilmiş olması, hukuk mahkemesinin belgenin sahteliğini incelemesini engellemez." şeklinde düzenlenmiştir. Madde 314`üncü maddeden farklı olarak resmi olan veya olmayan ayrımını kaldırmıştır.

[499] Akcan, 132; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 407; Erçin, 2000, 43; Kılıçoğlu, 2019, 585, Kuru, *C.II,* 2170; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 257, 591; Özbek, 227; Pekcanıtez, 576; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2011, 575-576; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 400; Postacıoğlu, 561.

[500] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 152, 412.

[501] Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, 406; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 257.

bahisle davanın kabulüne karar verildiği, HMK' nun 214. ve mülga HUMK'nun 314. maddelerinde yazılı "Belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştikten sonra, söz konusu belge hakkında ceza mahkemesinde sahtelik iddiası dinlenmez." biçimindeki açık hükmü karşısında dava tarihinden önce kesinleşen karara göre sanıkların beraati yerine mahkumiyetlerine hükmolunması, Yasaya aykırı; Cumhuriyet savcısı, sanık ... ve sanık ... müdafiinin temyiz itirazları bu nedenle yerinde görülmüş..."[502].

2.1.2.2. Hukuk Mahkemesinin Sahteciliğin Sabit Olmadığına İlişkin Kararının Ceza Mahkemesi Nezdindeki Hükmü

Hukuk mahkemesinde açılmış olan sahtelik davasında mahkemenin kabul ettiği kararı, belgenin tahrif edilmediğine dair tespitleri kısmıyla, sahtecilik suçundan dolayı açılan ceza davasında maddi anlamda kesin hüküm teşkil edecektir[503].

Kesin hüküm itirazı, yargılamada ileri sürülmese bile hüküm kesinleşinceye kadar yargılamanın herhangi bir safhasında mahkeme tarafından görevinden dolayı dikkate alınması gerekir. Bir hakkın veya hukuki ilişkinin mevcut olduğunun yahut bir belgenin sahte olmadığının tespiti için açılan davaya, müspet tespit davası denir. Davanın kabulü halinde hak veya hukuki ilişkinin mevcut olduğunun yahut belgenin sahte olmadığı kesin olarak tespit edilmiş olur (HMK m.303)[504].

Bu konuda HMK'nın "Sahtelik hakkında hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının etkisi" kenar başlıklı 214'üncü maddesinde açık ve kesin düzenleme bulunmaktadır. Söz konusu madde gereğince, bir senedin sahte olmadığına ilişkin hukuk mahkemesi tarafından verilen kararın şekli anlamda kesinleşmesinden sonra, söz konusu senede ilişkin ceza mahkemesinde artık sahtelik iddiası ile ceza davası dinlenemez. Buna

---

[502] Yargıtay 11.CD, 08.02.2016 tarih ve 2014\1069 E., 2016\768 K. sayılı karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 10.10.2022.

[503] Akcan, 76; Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 25; Kapancı, Kadir Berk, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.7, S.1, 511-552, 518; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi", 188; Seyithan Deliduman, "Son Değişiklikler Çerçevesinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Borçlar Kanunu İlişkisi", *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.1, Y.2012, 1-26, 16; Kuru, *C.V*, 5096; Kuru, Arslan, Yılmaz, 682; Karslı, 586; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2011, 575-576; Postacıoğlu, 590; Taner, 105; Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 567.

[504] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 307; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 257; İyilikli, 35.

benzer bir düzenleme eski HUMK'un 314'üncü maddesinde de bulunmaktaydı[505]. Başka sözle, senedin sahteliği iddiası ile bu konuda ceza davası açılamayacağı gibi derdest bir ceza davasında da senedin sahteliği iddia edilemeyecek ve davanın reddine karar verilecektir. Zira burada hukuk mahkemesi kararı ceza mahkemesi için kesin hüküm teşkil etmektedir. Durum böyle olunca, ceza hakiminin belgenin tahrif edilmesine dair delilleri incelemeden bile, isnat edilen fiilin hiç işlenmediğinden bahisle beraat kararı vermesi yada kesin hükümden dolayı davayı reddetmesi gerekmektedir[506].

Yargıtay tarafından kabul edilmiş bir sıra kararlarında, hukuk davasında belgenin tahrif edilmediğinin tespit edilmiş olmasına binaen, ceza (kamu) davasında sanığın beraatine hükmedilmesi gerektiği görüşü benimsenmiştir[507].

2.1.2.3. Hukuk Mahkemesinin Sahteciliğin Sabit Olduğuna İlişkin Kararının Ceza Mahkemesi Nezdindeki Hükmü

Davalı tarafından varlığı iddia edilen bir hak veya hukuki ilişkinin mevcut olmadığının yahut bir belgenin sahte olduğunun belirlenmesi için açılan davaya, menfi tespit davası denir. Menfi tespit davasının kabulü halinde verilen hüküm ile hukuki ilişkinin mevcut olmadığı veya bir belgenin sahte olduğu, davayı esastan reddeden hükümde de hukuki ilişkinin var olduğu kesin olarak (HMK m.106) tespit edilmiş olur. Tespit davasında, yalnız tespit hükmü verilir; ayrıca eda hükmü de verilemez. Çünkü, mahkeme talepten fazlaya hüküm veremez (HMK m.26). Eda davası açılması mümkün olan hallerde, tespit davası açılmasında kural olarak hukuki yarar yoktur, yani tespit davası açılamaz. Tespit hükmü, eda davası için kesin hüküm (HMK m.303) ve kesin delil teşkil eder[508].

---

[505] Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi", 188; Kılıçoğlu, 2019, 585; Deliduman, "Son Değişiklikler Çerçevesinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Borçlar Kanunu İlişkisi", 16; Kuru, Arslan, Yılmaz, 682.

[506] Akcan, 76; Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 25; Aras, 351-353; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi", 188; Deliduman, "Son Değişiklikler Çerçevesinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Borçlar Kanunu İlişkisi", 16; Karslı, 586; Kuru, *C.V*, 5096; Kuru, Arslan, Yılmaz, 682; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2011, 575-576; Postacıoğlu, 590; Taner, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 105; Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 567.

[507] "... kesinleşen karara göre sanıkların beraati yerine mahkumiyetlerine hükmolunması, Yasaya aykırı; ... görülmüş..." Yargıtay 11.CD, 08.02.2016 tarih ve 2014\1069 E., 2016\768 K. sayılı karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 10.10.2022.

[508] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 307; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 133.

Hukuk hakimi, adi senetteki imzanın, senette ismi yazılı olana ait olmadığı kanısına varırsa, adi senedin reddine karar verir. Bu halde, davada o adi senet yok sayılır. Hukuk mahkemesinin vermiş olduğu "sahtelik kararı"nın, "senedin sahte olmadığı kararı"nın aksine, ceza mahkemesini doğrudan bağlayan bir yönü bulunmamaktadır. Mahkeme burada senedin sanık tarafından düzenlendiğini tespit etmesi halinde mahkumiyetine karar verebilir. Ceza mahkemesi, sahtelik eyleminin sanık tarafından gerçekleştirilmediğini kesin olarak tespit ederek beraat kararı verebileceği gibi, eylemin kimin tarafından gerçekleştirildiğinin açık olarak tespit edilememesi nedeniyle de beraat kararı verilebilir. Her iki durumda da verilecek beraat kararının sonuçları farklı olacaktır. Zira, hukuk hakimi, delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı ile bağlı olmasa da, sanığın yüklenen fiili hiç işlemediğinden bahisle verilen beraat kararı ile bağlı olacaktır[509].

Yargıtay tarafından kabul edilmiş bir sıra kararlarında, hukuk davasında belgenin tahrif edildiğinin tespit edilmiş olmasına binaen, ceza (kamu) davasında sanığın beraatine hükmedilebileceği görüşü benimsenmiştir[510].

2.1.3. Yaş Düzeltmeye İlişkin Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Etmesi

2.1.3.1. Genel Olarak

Yaş, kamu ve özel hukuk ilişkilerinde hukuki işlem ehliyeti ile ceza ehliyeti gibi kişinin bireysel statüsünün oluşmasında önemli unsurlardan biridir[511]. Bu nedenle,

---

[509] Aras, 108, 353; Kılıçoğlu, 2012, 459; Kuru, *C.V*, 5097; Kuru, Arslan, Yılmaz, 682; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 401.

[510] "... Hukuk hakiminin ceza mahkemesi kararındaki maddi olgularla bağlılığının ölçüsü; beraat kararında suçun sanık tarafından işlenip işlenmediğinin kesin olarak delilleriyle tespit edilip edilmediği olmalıdır..." Yargıtay 9. HD, 16.09.2013 tarih ve 2011/22011 E., 2013/22543 K., sayılı karar;
"... Ceza davasında delil yetersizliği nedeni ile beraat kararı verilmesi hukuk hakimini bağlamayacağından mevcut delil durumuna göre karar verilmelidir..." Yargıtay 9. HD, 08.06.2020 tarih ve 2016/16234 E., 2020/4947 K. sayılı karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 12.10.2022.

[511] Bahattin Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Y.2015, C.0, S.5, 83-113, 92; Demiralp, B. Tunç, *Uygulamada Nesep\Nüfus ve Kişisel Hukuk Davaları*, İstanbul 2003, 190; Hasan Özkan, Kifayet Ataç, *Nüfus Davaları ve Nüfus İşlemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara 2004, 126; Osman Fikret Kayalı, *Tatbiki ve İzahlı İsim, Kayıt, Yaş Tashihi Davaları ve Cumhuriyet Savcılarının Hukuk Mahkemeleri ile İlişkileri*, İstanbul 1969, 35; Kuru, *C.I*, 853.

yanlış nüfus kayıtlarında yaş tashihi işlemleri ve yaş tespit davaları öngörülmüştür[512]. Ancak yaş tashihi işleminin sonuç doğurmadığı istisnai durumlar da mevzuatta öngörülmüştür[513].

Hukuk davaları özel menfaate, ceza davaları ise genel menfaate dayanmaktadır. Bu davalarda uygulanan delil sistemleri ve yargılama usulleri de farklıdır. Hukuk davalarında tasarruf, taraflarca getirilme ve taleple bağlılık ilkeleri (HMK m.24) geçerliyken, ceza davalarında resen araştırma ve delillerin serbestçe araştırılması ilkeleri geçerlidir. Bu sebeple, hukuk ve ceza mahkemesi kararları kural olarak birbirini etkilemez. Fakat bu durum hiç de medeni muhakeme icraatında yalnız şekli hakikat üzerinde hüküm kurulması anlamına gelmez. Nitekim, haksız fiilden kaynaklanan tazminat davalarında HMK`nın 198`inci maddesinin hükmü uyarınca kanuni istisnalar dışında delillerin serbestçe değerlendireceği açık ve net olarak öngörülmüştür[514]. Yaş tespit davası, nesebin tashihi ve boşanma gibi davalar da kamu yararına dayandığından,

---

[512] Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 92; Baykal, Ali, "Ceza Davası Sırasında Yaş Kayıtlarının Düzeltilmesi", *Adalet Dergisi,* C.64, S.5-6, Mayıs-Haziran 1973, 415-427, 662.

[513] 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu`nun 120`inci maddesine göre, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına ilişkin yaş ile ilgili hükümlerin uygulanmasında, sigortalıların ve hak sahibi çocuklarının, ... ilk defa çalışmaya başladığı tarihte nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihleri, sigortalının sigortaya tabi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonra doğan çocuklarının da nüfus kütüğüne ilk olarak yazılan doğum tarihleri esas tutulur. (Ek fıkra: 24/6/2004-5198/16 md.). 5198 Sayılı Kanun`un 16`ıncı maddesiyle, 506 Sayılı Kanun`un 120`inci maddesine 2. fıkrasından sonra gelmek üzere şu fıkra eklenmiştir; İş kazalarıyla meslek hastalıkları, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasından gelir ve aylık tahsisleri ile sermaye değerinin hesabında, iş kazasının olduğu veya meslek hastalığının hekim raporuyla ilk defa tespit edildiği veya sigortalıların ... ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonraki yaş tashihleri dikkate alınmaz. Tok, Onur/Esen, Bünyamin, "Sosyal Güvenlik Mevzuatında Yaş Düzeltmesi ve Emekliliğe Etkisi", *Mali Çözüm Dergisi*, Mart-Nisan 2012, 267-278, 267; Ayrıca, Anayasa Mahkemesi tarafından 506 Sayılı "Sosyal Sigortalar Kanunu"nun 120. maddesinin 5198 Sayılı Yasa ile eklenen 3. fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın reddine 18.01.2005 gününde karar verilmiştir. (https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/05/20050517-10.htm). Son erişim tarihi 17.10.2022;
Ayrıca, Anayasa Mahkemesi tarafından 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendinin "Aynı konuya ilişkin olarak nüfus kaydının düzeltilmesi davası ancak bir kere açılabilir." biçimindeki birinci cümlesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline 30.03.2012 gününde karar verilmiştir. (https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121006-13.htm). Son erişim tarihi 17.10.2022;
5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu`nun 36`ıncı maddesinin b) fıkrasına göre, (Değişik: 19/10/2017-7039/9 md.) "Haklı sebeplerin bulunması hâlinde aynı konuya ilişkin düzeltme yapılması hâkimden istenebilir."

[514] Ansay, 374; Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 96 vd.; Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkûmiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 188; Kılıçoğlu, "Haksız Fillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi", 201; Mustafa Reşat Belgesay, *Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, Kazancı Yayınları, İstanbul 1990, 62; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 401 vd.; Yavuz Alangoya, *Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, İstanbul 1979, 86-87.

tasarruf ilkesi ve taraflarca getirilme ilkeleri uygulanmaz. Objektif hakikate ulaşılması hedeflenir ve resen araştırma ilkesi uygulanır[515].

Hukuk mahkemesi kararının yaş tespitine ilişkin kısmının ceza mahkemesini etkilediği istisnai durumlar bulunmaktadır. Hukuk mahkemesinin görev ve uzmanlık alanına giren bir konunun ceza mahkemesinde nispi yargılama çerçevesinde çözülmesi özel kanunlarda öngörülmüş olabilir. Örneğin, CMK'nın 218'inci maddesinin 2. fıkrasının hükmü uyarınca, kovuşturma aşamasında sanığın veya mağdurun yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması halinde; ceza mahkemesi, ilgili maddi kanun hükümler çerçevesinde sorunu çözerek hükmünü verir[516].

Açılmış olan yaş tashihi davası, mahiyyeti itibariyle kamu düzeni ile ilgili olduğundan, hakimin tasarruf ilkesi ve taraflarca getirilme ilkeleri uygulanmaz. Objektif hakikatin tespit edilmesi amacıyla resen araştırma ilkesi gereğince gerekli deliller kendiliğinden toplanacaktır. Cumhuriyet savcısının açtığı ve katıldığı hukuk davalarında resen araştırma ilkesi uygulandığından bu davalarda davayı değiştirme ve savunmayı genişletme yasağı uygulanmaz[517].

Ceza davası açılmadan önce hukuk mahkemesince verilmiş ve kesinleşmiş olan yaş tashihi kararı, ceza mahkemesi için kesin hüküm oluşturur. Bu sebeple, ceza mahkemesi aynı kişinin yaşının tashihi isteğini yeniden inceleyip karara bağlayamaz. Hukuk mahkemesi yaş tashihi talebinin reddine karar vermiş olsa bile, bu ret kararı da ceza mahkemesinde kesin hüküm teşkil eder[518]. Tespit hükümleri davanın esastan incelenmesi sonucunda verilir. Bu sebeple, tespit davası sonucu tesis edilen tespit

---

[515] "... nüfusa kaydedildiği ileri sürülerek kaydın düzeltilmesi istenmiştir. Davanın kabulüne dair ilk karar ... iddia ile ilgili DNA incelemesi yapılmadan karar verilmesi gerekçesi ile eksik incelemeden mahkeme kararı bozulmuştur. Mahkemece bozma ilamına uyularak DNA incelemesi sonucuna göre davanın kabulüne karar vermiş, hüküm davalılardan ... vekili tarafından temyiz edilmiştir..." Yargıtay 8. HD, 02.06.2021 tarih ve 2020/4448 E., 2021/4661 K. sayılı karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son ulaşım tarihi 13.10.2022.

[516] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 700; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 591; Centel, Nur/Zafer, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2012, 74 Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 393.

[517] Kuru, Arslan, Yılmaz, 345-346.

[518] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 701.

hükmü, maddi anlamda kesin hüküm niteliğine haizdir. Tespit hükmü, eda davası için kesin hüküm eder[519].

Aynı konuda kesin hükümden sonra ikinci kez dava açılamaması, maddi anlamda kesin hükmün olumsuz fonksiyonudur. İkinci kez açılan dava, dava şartlarından biri olan kesin hükmün varlığı nedeniyle reddedilir. Kesin hüküm, aynı zamanda, kesin delil teşkil eder[520]. Diğer taraftan, derdest olan bir hukuk davasının ceza davasında bekletici sorun yapılması halinde, ceza hakiminin hukuk davasının bağlanacağı hükümden ceza davasının mahiyyetine uygun yararlanmasında bir engel bulunmamaktadır. Bu bağlamda, ceza hakimi hukuk mahkemesinin hükmünü takdire şayan olarak değerlendirdiği halde bu kararı kendi hükmüne esas alabilir. Olaya ilişkin delillerin yeniden toplanmasına gerek olmadığı gibi, hukuk mahkemesi kararının delil olarak kabul edilmesi isabetli görülebilir.[521]

2.1.3.2. Hukuk Mahkemesinin Yaş Tespitine İlişkin Kararının Ceza Mahkemesini Bağlamayacağı Görüşü

Bir görüşe göre, ceza mahkemesi hiçbir delille bağlı olmadığı gibi, hukuk mahkemesinin yaş tespitine ilişkin kararıyla da bağlı olmayacağı savunulmuştur. Bir görüşe göre, hukuk yargısı ceza yargısını bağlamaz. Bu görüş, gerekçe olarak her iki yargının delil sistemleri ile yargılama usulleri arasındaki farka dayanır. Hukuk muhakemesinde kanuni delil, ceza muhakemesinde ise takdiri delil sistemi uygulandığından, ceza davasının hukuk hakiminin hükmünden etkilenmediği ileri sürülmüştür[522].

Hukuk muhakemesinde sıkı şekil kurallarına bağlı bulunmaktadır. Özel hukuk ilişkilerinin ne tür delillerle kanıtlanabileceği yasalarla öngörüldüğünden, hukuk hakimi bu delillerle bağlıdır. Bundan dolayı, özel hukuk ilişkilerininde tarafların önceden delil

---

[519] Akkan, Mine, "İcra Hukukunda Menfi Tespit ve İtirazın İptali Davası Arasındaki Derdestlik ve Kesin Hüküm İlişkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2010, C.12, S.12, 1-41, 31; İyilikli, 612-613; Baki Kuru, *Tespit Davaları*, Ankara 1988, 102.

[520] Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 286-287.

[521] Akcan, 104; Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 91.

[522] Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 86-88; Centel, Nur/Zafer, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2012, 64; Nurullah Kunter, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1986, 554.
Yener Ünver, Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010 (Ünver, Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*), 64.

tespiti yapmaları amacıyla kanuni delil sistemi öngörülmüştür. Tasarruf ve taraflarca getirme ilkelerinin doğal sonucu olarak hukuk davasında tarafların getirdiği deliller üzerinde hüküm kurulur. Ceza muhakemesi için ise tarafların önceden delil tespitinde bulunmaları söz konusu olmadığından takdiri delil sistemi kabul edilmiştir. Takdiri delil sistemi gereğince, delillerin araştırılması hususunda daha sıkı davranılması, farklı noktalardan hareketle objektif hakikate ulaşılmasına karşın, hukuk muhakemesinde olayın daha basit delillerle kanıtlanmış kabul edilmesi mümkündür[523].

Hukuk yargısının ceza yargısını bağlamayacağı görüşü, farklı delil sistemlerinin yanısıra, davaların tarafları ve konusu arasındaki farka da dayanır. Tarafları, konusu ve sebepleri aynı olan davalar olumsuz dava şartı olan kesin hüküm itirazı ile karşılaşacaktır[524]. Buna göre, tarafları, konusu ve sebepleri farklı olan hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesini kesin hüküm nedeniyle bağlamayacağı, ceza muhakemesi çerçevesinde davanın açılabileceği savunulmuştur[525]. Lakin hukuk davasında verilmiş bir kararın, tarafları ve sebepleri aynı olan ceza davasını ilgilendirdiği kısmıyla bağlayacağı, fakat olayın maddi vakıalarına ilişkin tespitlerin aksi kanıtlandığında ceza muhakemesi çerçevesinde yeniden araştırma ve değerlendirme yapılabileceği savunulmuştur[526].

Hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesini bağlamayacağı görüşünün gerekçelerinden bir diğeri de Yargıtay'ın vermiş olduğu gerçek yaşa göre suç niteliğinin değişebileceğine ilişkin kararıdır[527].

---

[523] Akcan, 1988, 63; Aras, 349; Çinar, Ali Rıza, "Hukuka Aykırı Kanıtlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y.2004, S.55, 31-64, 34; Kılıçoğlu, Ahmet Mithat, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 192-193.

[524] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 294; İyilikli, 38-39; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 286.

[525] Kuru, *C.V*, 5096; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 578.

[526] Kuru, *C.V*, 5096; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 580-581; Hakan Pekcanıtez, Oğuz Atalay, Muhammet Özekeş, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku*, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2011, 574 vd.; Tosun, 288.

[527] "….daha önce Hukuk Mahkemesince yaşı düzeltilerek kararı kesinleşen sanığın vücut yapısının gerçeği yansıtmadığı gözlenerek, hastanece düzenlenen raporda sanığın yaşı hakkındaki mütalaasına göre sanık hakkında TCY. nın 55/3. maddesinin uygulanması doğrudur. O halde ceza mahkemesi Nüfus Yasasında öngörülen yöntemi izleyerek yaşı düzeltilecek kişinin vücut yapısını gözlemleyip, hakkında bilimsel verilere dayalı olarak bilirkişi raporu aldıktan ve geçerli diğer delilleri topladıktan sonra gerçek yaşını saptayarak bir sonuca varacaktır. Ancak, olayımızda olduğu gibi bir kişinin yaşının düzeltilmesi konusunda hukuk mahkemesinden verilerek kesinleşmiş bir hüküm bulunduğu takdirde Nüfus Yasasının 46/3. maddesi hükmü karşısında ne yapılacaktır? Çünkü yaş düzeltilmesi yolundaki kesinleşmiş hukuk mahkemesi kararına karşı yasa yararına bozma yoluna başvurulsa dahi bu hükmün hukuki sonuçları ortadan kalkmayacaktır. İşte bu durumda yukarıda da açıklandığı üzere gerek yerleşmiş yargısal kararlarda, gerekse öğretide, hukuk mahkemelerinden verilmiş kesinleşen mahkeme kararlarının ceza yargıcını bağlamayacağı esası kabul edilmiştir…." Yargıtay CGK. 18.04.2000 tarih ve E.2000/5-74, K.2000/79 sayılı Karar. (Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 1262).

2.1.3.3. Hukuk Mahkemesinin Yaş Tespitine İlişkin Kararının Ceza Mahkemesini Bağlayacağı Görüşü

Ceza davası (son tahkikat) açılmadan önce hukuk mahkemesince verilmiş ve kesinleşmiş olan yaş düzeltme kararının, ceza mahkemesi için kesin hüküm teşkil edeceği belirtilmektedir. Bu görüş, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinin kovuşturma aşaması başlamadan önce yaş tespitine ilişkin vermiş ve kesinleşmiş olan bir kararının, ceza mahkemesini bağlayacağı konusunu kesin hüküm kavramına dayanarak açıklamıştır[528].

Doktrinde davanın tarafları, konusu ve sebepleri aynı ise hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesini bağlayacağı, medeni muhakeme üzerinde araştırma ve değerlendirme yapılamayacağını savunmaktadır. Lakin doktrinde hukuk davasında verilmiş bir kararın, tarafları, konusu ve sebepleri aynı olan ceza davasında ceza mahkemesini ilgilendirdiği kısmıyla bağlayacağı, fakat olayın maddi vakıalarına ilişkin tespitlerin, daha doğrusu davayı ilgilendiren ve hükme konu olan bir durumun aksi ispatlandığında ceza mahkemesinin yeniden yargılama yapabileceği de savunulmuştur[529].

Hukuk mahkemesinde yaş düzeltme davasında resen araştırma ilkesi gereğince, tarafların getirdiği delillerle bağlı olmaksızın objektif hakikate ulaşılması hedeflenir. Bu nedenle, aynı kişinin herhangi bir sebeple görülen ceza davası sırasında, yaşının tekrar düzeltilmesi talebi dikkate alınmayacaktır. Bu görüş, konuya kesin hüküm yönünden yaklaştığı için, bu konuda öne sürülen görüşler içinde daha kolay savunulabilecek olan görüştür. Nitekim, Kantar, ceza mahkemesi, hukuk mahkemesi kararının maddi hakikate dayandığını kabul ederse bunu vereceği karara esas alabileceğini, bu hususa dair ayrıca delil gösterilmesine gerek olmadığını, ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararını delil olarak kabul edebileceğini savunmaktadır[530].

---

[528] Doğanay, Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararı ile Bağlıdır?, 28; Baykal, Ceza Davası Sırasında Yaş Kayıtlarının Düzeltilmesi, 423.
[529] Kuru, *C.V*, 5096; Kuru, Arslan, ve Yılmaz, 2009, 733; Tosun, 1981, 288.
[530] Akcan, 80; Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 99; Arslan, 7-8; Baha Kantar, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 4. Baskı, Ankara 1957, 309; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 401.

Hukuk mahkemesinin vermiş olduğu kesin hüküm ceza mahkemesinde görülecek olan yaş tespiti bakımından davanın tarafları, dava konusu ve dava sebebi birliği oluşturduğu, bu nedenle ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararıyla bağlı olduğu savunulmaktadır. Bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan nihai kararın, başka bir yargılama sürecinde kesin hüküm niteliğini taşıması bakımından 1-ci davada davacı ve davalı olanların 2-ci davada da taraf olmaları gerekmektedir[531].

Doktrinde hukuk mahkemesinin yaş düzeltme davasına ilişkin kesinleşmiş kararlarının ceza mahkemesini bağlayıcı olması gerektiğine dair hakim görüş bulunmaktadır. Bu bağlayıcılığın inkar edilmesi durumunda kesin hüküm kavramının anlamının olmayacağı, aynı konuda yeniden bir araştırma ve yargılama sürecine girileceği, bunun da usul ekonomisine ve içtihat birliği prensibine aykırı olacağı ifade edilmektedir. Bundan başka, yaş tashihi davasında, kamu düzeniyle ilgili olduğundan, objektif hakikat üzerinde hükmün kurulacağı da belirtilmektedir[532].

2.1.4. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz

2.1.4.1. Azerbaycan Örneği

Azerbaycan hukukunda hukuk mahkemesi kararlarının ceza davalarında kesin hüküm teşkil etmesi doktrin[533] ve mevzuatta kabul edilmiştir. Azerbaycan doktrininde hakim olan görüşe göre, hukuk yargısı objektif hakikat üzerinde değil, şekli hakikat üzerinde hüküm kurmaktadır. Fakat hukuk yargısının objektif hakikate ulaşmayı hedeflemediği de iddia edilemez. Azerbaycan Anayasasının 125`inci maddesine göre, mahkemenin amacı hakikatin tespit edilmesidir. Buna rağmen, MPM`in kabul ettiği sistemde mahkemeler objektif hakikatin tespit edilmesi gibi bir görevi taşımamaktadır. Bir çok hallerde, objektif hakikatin tespit edilmesi hukuk yargısının amacına ters düşer.

---

[531] Kuru, *C.V*, 5097; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 582-583; Mustafa Saldırım, *Özel Hukukta Cumhuriyet Savcısının Görevleri*, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, 137; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2011, 576.

[532] Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 25; Baykal, "Ceza Davası Sırasında Yaş Kayıtlarının Düzeltilmesi", 415-427; Kuru, *C.V*, 5097; Kuru, Arslan, Yılmaz, 732.

[533] Firuzə Abbasova, "Preyudisiyanın Anlayışı Barədə Bəzi Qeydlər", *Bakı Universitetinin Xəbərləri Jurnalı*, Y.2012, S.4, 30-38; Firuzə Abbasova, Zaur Əzimov, "Azərbaycan cinayət prosesində De Lege Lata mənasında preyudisiya institutunun ədalətli məhkəmə araşdırması hüququna uyğunluğu məsələsi", *Azərbaycan Vəkili Jurnalı*, Y.2014, S.4, 5-13; F.Y. Xəlilov, Azərbaycan Respublikasının cinayət mühakimə icraatında müstəntiq tərəfindən icra edilən funksiyaların sistemi // Qanun, 2008, №04 (168), 47-55.

Zira, özel menfaate dayanan hukuk davalarında yargının görevi davaya ilişkin bütün hususların tespit edilmesi değil, bunun için gerekli ortamın oluşturulmasıdır[534].

Azerbaycan`ın Ceza Usul Kanunu`nun (CPM`in) 142.2`inci maddesinin hükmü uyarınca, hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş bir karar, ceza davasını yalnız hadisenin yahut hareketin olup-olmaması hissesinde bağlayıcı olduğu halde, sanığın kusurunun değerlendirilmesi hususunda bağlayıcı değildir. Mahkeme kararının bağlayıcılığı, şekli anlamda kesinleşmiş kararın doğruluğu karinesinin mantıki sonucudur. Doğruluk karinesi, tespit edilmiş hususların hakikate uyğun olduğunun hesap edilmesidir[535].

Azerbaycan CPM`in 180.1`inci maddesinde hukuk davasına ilişkin kararın ceza davasında maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceği öngörülmüştür. Maddeye göre, hukuk davasına ilişkin mahkeme kararı kesinleşince, aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı şahsi hak iddiası ceza davasında dinlenilmez. Hukuk davasına ilişkin söz konusu karar mahkumiyet kararı olabileceği gibi, davanın kabul edilmesi, davadan feragat edilmesi veya sulh nedeniyle davanın sona erdirilmesine ilişkin de olabilir[536].

CPM`in 184`üncü maddesinin hükmü uyarınca, hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararın bulunması durumunda aynı tarafların, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı ceza davasında şahsi hak talebine ilişkin dilekçeleri kabul edilmez. CPM`in 181.1`inci maddesine göre de, suçtan zarar gören kişiler, yalnız kanunda suç olarak nitelendirilen eylem sonucu gördükleri zarardan dolayı ceza davasına fer`i müdahil olarak katılarak şahsi hak talebinde bulunabilirler[537].

Azerbaycan hukukunda medeni yargılama hem resen araştırma, hem de taraflarca getirilme ilkelerinden ibaret karma bir sistem oluşturmaktadır. MPM`in "Sübutetme

---

[534] Emin Kərimov, "Həqiqət və Hüquq: Mülki Prosesdə Formal Həqiqətin Müəyyən Edilməsi və Sübutların Qiymətləndirilməsi Standartları", "XXI Əsrdə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində müasir nəzəri və praktiki yanaşmalar" mövzusunda Elmi-Nəzəri Konfransın Materialları, Bakı 3 may 2018, 271-287, 277.

[535] Firuzə Abbasova, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 308; Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 432.

[536] Abbasova, "Preyudisiyanın Anlayışı Barədə Bəzi Qeydlər", 36; Mövsümov, Kərimov, Hüseynov, 566.

[537] Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 574.

vazifesi" kenar başlıklı 77.1`inci maddesine göre, herbir taraf talep ve itirazlarının esası gibi dayandığı hususları ispat etmelidir. Sübutetme faaliyeti, delillerin toplanmasını, araştırılmasını ve değerlendirilmesini ihtiva eden bir süreçtir. Mahkemede deliller taraflarca ve davaya katılan diğer kişilerce takdim edilir[538]. Maddenin hükmü uyarınca, davaya ilişkin talep ve deliller tarafların iradesiyle mahkeme önüne gelmektedir. Buna karşın, madde hükmünün devamı uyarınca, tarafların getirdiği deliller davanın sonuçlandırılması için yeterli olmadıkta hakim kendi teşebbüsü ile delillerin toplanmasına ve talep edilmesine yardımcı olur. Bu durumda, resen araştırma yapan mahkemenin kararı objektif hakikat üzerinde kurulmuş olur. Madde ispat yükünün paylaşılmasının genel kuralını, ispatetme sürecinde mahkemenin konumunu belirtir ve medeni yargılamanın çekişme prensibini tespit edir. Medeni yargılamada tarafları faal davranışa iten temel neden, onların menfaatlerine uygun kararın kabul edilmesi yönündeki istekleridir. Herbir taraf bilmelidir ki, ispatetmede hareketsizlik onun için uğursuz kararın kabul edilmesine neden olabilir. İspat yükünün taraflar arasında paylaşılması medeni yargılamanın çekişme ve tarafların eşitliği prensibinden kaynaklanır[539].

Azerbaycan doktrininde hakim olan görüşe göre, hukuk yargısı objektif hakikat üzerinde değil, şekli hakikat üzerinde hüküm kurmaktadır. Fakat hukuk yargısının objektif hakikate ulaşmayı hedeflemediği de iddia edilemez. Azerbaycan Anayasasının 125`inci maddesine göre, mahkemenin amacı hakikatin tespit edilmesidir[540]. Buna rağmen, MPM`in kabul ettiği sistemde mahkemeler objektif hakikatin tespit edilmesi gibi bir görevi taşımamaktadır. Bir çok hallerde, objektif hakikatin tespit edilmesi hukuk yargısının amacına ters düşer. Zira, özel menfaate dayanan hukuk davalarında yargının görevi davaya ilişkin bütün hususların tespit edilmesi değil, bunun için gerekli ortamın oluşturulmasıdır[541].

---

[538] Mövsüm Mövsümov, *Mülki Prosessual Hüquq*, Qanun nəşriyyatı, Bakı 2011, 150-151.

[539] Ərşad Hüseynov, Bəhruz Kərimli, Faiq Manafov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015, 216; Rəşid Hacıyev, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinin Elmi-Praktiki Kommentariyası,* Azərbaycan Hüquqçular Assossiasiyası, "Patronat-S", Bakı 2003, 103.

[540] İlqar Cəfərov, *Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının Şərhi*, Hüquq Ədəbiyyatı Nəşriyyatı, Bakı 2013, 573.

[541] Emin Kərimov, "Həqiqət və Hüquq: Mülki Prosesdə Formal Həqiqətin Müəyyən Edilməsi və Sübutların Qiymətləndirilməsi Standartları", "XXI Əsrdə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi

MPM`in 14`üncü maddesine göre, mahkeme tarafların usule ilişkin hak ve yükümlülüklerini, davaya ilişkin işlemlerin hukuki sonucuna dair bilgi vererek tarafların çekişmesi için uygun bir ortam oluşturur. Mahkeme tarafından ulaşılan sonucun hakikate uygun olduğu karine olarak kabul edilebilir[542]. Doktrinde olan bir görüşe göre, tarafın takdim ettiği delillerin gerçek olup olmamasının hakimce araştırılması yalnız karşı tarafın bu delillere itiraz etmesi halinde söz konusu olur[543].

CPM`in 142.2`inci maddesinin hükmü uyarınca, hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş bir karar, ceza davasını yalnız hadisenin yahut hareketin olup-olmaması hissesinde bağlayıcı olduğu halde, sanığın kusurunun değerlendirilmesi hususunda bağlayıcı değildir. Mahkeme kararının bağlayıcılığı, şekli anlamda kesinleşmiş kararın doğruluğu karinesinin mantıki sonucudur. Doğruluk karinesi, tespit edilmiş hususların hakikate uygun olduğunun hesap edilmesidir[544].

Azerbaycan Ali Mahkemesinin 2 Aralık 1994 tarihli Plenum Kararı`nın[545] 5. fıkrasına göre, zanlı ve sanığın avukatı olmadan vermiş olduğu ifadenin delil olarak kabul edilip-edilmemesi ve delil olarak değeri ceza mahkemesinde ayrıca görüşülmelidir. Ali Mahkemenin 30 mart 2006 tarihli Plenum Kararına göre ise Azerbaycan Respublikası CPM-in 142-ci, MPM-in 82-ci maddelerinde öngörülen preyudisiya halleri istisna olmakla mahkemeler için hiçbir delil önceden belirlenmiş değeri haiz değildir ve mahkemeler olaya ilişkin maddi vakıaları kovuşturma evresinde incelediği ve değerlendirdiği deliller esasında tespit etmeli, kararlarının kanuniliği sağlanmalıdır. İleri sürülen deliller davanın çözüme kavuşturulması için önemliyse mahkeme bu delillerle bağlı kanaatini kendi kararında belirtilmiş olmalıdır.[546]

---

sahəsində müasir nəzəri və praktiki yanaşmalar" mövzusunda Elmi-Nəzəri Konfransın Materialları, Bakı 3 may 2018, 271-287, 277.

[542] Firuzə Abbasova, Zaur Əzimov, "Azərbaycan cinayət prosesində De Lege Lata mənasında preyudisiya institutunun ədalətli məhkəmə araşdırması hüququna uyğunluğu məsələsi", *Azərbaycan Vəkili Jurnalı*, Y.2014, S.4, 5-13, 7.

[543] Thomass Herrmann, *Mülki prosesdə tətbiq ediləcək hüququn tapılması*, Hüquq ədəbiyyatı nəşriyyatı, Bakı, 2012, 199 vd.

[544] Abbasova, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 308; Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 432.

[545] http://supremecourt.gov.az/post/view/133

[546] http://supremecourt.gov.az/post/view/164

CPM`in 2.4`üncü maddesine göre, cinayet prosessual faaliyet dahilinde hakimlerin bağımsızlığına ve adalet muhakemesinde çekişme prensibine aykırı olan, delillere önceden belirli bağlayıcılık öngören hükümler tatbik edilemez. Azerbaycan Anayasası`nın 94`üncü maddesinin I hissesinin 6`ncı bendine göre, mahkeme icraatına dair kanunların kabul edilmesi yetkisi Milli Meclis`e ait edilmiştir. CPM`in 2.4`üncü maddesinde mahkeme icraatına dair hükümlere belirli sınırlamalar getirilerek ceza muhakemesi icraatında insan ve vatandaş hak ve hürriyyetlerinin mühüm bir teminatı öngörülmüştür. Maddenin talebi uyarınca, ceza muhakemesi icraatında insan ve vatandaş hak ve hürriyyetlerini ortadan kaldıran veya sınırlayan, yada adalet muhakemesinin yerine getirilmesi zamanı mahkemenin bağımsızlığı ve tarafların çekişmesi prensibine uygun olmayan, bunun yanısıra tespit edilmiş hususlara önceden delil olarak değer ve bağlayıcılık tanıyan hükümler ceza muhakemesi icraatında tatbik olunamaz. CPM`in 1.4`üncü maddesine göre, ceza muhakeme icraatına dair meselelerin düzenlenmesinde CPM`in diğer kanunlardan üstünlüğü ifade edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu meselelerin düzenlenmesinde çeşitli kanunlarla CPM arasında çatışma halinde CPM`e üstünlük verilmelidir[547].

Hakimler ceza muhakemesi icraatında yalnız kanunları rehber tutarak kovuşturma sonucu oluşmuş dahili inamı ve hukuk düşüncesi esasında karar kabul ederler. Dahili inam denildiğinde, kovuşturma sonucunda olaya ilişkin maddi vakıaları ve mahkeme tarafından değerlendirilmeli olan meselelerle bağlı hakimin geldiği kanaat ifade edilir. Hukuk düşüncesi ise hukukun kavramlarını, prensiplerini, davayla ilgili meselelere ilişkin görüşler ifade edilir. Hukuk düşüncesi hakimin hukuk bilgisine ilişkin olmasına karşın, dahili inam onun davaya ilişkin kişisel kanaatini ifade eder. İster dahili inam, isterse de hukuk düşüncesi bireysel olduğundan yalnız objektif ve araştırılmış delillere dayanmaları gerekmektedir[548].

---

[547] Firuzə Abbasova, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 89; Mirağa Cəfərquliyev, *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Qanun Nəşriyyatı, Bakı 2002, 42; Mövsümov, Kərimov, Hüseynov, 36; Qaya Əliyev, *Cinayət-Prosessual Qanunvericiliyin Mənbələrinin Elmi-Nəzəri Əsasları və Hüquqi Xarakteristikası*, Elm və Təhsil Nəşriyyatı, Bakı 2015, 115 vd.

[548] Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 77.

2.1.4.2. Görüşümüz

Bizim de katıldığımız görüşe göre, kanunda açık ve net olarak öngörülmüş istisnai durumlar dışında kalan diğer hallerde, hukuk mahkemesinin her türlü kararlarının doğruluğu ceza mahkemesince karine olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesi açısından mutlak değil, adi karine oluşturacaktır. Söz konusu karinenin aksi ispatlanabilir bir karine olacağı, ceza mahkemesince hukuk mahkemesinin vermiş olduğu karar gerçeği yansıtmadığı düşünüldüğünde yeniden yaş tespiti yoluna gidebileceği savunulmaktadır. Hukuk mahkemesi kararının aksi ispat edilirse, karine olarak kabul edilen kararla bağlı kalınmayacaktır. Buna göre, şahsi hallere, özellikle yaş düzeltmeye ilişkin olarak hukuk mahkemesinin kararı ilk anda ceza mahkemesi için bağlayıcı olacak ama kararın aksinin ortaya konulması durumunda bağlayıcılık niteliği ortadan kalkacaktır[549].

Kanaatimizce, hukuk mahkemesinin sahtecilik davasının henüz sonuçlanmadan ceza mahkemesinde sahtecilik davasının açılması durumunda hukuk mahkemesinin bekletici sorun kararı vererek, ceza mahkemesinin kararını beklemesi gerekmektedir. Zira olayın maddi vakıalarının tespit edilebileceği ceza davasına ilişkin kararın hukuk mahkemesince bekletici sorun yapılması gerekir. Her iki mahkemede de derdest davanın bulunması durumunda sanığın mahkumiyetinin hukuk davasına etkisinin olacağı nedeniyle ceza davasının beklenmesi gerekir. Diğer taraftan, yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine bağlı ise bu hususun ceza mahkemesi tarafından kendiliğinden incelenmesi ve muhakemenin her safhasında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yani, sanığın cezai sorumluluğunda bir değişiklik meydana gelmesi muhtemel hallerde ceza hakiminin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar araştırması ve değerlendirmesi gerekir.

Kanaatimizce, ceza mahkemesi, senedin sahte olduğuna ilişkin hukuk mahkemesinin tespitini araştırarak isnat edilen fiilin işlenmediğinden bahisle sanığın beraatine karar verebilmelidir. Senedin sahte olup-olmadığı olayın maddi vakıalarına ilişkin olduğundan ceza hakimi tarafından yargılamanın her safhasında resen

[549] Adi kanuni karineler, aksi ispat edilebilen karinedir. Bu karineler aksi ispat edilinceye kadar delil teşkil ederler. Bkz. Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 235; Oğuz Atalay, *Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, 46-47; Tosun, 350.

araştırılmalıdır. Dolayısıyla, yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine bağlı ise bu hususun ceza mahkemesi tarafından kendiliğinden incelenmesi ve muhakemenin bütün safhalarında göz önünde bulundurulması önem arzetmektedir. Yani, sanığın cezai sorumluluğunda bir değişiklik meydana gelmesi muhtemel hallerde ceza hakiminin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar araştırması ve değerlendirmesi gerekmektedir[550].

Kanaatimizce, yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine bağlı ise bu hususun ceza mahkemesi tarafından kendiliğinden incelenmesi ve sürecin her safhasında göz önünde bulundurulması önem arzetmektedir. Yani, sanığın cezai sorumluluğunda bir değişiklik meydana gelmesi muhtemel hallerde ceza hakiminin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar araştırması ve değerlendirmesi gerekmektedir.

Hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesini bağlayacağını açık ve net olarak düzenleyen hükümlerinin dışında, hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesinde sadece hukuki mantık taşıyacağı, ceza hakiminin her türlü iddiayı ele alabileceği ve istediği ölçüde araştırma yapabileceği kanaatindeyiz. Kanaatimizce, hukuk mahkemesinin kararının doğruluğunun ceza mahkemesinde aksi ispatlanabilir adi karine olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Hukuk mahkemesi kararının takdire şayan olarak görülmesi halinde, onun ceza mahkemesi tarafından delil olarak değerlendirilmesinde, ceza davasının niteliğine göre faydalanmasında ve hükmüne esas tutulmasında engel bulunmamaktadır. Zira, hukuk mahkemesinin şekli gerçeklikle sınırlı olarak inceleme yapması, vermiş olduğu kararların maddi gerçeği ifade etmediği anlamına da gelmemektedir. Nitekim, hukuk mahkemesinin de kanuni deliller çerçevesinde ileri sürülen delillerle maddi gerçeği araştırdığını unutmamak gerekmektedir. Kararın gerçeği yansıtmadığı düşünüldüğünde ise ceza hakimi tarafından yeniden araştırma yapılabilmelidir[551].

---

[550] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 65-66.
[551] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi: Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 64.

2.2. HUKUK MAHKEMESİ KARARLARININ CEZA MAHKEMESİNDE KESİN DELİL TEŞKİL ETMESİ

2.2.1. Genel Olarak

Hukuk mahkemelerinde delilleri taraflar ileri sürdüğü halde, ceza mahkemelerinde tarafların getirdikleri delillerden başka hakim de delil araştırabilir. Hukuk hakimi, davada hangi vakıaların ispat edilmesi gerektiğini tespit edip, ön inceleme tutanağına yazdıktan sonra, bu vakıaların kimin tarafından ispat edilmesi gerektiği konusunu inceler ve karara bağlar. Kendisine ispat yükü düşen taraf için bu bir yükümlülük değil, sadece bir yüktür. Taraf kendisi tarafından ispatı gereken bir vakıayı ispat edemezse, karşı taraf ve mahkeme onun mutlaka ispat etmesini isteyemez. Tam tersi, kendisine ispat yükü düşen taraf, o vakıayı ispat edememiş sayılır. Kendisine ispat yükü düşen ve fakat bunu yerine getiremeyen taraf davacı ise, davasını (iddiasını) ispat edememiş sayılır ve dava bu nedenle reddedilir[552]. Savcı, delil toplanması hususunda kişilere oranla daha üstündür; daha iyi imkanlara sahiptir. Ceza hakiminin, medeni hukukun delillere ilişkin hükümleriyle bağlı olmadan, elde edilmiş bulunan delillerin değerlendirilmesi sonucu oluşacak kanaate göre karar vermesi gerekir. Dolayısıyla medeni yargıda hakları ihlal edilmiş kişiler medeni yargıyı harekete getirmektedirler [553].

Hukuk mahkemesinde deliller kural olarak tarafların iradesiyle hakimin huzuruna gelmektedir. Bu sebeple, hukuk mahkemesi genel olarak şekli hakikat üzerinde hüküm kurar[554]. Bizim de katıldığımız görüşe göre, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinde takdire şayan görülebilecek kararları kamu düzenine ilişkin konularla bağlı kararlardır. Yani hukuk mahkemesinin kendiliğinden, taraf iradelerine bağlı olmadan delil araştırması yapılan davalara ilişkin vermiş olduğu kararları ceza mahkemesinin hükmüne esas teşkil edebilecektir[555].

Kesin hüküm kesin delil teşkil eder. Zira, kesin hüküm ilgili olduğu konuda en azından resmi bir belge olarak dikkate alınmak ve değerlendirilmek durumundadır.

---

[552] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 383.

[553] Akcan, 86; Centel, Zafer, 6.

[554] Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 400.

[555] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi: Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 64; Soyubelli, 133.

Kesin hüküm, içeriğine göre ilgili olduğu hususun delil olarak kullanılır[556]. Mahkeme ilamları, kesin hüküm kuvvetini haiz olmakla, sahteliği ispatlanana kadar kesin delil oluşturur (HMK m.204). Kesin delil olmasından mütevellit içeriği gereği muamele olunur ve bağlayıcı niteliğidir. Nitekim, kesin hüküm, kanuni delil olarak herhangi bir davada hükmün muhtevasını ispata ihtiyaç yoktur[557]. Bu nedenle, kesin hükme dayanan tarafın, kural olarak başka bir delil ibrazına ihtiyacı yoktur[558].

Hukuk mahkemesince verilmiş ve kesinleşmiş bir hüküm, aynı dava sebebine dayanarak açılan tarafları farklı ceza davasında kesin hüküm oluşturmaz[559]. Hukuk ve ceza davalarının konuları ve tarafları (takibi şikayete bağlı suçların dışında) farklı olduğundan, hukuk mahkemesinin kararı ceza mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmediği gibi, kesin delil de teşkil etmeyebilir. Kural bu olmakla beraber, istisnai olarak aşağıda ele alacağımız hallerde, hukuk mahkemesinin kesinleşmiş bir kararı aynı sebepten dolayı açılan ceza davasında kesin delil teşkil edebilir[560].

2.2.2. Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Ettiği Hallerde Kesin Delil Teşkil Etmesi

2.2.2.1. Hukuk Mahkemesinin Senedin Sahte Olup Olmadığına Karar Vermesi Halinde

Hukuk mahkemesinde görülen bir davada resmi veya resmi olmayan bir senedin sahte olduğu iddia edilebilir. Bunun yanında sahtecilik suçundan dolayı ayrı bir ceza (kamu) davası açılmış olabilir. Dava sonucunda senedin sahte olmadığına hukuk mahkemesi karar verirse, bu karar HMK'nın 204`üncü ve 214`üncü maddeleri gereğince ceza mahkemesini bağlayacaktır. Bu hüküm, ceza mahkemesinde açılacak sahtelik davasında kesin hüküm[561] yanında kesin delil de teşkil eder. Ceza mahkemesi resmi veya resmi olmayan senedin sahte olmadığına karar vererek sanığın beraatine karar vermesi gerekecektir. Ceza mahkemesini burada bağlayan HMK'daki açık

---

[556] Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 287.
[557] Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 694.
[558] Erdemir, 1027; İyilikli, 591.
[559] Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 399.
[560] Akcan, 86; Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 701; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 591.
[561] Akcan, 75 vd.; Kuru, *C.V*, 5096; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 400.

düzenlemedir. Kesin hüküm durumuna gelen senedin sahte olmadığı konusu, aynı zamanda ceza mahkemesinde kesin delil teşkil edecektir[562]. Maddi anlamda kesin hükmün etkisi, aynı konuda açılan ikinci davada etkili olur ve tekrar aynı konuda karar verme yasağı nedeniyle ikinci davanın reddi gerekir[563].

Kesin hükmün kesin delil özelliği, hükmün bahşettiği hakların mutlak ve değişmez bir gerçek vasfıyla, yeni bir davanın konusunu oluşturamayacağı ve kanuni bir hakikat olduğunu temsil etmesidir. Kesin hükümde taraf olan kişi, aleyhine aynı dava sebebine dayanılarak aynı konuda dava açıldığı takdirde, ilk davadaki kesin hüküm, kesin delil özelliğiyle davanın reddini mucip kılacağı gibi, dava açan şahıs, bu kesin delili başka bir delil getirmek suretiyle çürütemeyecektir[564].

Kanunda unsurları, başvuru usulü ve sonuçları ayrıntılı olarak düzenlenen delillere kesin delil denilmesinin nedeni, bu delillerin hakimi bağlayıcı nitelikte olmalarıdır. Hakim, kesin delillerden biri ile doğrulanan bir vakıayı, ispat edilmiş olarak kabul etmek zorundadır; yani, hakimin bu delilleri takdir yetkisi yoktur. Ancak, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, hakim kural olarak kesin deliller ile dahi bağlı değildir[565]. Örneğin, soybağına ilişkin davalarda hakim resen araştırma yetkisine sahiptir ve delilleri serbestçe takdir eder (TMK m.284.1).

Hukuk mahkemesinin "sahtelik kararının" ise "senedin sahte olmadığı kararı"ndan farklı olarak, ceza yargısında yeniden iddia edilebileceği gibi, bir daha araştırılabilir. Belgenin tahrif edildiği ve bu fiilin sanık tarafından işlendiği tespit edilirse, sanığın mahkumiyetine hükmedilebilir[566]. Öte yandan ceza mahkemesi, belgenin tahrif edildiğini tespit etmiş olabilir. Bu durumda, bu eylemin sanık tarafından değil de, başka birisi tarafından işlenmiş olduğu kanaatine gelebilir. Bu zaman sanığın beraatine hükmedilir[567].

---

[562] Kuru, *C.V*, 5099; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 591-592.
[563] Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2019, 286.
[564] Gürdoğan, 52; İyilikli, 591.
[565] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 394.
[566] Kılıçoğlu, 2012, 459; Kuru, *C.V*, 5097; Kuru, Arslan, Yılmaz, 682; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 401.
[567] Aras, 353.

2.2.2.2. Hukuk Mahkemesinin Bir Kişinin Yaşının Düzeltilmesine İlişkin Karar Vermesi Halinde

Yaş tespiti kamu düzeni ile ilgili konu olduğundan, hukuk mahkemesinde açılan yaş tespiti davasında resen araştırma ilkesi geçerli olması ve hakimin objektif hakikat üzerinde hüküm kurması sonucu söz konusu hükmün ceza mahkemesini bağlaması gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır[568]. Hukuk mahkemesi bir kişinin yaşının duzeltilmesi talebiyle açılan davada vermiş olduğu ve ceza davası açılmadan önce kesinleşmiş bulunan kararı, son tahkikat esnasında suçtan zarar görenlerle, sanığın yaşının düzeltilmesi talepleri karşısında kesin hüküm yanında kesin delil de teşkil eder[569].

Yargıtay'ın vermiş olduğu birçok kararları ceza mahkemesinin hukuk mahkemesinden bağımsız olarak tekrar yaş tespitinde bulunabileceği yönündedir. Yargıtay`ın uygulamasında hukuk mahkemesinin yaş düzeltmesine ilişkin olarak verdiği kararın, ceza mahkemesi için kesin delil nedeniyle bağlı olmayacağını, suç tarihindeki gerçek yaşın kesin olarak belirlenmesinden sonra, suç vasfının tayinini ve buna göre cezanın uygulamasının yapılmasını kabul etmiştir[570].

Yargıtay`ın kararının, kesin hüküm kavramına ve amacına uygun olmadığı belirtilmiştir. Kanunun açık hükmü uyarınca yaş düzeltmeye ilişkin hukuk mahkemesinin kararları, ceza mahkemesi için bağlayıcı olmalıdır. Bu bağlayıcılığın kabul edilmemesi halinde kesin hükmün hiçbir anlamı kalmayacak ve yeniden birçok masrafa girileceği gibi davaların uzaması da önlenemeyecektir. Hukuk mahkemesi de yaş düzeltme davasında, tarafların beyanlarıyla yetinmeyip, ceza mahkemesi gibi maddi gerçeği aramaktadır. Ceza mahkemesi elde edilen raporlara göre yaş düzeltilmesi

---

568 Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 96; Kuru, *C.V,* 5100; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 591-592; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 394, 401; Soyubelli, 134.

569 Akcan, 90; Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 701; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 591-592; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 401.

570 "Mağdurenin yaşı hususunda tereddüt oluştuğundan, ceza yargılamasında önceliğin maddi gerçeğin tespiti olduğu ve Nüfus Kanununun 36. maddesinin 1-b ilk cümlesinin Anayasa Mahkemesinin 30.03.2012 tarih ve 2011/34 Esas, 2012/48 sayılı Kararı ile iptal edilmiş olması da dikkate alınarak mağdurenin yaşı konusundaki tereddütlerin ortadan kaldırılıp maddi gerçeğin ortaya çıkartılması amacıyla ..." Yargıtay, 14. CD, 2013\8486 E., 2015\2473 K. sayılı karar. (www.karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 26.10.2022.

talebine karar vermeyip, hukuk mahkemesinin düzeltme kararıyla bağlı olmalıdır. Yoksa kesin hüküm kavramınm ihlal edilmesiyle karşılaşılacaktır[571].

2.2.2.3. Davacının Hukuk Mahkemesinde Haksız Fiilden Dolayı Kısmi Maddi Tazminat Davası Açması Halinde

Davacının, aynı hukuki ilişkiden kaynaklanan alacağının veya hakkının tümünü değil, şimdilik belli bir kısmını talep ederek açtığı davaya kısmi dava denir[572]

Haksız fiilden dolayı kısmi tazminat talebinin hukuk mahkemesince kabul edilmiş olması halinde, suçtan zarar gören davacı saklı tuttuğu tazminat miktarı için ceza davasına müdahale ede biliyordu (CMUK m.365/II). Hukuk mahkemesinin kısmi tazminat talebine ilişkin kesinleşmiş nihai kararı ceza mahkemesinde kesin delil (CMUK m.295.I) teşkil ediyordu[573].

Kısmi davanın tamamen kabulüne karar veren mahkeme, bununla aynı zamanda davacı ile davalı arasındaki bir hukuki ilişkinin varlığını da tespit etmiştir. Hukuk mahkemesi kararının tespite ilişkin bu bölümü, ceza davasında kesin delil teşkil eder. Hukuk mahkemesince olayda, haksız fiil unsurlarının (BK m.41 vd., TBK m.49 vd.) gerçekleştiği saptanmış ve bunun sonucunda davacının tazminat talebini kabul edilmiştir. Ceza mahkemesi tazminat isteme şartlarının mevcut olduğuna ilişkin hukuk mahkemesi kararıyla bağlıydı. Ceza mahkemesi bu hususla ilgili olarak, davalının davacıya ilke olarak borçlu olup olmadığı sorununu yeniden tartışamaz ve davalının bu borçtan dolayı ilke olarak borçlu olmadığı sonucuna varamazdı. Ceza mahkemesi böyle hallerde, yalnız asıl davadaki davacının (alacaklı) saklı tutmuş olduğu fazlaya ilişkin hakkının nevi ve miktarı tetkik edilebilirdi. Ceza mahkemesince, sanık suçlu bulunmayarak beraatine karar verilse bile, davacının ugramış oldugu zarar kısmi davada kabul edilenden daha fazla ise, sanıgı tazminat ödemeye mahkum etmek veya davacının hukuk mahkemesine başvurabileceğine karar vermesi (CMUK m.358.II) gerekirdi[574].

---

[571] Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 99; Kuru, *C.IV*, 3584; Kuru, *C.V*, 5097.
[572] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 488, 299; Cenk Akil, *Kısmi Dava*, Yetkin, Ankara 2013, 63; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 145; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2019, 159.
[573] Kuru, *C.IV*, 3584.
[574] Akcan, 88.

Kısmi davanın tamamen esastan reddine karar verilmiş ve bu karar şekli anlamda kesinleşmişse dava dışı tutulan kısım bakımından ek dava açılamaması gerekmektir. Zira kısmı dava konusu yapılan alacağın kaynaklandığı hukuki ilişkinin yokluğu kesin hüküm teşkil etmektedir[575]. Haksız fiilden dolayı kısmi tazminat talebi, hukuk mahkemesince reddedilecek olursa, bu karar, açılacak ceza davasında davacı tarafından müdahale yoluyla (CMUK m.365.II) reddedilen talebin tekrar öne sürülmesi halinde, hukuk mahkemesinin redde ilişkin kararı kesin delil (CMUK m.295.I) teşkil etmeliydi. Çünkü, kısmi tazminat talebinin kabul edilmesi halinde verilen karar, nasıl ceza davasında davacı lehine kesin delil teşkil ediyorsa, kısmi tazminat talebinin tamamen reddine ilişkin kararın da davacının iddia ettiği gibi borç ilişkisinin mevcut olmadığı hakkında davalı lehine kesin delil teşkil etmeliydi. Çünkü, aksinin kabul edilmesi halinde, davacı ile davalı arasındaki eşitlik gözardı edilmiş olurdu. Nasıl kısmi davanın kabulü halinde davacı bu karardan faydalanabiliyorduysa, aynı şekilde kısmi davanın reddi halinde de davalının faydalanması gerekirdi yoksa davacı lehine üstünlük tanınmış olurdu[576].

Hukuk mahkemesinin kısmi tazminat davasının kısmen reddine veya kısmen kabulüne ilişkin kararının da kısmi davanın tamamen reddedilmesi halinde olduğu gibi, ceza davasında kesin delil teşkil etmesi gerekirdi. Çünkü hukuk mahkemesi talebin bir kısmını kabul etmekle tazminat miktarının öngörülen şekilde olduğunu, bundan fazlasının talep edilemeyeceğini tespit etmiştir. Bu halde açılacak ceza davasında, davacı müdahale yoluyla tazminat talebini öne süremeyeceğini[577].

2.2.3. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz

2.2.3.1. Azerbaycan Örneği

Azerbaycan hukukunda Ceza Usul Kanunu olan Cinayet Prosessual Mecellesi`nin (CPM) 142.2`inci maddesinin hükmü uyarınca, hukuk mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı ceza mahkemesini yalnız hadisenin yahut hareketin olup-olmaması

---

[575] Aybüke Basım, "Kısmi Dava, Belirsiz Alacak Davası ve Manevi Tazminat Taleplerinin Bu Davalara Konu Olup Olmayacağı Sorunu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.65, S.4, 2685-2723, 2687; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku C.I*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2016, 579.

[576] Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.I*, 5. Baskı, Evrim Basım Yayım Dağıtım, Ankara 1979, 982.

[577] Akcan, 89

hissesinde bağlayıcı olduğu halde, sanığın kusurunun değerlendirilmesi hususunda bağlayıcı değildir[578]. CPM`in 141.1`inci maddesinin hükmü uyarınca, cinayet takibi üzre icraatın materiallarından istifade edilmeden aşağıdakı hallar sübut edilmiş hesap olunur: mahkeme için preyudisial (kesin hüküm ve kesin delil olarak bağlayıcılığı) kaidede mecburi güce malik kararla muayyen edilmiş haller denilmekle, kesin hüküm teşkil eden hususların kesin delil teşkil edeceği hüküm altına alınmıştır. CPM`in 142`inci maddesiyle kabul edilmiş preyudisiya (bağlayıcılık) kurumu ceza mahkemesi kararlarının hakikiliğine ilişkin karinenin mantıki neticesidir. Preyudisiyaya göre, soruşturma ve kovuşturma sürecinde elde edilen delillere esasen mahkeme kararı ile tespit edilmiş hususların yeniden ispat edilmesi gerekmez. Bir eylem hem suç, hem de haksız fiil teşkil edebilir. Türk CMK sisteminden farklı olarak Azerbaycanın CPM sisteminde (tıpkı eski CMUK döneminde olduğu gibi) haksız fiilden dolayı tazminat talebi hem ceza davasında, hem de ayrıca hukuk davasında çözüme kavuşturulabilir. CPM`in 65`inci maddesinin 7. fıkrasına göre, mahkemenin hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararı ceza davasında yalnız hadisenin olup-olmaması hissesinde mecburidir. Bu maddenin hükmü CPM`in 142.2`inci maddesinde somutlaşmış tekrarıdır. Şöyle ki, mahkemenin hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararı diğer mahkemeler için yalnız hadisenin veya hareketin olup-olmaması hissesinde mecburidir ve sanığın kusurunun olup-olmaması (kusurun takdiri) hususunda bağlayıcı değildir. Yani, mahkemenin hukuk davasında tespit ettiği hadise ve hareketlerin vukuu bulmasında ayrı-ayrı kişilerin iştiraki, katkısı gibi hususlar ceza muhakemesi sürecinde tekrar araştırılmalı ve ispat edilmelidir[579].

Azerbaycan Respublikası Konstitusiya Mahkemesinin 12 Nisan 2017 tarihli Karar`ına göre, mahkeme mudafaası hakkı insan hakları sırasında olmakla beraber, Anayasada tespit edilmiş diğer bir prensipe de (kesinleşmiş davanın tekrar görülmesinin yasaklılığı) saygıyı gerektirir. Prensip şunu ifade edir ki, taraflardan hiçbirisi yalnızca davanın tekrar görülmesi ve yeni kararın elde edilmesi amacıyla nihai, kesin kararın yeniden incelenmesini talep edemez[580]. Azerbaycan Respublikasının Ali Mahkemesinin

---

[578] Firuzə Abbasova, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə),* Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 308; Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası,* Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 432.

[579] Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası,* Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 179 vd.

[580] https://e-qanun.az/framework/35396 (Son erişim tarihi 31.05.2022)

24 kasım 2005 tarihli Kararı`nın 16.1`inci maddesine göre, mahkeme kararı kesinleşince onun mecburilik ve preyudisiallık özelliği oluşur. Kararın 16.2`inci maddesine göre ise hukuk mahkemesinin kararı kesinleşince taraflar ve davaya katılan diğerleri, onların halefleri mahkemede aynı iddia taleplerini, aynı esaslarla yeniden ileri süremezler, mahkeme tarafından tespit edilmiş hususları diğer yargılamada mübahise edemezler[581].

CMUK`da düzenlenen, lakin CMK ile kaldırılan şahsi hak (tazminat) talebi nedeniyle ceza davasına müdahil olarak katılma yolu Azerbaycan mevzuatında halen uygulanmaktadır. Azerbaycan Cinayet Prosessual Mecellesi`nin (CPM) 181.1`inci maddesine göre, suçtan zarar gören kişiler, yalnız kanunda suç olarak nitelendirilen eylem sonucu gördükleri zarardan dolayı ceza davasına katılarak saklı tutdukları kısım için şahsi hak talebinde bulunabilirler. Şahsi hak talebinin miktarının zararın miktarından fazla olmaması gerekir[582].

Cinayet Prosessual Mecellesi`nin (CPM) 184`üncü maddesinde ise hukuk davasına ilişkin kararın ceza davasında şahsi hak talebi bağlamında maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceği öngörülmüştür. Maddenin hükmü uyarınca, hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararın bulunması durumunda aynı tarafların, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı ceza davasında şahsi hak talebine ilişkin dilekçeleri kabul edilemez. CPM`in 142`inci maddesinin 2. fıkrasının hükmü uyarınca ise hukuk davasında mahkemece tespit edilen hususlar hadise ve hareketin olup-olmaması hissesinde ceza hakimini bağlayıcıdır. Bu nedenle, haksız fiilden dolayı kısmı tazminat talebine ilişkin hukuk davasını sonuca bağlayan ve şekli anlamda kesinleşmiş hüküm, ceza davasında kesin delil teşkil eder[583].

2.2.3.2. Görüşümüz

Kanaatimizce, senedin sahte olup-olmaması olayın maddi vakıalarına ilişkin tespit olduğundan ve isnad edilen fiilin ispat edilmesi ve suçun vasıflandırılmasına ilişkin husus olduğundan ceza mahkemesi tarafından resen araştırılması gerekir. Ceza hakiminin hukuk mahkemesi kararını objektif hakikat üzerinde kurduğu ve takdire

---

[581] http://supremecourt.gov.az/post/view/567 (Son erişim tarihi 31.05.2022)

[582] Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 574.

[583] Firuzə Abbasova, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 308; Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 432.

şayan gördüğü durumda yeniden araştırma yapmakla mükellef olmadığı gibi, hukuk mahkemesi kararını kendi hükmüne esas alabilir[584].

Kanaatimizce, hukuk mahkemesinin kararları ceza mahkemesini bağlayacağını açık ve net olarak düzenleyen hükümlerin dışında, hukuk mahkemesinin kararları ceza mahkemesinde sadece hukuki mantık taşımalı, ceza hakimi her türlü iddiayı ele alabilmeli ve istediği ölçüde araştırma yapabilmelidir. Hukuk mahkemesinin özellikle kamu düzenini ilgilendiren konularda taraf iradeleriyle bağlı olmadığı örneğin yaş tespiti, boşanma veya babalık davalarında, yada haksız fiilden dolayı açılan tazminat davasında maddi gerçek arandığından mahkeme taraf iradeleri ile bağlı olmaksızın resen araştırma yaparak delil serbestisi ilkesine göre hareket edecektir. Bundan dolayı, hukuk mahkemesinin maddi gerçeğe dayanan kararının takdire şayan olarak görülebileceği ve ceza hakimi tarafından delil olarak serbestçe değerlendirileceği, böylece tekrar delil toplamakla mükellef olmayacağı kanaatindeyiz. Yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine bağlı ise bu hususun ceza mahkemesi tarafından kendiliğinden tetkik edilmesi ve muhakeme icraatının bütün safhalarında göz önünde bulundurulması gerektiği kanaatindeyiz. Yani, sanığın cezai sorumluluğunda bir değişiklik meydana gelmesi muhtemel hallerde ceza hakiminin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar araştırması ve değerlendirmesi gerekmektedir. Kanaatimizce, zararın miktarının suçun nitelendirilmesi hususunda önemi haiz olduğu durumlarda zararın miktarını tespit eden hukuk mahkemesi kararına rağmen ceza muhakemesi sürecinde resen araştırılması gerekmektedir. Nitekim, isnat edilen fiilin ispat edilmesi, suçun vasıflandırılması, sanığın ceza ehliyetinin ve sorumluluğunun belirlenmesi yolunda önemi haiz hususların ceza muhakemesinde resen araştırılması gerekmektedir[585].

---

[584] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi: Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 65-66.

[585] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 64, 72.

2.2.4. Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Bekletici Sorun Yapılan Hallerde Kesin Delil Teşkil Etmesi

2.2.4.1. Genel Olarak

Ceza mahkemesi hukuk mahkemesinde görülmekte veya açılacak olan bir hukuk davasının sonuçlanmasını ceza davası için bekletici sorun yapabilir (CMK m.218.1; CMUK m.255). Ceza mahkemesi, bir hukuk davasının sonuçlanmasını ceza davası için bekletici sorun yapmış ise, bununla, hukuk mahkemesinin vereceği kararı dikkate alacağını kabul etmiş sayılır. Bu nedenle, bekletici sorun yapılan hukuk davası hakkında verilen karar, ceza davasında delil olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, hukuk yargılamasında toplanmış bulunan delillerin ceza yargılamasında yeniden toplanmasına lüzum bulunmamaktadır. Burada kesin delil veya kesin hüküm olmaktan ziyade hâkime kanaat verecek nitelikte bir takdiri delil durumu söz konusudur[586].

Bir fiilin suç olup olmaması, özel hukuka ilişkin bir sorunun halline bağlı ise, ceza mahkemesi bu sorunu ceza usulü kurallarına göre kendisi halledebilir. Ancak, ceza mahkemesinin bu konuda vereceği karar, o sorun hakkındaki davanın hukuk mahkemesinde açılmasına ve incelenmesine engel değildir. Çünkü, ceza mahkemesinin kararı, yalnız fiilin suç olup-olmadığının araştırılması için verilmiş bir karardır. Bununla beraber ceza mahkemesi o sorunu kendisi halletmeyip, yargılamayı erteleyerek hukuk mahkemesinde dava açmaları için ilgililere bir süre verebilir ve bu konuyla ilgili olarak hukuk mahkemesince verilecek kararı bekleyebilir. Genel bir ifadeyle, ceza mahkemesinde görülmekte olan bir dava ile hukuk mahkemesinde görülmekte olan bir dava arasında bağlantı varsa, ceza mahkemesi hukuk davasının sonuçlanmasını, ceza davası için bekletici sorun yapabilir[587].

Hukuk davasının daha önce veya sonra açılması halinde bir fark gözetilmeksizin hukuk häkiminin vereceği nihai hükmü bekleme yetkisi ceza hakimine tanınmıştır. Ceza mahkemesinin bu yetkiyi kullanıp kullanmaması keyfiyeti hakimin takdirine

---

[586] Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 91; Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 701; Çelik Ahmet Çelik, *Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Davasına Etkisi*, 2015, 2; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 592; Kuru, Arslan, Yılmaz, 684; Polat, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", 400; Tan, "Medeni Hukuk Münasebetlerine Müteallik Meselelerde Ceza Mahkemelerinin Yetkisi", 664.

[587] Akcan, 92.

bırakılmıştır. Hakim bu hususa ilişkin takdirinde ihtiyaridir. Ceza hakimi, bekletici sorun kararını yargılamaya katılanların talebi üzerine veya resen de verebilir[588].

CMK`nın 218`inci maddesinin 1. fıkrasının uygulanması için nispi yargılamanın kanunla zorunlu olarak öngörülmemiş olması gerekmektedir. Bekletici sorun, usul ekonomisi ve yargı kararlarındaki istikrar düşüncesiyle uygulanmakta olup, hakimin takdir yetkisindedir. Bunun için ceza yargılaması sürecinde olayın maddi ve hukuki hususları incelenerek bekletici sorunun isabetli olup olmadığına karar verilecektir[589].

2.2.4.2. Konuya İlişkin Görüşler

Doktrinde hakim olan görüşe göre, eğer ceza mahkemesi hukuk hakiminin kararının beklenmesi yönünde karar vermiş ise burada peşinen bir kabul söz konusu olduğundan hukuk mahkemesinin vereceği her kararın ceza mahkemesini her halükarda bağlaması gerektiği ve kesin delil teşkil etmesi gerektiği dile getirilmektedir[590]. Öte yandan, doktrinde bekletici soruna başvurulmasının zorunlu olduğu durumlarda hukuk mahkemesinin vereceği kararın ceza mahkemesini bağlaması gerektiği; buna karşılık, bekletici soruna başvurmanın hakimin takdirinde olduğu durumlarda hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesi bakımından bağlayıcı olmaması gerektiği dile getirilmiştir[591].

Bir görüşe göre, ceza mahkemesi bir konu hakkında hukuk mahkemesinin çözeceği bir konu diyerek bekletici sorun kararı verirse, hukuk mahkemesinin vereceği kararla artık karine boyutunda bağlı olacağı savunulmaktadır. Ancak söz konusu karinenin aksi ispat edildiğinde değeri kalmayacağı ileri sürülmektedir. Aksi ispat

---

[588] Akkaş, Ahmet Hulusi, "Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi CMK md.218", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2015, S.2, 1-28, 4-5; Kunter, *Muhakeme Hukuku*, 288.

[589] Güngör, Okuyucu Ergün, "Ceza Muhakemesinde Bekletici Sorun Kararının Dava Zamanaşımının Durmasına Etkisi", 70; Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku*, 131-132; "... HMK'da bekletici sorun 165. maddede hükme bağlanmış olup bekletici sorun hakkında takdir hakime bırakılmıştır. Zorunluluk yoktur. Başka bir anlatımla mahkemenin başka bir mahkemede görülmekte olan bir davanın sonuçlanmasını bekletici sorun yapması zorunlu olmayıp; ihtiyaridir. Nitekim hukuk mahkemesinde görülmekte olan bir dava ile ceza mahkemesinde görülmekte olan bir dava arasında bağlantı varsa, hukuk mahkemesi ceza davasının sonuçlanmasını bekletici sorun yapabilir. Fakat bu halde hukuk mahkemesi ceza davasının sonuçlanmasını mutlaka bekletici sorun yapmak zorunda değildir..." Yargıtay 1. HD, 07.05.2015 tarih ve 2014/22658 E., 2015/6827 K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 31.10.2022.

[590] Erem, 348; Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 278; Kuru, *C.V*, 5100-5101; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 592; Kuru, Arslan, Yılmaz, 684; Taner, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 105.

[591] Kunter, *Muhakeme Hukuku*, 286; Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku*, 137-138; Pekcanıtez, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", 273.

edilemediği sürece söz konusu kararla ceza mahkemesi bağlı olacağı kabul edilmektedir[592].

Başka bir görüşe göre, bekletici sorun yapılmasını uygun gören mahkeme, diğer mahkemenin kararıyla baglı değildir. Bu görüş ceza mahkemesinin, hukuk mahkemesinin kararının sonucunu değerlendirmek için bekletici sorun kararı verebileceğini, ancak baktığı dava açısından hukuk mahkemesinden çıkacak olan kesin hükmün sadece hukuki mantık taşıyacağını kabul etmektedir. Bu görüş ceza mahkemesinin, hukuk mahkemesinin kararının bağlayıcılığı konusunda, geniş takdir hakkı olduğunu kabul etmektedir[593].

2.2.5. Bazı Hallerde Bekletici Sorun Yapılıp Yapılamayacağı Hususu

2.2.5.1. Hukuk Mahkemesinde Sahtelik Davası Devam Ederken Ceza Davasının Açılmış Olması Halinde

Hukuk muhakemesi sürecinde belgenin tahrif edilmesi iddiasıyla bir sahtecilik davası görülmekte olabilir. Aynı zamanda, ceza yargısında da aynı olaydan dolayı, yani belgenin tahrif edilmesi iddiasıyla bir kamu davası açılmış olabilir. Her iki davanın temelini aynı sebep teşkil ettiğinden, davaya ilişkin kararlar birbirine tesir edebilir. Hakimlerden biri yargılamayı durdurarak, diğerinden çıkacak hükmü, bekletici sorun yapabilir. Bir görüşe göre, bekletici sorun konusunda genel bir kural konulamaz. Ancak, hangi mahkemedeki tahkikat (soruşturma) daha ileri bir aşamada ise, diğerinin onu beklemesi gerekir. Sahteliği iddia veya dava edilen senet hakkında bilirkişi incelemesine başlayan mahkemenin kararı bekletici sorun yapılmalıdır[594].

Kanunda kimin bekletici sorun yoluna gitmesiyle ilgili olarak bir zorunluluk getirilmemiş olabilir. Bu durumda takdir yetkisi ceza hakimindedir. Bu kanaate, CMK`nın “Ceza mahkemelerinin ek yetkisi” adlı 218`inci maddesi ve Yargıtay`ın uygulamaları sonucu varılmaktadır. Bir görüşe göre, ceza mahkemesi, hukuk davasının sonuçlanmasını bekletici sorun yapmalıdır.

---

[592] Akcan, 95; Tosun, 411.
[593] Erem, 348.
[594] Kuru, *C.II*, 2175; Özbek, 222; Soyubelli, 143.

Hukuk mahkemesinde sahtelik iddia edilmişse sahte olmadığı orada sabit olursa ceza davası açılamayacağından, açılmışsa durdurulmalı ve sonuç beklenmelidir[595]. Yargıtay`ın bu görüşü benimsemiş uygulaması bulunmaktadır[596]. Doktrindeki diğer bir görüşe göre ise, hukuk mahkemesi ceza davasının sonuçlanmasını bekletici sorun yapmalıdır[597]. Yargıtay`ın bu görüşü de benimsemiş uygulaması bulunmaktadır[598].

2.2.5.2. Ceza Mahkemesinde Yaş Tashihi Devam Ederken Hukuk Davasının Açılmış Olması Halinde

Ceza davasının son tahkikat (kovuşturma) evresinde ceza ehliyetinin kapsamı veya suçun nitelendirilmesi bakımından mağdur yada sanığın yaşının tashih edilmesi gerekebilir. Bu meselede görevli olan, ceza mahkemesidir[599]. Her iki kanunun açık ve net hükümlerine rağmen doktrinde tartışmalı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, ceza mahkemesi yaş tashihi meselesini hallederken, hukuk davasında her nasılsa aynı iddia dinlenilirse, ceza hakiminin hukuk mahkemesinin kararını bekletici sorun yapması gerekir. Çünkü, çelişkili kararlar, içinden çıkılamaz durumlar doğurabilir[600]. Yargıtay`ın bu görüşü benimsemiş uygulaması bulunmaktadır[601]. Diğer bir görüşe göre ise ceza mahkemesi bekletici sorun yapmayarak, bu meseleyi bizzat halletmek zorundadır[602].

---

[595] Akcan, 92-98; Aras, 362; Kunter, *Muhakeme Hukuku*, 287; Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 278; Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku*, 137-138; Kuru, *C.V*, 5101.

[596] "... Sahtelik iddiasının ... hukuk davasında ileri sürülmüş ve tetkikatına girişilmiş olmasına ... hukuk davası sonucu alınmadan ... ceza davasının görüşülüp hükme bağlanması yolsuzdur..." Yargıtay 4.CD, 17.3.1949 tarih ve 14752\4199 Sayılı Kararı; Yargıtay 4.CD, 5.7.1956 tarih ve 4939\10041 Sayılı Kararı. (Sadık Perinçek, Cahit Özden, *Türk Ceza Kanunu ve Buna Ait Seçilmiş Temyiz Mahkemesi Kararları*, 3. Baskı, Güven Basım ve Yayınevi, İstanbul 1959, 543-544);
"... sahteliği iddia olunan bu vesikaya dayanarak yapılan intikal muamelesinin iptali istenmiş olmasına göre, hukuk mahkemesinin neticesine intiraz edilmesi gerekli ve bozma ilamına bu sebeple uyulmasına..." Yargıtay CGK, 21.3.1960 tarih ve 1\12-11 Sayılı Karar. (Muhtar Çağlayan, *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, C.II*, 2. Baskı, Ankara 1980, 420).

[597] Bilge, Önen, 580; Mazlum Kayalar, "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 314. Maddesinin İkinci Fıkrası Tatbikatı Hakkında", *Ankara Barolar Dergisi*, 1954/6, 507-512, 507.

[598] "... Mahkeme, bononun davacı tarafından imzalanmış olduğunu kabul ederek davanın reddine karar vermiştir. Mahkemenin bu şekilde vermiş bulunduğu kararı, 11.HD tarafından, davalı hakkında ağır ceza mahkemesinde açılmış bir sahtecilik davasının bulunduğu ve davalının mahkumiyetinin bu davaya da etkisinin olacağı nedeniyle ceza davasının sonucunun beklenmesi gerekeceğini belirterek bozmuştur..."(Kuru, *C.II*, 1509).

[599] CMUK m.255.4; CMK m.218.2.

[600] Akcan, 102.

[601] "... Ceza davası sırasında, mağdur veya maznuna ait yaş düzeltme işlemleri de usulün 255.ci maddesinin amir hükmü gereğince ceza mahkemesine aittir. Her nasılsa hukuk mahkemesine yaş tashihi davası açılmışsa sonu beklenir." Yargıtay CGK, 4.12.1961 tarih ve 5\68-67 Sayılı Kararı. (Necmettin Bilecen, Ceza Davalarında Usul ve Tatbikatı, 4. Baskı, Ankara 1982, 459 vd.).

[602] Aras, 361.

Yargıtay`ın bu görüşü de benimsemiş uygulaması bulunmaktadır[603]. Yargıtay hukuk mahkemesinin ceza davası sürerken yaş tespiti kararını vermesini uygun görmemiştir[604].

2.2.6. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz

2.2.6.1. Azerbaycan Örneği

Azerbaycan hukukunda ceza davasında yargılamanın durdurulması ve hukuk davasına ilişkin kararın bekletici sorun yapılması öngörülmemiştir. Bunun nedeni, hukuk ve ceza davalarının aynı mahkemenin, ilk derece ilçe mahkemesinin görev alanına girmesi ve ceza davasında hakimin her konuda yargılama yapmasıdır. Özel ve teknik bilgi gerektiren konularda ise özel mahkemede davanın açılması yerine, bilirkişi incelemesine başvurulması usul ekonomisi bakımından daha isabetli görülmektedir. CPM`in 2`inci maddesinin 4. fıkrasının hükmü uyarınca, insan ve vatandaşın temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan, hakimin bağımsızlığına ve tarafların çekişme prensibine aykırı olan, delillere önceden bağlayıcılık öngören hükümler ceza muhakemesinde uygulanamaz[605]. CPM hukukun yazılı kaynakları sırasında kanunlar seviyesindedir.

---

[603] "… kovuşturma evresinde mağdur ya da sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespiti ile ilgili bir sorunla karşılaşılması durumunda mahkemenin ilgili yasada belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü vermesi gerekir. Buna göre, Asliye Hukuk Mahkemesince doğum tarihinin düzeltilmesi ile ilgili davaya Gebze Ağır Ceza Mahkemesinde bakılmak üzere görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, davaya bakılıp işin esası hakkında hüküm kurulmuş olması doğru görülmemiştir…" Yargıtay 18. HD., 15.2.2010 tarih ve 2009/10867 E., 2010/2140 K., Sayılı Karar. (Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası)".

[604] "... dava dilekçesinde, davacıların kızlarının kaçarak evlendiğini, resmi nikah yapılabilmesi için yaş tashihi (tespiti) davası açtıklarını bildirdikleri, mahkemenin de gerekçeli kararında bu hususa değindiği görülmüştür. Mahkemece, dava dilekçesinde davacılar tarafından bildirilen kaçırılma ve cinsel istismar ile ilgili iddianın Cumhuriyet Başsavcılığından sorulması ve hüküm tarihi itibarıyla ceza kovuşturması devam ettiğinden davanın görev yönünden reddine karar verilmesi gerekirken, bu konuda bir araştırma yapmadan davanın esastan karara bağlanarak ceza yargılamasını etkileyecek şekilde kesin hüküm oluşmasına sebebiyet verilmesi usul ve yasaya aykırı bulunmuştur ..." Y. 18. HD. 27.01.2011 tarih, E. 2010/12143 K. 2011/689 sayılı Karar. (Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası).

"... kovuşturma evresinde mağdur ya da sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespiti ile ilgili bir sorunla karşılaşılması durumunda mahkemenin ilgili yasada belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü vermesi gerekir. Buna göre, Asliye Hukuk Mahkemesince doğum tarihinin düzeltilmesi ile ilgili davaya Ağır Ceza Mahkemesinde bakılmak üzere görevsizlik kararı verilmesi gerekir ..." Y. 18. HD. 15.02.2010 tarih, E. 2009/10867, K. 2010/2140 sayılı Karar. (KİBBB).

"... ceza davası açılmış ise, suçtan zarar görenlerle sanıkların yaşlarında gerek görülecek düzeltmelere (tespitlere) ilişkin davaların, suça konu dava ile birlikte ilgili ceza mahkemesinde görülmesi gerekir ..." Y. 18. HD. 28.12.2004 tarih, E. 2004/9139, K. 2004/10256 sayılı Karar. (KİBBB).

"... ceza davası açılmış hallerde suçtan zarar görenle sanıkların yaşlarında lüzum görülecek düzeltmelere (tespitlere) ilişkin davaların, suça konu dava ile birlikte ilgili ceza mahkemesinde görülmesi, bu husus dikkate alınarak davaya ceza mahkemesinde bakılmak üzere görevsizlik kararı verilmesi gerekir ..." Y. 18. HD. 09.03.2004 tarih, E. 2004/676, K. 2004/1843 sayılı Karar. (KİBBB).

[605] Firuzə Abbasova, Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə), Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 89; Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual*

Lakin Mecellenin 1.4`üncü maddesine göre, ceza muhakemesinde CPM diğer kanunlardan üst seviyededir. Kanunlar ihtilafı halinde CPM tatbik edilir[606].

Ceza davasında yargılamanın durdurulması ve başka mahkemenin kararının beklenmesine ilişkin CPM`de bir hüküm bulunmaktadır. CPM`in söz konusu 53`üncü maddesine göre, olaya uygulanacak maddenin Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi amacıyla Anayasa Mahkemesine başvurulması durumunda ceza davasına ilişkin yargılama durdurularak Anayasa Mahkemesinin kararı bekletici sorun yapılır. CPM-in 53.1.6`ıncı maddesine göre, ceza davasının görülmekte olduğu ilk derece ilçe mahkemesinin Azerbaycan Anayasası`nın 130`uncu maddesinin VI hissesinin hükmü uyarınca insan hak ve özgürlüklerinin uygulanması bakımından Azerbaycan Anayasası ve kanunlarının şerh edilmesi talebiyle Azerbaycan Anayasa Mahkemesi`ne başvurulması durumunda ceza yargılaması durdurulur. Ceza davasında yargılamanın durdurulmasına ilişkin ara karar verilir. Karar mahkemenin teşebbüsü veya tarafların talebi doğrultusunda kabul edilir. Azerbaycan Anayasa Mahkemesi`ne başvuru kararı "Azerbaycan Respublikasının Konstitusiya Mahkemesi hakkında" 23 Aralık 2003 tarihli Kanun`un 33. maddesinin şartları doğrultusunda yapılmalıdır. Anayasa Mahkemesi tarafından başvuruya söz konusu Kanunda öngörülmeş usul ve esaslarla bakılır. Azerbaycan Anayasası`nın 130`uncu maddesinin VI hissesine göre ise, Anayasa Mahkemesi`ne bütün mahkeme merciileri (ilk derece, istinaf ve temyiz) tarafından başvuru yapılabilir. Bu nedenle, CPM`in 53.1.6`ıncı maddesinde belirtilmiş taleple ceza yargılamasının her aşamasında yargılamanın durdurulması kararı verilebilir. Azerbaycan`ın cinayet-prosessual mevzuatında temyiz ve yargılamanın iadesi aşamalarında ceza muhakeme icraatının durdurulması öngörülmemiştir. CPM`e 11 Haziran 2004 sayılı Kanun`la eklenen ve Anayasa Mahkemesi`ne başvuru yolunu öngören 53.1.6. fıkrası eklenince, Mecellenin 304, 319 ve 391 maddelerinde de söz konusu başvurunun istinaf ve temyiz merciilerinde de öngörülmesi isabetli olurdu. CPM`in 53.1.6`ıncı maddesinde Anayasa Mahkemesi`ne başvurunun amacı olarak, davaya uygulanacak maddenin Anayasaya ve kanunlara uygunluğunun şerh edilmesidir.

Məcəlləsinin Kommentariyası, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 38; Mirağa Cəfərquliyev, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesi, Qanun Nəşriyyatı, Bakı 2002, 42.

606 Firuzə Abbasova, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 89; Qaya Əliyev, *Cinayət-Prosessual Qanunvericiliyin Mənbələrinin Elmi-Nəzəri Əsasları və Hüquqi Xarakteristikası*, Elm və Təhsil Nəşriyyatı, Bakı 2015, 115 vd.; Mirağa Cəfərquliyev, *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Qanun Nəşriyyatı, Bakı 2002, 42.

Lakin "Azerbaycan Respublikasının Konstitusiya Mahkemesi hakkında" Kanun`un başvuru yetkisi olan merciilerin listesinin öngörüldüğü 32. maddesinde mahkemeler tarafından yapılacak başvurular dikkate alınmamıştır[607].

2.2.6.2. Görüşümüz

Ceza davasının esas bakımından nihai karara bağlanması yolunda özel hukuka ilişkin olup, hukuk yargısının görev (uzmanlık) alanına dahil olan hukuki meselelerin halledilmesi önem arzetmiş olabilir. Bu durumda, hukuki meselenin halledilmesi ya CMK`nın delil sistemi ve yargılama usulleri ile ceza mahkemesi tarafından yada HMK`nın delil sistemi ve yargılama usulleri ile hukuk mahkemesi tarafından halledilebilir. Bazı durumlarda ceza hakiminin bekletici sorun yoluna başvurmasının olumlu yönü; meselenin uzman mahkeme tarafından halledildiğinden dolayı neticenin daha sağlıklı olması, olumsuz yönü ise, mahkemelerin etkileşim sürecine girmiş olmalarıdır.

Özel hukuka ilişkin hukuki meselenin ceza davasında CMK`nın hükümleri ve nispi yargılama yetkisi çerçevesinde halledilmesini isabetli buluyoruz. Ceza davasında HMK`nın hükümlerinin uygulanması kararın şekli hakikat üzerinde kurulması tehlikesini oluşturur ki, bu da ceza davasının objektif hahikate ulaşılması gibi hedefine ters düşer. Özel hukuka ilişkin meselenin bekletici sorun yapılan durumda hukuk mahkemesinde HMK`nın hükümlerinin uygulanması, nispi yargılama yetkisi çerçevesinde ise ceza mahkemesinde CMK`nın hükümlerinin uygulanması, farklı delil sistemleri ve yargılama usullerinden dolayı farklı neticelere neden olabilir. Bu nedenle, ceza hakimi tarafından bekletici sorun yapılan meselenin hukuk mahkemesinde HMK`nın hükümleri, lakin taraf iradeleri ile bağlı olmaksızın, resen araştırma ilkesi gereğince halledilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesini bağlayacağını açık ve net olarak düzenleyen kanun hükümlerinin dışında, hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesinde ya sadece hukuki mantık taşıyacağı, yada aksi ispatlanabilir nispi karine boyutunda bağlayıcı olacağı, ceza hakiminin her türlü iddiayı dinleyebileceği ve her

---

[607] Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 150-151; Firuzə Abbasova, *Cinayət Prosesi (Xüsusi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2014, 176.

türlü araştırma yapabileceği kanaatindeyiz[608]. Yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine veya özel hukuka ilişkin bir meselenin halledilmesine bağlı ise bunun ceza mahkemesi tarafından CMK`nın hükümleri ve nispi yargılama yetkisi çerçevesinde resen araştırma ve objektif hakikate ulaşılma yoluyla yapılmasını daha isabetli buluyoruz. Sanığın ceza ehliyeti ve cezai sorumluluğunun kapsamında bir değişiklik meydana getirmesi muhtemel olan meselelerde ceza hakiminin, hukuk mahkemesi tarafından daha önce tespit edilmiş, hatta şekli anlamda kesinleşmiş bütün hususları tekrar araştıra ve değerlendirebilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Kesin hüküm niteliği kazanmış olan hukuk mahkemesi kararının ceza hakimi tarafından takdire şayan olarak görülmesi halinde kendi hükmüne esas almasında ve delil olarak değerlendirmesinde bir engel bulunmamaktadır. Hukuk mahkemesinin kararının kesin delil veya kesin hüküm olmaktan ziyade, ceza hakimine kanaat verecek nitelikte ve değerlendirilebilir delil olduğu, ceza hakiminin bu kararı diğer deliller ile araştırması ve değerlendirmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Hukuk mahkemesinin kamu düzeni ile ilgili konularda tarafların talep ve delilleriyle bağlı bulunmadığı ve resen araştırma gereği objektif hakikate ulaşacağına dair ceza hakiminde bir kanaatin oluştuğu durumlarda yargılamanın daha ileri aşamasında bulunan hukuk muhakemesinin kararının bekletici sorun yapılmasının usul ekonomisine de uygun olacağı kanaatindeyiz[609]. Burada önemli olan, bağlayıcılığın kabul edilmemesinin, ceza mahkemesi tarafından hukuk mahkemesinin vermiş olduğu kararı hiçbir şekilde hükmüne esas almayacağı gibi anlaşılmaması gerekir.

Bağlayıcılığı karine olarak kabul eden görüşümüz, ilke olarak bağlayıcılığı kabul etmesi açısından yerindedir, ama bağlayıcılık tarafımızdan bir karine olarak kabul edilmektedir. Bu demektir ki, ceza mahkemesi, hukuk mahkemesi kararının doğruluğunu kabul edecek ama kendisi de maddi gerçeği araştıracak ve sonunda aksinin ortaya konulmasında bağlayıcılıktan ayrılabilacektir. Bekletici sorun kararı verilmesinin en önemli amacı aynı konuya ilişkin farklı görevleri nedeniyle yargılama yapan mahkemelerin kararları arasında çelişki bulunmasını önlemektir. Bu adalete olan güveni

---

[608] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 64.

[609] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 64.

pekiştireceği gibi zaman ve usul ekonomisi açısından davaların uzamasını engelleyen bir mekanizmaya dönüşmektedir. Hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesi açısından salt karine olduğunu kabul etmek, hem davaların uzamasına neden olabileceği gibi bekletici sorun kararının verilmesini de anlamsız kılacaktır. Madem ki, ceza mahkemesi sonradan maddi gerçeği yine araştıracak ise, bekletici sorun yapılarak zaman kaybının yapılmaması daha uygun olacaktır denilebilir. Fakat kanaatimizce, çelişkili kararların önlenmesi namına objektif hakikatten de vazgeçilmesi isabetli görülmemelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİ

3.1. CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK MAHKEMESİNDE KESİN HÜKÜM TEŞKİL ETMESİ

3.1.1. Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Etmesi

3.1.1.1. Genel Olarak

Türk hukuk mevzuatında ceza davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararın hukuk mahkemesininde maddi anlamda kesin hüküm ve kesin delil teşkil etmesini (HMK m.303, CMK m.218.2, TCK m.73.5, m.73.7) ve hukuk hakiminin bağımsızlığına (HMK m.214.2, TBK m.74) ilişkin münferit maddeler dışında hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirine etkisini tam anlamıyla çözen bir düzenleme bulunmamaktadır. Hukuk ve ceza muhakemeleri hukukunda kesin delil ve kesin hüküm arasında fark görülmediğinden bu durum söz konusu kavramlar ışığında doktrin görüşleri ve Yargıtay uygulamaları ile giderilmeğe çalışılmıştır. Ortaya atılan görüşler doktrin tartışmalarına neden olmuş, Yargıtay uygulamasında ise farklı görüşleri benimsemiş kararlar kabul edilmiştir. Doktrinde hakim olan görüşe göre, hukuk ve ceza davalarının tarafları ve konuları birbirinden farklı olduğundan ceza mahkemesi kararının HMK m.303 (HUMK m.237) gereği hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesi mümkün değildir[610]. Hukuk mahkemelerinin görev (uzmanlık) alanına giren ve fakat özel kanun hükümleri ile ceza mahkemelerinde nispi yargılama yetkisi çerçevesinde görülebileceği kabul edilmiş olan davalarda ceza mahkemesi kararı, hukuk mahkemesinde istisna olarak kesin hüküm teşkil eder[611].

---

[610] Akkaş, "Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi CMK md.218", 20; Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 90, 106; Derya Belgin, "Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri", 192-193; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 517.

[611] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 702; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 591.

Ceza hukukunda suç teşkil eden bir fiil özel hukukta tazminattan başka veya tazminatla beraber bazı sonuçlar doğurabilir[612]. Bu nedenle, CMUK döneminde şahsi hak (tazminat) talebi sistemine göre, suçtan zarar görenler CMUK`un ilgili hükümleri gereğince, maddi ve manevi zararın giderilmesi talebiyle ceza mahkemesinde takibi şikayete bağlı suçlardan dolayı şahsi hak davası açabileceği gibi, ceza mahkemesinde görülmekte olan ceza (kamu) davasına iltihak ederek şahsi haklarını talep edebilir[613]. Nitekim, eski TCK`nın ilgili hükümleri gereğince, suçtan zarar görenler, uğramış oldukları her türlü zararlarının hüküm altına alınmasını ceza mahkemesinden talep edebilir. Bu düzenlemelerin amacı, zarar gören kişiyi, aynı zamanda suç teşkil eden eylem nedeniyle ceza mahkemesinde yargılanan sanık aleyhine ayrıca hukuk mahkemesinde tazminat davası açması külfetinden kurtarmaktı. Ancak ceza mahkemesi, zarar ve tazminat hesabının yargılamanın uzamasına sebebiyet verdiği hallerde bu konuda bir karar verilmemekte zarar görenin hukuk mahkemesine dava açma hakkı saklı tutulabilmekteydi. Bu düzenleme ekonomik açıdan zayıf durumda olan zarar görenleri tazminat davası için harç ödeme külfetinden kurtarmaktaydı. Zira ceza mahkemesinde, hukuk mahkemesinden farklı olarak tazminat davası için bir harç alınmamaktaydı[614].

Ceza mahkemesinin, ceza davası ile birlikte tazminat talebinin kabulüne karar vermesi durumunda aynı taraflar arasında hukuk mahkemesinde açılacak bir davada aynı tazminat, kesin hüküm nedeniyle tekrar ileri sürülemezdi. Ceza mahkemesinin tazminata ilişkin kararı hukuk mahkemesinin kararı ile hukuk hakimi bağlı idi[615]. Suçtan zarar gören kimse tazminat talep ederken, fazlaya ilişkin tazminat isteme hakkını saklı tutmamış ise daha sonra hukuk mahkemesinde fazlaya ilişkin tazminat için dava açamazdı[616]. Suçtan zarar goren tarafından öne sürülen tazminat talebi, ceza mahkemesi tarafından kabul edilmezse, bu talep HUMK`un 237`inci maddesinde açıklanan kesin

---

612 Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 88; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 514; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 583, 586.

613 Eski uygulamanın ayrıntıları ve buna bağlanan sonuçlarla ilgili geniş bilgi için bkz. Erdener Yurtcan, *Şahsi Dava*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1977, 1 vd.; Kuru, *C.V*, 5108 vd.; Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 184 vd.

614 Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 583, 586.

615 Doğanay, "Hukuk Hakimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", 24; Gürçay, Kamil, "Tatbikatta Borçlar Kanununun 53 üncü Maddesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1953, S.3, 223-227, 227; Karahasan, *Sorumluluk*, 1597; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 723-724.

616 Kuru, *C.IV*, 3588; Olgaç, 916.

hüküm nedeniyle tekrar aynı sebeple hukuk mahkemesinde ileri sürülemezdi. Tazminatın ceza mahkemesinde kişisel dava veya müdahale yoluyla istenmesi durumunda bu talep, ceza mahkemesinde reddedildiği veya düşük bir miktara hükmedildiği takdirde de doktrin ve uygulamada bu hükmün hukuk hakimini bağlayacağı kabul edilmektedir[617].

CMK ile ceza mahkemesinde tazminata ilişkin şahsi hak taleplerinin yolu kapatılmış, tazminat davalarının yalnız hukuk mahkemelerinde açılması öngörülmüştür. CMK'ya göre, suçtan zarar gören kişiler sanığın yargılandığı ceza mahkemesinden zararlarına karşılık olarak tazminat talep edemeyecektir[618]. CMK`da ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil edecek bazı durumlar düzenlenmiştir. Buna göre, hukuk hâkimini bağlayan ceza mahkemesi kararları, hukuki niteliğine göre, maddi anlamda kesin hüküm veya kesin delil teşkil eder. Kesin hüküm ve kesin delil kavramların tesiriyle, mahkemeler bir etkileşim sürecine girmiş olur. Bu durumlardan birincisi, CMK m.218.1 ve HMK m.214.2 uyarınca sahtecilik davasına ilişkin ceza mahkemesinin kararı; ikincisi, CMK m.218.2 ve Nüfus Hizmetleri Kanunu`nun 36`ıncı maddesine göre, yaş tespitine ilişkin ceza mahkemesinin kararı; üçüncüsü, TCK m.73.7 uyarınca suçtan zarar gören kişinin şikayetten vazgeçmesinden ve şahsi haklarından da vazgeçtiğini açıklamış olması durumunda hukuk mahkemesinde dava açamayacağına ilişkin düzenlemedir. Bu kararlar maddi anlamda kesin hüküm teşkil ederler. Olumsuz dava şartı olduğundan, aynı iddialar tekrar dinlenilmez[619].

Ceza davasına ilişkin kararın hukuk hakimini bağlamayacağı hususu TBK`nın 74`üncü (BK m.53) maddesinde hüküm altına alınmıştır. Kanun, sayılı hususların dışında kalan tespitler bakımından herhangi bir prensip ortaya koymamıştır[620]. Doktrinde[621] sayımın dışında kalan hususlara ilişkin tespitlerin bağlayıcı olması

---

617 Eren, *Borçlar Hukuku*, 936; Kemaleddin Birsen, *Borçlar Hukuku Dersleri, Borçların Genel Hükümleri*, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1967, 169; Tandoğan, 1961, 345-355.

618 Hasan Tahsin Gökcan, *Hukukumuzda Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, 92; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2011, 575.

619 Kurşun, 91; Kuru, Arslan, Yılmaz, 685.

620 Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 515; Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", 439.

621 Aktan, Yaver Hamdi, "Medeni Hukuk - Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 28-35; Ayan, Mehmet, Borçlar Hukuku, 8. Baskı, Konya 2013, 286; Bilge, Önen, 580; Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nev´i Kararları İle Bağlıdır?", 27-28; Tandoğan, 1961, 353-354; Uygur, Turgut, *Borçlar Kanunu, C.III*, 3. Baskı, Ankara 2010, 2679.

gerektiği görüşü ve bu görüşü benimsemiş Yargıtay uygulaması[622] bulunmaktadır. Eren, bu görüşün aksine, bağımsızlığın istisnasız olarak uygulanması gerektiğini, ceza mahkemesinin maddi vakıalara ilişkin tespitlerinin dahi bağlayıcı olmaması gerektiğini ifade etmiştir[623].

3.1.1.2. Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi (CMK m.218.1)

CMK`nın 218`inci (CMUK m.255) maddesine göre, yüklenen suçun ispatı, ceza mahkemelerinden başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı ise ceza hakiminin tercih edebileceği iki seçenek bulunmaktadır: birincisi, söz konusu sorunun ön sorun olarak ele alınması ve sorunu kendisinin çözmesidir. Bu durumda sorun CMK'nın usule ilişkin hüküm ve prensipleri çerçevesinde çözülecektir[624]. Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, ceza mahkemesinin, ek yetki kullanarak, ek yargılama yaptığı zaman, sorunu ilgili kanunun pozitif hükümleri, delil ve ispat kuralları çerçevesinde karara bağlaması gerektiğini kabul etmiştir. Ancak muhakeme usulü CMK`da öngörülen usul olacaktır.[625] Bu düzenleme ile ceza muhakemesi icraatında ceza hakimi görev ve uzmanlık alanı dışında bulunan bir sorunun çözmesi yetkisi ile donatılmıştır. İkincisi, sorunun görevli ve uzman yargı merciinde çözülmesi amacıyla yargılamanın durdurulması ve ilgili sorunun bağlanacağı kararın şekli anlamda kesinleşmesini bekletici sorun yapmasıdır. Ceza hakimi, bekletici sorun kararını resen veya tarafların talebi ile verebilir. Ceza hakimine bu iki seçeneğin tanınmasının sebebi, farklı mahkemelerin bir sorunun çözümü ile uğraşmalarının ve söz konusu soruna ilişkin çelişkili kararların kabul edilmesinin karşısının alınması, muhakemenin hızlı ve masrafsız yapılmasının sağlanmasıdır[626]. CMK`nın 218`inci maddesinin 1. fıkrasının, yargılamanın hızlandırılması amacına hizmet ettiği

---

[622] "... her ne kadar ceza mahkemesinin beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz ise de maddi olayın bu şekilde cereyan ettiğine dair ceza hakiminin tespiti hukuk hakimini bağlar ..." Yargıtay 11. HD, 11.1.2016 tarih ve 2015/6013 E., 2016/71 K, sayılı Karar; "... ceza dosyası içeriğinden dava konusu çeklerdeki imzanın davacıya ait olmadığının saptandığı ve ceza mahkemesinin kararının kesinleştiği görülmüştür. Bu durumda mahkemece, TBK`nun 74. madde hükmü uyarınca ceza mahkemesinin maddi vakıayı saptayan kararının hukuk hakimini bağlayacağı gözetilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir …" Yargıtay, 19.HD, 2.11.2015 tarih ve 2015/2398 E., 2015/13766 K., sayılı Karar. (Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", 440).

[623] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Ankara 2015, 829.

[624] "...halli lazım gelen meselenin hukuki olması onun HMUK`nın hükümleri ile bağlı tutulmasını istilzam etmez...." (Kantar, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 306).

[625] Yargıtay, CGK, 15.04.2008 tarih ve E.2007/5-239, K.208/86 sayılı Karar. (Soyubelli, dn.305, 74).

[626] Akkaş, "Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi CMK md.218", 4-5.

düşünülmektedir[627]. Yargıtay, bir kararında, ceza mahkemesinin suç ile ilgili ispat sorunu yaşadığı durumlarda, sorunu çözmek için ya ek yargılama yapacağını yada soruna ilişkin bir hüküm verilmek üzere hukuk mahkemesinde soruna ilişkin dava açtıracağını kabul etmiştir[628].

Ceza hakiminin nispi muhakeme yapma veya bekletici sorun yolunu tercih etme seçeneklerinin tercih edilmesine ilişkin takdir yetkisinin zaman bakımından sınırlandırılması ile ifade edilen husus, hakimin ek yetkisini ne zaman ve nasıl kullanması gerektiğidir. Nitekim, başka mahkemede söz konusu soruna ilişkin henüz bir dava açılmamış, ceza davasına paralel olarak açılmış veya ceza davasında ön sorun tespit edilmeden önce bir karar kabul edilmiş olabilir. Ceza hakiminin ek yetkisi, ön sorundan dolayı başka mahkemede davanın açılmamış olması durumunda tam olduğu, bu durumda davanın açılması ve kesin hükmün temin edilmesi amacıyla bekletici sorun yolunun tercih edilebileceği veya sorunun ceza hakiminin kendisi tarafından çözülebileceği görüşü ileri sürülmüştür. Çünkü, maddenin 1. fıkrasının 2. cümlesinden ceza hakiminin ek yetkisinin kullanılması için başka mahkemede devam etmekte olan yada kesin hükme bağlanmış bir davanın olmaması gerektiği, söz konusu cümlenin "ancak" ifade ile başlaması, fıkra metninde bulunan cümlelerin bağlantılı olduğunun bir göstergesi olduğu, başka bir mahkemede derdest bir davanın bulunması durumunda ise ceza hakiminin ancak bekletici sorun yolunu tercih edebileceği savunulmuştur[629].

Başka bir mahkemede söz konusu soruna ilişkin henüz bir dava açılmamış ise tarafların ilgili davanı açmaları amacıyla onlara bir sürenin tanınabilmesi, bu süre zarfında davanın açılmamış olması durumunda ise sorunun ceza hakimi tarafından çözülmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir. Ceza davasında ön sorun tespit edilmeden önce başka mahkemede bir karar kabul edilmiş ise, ceza hakiminin kesin hükümden dolayı nispi muhakeme yapmasının veya bekletici sorun yoluna gitmesinin mümkün olmadığı, ceza hakimi için bağlayıcı olmayan bir hüküm karşısında nispi

---

[627] 15.05.2008 tarih ve E.2008/5387, K. 2008/6321 sayılı Karar. (*Yargıtay Kararları Dergisi,* Y.2009, C.35, S.7, 1328).

[628] Yargıtay, CGK. 29.05.2007 tarih, E. 2006/1-341, K. 2007/118 sayılı Karar. (Soyubelli, dn.303, 73).

[629] Kantar, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 307; İlgili yargı yerinde açılmış bir dava olması halinde ceza mahkemesi nispi muhakeme yapamasa da, yapmış olduğu yargılamaya ara verip vermeme konusunda takdir hakkına sahiptir. Bkz. Tan, "Medeni Hukuk Münasebetlerine Müteallik Meselelerde Ceza Mahkemelerinin Yetkisi", 663.

muhakeme yapılabileceği ve ceza hakiminin kesin hükme rağmen sorunu ceza davasına yetecek ölçüde çözebileceği savunulmuştur[630].

Ceza hakiminin nispi muhakeme yapma veya bekletici sorun yolunu tercih etme seçeneklerinin tercih edilmesine ilişkin takdir yetkisinin konu bakımından sınırlandırılması ile ifade edilen husus, takdir yetkisinin her nevi sorun için mutlak olmadığı, bazen sorunun ceza hakimi tarafından çözülmesinin, bazen de bekletici sorun yoluna gidilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Bekletici sorun kararının kabul edilmesinin zorunlu olması durumlarından birincisi, Anayasaya aykırılık iddiaları teşkil eder[631]. Sanık veya suçtan zarar görenin kişilerin Türk vatandaşı olup olmadığı gibi bir hususun ön sorun teşkil etmesi halinde[632]; adli, idari ve askeri mahkemeler arasında müspet görev uyuşmazlığının çıkması halinde; ceza mahkemeleri arasında uyuşmazlıklarının çıkması halinde[633] ceza muhakemesinde zorunlu olarak bekletici sorun yoluna gidilir. Bekletici sorun yoluna gitmenin zorunlu olmadığı hallerde bekletici sorun yapma yada nispi muhakeme yolunu tercih etme yetkisi ceza hakimindedir[634]. CMUK döneminde Yargıtay`ın uygulamasında yaş tashihi ve fiilin suç olup olmadığına ilişkin ön sorunlar dışında ceza hakimi tarafından nispi muhakeme yapılamayacağı; bekletici sorun yoluna gidileceği veya dosyadaki delillerle yetinerek sorunun çözülmesi gerektiği görüşü benimsenmiştir[635].

---

630 Akkaş, "Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi CMK md.218", 10-11; Kemal Oğuzman, "HUMK'nun İspatını Kanuni Delile Tabi Tuttuğu Bir Mesele Bir Suç Dolayısıyle Ceza Mahkemesinde Mevzubahis Olunca Her Türlü Delille İspat Edilebilir mi?" *İstanbul Barolar Dergisi*, Y.1952, S.XXVI, C.3, 149.

631 1982 Anayasası'nın 152'nci maddesinin 1. fıkrasına göre, "bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır".

632 Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 36'ncı maddesinin 3. fıkrasına göre, "bir kişinin Türk vatandaşı olup olmadığı konusunda herhangi bir tereddüde düşüldüğü takdirde, bu husus Bakanlıktan sorulur".

633 Ceza mahkemeleri arasında olumlu madde (CMK m 4) ve yer bakımından yetki (CMK m 17) uyuşmazlıklarının çıkması halinde de mahkemeler yargılamaya devam edemezler. Bu konuda merci tarafından bir karar verilinceye kadar yargılamanın durdurulması gerekmektedir. (Akkaş, "Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi CMK md.218", 11-13.)

634 Güngör Devrim, Güneş Okuyucu-Ergün, "Ceza Muhakemesinde Bekletici Sorun Kararının Dava Zamanaşımının Durmasına Etkisi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.22, S.83, Y.2009, 68-72, 70.

635 "... a) CMUK. 255. maddesinin, bir fiilin suç olup olmaması adi hukuka ait bir meselenin halline bağlı olan durumlarda ceza mahkemesinin bu meseleye dair karar vermesinin mümkün olduğuna işaret etmesi, maktülenin anne adında yapılan değişikliğin ise eylemin suç olup olmadığını değil suçun niteliğini değiştirmesi karşısında, ceza mahkemesinin nüfus kaydında böyle bir düzeltmeye karar verme yetkisinin bulunmadığı gözetilmeden maktülenin anne adının "C." olarak düzeltilmesine karar verilip buna göre suça vasıf verilmesi, b) Yaş düzeltilmesine veya meselenin suç olup olmamasına ilişkin ihtilaflar dışındaki meselelere ceza mahkemesince karar verilemeyeceğinden, bu gibi durumlarda hukuk mahkemesine dava açılmış ise sonucuna intizar edilmesi, aksi takdirde mevcut kayıtlarla yetinilerek hüküm kurulması gerektiğinden sanığın mevcut kayıtlar dikkate alınarak TCK.nun 448,51/1,59.

İsnat edilen fiilin ispatına, suçun kanuni unsurlarının bulunup bulunmadığının tespit edilmesi sorunu girebileceği gibi, suçun vasıflandırılması ve nitelikli halinin tespit edilmesi de girebileceği, bu nedenle, Yargıtay'ın söz konusu uygulamasının CMK döneminde aktüelliğini kaybettiği, ceza mahkemesinin bu sorun hakkında kendisinin karar verebileceği, CMK`nın bu yönüyle CMUK'tan daha geniş kapsamlı olduğu savunulmuştur[636].

3.1.1.3. Ceza Mahkemesinde Bekletici Sorun Yasağı (CMK m.218.2)

Bazı durumlarda ceza mahkemesi tarafından bekletici sorun kararının kabul edilmesi kanunla yasaklanmış olabilir. Bu durum CMK'nın 218'inci maddesinin 2. fıkrasında öngörülmüştür[637]. Maddenin hükmü uyarınca, ceza muhakemesi icraatında sanığın veya mağdurun yaşının tespit yada tashih edilmesi gerektiğinde, ceza hakimi sorunu bekletici sorun yapmadan bizzat kendisi çözmek durumundadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, sanığın veya mağdurun yaşının ceza hükümleri bakımından önem arz etmesi gerektiğidir[638]. Yargıtay da vermiş olduğu kararlarında, dersdest olan bir ceza davasının bulunması halinde ceza hükümleri bakımından önemi haiz durumlarda, sanığın veya mağdurun yaşının ceza mahkemesi tarafından tashih edilmesi gerektiğini belirtmiştir[639]. Bu durumda ilgililer hukuk mahkemesinde tespit davası açmaya sevk edilemezler. Ceza mahkemesinin bu hususu hukuk mahkemesine bildirmesi gerekir. Hukuk mahkemesinin böyle bir bildirim üzerine görevsizlik kararı vermesi gerekir[640].

---

maddeleri uyarınca mahkumiyetine karar verilmesi icap ederken yazılı şekilde mahkumiyetine hükmedilmesi, Kanuna aykırı, sanık ve C. Savcısının temyiz itirazları bu itibarla kabul edilerek hükmün tebliğnamedeki düşünce gibi (BOZULMASINA), 26.6.2001 gününde oybirliği ile karar verildi" Yargıtay 1.CD, 26.06.2001 tarih ve E.2001/2184, K.2001/2972 sayılı Karar. (Akkaş, "Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi CMK md.218", 13-14).

[636] Akkaş, "Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi CMK md.218", 14.

[637] Madde metnine göre, "kovuşturma evresinde mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması halinde; mahkeme, ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir".

[638] Akkaş, "Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi CMK md.218", 15.

[639] Yargıtay 1. CD, 20.9.1957 tarih ve 566/2541 sayılı Kararı. (Ali Baykal, "Ceza Davası Sırasında Yaş Kayıtlarının Düzeltilmesi", *Adalet Dergisi,* C.64, S.5-6, Mayıs-Haziran 1973, 415-427, 419).

[640] "...kamu davası devam ederken söz konusu yaş düzeltme davasının açılarak sonuçlandırıldığı, ... ihbar yazısından anlaşılmaktadır. Mahkemenin görevi kamu düzeni ile ilgilidir. ... ceza kovuşturması devam ettiğinden davanın görev yönünden reddine karar verilmesi gerekirken, bu konuda bir araştırma yapmadan davanın esastan karara bağlanarak ceza yargılamasını etkileyecek şekilde kesin hüküm oluşmasına sebebiyet verilmesi usul ve yasaya aykırı bulunmuştur…" Yargıtay 18. HD, 27.01.2011 tarih

CMK'nın 218'inci maddesinin 2. fıkrasınındaki "ilgili kanunda belirlenen usule göre" ifadesi kullanılmıştır. İlgili pozitiv kanunda ve CMK`da hüküm bulunmayan hallerde HMK`nın ilgili hükümlerinin uygulanabileceği ifade edilmiştir. Hukuk ve ceza davalarının tarafları ve konuları ile delil sistemi ve yargılama usullerinin farklı olması, kanunda da böyle bir kıyas yolunun öngörülmediği gerekçesiyle bu görüşün eleştirildiğine rastlanmıştır. İlgili kanunda ve CMK'da hükmün bulunmadığı hallerde HMK'nın ilgili hükümlerinin kıyas yoluyla ceza muhakemesine uygulanmasının mümkün olduğu, ancak uygulanacak hükmün ceza muhakemesinin temel prensiplerine aykırı nitelik taşımaması gerektiği savunulmuştur[641].

Yargıtay`ın uygulamasında "ceza hükümleri bakımından" tabiriyle suçun kanuni unsurları ile sanığın ceza ehliyeti ve ceza sorumluluğunun kapsamına etkili olduğu durumlar ifade edilmiştir[642]. Yargıtay uygulamasında, ceza muhakemesi icraatında sanığın yaşının tashih edilmesini müteakiben onun beraatine karar verilmesi halinde, yaş tashihi işleminin hukuki dayanağını yitirmesi gerekçesiyle ceza mahkemesinin tashihe ilişkin ara kararından vazgeçmesi gerektiği görüşü benimsenmiştir[643].

Ceza hakimine yaş tashihine ilişkin ek yetkisini, kovuşturma safhasında ve sadece sanığın ceza ehliyeti yada cezai sorumluluğunun kapsamını etkileyecek durumlarda söz konusudur. Bunun dışında yaş tespiti işine girişilmemelidir[644]. Aynı şekilde, sanık veya mağdurun taraf olduğu derdest hukuk davasının olduğunun öğrenilmesi ve ceza mahkemesinin CMK`nın 218`inci maddesinin hükmü gereği yaş tespitinde bulunması halinde, ceza mahkemesinin durumu hukuk mahkemesine bildirmesi gerekir. Hukuk mahkemesi, böyle bir bildirim üzerine görevsizlik kararı vermelidir[645]. Suçtan zarar

---

ve 2010/12144 E., 2011/690 K., 27/01/2011 K. sayılı Karar. (Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 102).

641 Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 86; Centel, Zafer, 8; Kuru, Arslan, Yılmaz, 59.

642 "…Ayrıca, CMUK`un 255/son maddesi uyarınca yaş düzeltilmesi bakımından ceza mahkemelerine tanınan yetkinin suç öğesine yada ceza sorumluluğuna etkili olması halleriyle sınırlı bulunduğu gözetilmeyerek mağdurenin yaşının düzeltilmesine karar verilmesi hatalıdır…" Yargıtay 5. CD, 15.12.2003 tarih ve 2003/184 E., 2003/7337 K., sayılı Karar. (Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 101).

643 "…beraatine karar verilen sanık ... hakkında; ara kararı ile verilen yaş düzeltme kararının hukuki dayanağı ve zorunluluğu kalmayacağı cihetle hükümde de bu hususun ilam haline dönüştürülerek yaşının düzeltilmesine karar verilmesi…" Yargıtay 1. CD, 14.11.2002 tarih ve 2002/2345 E., 2002/4149 K., sayılı Karar. (Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 101).

644 Akcan, 134; Koçak, 119.

645 Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 104; Demiralp, 217-218; Özkan, Ataç, 134; Koçak, 118-119; Kayalı, 37.

görenlerle, sanıkların yaş kəyıtlarının düzeltilmesi, cezai sorumluluğa etkili olacaksa yaş duzeltilmesi yapılmalı, böyle bir durum yoksa yapılmamalıdır[646].

Ceza yargılaması sürecinde sanık veya mağdurun yaşının tespiti ihtiyacının duyulmamasına karşın tarafların şahsi hak taleplerine ilişkin olarak yaş tashihine ihtiyaç duyulabilir. Böyle bir ihtiyacın duyulması halinde söz konusu taleplerin hukuk mahkemesine bildirilmesi gerekir. CMK'nın 218'inci maddesinin ceza yargısına istisnai olarak tanıdığı nispi yargılama yetkisinin burada kullanılması düşünülemez. Ayrıca, bu husus ceza yargılamasının da gereksiz uzamasına sebep olacaktır[647].

3.1.1.4. Ceza Mahkemesinin Sahtecilik Davasına İlişkin Kararının Kesin Hüküm Teşkil Etmesi

Doktrinde hakim olan görüşe göre, resmi veya özel belgede sahtecilik suçundan dolayı açılan ceza davasında kabul edilen mahkumiyet kararı, belgenin sahte olduğunu tespit eden kısmıyla, hukuk davasında maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder[648]. Bu karar üzerine hukuk davası çerçevesinde hukuk mahkemesi söz konusu belgenin sahte olmadığına ilişkin iddiayı dinleyemez[649]. Mahkeme, kesin hükmün mevcutluğunu olumsuz dava şartı olarak resen göz önünde bulunduracak ve davayı usulden reddecektir[650]. Aksi halde, ceza davasında kanuni suç unsurları tespit edilen fiilden dolayı mahkum olunan kimsenin, hukuk davasında aynı fiili işlemediğinin tespit edilmesi çelişkiye neden olacaktır[651]. Buna karşılık, söz konusu mahkumiyet kararı, kusurun derecesinin yada zararın miktarının tespit edilmesine ilişkin kısmıyla hukuk hakimini bağlamayacaktır[652]. Yargıtay`a göre, belgede sahtecilik suçundan dolayı açılan ceza davasında kabul edilen mahkumiyet kararı, belgenin tahrif edildiğini tespit eden

---

[646] Bilecen, 461; Erem, 354.
[647] Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 105.
[648] Akcan, 132; Aktan, "Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 31; Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 702; Bilge, Önen, 580; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 518; Koçak, 115; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 592-593.
[649] Akcan, 1988, 132; Erçin, 2000, 43; Kuru, *C.II,* 2178; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 592-593; Özbek, 227; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2011, 576; Soyubelli, 76.
[650] Çelik, *Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Davasına Etkisi,* 1-2; Doğanay, "Hukuk Hâkimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", 25; Kuru, Arslan, Yılmaz, 684; Kurşun, 91.
[651] Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 518; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2015, 504; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 592.
[652] Bilge, Önen, 580; Koçak, 116; Soyubelli, 54.

kısmıyla hukuk davasında kesin delil teşkil edecektir. Dolayısıyla, uygulamada bu konuda doktrindeki hakim olan görüşün benimsendiği görülmektedir[653].

Belgenin sahte olduğuna ilişkin verilmiş olan mahkumiyet kararı her ne kadar hukuk mahkemesi nezdinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil etse de, bu konuda verilen beraat kararı aynı sonucu doğurmayacaktır. Burada beraatin hangi nedenle verildiği önemli olduğu kadar, belgenin sahteliği konusunda ceza mahkemesinin nitelendirmesi de önem arzetmektedir. Mahkeme belgenin sahte olduğunu tespit etmiş, fakat sahtecilik eyleminin sanık tarafından işlenmediğini kesin olarak tespit ederek beraat kararı vermiş olabilir. Yada belgenin sahte olmadığını kesin olarak tespit etmiş ve buna göre de beraat kararı vermiş olabilir. İşte bu beraat kararlarının hukuk mahkemesi nezdinde hukuki tesiri aynı olmayacaktır[654].

Belgede sahtecilik suçundan dolayı açılan ceza davasında kabul edilen beraat kararının hukuk mahkemesinde kural olarak kesin hüküm teşkil etmeyeceği; yani, hukuk mahkemesinin senedin sahteliğini incelemesini engellemeyeceği ifade edilmiştir[655]. Yargıtay bir kararında ceza mahkemesinin vermiş olduğu beraat kararının hukuk mahkemesini sahtelik yönünden etkilemeyeceğini kabul etmiştir[656]. Fakat, ceza davasında belgenin tahrif edildiği, lakin fiilin sanık tarafından işlenmediğinin kesin olarak tespit edilmiş olduğu durumda kabul edilen beraat kararının, belgenin tahrif edildiğini tespit eden kısmıyla hukuk mahkemesini bağlayacağı ve daha sonra açılacak hukuk davasında belgenin tahrif edilmediği sonucuna varılamayacağı savunulmuştur[657].

Belgede sahtecilik suçundan dolayı açılan ceza davasında ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmiş olabilir. HMK`nın 214`üncü maddesinin 2. fıkrası,

---

653 "…. sahte olan bonoyu tanzim ettiği ve icra takibine koyarak ihtiyati haciz yoluna gittiği, bu surette sanık Azimet'in ısrarla resmi evrakta sahtecilik suçunu işlediği sabit olduğundan, ... ceza aldığı ve bu cezasının aşamalarından geçerek kesinleştiği anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca, ... dava konusu bonoyu sahte bir şekilde bizzat düzenleyerek icra takibine konu ettiği sabit hale gelmiş olmasına rağmen bu hususun yeniden araştırılmasına hukuken olanak bulunmamaktadır…". Yargıtay HGK, 12.05.2004 tatih ve 2004/4-290 E., 2004/289 K. sayılı Kararı. (Koçak, 117).

654 Aras, 229-230.

655 Aktan, "Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 31; Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nev´i Kararları İle Bağlıdır?", 27; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 592; Koçak, 116; Kuru, *C.II*, 2179; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 593; Özbek, 228.

656 "…. sahtelik konusunda ceza mahkemesinin beraata dair kararı hukuk mahkemesini bağlamaz…." Yargıtay 13. HD, 13.01.1986 tarih ve 1985/7196 E., 1986/84 K, sayılı Karar. (Soyubelli, 77).

657 Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nev´i Kararları İle Bağlıdır?", 27; Kuru, *C.V*, 5108; Çelik, *Tazminat*, 225; Özbek, 228-229.

belgede sahtecilik suçundan dolayı açılan ceza davasında kabul edilen ceza verilmesine yer olmadığı kararını beraat kararı ile eşit tutmuş, hukuk mahkemesini bağlayıcı olmadığını düzenlemiştir. Bu düzenlemenin ceza verilmesine yer olmadığı kararının hangi gerekçeyle verildiğine bakılarak yorumlanması gerektiği savunulmuştur. Ceza verilmesine yer olmadığı kararında, fiilin sanık tarafından işlendiği belirlenmekle beraber çeşitli sebeplerle ceza verilmemesi gerektiği kanun tarafından benimsenmiştir. Bu nedenle, ceza verilmesine yer olmadığı kararının fiilin işlendiği hususunda kural olarak hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olduğu savunulmuştur[658].

3.1.1.5. Kamu Davasının Düşmesi veya Mağdurun Şikayetten ve şahsi Haklarından Vazgeçmesi (TCK m.73.7)

CMK`nın 253`üncü maddesinde şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması girişiminde bulunulması öngörülen suçların listesi kabul edilmiştir. Bu suçlardan bir tanesi maddenin 1. fıkrasının b) bendine göre, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlardır. TCK`nın 73`üncü maddesinin 4`üncü fıkrasına göre, kovuşturma yapılabilmesi şikayete bağlı suçlarda kanunda aksi yazılı olmadıkça suçtan zarar gören kişinin vazgeçmesi davayı düşürür. Maddenin 7. fıkrasına göre ise, kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikayetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsi haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise artık hukuk mahkemesinde de dava açamaz.

Bazı suçların soruşturulması ve kovuşturulmasının şikayete bağlı tutulması Ceza Hukuku açısından farklı nedenlere dayanmaktadır. Bu tip suçlardan zarar gören kişinin suçtan dolayı ceza davasının açılmasını istemesi veya davanın açılmasında kendisi açısından sakınca bulunmadığını açıklaması gerekir. 5237 sayılı TCK'da konuyla ilgili düzenleme yapılırken, 765 sayılı Kanunun esasları muhafaza edilmekle beraber, bazı yenilikler de getirilmiştir. Söz konusu şikayetten vazgeçmenin, şikayet üzerine açılan davaya ilişkin suçun işlenmesinde şerik olanları da kapsayacağı, yani onlar hakkında da geçerli sayılacağı belirtilmiş (m.73/5), diğer taraftan 765 sayılı TCK`nın 111`inci maddesinde yer alan hükümde, mağdurun korunmasının ceza hükümleriyle de

[658] Güneş, "Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri", 197.

sağlanması yönünden önemli bir değişiklik yapılmıştır (m. 73/7). Buna göre, kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikayetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve suçtan zarar gören, şikayetinden vazgeçtiği sırada şahsi haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise artık hukuk mahkemesinde de dava açamayacaktır.

Takibi şikayete bağlı suçtan dolayı açılmış ceza davası, suçtan zarar gören kişinin şikayetten vazgeçmesi nedeniyle düşer. Suçtan zarar gören kişinin şikayetten vazgeçtiği sırada şahsi (tazminat) haklarından da vazgeçtiğini açık beyan etmesi halinde, bundan sonra hukuk mahkemesinde şahsi haklara ilişkin hukuk (tazminat) davası açamayacak ve suçtan kaynaklanan zararlarını dava ve talep edemeyecektir[659].

TCK'nın 73`üncü maddesinin 7. fıkrasına göre, şikayetten vazgeçme nedeniyle kamu davası düşerse ve bu şikayetten vazgeçme aynı zamanda açıkça şahsi haklardan vazgeçmeyi de içerirse, düşme kararı hukuk mahkemesi açısından şahsi hakların talebi noktasında bağlayıcı olacaktır. Kamu davasının düşmesi kararı CMK'nın 223`üncü maddesinin 8. fıkrasının hükmü uyarınca, bir hükümdür[660]. Söz konusu fıkraya göre, TCK'da öngörülen ceza davasının düşme sebeplerinin mevcut olması veya soruşturma yada kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması durumlarında, davanın düşmesinden dolayı ceza mahkemesi tarafından verilmiş düşme kararı hüküm niteliğini haiz olacak ve kanuni şartlar gerçekleşince de kesin hüküm teşkil edecektir.

Takibi şikayete bağlı olan suç nedeniyle şikayetten vazgeçme, şahsi haklardan da vazgeçmeyi açıkça içeriyorsa, aleyhine açılan ceza davası ve şahsi hak talebi şikayetten vazgeçme nedeniyle düşen davalı (sanık) aleyhine hukuk mahkemelerinde şahsi haklar (tazminat) talep edildiğinde, ceza mahkemesinin vermiş olduğu düşme kararı (kesin hüküm) ileri sürülebilecektir. Kanun maddesi emredici şekilde hukuk mahkemelerinde dava açılamayacağını düzenlemiştir[661]. Yargıtay takibi şikayete bağlı suçtan dolayı

---

[659] Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 724; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi", 190; Mülga 01.03.1926 tarih 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (RG. 13.03.1926/320) 111`inci maddesi konuyu: "Hukuku amme davasının düşmesi, cürümden zarar gören şahsın davadan vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada davacı hukuku şahsiyesini ayrıca muhafaza eylememiş ise artık hukuk mahkemesinde dahi dava edemez" şeklinde düzenlemiştir. (Soyubelli, dn.295, 71.)

[660] Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 1232; Ünver, Hakeri, 2010, 660.

[661] Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku,* 83.

davacının şahsi haklarından açıkça vazgeçtiğini bildirmediği sürece şahsi haklarını talep edilebileceğini kabul etmiştir[662].

3.1.2. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz

3.1.2.1. Azerbaycan Örneği

Azerbaycan hukukunda hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararın veya diğer mahkemede derdest olan bir davanın aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı tekrar açılması istenen veya açılmış olan hukuk davasına etkisi MPM`in 153`üncü ve 259`uncu maddelerinde düzenlenmiştir. MPM`in "İddianın yolverilmezliğine göre iddia erizesinin kabul edilmesine imtina" kenar başlıklı 153`üncü maddesinin 2. fıkrasının 2) bendine göre, bir hukuk davasının şekli anlamda kesinleşmesinden sonra aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı hukuk davası maddi anlamda kesin hüküm nedeniyle tekrar açılamaz. MPM`in Maddenin 259`uncu maddesinin 4) bendine göre de başka mahkemede açılmış ve derdest olan bir davanın bulunması halinde aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı yeni bir dava dilekçesi tekrar kabul edilemez[663].

Azerbaycan medeni yargılama usulü birbirini takip eden safhalardan oluşmaktadır. Bunlar hazırlık (ön inceleme) ve davanın esas bakımdan görülmesi (tahkikat) safhalarıdır. Yargılamanın hazırlık safhası, davanın esas bakımından görülmesinin mümkünlüğüne yönelik usul işlemleri sistemidir[664]. Azerbaycan medeni usul hukukunda "erizenin bakılmamış saklanması" hukuk davasının esas bakımdan

---

662 "... dava, trafik kazasından doğan maddi ve manevi tazminat istemine ilişkindir. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikâyetten vazgeçmesinden ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsi haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamışsa artık hukuk mahkemesinde de dava açamaz. Taksirle yaralamada davacının ayrıca şahsi haklardan vazgeçildiğine dair açıklama bulunmamaktadır. Mahkemece işin esası incelenmelidir..." Y. 4. HD. 16.02.2009 tarih, E. 2008/6965, K. 2009/2213 sayılı Karar. (KİBBB).

663 Abbasova, Firuzə, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 372-373; Ərşad Hüseynov, Bəhruz Kərimli, Faiq Manafov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015, 446; Mövsüm Mövsümov, F. Cabbarlı , Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Hüququ, Qanun nəşriyyatı, Bakı 1998, 189-193.

.

664 Ənnağı Hacıbəyli, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, "Patronat-S" şirkəti, Bakı 2003, 304; Mövsüm Mövsümov, *Mülki Prosessual Hüquq*, Qanun nəşriyyatı, Bakı 2011, 238. Yargılama safhalarına ilişkin geniş bilgi için bkz. Mövsüm Mövsümov, F. Cabbarlı, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Hüququ*, Qanun nəşriyyatı, Bakı 1998, 203-213.

çözülmeden usule ilişkin bir ara kararla son bulmasıdır. Ali Mahkemenin konuya ilişkin 31 Mart 2011 tarih və 3 sayılı Kararının 1.1. fıkrasına göre, erizenin bakılmamaış saklanılması öyle bir usul kuralıdır ki, bu kurala göre, hukuk davası esas bakımdan çözüme bağlanmadan son bulur. Bu öyle bir durumdur ki, aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı iki ve daha fazla dava dilekçesi aynı mahkemenin veya ayrı-ayrı mahkemelerin icraatında olur. Bu zaman mahkemenin icraatına en erken kabul edilen dilekçeyle açılmış hukuk davası devam eder, diğer dilekçeler ise işlemden kaldırılır. Davalar aynı günde açılmış ise, kural olarak, yargılamanın daha ileri safhasında bulunan dava devam eder. Bu zaman olaya ilişkin maddi, hukuki hususların tespit edilmesi ve davanın objektif hakikat üzerinde kurulması ihtimali yüksek olan davaya devam edilmesi savunulmuştur[665].

Azerbaycan CPM`in 180`inci maddesinin 1. fıkrasına göre, ceza davasına ilişkin kararın şahsi hak talebine ilişkin kısmıyla ceza mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceği ifade edilmiştir. Ceza davasına ilişkin kararın şekli anlamda kesinleşmesinden sonra artık aynı taraflar, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı ceza mahkemesinde yeniden şahsi hak talebi ileri dinlenmeyecektir[666]. Şahsi hak talebi suç teşkil eden fiilden dolayı zarar gören kişilerin faile veya onun eyleminden dolayı sorumluluk taşıyan kişilere yönelmiş tazminat talebidir. Doktrinde olan bir görüşe göre, ceza davasında şahsi hak talebinin (tazminat) incelenmesi isabetli değildir. Çünkü, hukuk ve ceza davalarının amacı, delil sistemleri ve yargılama usulleri farklıdır. Fakat ceza davasında tazminata ilişkin talebin dinlenilmesi usul ekonomisi bakımından isabetli olduğu gibi, mağdura ceza muhakemesi sürecinde ek teminatlar sağladığı savunulmuştur. Ceza davasında tazminata ilişkin hükümler CPM`in 179-188`inci maddelerinde öngörülmüştür. Konuya ilişkin daha detaylı hükümler ise MPM`də bulunmaktadır[667]. Bazen CPM`də bulunmayan, fakat MPM`de bulunan bu hükümlerin ceza muhakemesinin prensiplerine aykırı olmadıkça uygulanmasının isabetli olacağı

---

[665] Ərşad Hüseynov, Bəhruz Kərimli, Faiq Manafov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası,* Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015, 821.

[666] Ərşad Hüseynov, Bəhruz Kərimli, Faiq Manafov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015, 447; Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 566.

[667] Ayrıntılı bilgi için bkz. Məhəbbət Dəmirçiyeva, *Mülki Prosessual Hüquq Kursunun Öyrənilməsinə Dair Tədris-Metodiki Göstəriş*, Təhsil nəşriyyatı, Bakı 2005, 5.

savunulmuştur[668]. Örneğin, CPM`in 2.4`üncü maddesine göre, cinayet prosessual faaliyet dahilinde hakimlerin bağımsızlığına ve adalet muhakemesinde çekişme prensibine aykırı olan, delillere önceden belirli bağlayıcılık öngören hükümler tatbik edilemez.[669]

3.1.2.2. Görüşümüz

Kanaatimizce, ceza davasında özel hukuka dair meselelere ilişkin nispi yargılama yetkisi çerçevesinde yapılan tespitler, aynı kişiler arasında, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı açılan bağlantılı hukuk davasında maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder. Bu durumun, ceza davasında ileri sürülen şahsi hak taleplerini de kapsar. Ceza davasında şahsi haklara ilişkin belli bir kısım saklı tutulmamışsa, aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı hukuk davasının kesin hükümden dolayı açılamaması gerektiği kanaatindeyiz.

Kanaatimizce, sanığın veya mağdurun suç anındaki yaşı olayın maddi olgularına ilişkindir. İlgililerin yaşı, hem de olayın hukuki meselelerdendir. Bu meselenin halledilmesi, suçun nitelendirilmesinde önem arzeder. Sanığın ceza ehliyetini ve ceza sorumluluğunun kapsamı onun yaşına bağlı olarak belirlenir. Ceza yargılaması sürecinde kabul edilmiş karar, yaş tespitine ilişkin kısmıyla medeni yargılama sürecinde de maddi anlamda kesin hüküm ve kesin delil teşkil edeceği kanaatindeyiz.

Kanaatimizce, ceza davasının tespitlerin olayın maddi vakıalarına ilişkin olduğundan, belgede sahtecilik suçundan dolayı açılan ceza davasında fiilin fail tarafından işlenmiş olduğunu kesin olarak tespit eden mahkumiyet kararı, bağlantılı hukuk davasında kesin delil teşkil eder. Belgenin tahrif edildiğini tespit eden mahkumiyet kararına rağmen, hukuk davasında belgenin tahrif edilmediğine dair bir itirazın dinlenilmemesi gerektiği kanaatindeyiz. Bunun gibi, belgenin tahrif edilmediğini tespit eden beraat kararının da bağlantılı hukuk davasında kesin delil teşkil edeceği kanaatindeyiz.

Kanaatimizce, hukuk ve ceza yargısının farklı delil sistemleri ve yargılama usulleri bulunduğundan aynı olaya ilişkin farklı sonuçların elde edilmesi mümkündür. Belgede sahtecilik olayının hukuk yargısında kanuni delil sistemine, ceza yargısında ise

---

[668] Abbasova, Firuzə, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 371-372.
[669] Qaya Əliyev, *Cinayət-Prosessual Qanunvericiliyin Mənbələrinin Elmi-Nəzəri Əsasları və Hüquqi Xarakteristikası*, Elm və Təhsil Nəşriyyatı, Bakı 2015, 69.

takdiri delil sistemine göre çözülmesi, farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu nedenle, aynı zamanda haksız fiil teşkil eden suçtan dolayı açılan ceza davasında, aynı konunun dinlenildiği bağlantılı hukuk davasında kabul edilecek kararın beklenmesi halinde, hukuk hakiminin taraf iradeleri ile bağlı olmaksızın, resen araştırma yapması ve objektif hakikat üzerinde hüküm kurması gerekmektedir[670].

3.2. CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİNDE KESİN DELİL TEŞKİL ETMESİ

3.2.1. Ceza Mahkemesinin Beraat Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmesi

3.2.1.1. Genel Olarak

Ceza yargısının delil sistemi ve yargılama usulleri objektif hakikate ulaşmayı hedeflemektedir. Ceza muhakemesinin olayın maddi vakıalarına ilişkin tespitleri, ceza hakiminin daha geniş bir soruşturma ve inceleme yetkisine sahip olarak yapılmış bulunmaktadır. Doktrinde ceza mahkemesinin beraat kararında maddi vakıalara ilişkin tespitlerin bağlantılı hukuk davasında kesin delil teşkil edeceği savunulmuştur[671]

Yargıtay`ın uygulamasında beraat kararının olayın maddi vakıalarına ilişkin tespitlerinin bağlantılı hukuk davasında kesin delil teşkil edeceği görüşünü benimsemiş kararları bulunmaktadır[672]. Yargıtay`ın uygulamasında benimsenmiş olan bu görüşün istikrarsız olduğu gözlenmiştir. Bir takım kararlarında beraat hükümlerinin, olayın

---

[670] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 68.

[671] Bağatur, "Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK. 53. Maddenin İncelenmesi", 581; Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nev´i Kararları İle Bağlıdır?", 23-29; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 534; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", 199-200; Kuru, *C.V,* 5113; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 596; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 719-720; Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", 443.

[672] "... hukuk hakimi kesinleşen ceza mahkemesi kararındaki maddi olgu ile bağlıdır. Ceza mahkemesi kendine has usuli olanakları nedeniyle hükme esas aldığı maddi olayların varlığını saptamada daha geniş yetkilere sahiptir. Bu nedenle, hukuk hakiminin, ceza hakiminin ... maddi vakıanın kabulü konusunda kesinleşmiş olan ... beraat hükmüyle bağlı olacağı hem ilmi, hem de kökleşmiş kazai içtihatlarla benimsenmiş bulunmaktadır..." Yargıtay, 10. HD, 18.10.2018 tarih ve 2018\4883 E., 2018\8261.K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 26.11.2022.

maddi vakıalarını tespit eden kısımlarıyla bile hukuk mahkemesini bağlamayacağı görüşü benimsenmiştir[673].

3.2.1.2. Fiilin İşlenmediğini veya Sanık Tarafından İşlenmediğini Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi

CMK'nın 223'üncü maddesinin 1. fıkrasının (b) bendine göre, isnat edilen eylemin sanık tarafından işlenmediği tespit edildiğinde, beraat hükmü kabul edilir. Beraat hükmüyle, isnat edilen eylemin işlenmediğine dair tespitler, şüpheye yer vermeyecek biçimde, kesin olarak tespit edilmiş olmalıdır. Söz konusu fıkra, aynı zamanda eylemin hiç işlenmemiş olduğu gibi de anlaşılabilir. Bu şekildeki ceza mahkemesinin beraat kararıyla hukuk mahkemesinin bağlı olacağı savunulmuştur[674].

Ceza mahkemesinin beraat kararının, tespit ettiği vakıalar bakımından kesin delil oluşturabilmesi için, beraat kararında o vakıanın mevcut olup olmadığının delillerle kesin biçimde tespit edilmiş olması gerekir. Buna karşılık, delil yetersizliğinden dolayı verilmiş olan beraat kararı, konusu olan vakıanın mevcut olup olmadığını delillerle kesin biçimde tespit etmediği için, bağlantılı hukuk davasında kesin delil teşkil etmez. Beraat kararı, sadece cezai sorumluluğu ortadan kaldırmakla kalmayıp, fail ile işlediği iddia olunan fiil arasında ilişkinin olmadığını da kesin bir biçimde belirlemiş olur. Bu nedenle, TBK`nın 74`üncü (BK m.53) maddesindeki beraate ilişkin bağlamazlık

---

673 "… davalı hakkında açılan ceza davası sonucu verilen beraat kararında "…ilave ve tamiratın eserin bütünlüğünü bozmadığı ..." denilmişse de, bu husus mutlak anlamda hukuk hakimini bağlamaz ...". Yargıtay 1. HD, 05.12.1994 tarih ve 1994/13344 E., ve 1994/15431 K. sayılı Kararı. (*Yargıtay Kararları Dergisi,* Y.1995, S.Haziran, 868-869).

674 Bağatur, "Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki, BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", 581; Doğan, Koray, "Ceza Muhakemesinde Hüküm", *Ceza Hukuku Dergisi*, Ağustos 2008, S.7, 171-201, 179; Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararı ile Bağlıdır?", 28; Erkan Şenses, "Ceza Muhakemesinde "Beraat" Hükmü Verilen Haller", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y.2012, S.98, 345-362, 350; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 534; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 199; Kuru, *C.V*, 5134; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 596; Muhsin Tuğsavul, "Borçlar Kanunu'nun 53. Maddesi Üzerine Bir İnceleme", *Adalet Dergisi,* 1946/9, 946-954, 951-952; Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü ile Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", 113; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 719 vd.; Tunçomağ, "Ceza Mahkemesinin Verdiği Beraat Kararının Hukuk Davasına Tesiri", 270-271; Yenerer, Çakmut Özlem, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2007, C.XI, S.3–4, 29-61, 35.

kuralının kesin ve mutlak olarak değerlendirilmemesi gerektiği sonucuna ulaşmak mümkündür[675].

Yargıtay vermiş olduğu yakın tarihli bir kararında suçun işlenmediğini kesin olarak ortaya koyan ceza mahkemesinin beraata ilişkin kararlarının hukuk mahkemesini bağlayacağını kabul etmektedir[676].

3.2.2. Ceza Mahkemesinin Beraat Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmediği Haller

3.2.2.1. Fiilin Kanunda Suç Olarak Tanımlanmamış Olmasını Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi

Tipiklik, cezayı gerekli kılan ve cezaya layık haksızlık biçimlerini belirleyen kanundaki soyut nitelendirme ya da soyut suç kalıbıdır. Tipikliğin doğal bir sonucu olarak, failin eylemi kanunda yazılı olan suç tiplerinde yer alan özellikleri taşımıyor ise fail bu eylemden dolayı cezalandırılamaz. Fiil, kanunda suç olarak gösterilmedikçe suç sayılamayacağı için, tipiklik suçun esaslı vasıfları içerisinde değerlendirilmektedir. Tipiklik suçun diğer unsurlarından ayrı bir unsuru olması sebebiyle, suçun oluşması için fiilin kanunda belirtilen tipe uygun olması zorunludur[677]. Bir takım hukuka aykırı filler vardır ki, yalnız sorumluluk hukuku bakımından haksız fiili teşkil ederler. Bu fiiller, ceza hukuku bakımından bir suç teşkil etmemiş olabilirler. Bu durumda, ceza kanununda açık ve net bir şekilde suç olarak tanımlanmamış olduğu için, kanunilik ve tipiklik ilkeleri gereğince söz konusu hukuka aykırı fiiller suç olarak kabul edilmemektedir[678].

---

[675] Bağatur, "Medeni Hukuk İle Ceza Hukuku Arasındaki İlişki, BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", 581; Doğanay, "Hukuk Hakimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", 23; Erçin, 2000, 61; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 535; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 198; Kuru, *C.V*, 5142; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 596; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 719; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 715; Uygur, 2593.

[676] "... 818 sayılı Borçlar Kanunu 53. (TBK.74) madde gereği; ceza mahkemesinde verilen beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz ise de hukuk hakiminin bu bağımsızlığı sınırsız olmayıp ceza mahkemesinin maddi vakıaların belirlenmesine ilişkin kararı hukuk hakimi yönünden bağlayıcı olup taraflar yönünden kesin delil niteliği taşıyacağı, …" Yargıtay 4. HD, 20.09.2021 tarih ve 2021/947 E., 2021/4975 K. sayılı Karar. (karararamayargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 28.11.2022.

[677] Birtek, 155; Kunter, *Kanuni Unsurları,* 45; Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku,* 11. Baskı, 2011, 163; Yüce, 225.

[678] Ahmet Mithat Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.29, S.3-4, Y.1973, 185-225, 185; Hakeri, 2007, 106.

CMK`nın 223`üncü maddesinin 2. fıkrasının a) bendine göre, isnat edilen eylemin ceza kanununda veya ceza hükümlü özel kanunlarda suç olarak nitelendirilmediği takdirde beraat kararı verilir. Buna rağmen, söz konusu eylem, borçlar hukuku anlamında bir haksız fiil niteliğini haiz olabilir. Suç olduğu iddia edilen bir eylemin tipiklik unsurundan yoksunluğu nedeniyle ceza mahkemesinde açılmış olan ceza davasına ilişkin beraat hükmü, medeni yargılamada kesin delil niteliğini haiz değildir. Bu durumda, beraat hükmü, eylemin tipiklik unsurunun eksik olduğunu tespit eden kısmıyla medeni yargılamayı bağlayıcı nitelikte değildir. Medeni yargılama sürecinde, haksız fiilin unsurları değerlendirilebilir. Medeni yargılamada yapılan bu değerlendirme sonucunda hukuk davasına konu eylemden dolayı failin hukuki sorumluluğunun kapsamı tespit edilmiş olacaktır. TBK`nın 74`üncü maddesi haksız fiilin yalnız kusur unsurundan söz etmekte, buna karşılık hukuka aykırılık unsurundan söz etmemektedir. Ancak, sözü geçen maddedeki sayım, tüketici biçimde olmayıp, sadece örnek niteliğindedir. Bu nedenle, haksız fiilin bu unsuru yönünden hukuk hakiminin bağımsızlığını kabul etmek gerekir. Maddede sadece beraat kararları zikredilmiş olmakla birlikte, mahkumiyet kararları yönünden de geçerlidir[679].

Yargıtay`ın uygulamasında beraat hükümlerinin sanığa yüklenen eylemin tipiklik unsurunun bulunmadığını tespit eden kısmıyla, medeni yargılamaya tesiri hususunda, doktrinde kabul edilmiş hakim görüşü benimsemiş kararlara rastlanmaktadır. Yargıtay`ın uygulamasına göre, beraat hükümleri, isnat edilen eylemin ceza kanunlarında veya ceza hükümlü özel kanunlarda suç olarak nitelendirilmediğini tespit eden kısımlarıyla, medeni yargılamayı bağlayıcı niteliği haiz değildir[680].

---

[679] Aktan, "Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 29; Dalamanlı, İzgi, 14; Eren, *Borçlar Hukuku*, 933-936; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 524; Selahattin Sulhi Tekinay, *Borçlar Hukuku*, 4. Baskı, Sermet Matbaası, İstanbul 1979, 547; Tandoğan, 1961, 351; Tekinay, *Borçlar Hukuku*, 547. Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 713.

[680] "... ceza dosyasında suçun unsurları oluşmadığından sanık davalılar hakkında beraat karar verildiği ve hükmün Yargıtayca onandığı, beraat kararının hukuk hakimini bağlayıcı olmadığı ..." Yargıtay 4. HD, 17.01.2022 tarih ve 2021/20388 E., 2022/417 K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 29.11.2022.

3.2.2.2. Failin Kusurunun Bulunmadığını veya Kusurun Derecesini Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi

Ceza mahkemesinin mahkumiyet kararında olduğu gibi, beraat kararı da, kusurun takdiri bakımından hukuk mahkemesini bağlamaz; yani hukuk mahkemesinde kesin delil oluşturmaz. Çünkü, ceza davasındaki ve hukuk davasındaki kusur kavramlarının anlamı değişiktir[681]. Suç olduğu iddia edilen eylemin failinin hiçbir kusurunun bulunmaması nedeniyle ceza mahkemesi tarafından verilen beraat kararının hukuk mahkemesini bağlamaması gerekir. Doktrinde hakim olan görüşe göre, hukuk hakimi; ceza mahkemesi tarafından verilen ve failin kusurunun tespitine veya takdirine dair beraat hükümleri karşısında bağımsızdır[682].

CMK'nın 223'üncü maddesinin 2. fıkrasının (c) bendi uyarınca, yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması hallerinde sanık hakkında beraat kararı verilir. Bu durumda, haksız fiilin failinin (sanığın) medeni yargılama sürecinde zararın giderilmesine hükmedilebilir. Bu durumda, failin kusurunun tespit edilmesi ve derecesinin takdir edilmesi serbestçe yapılır. Bu hal, TBK`nın 74'üncü maddesinde (BK m.53) öngörülen kuralın da doğal bir sonucudur[683].

Doktrinde hakim olan görüşe göre, beraat hükümleri, kusurun olup olmamasına veya kusurun derecesinin takdirine ilişkin tespitleri kısmıyla medeni yargılamayı

---

[681] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 704; Tandoğan, 2010, 23.

[682] Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 711; "… 818 sayılı BK'nın 53`üncü maddesine (6098 sayılı TBK m.74) ve yerleşik Yargıtay uygulamasına göre, hukuk hakimi, ceza hakiminin belirlediği kusur oranı ve delil yetersizliğine dayalı beraat kararıyla bağlı değil ise de;...." Yargıtay 17. HD, T. 27.6.2013, E. 2013/6888, K. 2013/10145 (Ozan Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", dn.14, 442).

[683] Akcan, 159-161; Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 22-37; Ansay, 375; Aras, 203; Arslan, A., "Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi", 333-335; Bağatur, "Medeni Hukuk İle Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", 579-581; Bilge, Önen, 705; Bilge Umar, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", *İstanbul Barosu Dergisi*, C.XXXIII, Y.1949, 360-389, 367; Dalamanlı, İzgi, 14; Doğanay, "Hukuk Hâkimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", 23; Erçin, 2000, 58; Güneş, "Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri", 200; Kamil Gürçay, "Tatbikatta Borçlar Kanununun 53 üncü Maddesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1953, S.3, 223-227, 223; Karahasan, *Tazminat Hukuku*, 443-444; Kılıçoğlu, 2012, 468; Kuru, *C.V*, 5126-5130; Kuru, Arslan, Yılmaz, 686; Muammer Yazar, "Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", *Yargıtay Dergisi*, Y.1986, C.XII, S.3, 246-255, 254-255; Mustafa Kılıçoğlu, *Sorumluluk Hukuku, C.I*, Sözleşme Dışı Sorumluluk, Turhan Kitabevi, Ankara 2002, 666; Tandoğan, 1961, 350; Tekinay, *Borçlar Hukuku*, 546; Tosun, 343; Tuğsavul, "Borçlar Kanunu'nun 53. Maddesi Üzerine Bir İnceleme", 947-948; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 319-320; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 722;

bağlamazlar. Bundan dolayı, söz konusu hükümler, medeni yargılamada kesin delil niteliğini haiz değildir[684]. Hukuk hakimi, ceza kararı karşısında herşeyden önce kusurun varlığı ve derecesi yönünden bağımsızdır. Görüldüğü gibi, yasa koyucu aynı zamanda suç ve haksız fiil teşkil eden fiiller bakımından hukuk hakimini ne ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin kuralları ile ne de ceza mahkemesinin bu hususta ki kararları ile bağlı tutmuştur. Hukuk hakimi, yalnız failin kusurlu olup olmadığını ve ayırt etme (temyiz) kudretini haiz olup olmadığını tayin konularında ceza hukukunun prensipleriyle bağlı değildir[685].

Ceza hukuku ile medeni hukukun sorumluluk ilkeleri farklı esaslara dayanmaktadır. Eylemin suç olarak nitelendirilmesi için ceza hakiminin kast yada taksir aramasına karşın, hukuk mahkemesi hafif ihmalde bile sorumluluk yoluna gidebilmektedir. İşte, bu nedenlerden dolayı, failin kusurunun tespit edilmesine veya derecesinin takdir edilmesine dair hükümleri karşısında hukuk hâkiminin bağımsız olması gerektiği kabul edilmiştir[686]. Beraat hükümlerinin kusuru tespit eden veya derecesini takdir eden kısımları karşısında medeni yargılamanın bağımsızlığını sağlayan husus, TBK`nın 74`üncü (BK`nın 53`üncü) maddesinin son cümlesinde açıkça düzenlenmiş olmasıdır. Söz konusu maddelere göre, haksız fiilden dolayı tazminat davasında zarar verenin kusuru tespit edildiğinde, yalnız özel hukukun sorumlulukla ilgili esasları dikkate alınır. Bundan başka, beraat hükümleri, kusurun tespit edilmesi ve takdirine dair kısımlarıyla, hukuk hakimini bağlamayacağı açık ve net olarak ifade edilmiştir[687].

Yargıtay´a göre, beraat hükümleri, kusuru tespit eden veya derecesini takdir eden kısımlarıyla, medeni yargılamayı bağlayıcı niteliği haiz değildir. Medeni yargılama sürecinde, kusurun tespiti ve derecesinin takdiri serbestçe yapılmaktadır[688]. Buna karşılık, Yargıtay, beraat kararında ceza mahkemesinin tespit ettiği maddi vakıaların

---

[684] Aktan, "Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 26; Bilge, Önen, 705; Dalamanlı, İzgi, 14; Kuru, *C.V,* 5126, 5130; Tekinay*, Borçlar Hukuku*, 546.

[685] Eren, *Borçlar Hukuku*, 933-936; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 587-589.

[686] Karahasan, *Tazminat Hukuku,* 438, 443-444; Koçak, 108.

[687] Bağatur, "Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", 579; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 722; Tandoğan, 1961, 350.

[688] "Ceza mahkemesi tarafından verilen beraat kararı, davalı sürücünün kazada kusursuz olduğu temeline dayanmaktadır ki, hukuk hakimi, ceza mahkemesinin kusura ilişkin bu tespiti ile bağlı değildir..." Yargıtay 17. HD, 21.01.2019 tarih ve 2016/1241 E., 2019/368 K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 30.11.2022.

hukuk hâkimini bağlayacağı görüşünü kabul etmiştir[689]. Hemen belirtilmelidir ki, gerek öğretide ve gerekse Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarında, ceza hakiminin tespit ettiği maddi olaylarla ve özellikle "fiilin hukuka aykırılığı" konusu ile hukuk hakiminin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, maddi olayları ve yasak eylemlerin varlığını saptayan ceza mahkemesi kararı, taraflar yönünden kesin delil niteliğini taşır[690].

3.2.2.3. Failin Temyiz Kudretinin Bulunmadığını Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi

TBK`nın 74`üncü maddesi hukuk hakimini haklı olarak kusur ve ayırt etme gücünün takdir ve tayininde ceza hakiminden bağımsız saymıştır. Ceza hakiminin beraat kararına rağmen, hukuk hakimi zarar vereni kusurlu sayıp, tazminata mahkum edebilir. Aynı şekilde, ceza hakimi, bir olayda failin isnad kabiliyetini reddederken, hukuk hakimi ayırt etme gücünü kabul ederek, faili sorumlu görebilir. Doktrinde hakim olan görüşe göre, beraat hükümleri, temyiz kudretinin olmadığını tespit eden kısmıyla, medeni yargılamayı bağlayıcı niteliği haiz olmadığı benimsenmiştir. Ayırt etme (temyiz) kudretini tayin bakımından ceza hukukunun ayırt etme gücü kudreti anlayışı ile özel hukukun ayırt etme gücü anlayışının farklı oluşu bu alanda da hukuk hakiminin ceza hukuku kararları karşısında bağımsız olmasına yol açmıştır[691].

Temyiz kudreti, her bir suçun kanunla öngörülmüş kurucu unsurudur. TCK, temyiz kudretini tanımlamamıştır. TCK`da, temyiz kudretinin azalmasına veya ortadan kalkmasına neden olan durumlar belirtilmiştir. Bu durumlar, cezanın indirilmersine veya cezanın verilmesine yer olmadığına neden olacaktır. CMK`nın 223`üncü

---

689 "... hukuk hakimi, ceza mahkemesince belirlenmiş ve kesinleşmiş olan maddi olgu ile bağlı ise de; kusurun bulunup bulunmadığı ve oranına ilişkin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmadığı gibi, kusura ilişkin saptamaya dayanan beraat kararı ile de bağlı değildir..." Yargıtay, 17. HD, 05.07.2018 tarih ve 2015/13496 E., 2018/6829 K. sayılı Karar. (yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 30.11.2022.

690 Özge Ceren Yavuz, "*Ceza Mahkemesi Kararlarının Meşru Savunma ve Zorunluluk Halinin Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi*", Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.2018, C.I, S.2, 121-138, 135; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 516; Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", 443.

691 Eren, *Borçlar Hukuku*, 933-936; Bağatur, "Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", 580; Berki, 185-186; Çelik, *Tazminat,* 244-245; Dalamanlı, İzgi, 14; Karahasan, *Tazminat Hukuku*, 438; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 590; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", 195; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 722; Tekinay, *Borçlar Hukuku*, 546.

maddesinin 3. fıkrasının (a) bendine göre, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması hallerinde, kusursuzluk dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığına kararı verilir. Özel hukuk alanında ise hukuki sorumluluk için böyle bir yaş sınırlaması yoktur. Mümeyyiz olmak şartıyla fiili işleyen kimseler, yaşı ne olursa olsun tazminata mahkum edilebilir[692].

Yargıtay, beraat hükümlerinin, sanığın temyiz kudretinin olmadığını tespit eden kısmıyla, medeni yargılamayı bağlayıcı niteliği haiz olmadığına dair doktrin görüşlerini benimsemiştir[693].

3.2.2.4. Fiil ile Zarar Arasında Uygun İlliyet Bağının Bulunmadığını Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi

Ceza hukukunda, dış dünyada meydana gelen neticenin bir kimseye yüklenebilmesi ve dolayısıyla onun sorumlu olabilmesi, söz konusu neticenin o kimsenin hareketinden meydana gelmesine bağlıdır. Diğer bir deyişle, hareket ile netice arasında bir illiyet bağı, bir sebep-sonuç ilişkisi bulunmalıdır[694]. Özel hukukta da gerçekleşen zararla sorumluluğun bağlandığı olay veya davranış arasındaki sebep-sonuç ilişkisine, genel anlamda uygun illiyet bağı denir[695].

Uygun illiyet (nedensellik) bağı, fiil ile zarar arasında sebep-sonuç ilişkisini belirleyen durumdur. Uygun illiyet bağı hukuki ve cezai sorumluluğun kurucu unsurlarından birisidir. Ceza davasında kabul edilmiş beraat hükmü, eylem ile sonuç arasındaki illiyet bağının olmadığını tespit eden kısmıyla, medeni yargılamaya tesiri doktrinde tartışmalı, Yargıtay uygulamasında ise istikrarsız olmuştur[696].

---

[692] Akcan, 163; Koçak, 112; Tandoğan, 1961, 350.

[693] "... ceza mahkemesince verilen beraat kararı, kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü ve yükletilme yeterliliği, illiyet gibi esasların hukuk hakimini bağlamayacağı konusunda duraksama bulunmamaktadır. Buna göre hukuk hakimi, ceza mahkemesinin kesinleşmiş kararları karşısında ilke olarak bağımsəz kılınmıştır..." Yargıtay 3. HD, 23.03.2017 tarih ve 2015/19109E., 2017/3728 K. sayılı Karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 30.11.2022.

[694] Erdin, Selim, Ceza Hukukunda İlliyet, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, 48 vd.; Önder, 208.

[695] Antalya, *C.II*, 2018, 205 vd.; Eren, 605; Fikret Eren, *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara 1975, 2 vd.; Hatemi, 51 vd.; Oğuzman, Öz, *C.II*, 45; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 573.

[696] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 704: Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 199; Karahasan, *Sorumluluk*, 1593; Kuru, *C.IV*, 3598; R. Selçuk, R., "Ceza

Doktrinde hakim olan görüşe göre, beraat hükmü, sebep-sonuç bağının olmadığını tespit eden kısmıyla, medeni yargılama sürecine tesir etmez. Nedensellik bağı ile ilgili olan tartışmalar ışığında ceza hukuku ile medeni hukuk arasında farklı teorilerin benimsendiği düşünülürse nedensellik bağının varlığı veya yokluğuna ilişkin ceza mahkemesi kararları hukuk hakimini bağlamamalıdır. Medeni yargılama sürecinde zararın akit dışı kusurlu ve hukuka aykırı eylem sonucu vukuubulduğu serbestçe tespit edilir. Hukuk hakiminin, olaya ilişkin delilleri sorumluluk hukukuna göre değerlendirerek, uygun illiyet bağına ilişkin araştırma yapması doğru olacaktır. Ceza yargısının delil sistemi ve yargılama usulleri ile medeni yargılamanın delil sistemi ve yargılama usulleri farklıdır. Ceza hukukunda illiyet bağının dar yorumlanmasına karşın, sorumluluk hukukunda hukuki sorumluluk açısından uygun illiyet bağı geniş yorumlanmaktadır. Bundan dolayı, ceza hâkiminin, uygun illiyet bağının bulunmadığına ilişkin tespitiyle hukuk hakiminin bağlı olmaması gerektiğini kabul etmek gerekir. Bu nedenle, beraat hükümleri, zarar ile isnat edilen fiil arasında sebep-sonuç ilişkisini tespit eden kısmıyla hukuk (tazminat) davasında kesin delil teşkil etmez.[697].

Yargıtay'ın, ceza mahkemesinin illiyet bağına ilişkin beraat kararlarının hukuk mahkemesini bağlayıcılığı konusunda uygulaması istikrarlı olmamıştır. Bazı kararlarında bağlamayacağı, bazılarında ise bağlayacağı görüşü benimsenmiştir[698].

Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 723; Umar, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", 379.

[697] Eren, *Uygun İlliyet Bağı*, 97; Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", 443; Karahasan, *Tazminat Hukuku*, 443; Karahasan, *Türk Borçlar Hukuku*, *C.II*, 1126; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasında İlişki", 199; Kuru, *C.V*, 5132; Oğuzman, Öz, *Borçlar Hukuku*, 549; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2011, 575; Tekinay, *Borçlar Hukuku*, 548; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 953;.

[698] "...davaya konu ölüm olayı ile meydana gelen kazanın illiyet bağının bulunmadığı noktasında ceza mahkemesinde yapılan tespitin mahkeme dosyasında kesin delil niteliği taşıdığı, davalı ...'nin eylemi ile zarar arasında uygun illiyet bağı kurulamaması... dikkate alınarak; davalıların tazminat sorumluluğunun bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine dair verilen hüküm; davacılar vekili tarafından süresi içerisinde temyiz edilmiştir.
Dava, trafik kazası sonucu meydana gelen ölüm nedeniyle destekten yoksun kalma tazminatı ve manevi tazminat istemine ilişkindir. Mahkemece, her ne kadar davalı ...'nin eylemi ile zarar arasında uygun illiyet bağı kurulamaması, ölüm öncesinde haksız eylem niteliği taşıyacak bir yaralama eyleminin bulunmaması dikkate alınarak; davalıların tazminat sorumluluğunun bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş ise de, varılan sonuç dosya kapsamı ve mevcut delil durumuna uygun düşmemektedir..." Yargıtay 17. HD, 22.06.2020 tarih ve 2019/4252 E., 2020/3782 K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 01.12.2022;
"... ceza mahkemesince verilen beraat kararı, kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü ve yükletilme yeterliği, illiyet gibi esasların hukuk hakimini bağlamayacağı konusunda duraksama bulunmamaktadır. Hemen belirtilmelidir ki, hukuk hakiminin bu bağımsızlığı sınırsız değildir. Öğreti ve uygulamada hukuk hakiminin, maddi olaylara ve özellikle fiilin hukuka aykırılığına ilişkin olarak ceza hakimi

Yargıtay bir çok kararlarında şu hususu açıkça belirtmiştir ki, TBK`nın 74`üncü (BK m.53) maddesinde ceza mahkemesi tarafından kabul edilen beraat kararlarının hukuk hakimini bağlayacağına dair açık ve net hüküm bulunmamasına rağmen, maddenin genel yorumundan ve özellikle son cümlenin karşı anlamından ceza mahkemesi tarafından tespit edilen illiyet bağı gibi maddi vakıaalar hukuk hakimini bağlaması gerekmektedir[699].

3.2.2.5. Zararın Miktarını Tespit Eden Beraat Kararının Kesin Delil Teşkil Etmemesi

Doktrinde hakim olan görüşe göre, ceza mahkemesinin beraat kararları, suçun maddi unsurunu oluşturan fiil sonucunda meydana gelen zararın bulunup bulunmadığını ve miktarını tespit eden kısmıyla, medeni yargılamaya tesir etmez, açılacak tazminat davasında kesin delil teşkil etmez. Hukuk hakiminin, isnat edilen fiil sonucu meydana gelen zararın miktarını tespit ederken bağımsız olduğu, TBK`nın 74`üncü (BK m.53) maddesinde açıkça ifade edilmiştir. Hukuk hakimi, haksız fiilden dolayı zayiyatın vukuubulup bulmadığını, vukuubulmuşsa miktarını bağımsız olarak serbestçe belirleyebilecektir[700]. HMK`nın hükümleri gereği, hukuk muhakemesinde kural takdiri delil sistemin olmasına karşın, haksız fiilden dolayı açılan hukuk davasında resen araştırma ilkesi uygulanır. Tarafların iradelerine ve takdim edilen delillere bakılmaksızın olayın maddi vakıaları tespit edilerek objektif hakikate ulaşılır. Bu nedenle, hakim zararın olup olmadığını, varsa miktarını serbestçe değerlendirir[701].

Eski CMUK`un 358`inci, 365`inci ve 367`inci maddeleri ile 765 sayılı TCK`nın 37 ve 38`inci maddeleri uyarınca, haksız fiilden kaynaklanan zararın giderilmesi

---

tarafından yapılan tespitlerle bağlıdır...” Yargıtay 3. HD, 20.03.2017 tarih ve 2015/17784 E., 2017/3306 K. sayılı Karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 01.12.2022.

699 Aras, “Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi”, 89; Kapancı, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi”, 533; Tok, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine”, 441.

700 Akcan, 152; Aktan, “Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi”, 34; Kuru, *C.V*, 5129, 5132; Bağatur, “Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi”, 581-582; Berki, 185-186; Kılıçoğlu, “Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki”, 202-203; Tandoğan, 1961, 352; Metmet Kamil Yıldırım, *Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1990, 222; Dalamanlı, İzgi, 14; Türker, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi”, 320.

701 Aras, “Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi”, 88; Çınar, *“Hukuka Aykırı Kanıtlar”,* 34.

amacıyla, görülen ceza davasına şahsi hak davası ile müdahale öngörülmekteydi[702]. Yeni CMK ve TCK hükümleri arasında, ceza hukukuna özgü şahsi hak (tazminat) davasına yer verilmemiştir.

CMK`ya göre, artık ceza mahkemelerinden şahsi haklara bağlı olarak tazminata ilişkin talepte bulunulamayacaktır. CMK'da bu durum düzenlenmediği için ceza mahkemesinden tazminat talebine bağlı olarak zararın miktarının belirlenmesi veya zararın giderilmesinin talep edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, hukuk mahkemesi hukuki sorumluluk esaslarına göre zararın bulunup-bulunmadığını ve miktarını kendisi serbestçe belirleyecektir. CMK'nın yürürlüğe girmesinden itibaren TBK`nın (BK) açıkça düzenlemiş olduğu bu konunun uygulanabilirliği söz konusu olmayacaktır. CMK döneminde ceza davalarında zayiyatın derecesinin takdir edilmesi ortadan kalkmıştır.

Yargıtay`ın uygulamasında ceza mahkemesi tarafından verilmiş olan beraat kararlarının zararın tespit edilmesine ilişkin kısmının hukuk mahkemesini bağlamayacağı görüşünü kabul eden kararları bulunmaktadır[703].

3.2.3. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz

3.2.3.1. Azerbaycan Örneği

Azerbaycan hukukunda CPM`in "Prosessual kararların preyudisial ehemiyeti" kenar başlıklı 65`inci maddesinin 4`üncü fıkrasına göre, ceza davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararı, diğer ceza davasında şahsi hak talebini yalnız fiilin işlenip-işlenmemesi ve sanığın o fiili işleyip-işlememesi kısmıyla bağlayıcıdır. Maddenin hükmü uyarınca, ceza davasına ilişkin kararda saptanan olaya ilişkin maddi vakıalar hukuk davasında kesin delil teşkil eder. Hukuk davasında özel hukuka ilişkin meselelerin ise tetkiki hukuk yargısının usul ve delilleri doğrultusunda yapılır[704]. CPM`in 65`inci maddesinin 4`üncü fıkrası, MPM`in 82`inci maddesinin 4. fıkrasının adeta tekrarından ibarettir. MPM`in 82`inci maddesinin 4. fıkrası ceza davasına ilişkin

---

[702] Selçuk, "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1975, S.5, 723-724; Gürçay, "Tatbikatta Borçlar Kanununun 53 üncü Maddesi", 227; Karahasan, *Sorumluluk*, 1597.

[703] "...hukuk hakiminin "...kusurun mevcut olup olmadığına..." karar verebilmesi için ceza hükmü ile bağlı olmayacağı ilkesinin sebebi ortadadır. Bu ilkenin tabii sonucu olarak da, kusur derecesinin takdiri ve bundan doğacak "... zarar miktarının tayini..." hususlarında da hukuk hakiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmayacağı ilkesinin nedeni yasada kabul edildiği şekilde açıktır..." Yargıtay 10. HD, 19.03.2018 tarih ve 2018/776 E., 2018/2209 K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 02.12.2022.

[704] Cəfər Mövsümov, *Cinayət-Prosessual Məcəllənin Kommentariyası*, Bakı 2011, 178.

kararının hukuk hakimi için kesin delil oluşturmasına ilişkindir. MPM`in 82`inci maddesinin 4. fıkrasına göre, ceza davasını esas bakımdan sonuclandıran şekli anlamda kesinleşmiş nihai karar fiilin işlenip işlenmemesi ve fiilin kim tarafından işlenmesi hususunda hukuk davasına bakan mahkeme veya hakim için mecburidir[705].

Cinayet Mecellesinin 128`inci maddesinde maddi delillerin tanımı yapılmıştır. Üzerinde hadisenin belirtilerinin bulunduğuna göre ceza soruşturması bakımında önem arz eden hususların tespit edilmesine yardımcı olan her bir eşya maddi delil sayılabilir. Her hangi bir eşyanın maddi delil olarak kabul edilmesi ve üzerinde hüküm kurulması için kanunda öngörülmüş koşulların bulunması gerekmektedir[706]. CPM`in 138`inci maddesinin 1. fıkrasında sübutetmenin tanımı yapılmıştır. Maddenin metni uyarınca sübutetme; iddianın kanuni ve adaletli araştırılması amacıyla delillerin araştırılmasından ve değerlendirilmesinden ibarettir. Kanundaki tanımlama sübutetme faaliyetinin yargılama safhalarına göre yapılmıştır[707].

Preyudisiya (lat. Praejudicialis) önceki mahkeme kararında tespit edilmiş hususların sonraki davalarda kesin hüküm ve kesin delil teşkil etmesidir. Bağlayıcılık hem tespit edilmiş hususları, hem de onların hukuki değerlendirilmesi, nitelendirilmesi bakımından geçerlidir[708]. Özel hukuk ilişkileri mamelek karakterli olduğundan, hukuk sorumluluğunun birinci özelliği onun tazminat karakteri taşımasıdır. Tazminat, haksız fiilin failinin zarargörenin uğramış olduğu zararı gidermesidir[709].

Azerbaycan hukukunda hukuk muhakemesinde tekrar araştırılmasına ve ispat edilmesine ihtiyaç duyulmayan hususlar, daha önce şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararlarında tespit edilmiş hususlardır. Hukuk veya ceza davasına ilişkin mahkeme kararlarında tespit edilmiş hususlar preyudisialdır, bağlayıcıdır. MPM`in 82`inci maddesinin 3. fıkrasında hukuk davasına ilişkin mahkemenin şekli anlamda kesinleşmiş

---

[705] Ərşad Hüseynov, Bəhruz Kərimli, Faiq Manafov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015, 229; Mövsüm Mövsümov, F. Cabbarlı, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Hüququ*, Qanun nəşriyyatı, Bakı 1998, 239-242; Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 178.

[706] Firuzə Abbasova, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015, 281; Firuzə Abbasova, *Cinayət Prosesi (Xüsusi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2014, 197.

[707] Abbasova, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, 295.

[708] Abbasova, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, 307-308.

[709] Dəmirçiyeva, *Mülki Prosessual Hüquq Kursunun Öyrənilməsinə Dair Tədris-Metodiki Göstəriş*, 349 vd.

kararıyla tespit edilmiş hususların, 3. fıkrasında ise ceza davasına ilişkin mahkemenin şekli anlamda kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş hususların hukuk davasına etkisi düzenlenmiştir. Fakat hukuk davasına ilişkin kararla (qətnamə), ceza davasına ilişkin kararın (hökm) farklı sonuçları bulunmaktadır. Hukuk davasına ilişkin kararın hukuk davasında bağlayıcılığı (preyudisiallığı) dava tarafı olan ve davaya katılan kişilerin listesiyle sınırlıdır. Hukuk davasında taraf olmayan kişiler ise sonrakı hukuk davasında önceki kararla tespit edilmiş hususların yeniden ispat edilmesini talep edebilir. Örneğin rücu hakkına ilişkin iddianın dinlenildiği hukuk davasında davalının önceki hukuk davasına katılmamış olması durumunda o tespit edilmiş hususların yeniden ispat edilmesini talep edebilir. Bu zaman rücu hakkına ilişkin iddianın görüldüğü davada mahkeme yalnız kendisinin tespit ettiği hususlar üzerinde hüküm kurabilir. Buna karşılık, ceza davasına ilişkin kararla tespit edilmiş hususların bağlayıcılığı daha sınırlıdır. MPM`in 82`inci maddesinin 4. fıkrasına göre, ceza davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararında (hökm) tespit edilmiş hususların iki çeşidi hukuk davalarında yeniden dinlenilmez ve araştırılmaz. Birincisi, fiilin olup-olmaması, ikincisi fiilin failinin somut olarak kim tarafından işlenmiş olması. Bu hususlar ceza davasının tarafları olan kişilerin listesiyle sınırlı değildir. Söz konusu hususları artık hiç kimse yeniden tartışamaz. Ceza davasına ilişkin tespit edilmiş diğer hususlar ise hukuk hakimini bağlayıcı değildir, hukuk davasında medeni yargılamanın hükümleri çerçevesinde tartışılabilir ve hukuk hakimince hukuk davasında sorumluluk hukukunun usul ve delil sistemi çerçevesinde yeniden araştırılmalıdır[710]. Örneğin ceza davasında tespit edilmiş zararın miktarı hukuk hakimince yeniden serbestçe tespit edilebilir. Veya suç aleti olduğu için ceza hakimince alıkoyulan mal, daha sonra başkasının mülkiyeti olduğundan bahisle hukuk hakimince malikine verilebilir[711].

"Sahibkarlıq faaliyetine ilişkin davalarda (ticari davalarda) mahkemelerce mevzuatın uygulanması tecrübesinin bazı meseleleri hakkında" Azerbaycan Ali Mahkemesinin Plenumunun 25 mart 2003 tarihli 3 sayılı Kararının 7. fıkrasına göre, Mülki Prosessual Mecellenin 82`inci maddesinin 3. fıkrasında mahkemenin şekli anlamda kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş hususlar ibaresiyle kararın tasviri kısmında

[710] Ərşad Hüseynov, Bəhruz Kərimli, Faiq Manafov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası,* Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015, 229-230.
[711] Rəşid Hacıyev, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinin Elmi-Praktiki Kommentariyası,* Azərbaycan Hüquqçular Assossiasiyası, "Patronat-S", Bakı 2003, 113.

belirtilmiş dava tarafları kişilerin ifadeleri ve diğer evraklarda yazılı hususlar değil, toplanan delillere göre mahkemenin tespit etmiş olduğu hususlar ifade edilmektedir[712].

Azerbaycan hukukunda CM`nin "Cinayet anlayışı" kenar başlıklı 14`üncü maddesinde suç kavramının yasal tanımı verilmiştir[713]. Buna göre, bu Mecelle ile ceza tehdidi altında yasaklanmış içtimai tehlikeli eylemin (hareket veya hareketsizliğin) kusurlu olarak işlenmesi suç sayılır.

CM`nin "Cinayet mesuliyetinin esasları" kenar başlıklı 3`üncü maddesinde cezai sorumluluğun hukuki dayanağı düzenlenmiştir[714]. Buna göre, yalnız bu Mecelle ile öngörülmüş suç unsurlarının bulunduğu eylemin (hareket veya hareketsizliğin) işlenmesi cezai sorumluluğu gerektirir. MM`nin "Mülki hukuk pozuntusu (delikt) anlayışı" kenar başlıklı 1096`ıncı maddesinde ise haksız fiilin yasal tanımı verilmiştir. Buna göre, haksız fiil, kanunla korunan diğer kişiye (zarargörene) ziyan veya zarar verilmesine neden olan kusurlu, hukuka aykırı (medeni hukuk kurallarını ihlal eden) eylemdir (hareket veya hareketsizliktir). Haksız fiil hukuki sorumluluğu gerektirir[715]. Dolayısıyla, Azerbaycan hukukunda da bir eylem suç oluşturmadığı halde haksız fiil teşkil edebilir. Bu nedenle, ceza davasına ilişkin verilmiş olan ve eylemin kanunda suç olarak tanımlanmamasından veya suç unsurlarının eksik olmasından bahisle beraat kararı hukuk hakimini bağlamayacaktır. Azerbaycan hukukunda MPM`in "Sübut edilmekten azad olmak için esaslar" kenar başlıklı 82`inci maddesinin 4. fıkrasında ceza davasına ilişkin mahkeme kararının hukuk davasına etkisi düzenlenmiştir. Buna göre, ceza davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararı, olaya ilişkin eylemin olup-olmaması ve eylemin kim tarafından işlenmesi hususu hukuk davasında hakimi bağlayıcıdır. Ceza davasına ilişkin mahkeme kararı, failin kusurunun tespit edilmesi ve değerlendirilmesi kısmıyla hukuk hakimini bağlayıcı değildir[716].

Azerbaycan hukukunda CM`nin "Taksire göre mesuliyyet prensibi" kenar başlıklı 7`inci maddesinde cezai sorumluluğun kusurlu olma şartı öngörülmüştür. Buna göre, yalnız işledeği eyleme ve onun neticelerine göre kusur sabit olmuş kişi cezai sorumluluk taşır. Kişi kusursuz olarak verdiği zarara göre cezai sorumluluk taşımaz. Bu prensibe

---

712 Hüseynov, Kərimli, Manafov, 228.
713 Firudin Səməndərov, *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası*, Hüquq Yayın Evi, Bakı 2014, 43-45.
714 Səməndərov, 27-28.
715 İdris Əsgərov, *Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin Kommentariyası, C.IV,* Qanun nəşriyyatı, Bakı 2010, 22-23.
716 Hüseynov, Kərimli, Manafov, 227.

göre, fail bir fiilin veya bu fiilden kaynaklanan zararlı neticenin belirli bir psikolojik ilişkiden dolayı kendisine isnat edilmesi halinde cezai sorumluluk taşır. Kişi işlediği fiilin zararlı ve tehlikeli neticelerini ayırtetme gücünden yoksun ise eylemden dolayı cezai sorumluluk taşımaz. Kusuru ve ayırtetme gücünü kapsamayan cezai sorumluluk hukukun amacına uygun olmaz. CM`nin "Cinayet mesuliyyetinin umumi şartları" kenar başlıklı 19`uncu maddesinde ceza ehliyetinin şartları düzenlenmiştir. Buna göre, bu Mecelle ile belirlenmiş yaşa ulaşmış ve suç işlemiş sezgin kişi cezai sorumluluk taşır. Ceza ehliyeti için kişinin belirli idrak seviyesine ulaşması gerekir ki, bu da belirli yaşın doldurması ve ruhi sağlık ile elde edilir. Mecellenin "Ayırtım gücünden yoksunluk" kenar başlıklı 21`inci maddesine göre, eylem anında ayırtım gücünden yoksun bulunmuş, yani ruh hastalığı, ruh sağlığının geçici bozulması veya akıl zayıflığından dolayı kendi eyleminin olumsuz sonuçlarını idrak edemeyen kişi cezai sorumluluk taşımaz[717].

Azerbaycan hukukunda MM`in "Fiil ehliyeti olmayan kişinin işlediği haksız fiilden dolayı mesuliyyet" kenar başlıklı 1105`inci maddesinde temyiz kudreti bulunmayan kişinin işlemiş olduğu haksız fiilden dolayı hukuki sorimluluğu düzenlenmiştir. Buna göre, temyiz kudreti bulunmayan kişinin haksız fiillerinden dolayı hukuki sorumluluğu onun kanuni temsilcileri taşır. Mecellenin 1103`üncü ve 1104`üncü maddelerinde ise sezgin küçüklerin haksız fillerinden dolayı hukuki sorumluluk düzenlenmiştir. Buna göre, on dört yaşınadek sezgin küçüklerin haksız fiillerinden dolayı hukuki sorumluluğu onların kanuni temsilcileri, on dört yaşından on sekiz yaşınadek sezgin küçüklerin haksız fiillerinden dolayı hukuki sorumluluğu ise onların kendileri taşır. Dolayısıyla, yaş küçüklüğü veya temyiz kudretinden yoksunluk nedeniyle ceza ehliyetini haiz bulunmayan sezgin küçüklerin yada tam ehliyetsizlerin haksız fiillerinden dolayı hukuk davasında duruma göre failin kendisi yada kanuni temsilcisi tazminata mahkum edilebilir[718].

Azerbaycan hukukunda da illiyet bağı hem haksız fiillerin, hem de suçun maddi unsuru olarak kabul edilmektedir. Zararın meydana geldiği durumlarda failin haksız fiil

---

[717] Firudin Səməndərov, *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası*, Hüquq Yayın Evi, Bakı 2014, 30, 52.
[718] İdris Əsgərov, *Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin Kommentariyası, C.IV,* Qanun nəşriyyatı, Bakı 2010, 32-36.

sorumluluğu taşıması için fiil ile meydana gelen zarar arasında sebep-sonuç ilişkisinin mevcut olması gerekir. Zira, söz konusu zarar fail tarafından giderilecektir[719]. Zaman itibariyle eylem sonuçlardan önce gelmelidir. İlliyet bağına ilişkin gereksinimlerden biri de fiil ile sonucun zaman itibariyle uzlaşmasıdır. Zira illiyet bağı zamanla meydana gelen süreçtir. Bu zaman fiil sebep gibi, sosyal zararlı değişiklikler ise sonuç olarak karşımıza çıkar[720]. Azerbaycan Ali Mahkemesinin trafik kazalarına dair mahkeme tecrübesine ilişkin 15 Kasım 2013 tarihli Kararında da trafik kazalarından kaynaklanan davalarda olayın maddi vakıalarının objektif araştırılması, kaza yapmış kişilerin kazadan önce sağlık ve psikoloji durumlarının, kazaya neden olmuş hususların tetkik edilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir[721]. Bakü Apelyasiya (İstinaf) Mahkemesi`nin 10 Mart 2017 tarihli 1 (103) - 461/2017 numaralı dava dosyasına ilişkin olarak vermiş olduğu kararında ise trafik kurallarının ihlali ile kaza arasında illiyet bağının tespit edilmesi gerektiği ifade edilmiştir[722].

3.2.3.2. Görüşümüz

Kanaatimizce de; mahkumiyet ve beraat hükümleri, olayın maddi vakıalarını tespit eden kısımlarıyla, medeni yargılamayı bağlayıcı niteliği haiz bulunmalıdır. Nitekim, medeni yargılama şekli hakikat üzerinde hüküm kurabileceğine karşın, ceza muhakemesi objektif hakikate ulaşmayı hedeflemektedir. Taraflarca getirilme ve tasarruf ilkelerine göre kurulmuş delil sistemi ve yargılama usulleri bulunan hukuk yargısına karşın, ceza yargısında resen araştırma ilkesi geçerlidir. Bundan dolayı, ceza muhakemesi sürecinde tespit edilmiş hususların medeni yargılama sürecinde inkar

---

[719] İlham Tahirov, *Mülki Hüquq*, Qanun nəşriyyatı, Bakı, 2006, 265.

[720] Vüqar Quliyev, "Cinayət Hüququnda Əmələ Görə Məsuliyyət və İctimai Təhlükəli Nəticə İlə Səbəbli Əlaqə", *Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Bülleteni*, Sayı 2, Bakı, 2014, 41-47, 44.

[721] "...İzah edilsin ki, yol hərəkəti və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulması ilə bağlı cinayətlərin geniş yayılması hərəkət təhlükəsizliyinin təmin edilməsini və yol-nəqliyyat hadisələrinin qarşısının alınması üçün təşkilati və təsiredici hüquqi tədbirlərin həyata keçirilməsini zəruri edir. Bununla bağlı məhkəmələrin diqqəti yol hərəkəti və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulması cinayətlərinə dair işlərə obyektiv və keyfiyyətli baxılmasına, işin bütün hallarının tam və hərtərəfli araşdırılmasına, o cümlədən yol hərəkəti qaydalarını pozmuş şəxsin hadisədən bilavasitə əvvəl vəziyyətinin, psixoloji və sağlamlıq durumunun müəyyən edilməsinə, cinayətlərin törədilməsinə səbəb olmuş və şərait yaratmış halların aşkar edilməsinə, cinayət işləri üzrə qanuni, əsaslı və ədalətli qərarların qəbul edilməsinə yönəldilsin..."

[722] "...Yol hərəkəti haqqında Qanunun məhz hansı normasının tələblərinin pozması və bu pozuntunun konkret nədə ifadə olunması qəbul edilmiş məhkəmə aktlarında göstərilməli, həmin qayda pozuntuları ilə baş vermiş nəticə arasında səbəbli əlaqənin mövcudluğu, habelə təqsirləndirilən şəxsin yol-nəqliyyat hadisəsinin qarşısını almaq üçün texniki cəhətdən imkanının olub olmaması müəyyənləşdirilməlidir..."

edilmesi hukuk mantığına aykırılık teşkil edeceği kanaatindeyiz. Bu yöndeki doktrin ve Yargıtay görüşü yerindedir. İsnat edilen eylem, ceza kanunlarında veya ceza hükümlü özel kanunlarda suç olarak nitelendirilmemiş olmasına karşın, borçlar hukukunda akitdışı kusur sorumluluğunu gerektiren hukuka aykırı bir eylemi teşkil edebilir. Beraat hükümleri, eylemin tipiklik unsurunun eksikliği nedeniyle suç niteliğini haiz olmadığını tespit eden kısmıyla, medeni yargılamayı bağlamayacaktır. Beraat hükmüne rağmen, tazminata hükmedilebilecektir[723].

Kanaatimizce, beraat hükümleri, kusurun derecesini takdir eden kısmıyla hukuk hakimini bağlamayacağı gibi, medeni yargılama sürecinde de kesin delil oluşturmaz. Hukuk hâkimi, ceza mahkemesinin beraat kararına rağmen, haksız fiilin failinin (sanık) kusurunu yada derecesini serbestçe takdir eder. Bu konuda doktrin ve Yargıtay uygulamaları isabetlidir. Nitekim, ceza ve borçlar hukuk dallarında kusur kavramı birbirinden farklıdır. Ceza hukukunda eylemin suç olarak nitelendirilmesinin, kural olarak kast unsurunun bulunmasını gerektirmesine karşın, sorumluluk hukukunda hafif ihmal dahi haksız fiilin failinin (sanık), akıtdışı kusur sorumluluğu açısından kafi olabilir. Bundan dolayı, kusurun tespiti veya takdiri hususunda ceza mahkemesinin beraat kararının, hukuk hâkimini bağlamaması gerektiğini düşünüyoruz. Kanaatimizce, bu yöndeki doktrin ve Yargıtay uygulaması isabetlidir. Ceza ehliyeti ve sorumluluğunun kapsamı yaşa göre değişmektedir. Akıt dışı kusur sorumluluğun kapsamı açısından ise failin yaşı önem arzetmemektedir. Bu bağlamda, temyiz kudretini haiz olmayan kimselerin bile kusur sorumluluğu doğabilmektedir. Medeni yargılama sürecinde temyiz kudretinin tespit edilmesi sırasında bağımsızlık prensibi TBK`nın 74`üncü (BK`nın 53`üncü) maddesinde açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle, beraat hükümleri, temyiz kudretini tespit eden kısmıyla, medeni yargılamayı bağlayıcı niteliği haiz olmadığı kanaatindeyiz[724].

Kanaatimizce de, beraat hükümleri, sebep sonuç ilişkisinin olmadığını tespit eden kısmıyla, medeni yargılama sürecine tesir etmez. Zarar ile isnat edilen fiil arasında sebep sonuç ilişkisinin olup olmadığı medeni yargılama sürecinde serbestçe tespit edilmelidir. Bu yöndeki ilmi ve kazai içtihatlar isabetlidir. Nitekim, ceza ve hukuk

[723] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 62-75.
[724] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 62-75.

yargısının delilleri araştırma ve tespit etme, inceleme ve değerlendirme imkan ve yöntemleri birbirinden farklıdır. Bunun yanısıra, ceza hukukunun ve sorumluluk hukukunun kabul etdiyi sebep sonuç ilişkisi kavramları aynı değildir. Sebep sonuç ilişkisi, ceza hukukunda daha dar yorumlanmaktadır. Akıt dışı kusur sorumluluğu açısından ise daha geniş yorumlanmaktadır. Bu nedenle, beraat hükümleri, sebep sonuç ilişkisini tespit eden kısmıyla, medeni yargılamaya tesir edemeyeceğini ve hukuk davasında kesin delil teşkil etmemesi gerektiğini düşünüyoruz. Fakat uygun illiyet bağının ceza mahkemesince kesin bir şekilde kurulması durumunda bağlayıcılık tartışılmaz hale gelmektedir. Ceza yargısının maddi gerçeğe ulaşmayı hedeflemesi nedeniyle, beraat hükümlerinin, olayın maddi vakıalarına ilişkin olarak, sebep sonuç ilişkisinin olmadığını tespit eden kısmıyla, medeni yargılamaya tesir etmesi gerekmektedir[725].

3.3. CEZA MAHKEMESİNİN MAHKUMİYET KARARININ HUKUK MAHKEMESİNDE KESİN DELİL TEŞKİL ETMESİ

3.3.1. Genel Olarak

HMK`nın 204`üncü (HUMK m.295) maddesine göre, hukuk ve ceza mahkemesi ilamları, hukuk mahkemeleri için kesin delil teşkil eder. Mahkeme ilamının kesin delil olarak kabul edilebilmesi için onun şekli anlamda kesinleşmiş olması gerekir. Bir kararın maddi anlamda kesinleşmesinden söz edebilmek için o kararın şekli anlamda kesinleşmiş olması gerekir. Yani, şekli anlamda kesinlik (HMK m.303), maddi anlamda kesinliğin (ön) şartıdır[726].

Haksız fiili ve suçu oluşturan bir eylemle ilgili olarak ceza mahkemesinin haksız fiilin faili (sanık) hakkında vermiş olduğu mahkumiyet kararı TBK`nın 74`üncü (BK m.53) maddesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Kanunun ilgili maddesine göre, haksız fiilden dolayı açılan hukuk (tazminat) davasında failin kusurunu tespit eden hakim, serbestçe davranır. Yine, failin temyiz kudretini takdir ederken de beraat hükmünün bu hususu tespit eden kısmıyla bağlı değildir. Yine, kusurun derecesinin takdiri ve isnat edilen fiil sonucu vukuubulan zayiyatın miktarını bağımsızcasına tespit eder. Yani, ceza

[725] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 62-75.
[726] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 694; İyilikli, 53; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 576; Pekcanıtez, Atalay, Özekeş, *Medeni Usul Hukuku,* 2019, 284.

mahkemesinin kararı, hukuk mahkemesinde kesin delil oluşturmayacaktır. Ancak bu madde de haksız fiil sorumluluğunun diğer iki şartı olan hukuka aykırı fiil ve uygun illiyet (nedensellik) bağı açısından ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin delil oluşturup oluşturmayacağı açık şekilde düzenlenmemiştir. Maddi vakıayı tespit eden, kusurun varlığını, fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağını tespit eden beraat ve mahkumiyet kararlarının, hukuk hâkimini bağlayan ceza mahkemesi kararları olduğu, doktrin ve uygulamada genel olarak kabul edilmektedir. Ceza mahkemesinin mahkumiyet kararının, haksız fiilin (yani vakıanın, olayın) tespitine ilişkin bölümünün, hukuk mahkemesinde (tazminat davasında) kesin delil teşkil etmesi, TBK`nın 74`üncü maddesinin 2. cümlesinin aksi ile kanıt yolu ile bu sonuca varılabileceği gibi, kesin hükmün (m.303) kesin delil teşkil etmesi (m.204) ilkesi de bu görüşü haklı kılacağı savunulmuştur. Doktrinde, fiilin işlenmiş olduğunu tespit eden mahkumiyet hükmüne rağmen, medeni yargılama sürecinde, fiilin hiç işlenmediğinden bahisle tazminat talebinin reddine karar verilemeyeceği benimsenmiştir[727].

Yargıtay, ceza mahkemesi mahkumiyet kararının, olayın maddi vakıalarını tespit eden kısmıyla, medeni yargılamaya tesir edeceğini belirtmiştir[728].

---

[727] Aktan, "Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 34; Ansay, 375; Bağatur, "Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", 583; Belgesay, *Delillerin Değerlendirilmesi*, 150; Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 192; Doğanay, "Hukuk Hâkimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", 29; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 198; Kılıçoğlu, M., 669; Kuru, *C.V*, 5112; Kuru, *Medeni Usul Hukuku,* 593; Kuru, Arslan, Yılmaz, 685-686; Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü ile Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", 113; Postacıoğlu, 707; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 720; Tandoğan, 1961, 349; Tuğsavul, "Borçlar Kanunu'nun 53. Maddesi Üzerine Bir İnceleme", 953; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 319; Umar, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", 386; Yıldırım, *Medeni Usul Hukukunda,* 222.

[728] "... 818 sayılı Borçlar Kanunu 53. (TBK.74) madde gereği; ceza mahkemesinde verilen beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz ise de hukuk hakiminin bu bağımsızlığı sınırsız olmayıp ceza mahkemesinin maddi vakıaların belirlenmesine ilişkin mahkumiyet kararı hukuk hakimi yönünden bağlayıcı olup taraflar yönünden kesin delil niteliği taşıyacağı, davaya konu olayda; ceza yargılaması sonucunda verilecek kararın eldeki davayı etkileyecek nitelikte olması nedeniyle, ceza dosyası bekletici sorun yapılarak, varılacak sonuca göre yapılacak değerlendirme ile karar verilmesi gerekmekte iken bu durum gözardı edilerek eksik inceleme ile karar verilmesinin usul ve yasaya uygun düşmediğine değinilmiştir..." Yargıtay 4. HD, 13.09.2021 tarih ve 2021/705 E., 2021/4451 K. sayılı Karar;

"... Ceza mahkemesinin, kusurun ve zarar miktarının takdiri hususundaki kararı, yani fiilin işlendiği sabit olduğu halde, kusurluluğa ya da kusursuzluğa ilişkin saptaması, hukuk hakimini bağlamaz. Hukuk hakimi, ceza mahkemesinin kusura ilişkin değerlendirmesiyle ve buna etkili tespit edilen olgularla bağlı kalmaksızın, taraflarca ileri sürülen delilleri toplayıp, tümünü birlikte değerlendirerek bir sonuca varmalıdır. Başka bir deyişle maddi olayları ve yasak eylemleri saptayan ceza mahkemesi kararı, taraflar yönünden kesin delil niteliğini taşır...." Yargıtay 3. HD, 29.11.2021 tarih ve 2021/3896 E., 2021/12134 K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 07.12.2022.

3.3.2. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Ettiği Haller

3.3.2.1. Maddi Vakıayı Tespit Eden Mahkumiyet Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi

Hukuk davası ile ceza davası arasındaki temel ilişki, haksız fiil olan eylemin aynı zamanda suç teşkil etmesidir. Hukuk ve ceza muhakemesinin usul kuralları ile sorumluluk hukuku ve ceza hukukunun maddi hukuk kurallarının farklı olmasına karşın, her iki davanın sebebi olan olay aynıdır. Her iki davada amaç, fiilin sanık veya haksız fiilin faili olan davalı tarafından işlenip işlenmediğinin tespit edilmesidir. Dolayısıyla, ceza mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş hükmüyle sanığın yüklenen suçu işlediği şüpheye mahal vermeyecek biçimde tespit edildikten sonra hukuk hakiminin bağlantılı hukuk davasında bir kez daha eylemin tespit edilmesi amacıyla tetkik edilmesi yeni masraflara yol açabileceğinin yanısıra, somut olaya ilişkin olarak farklı yargı kollarında çelişkili hükümlerin kabul edilmesi akla da ters düşer. Bu nedenle, mahkumiyet hükümleri maddi vakıaları tespit eden kısımlarıyla hukuk hâkimini bağlayacaktır. Ceza yargısı delil serbestisi ve kamu gücüne dayanması nedeniyle ceza mahkemesine konu olan bir maddi olayın hüküm altına alınmasıyla, söz konusu maddi olayın artık hukuk mahkemesince kabulünün zorunlu olduğu görüşü öğretide ağırlık kazanmıştır[729]. Maddi olguların belirlenmesi konusunda bağlayıcılığı kabul etmemek, ceza mahkemesinin geniş inceleme ve delil elde etme, kamu gücünü kullanarak olayı araştırma gerçeği ile bağdaşmayacağı, maddi bir olay devletin yetkili bir mahkemesince belirlendiğinde, bu belirleme durumunun bağlayıcı olmadığını kabul etmenin doğru olmayacağı savunulmuştur[730].

Maddi vakıanın tespiti, ya hukuka aykırı fiilin fail tarafından işlendiğinin belirlenmesi şeklinde, ya hukuka aykırı fiilin işlenmemiş olduğunun belirlenmesi

---

[729] Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 193-197; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 185-202; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hâkimine Etkisi", 720. Aktan, "Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 34; Bilge, Önen, 706; Dalamanlı, İzgi, 14; Koçak, 121; Tandoğan, 1961, 353-354.

[730] Aynı yönde bkz. Akcan, 147-148; Ansay, 369; Aytekin Ataay, *Borçlar Hukukunun Genel Teorisi, C.I*, 5. Baskı, DER Yayınları, İstanbul 1995, 295-296; Gökcan, *Haksız Fiil Sorumluluğu*, 92; Karahasan, *Tazminat Hukuku*, 445; Kuru, *C.V*, 5112; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 596; Tiftik, 177; Soyubelli, 83.

şeklinde ya da hukuka aykırı fiilin başkası tarafından işlendiğinin belirlenmesi şeklinde olabileceği, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararının, haksız fiilin (vakıanın, olayın) tespitine ilişkin bölümünün, hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasında kesin delil teşkil edeceği savunulmuştur. Ceza mahkemesinin kesin biçimde tespit etmiş olduğu bir vakıanın mevcut olup olmadığının hukuk mahkemesince yeniden araştırılması, kesin hükmün amacına aykırı düşer. Hukuka aykırı fiilin fail tarafından işlenmiş olduğunun tespiti, ancak bir mahkumiyet kararı sonucunda ortaya çıkabilir. Zira, ceza yargılaması sürecinde isnat edilen fiili, davalının yaptığının tespit edilmesi halinde mahkumiyet hükmünün kabul edilmesi gerekmektedir. Kesin hüküm (HUMK m.237; HMK m.303), aynı zamanda konusunu oluşturan hususlarda kesin delil (HUMK m.295; HMK m.204) teşkil eder[731]. Ceza yargısı, delil sistemi ve yargılama usulleri açısından daha kapsamlı imkanlara maliktir[732]. Bu nevi kapsamlı imkanlara malik olan yargılama kolunun tespit edeceği olayın maddi olgularının medeni yargılama sürecinde inkar edilmesi, akla ters düşer. Bu nedenle, medeni yargılama sürecinde, bu nevi olguları belirleyen mahkumiyet hükmüne rağmen isnat edilen eylemin failce yapılmadığından bahisle farklı sonuca varamaz[733].

TBK`nın 74`üncü maddesinin son cümlesinden, aksi ile kanıt yolu ile bu sonuca varılabileceği gibi, kesin hükmün (HMK m.303) kesin delil oluşturması (HMK m.204) ilkesinin de bu görüşü haklı kılacağı savunulmuştur. TBK`nın 74`üncü maddesi, hukuk hakiminin ceza yargılaması sırasında gerçekleştirilen tespitlerin hangileriyle bağlı olmadığını belirtmiş, ancak sayılı hususların dışında kalan tespitler bakımından herhangi bir prensip ortaya koymamıştır. Kanunda açık ve net bir hükmün bulunmaması doktrin tartışmalarına ve Yargıtay`ın farklı uygulamalarına neden olmuştur. Bir görüşe göre, maddedeki sayım, tüketici biçimde olmayıp, sadece örnek niteliğindedir. Bu nedenle, haksız fiilin diğer unsurları yönünden de hukuk hakiminin bağımsızlığını kabul etmek gerekir. Maddi fiilin tespitinde ceza hakimleri daha ayrıntılı davranmakla birlikte,

---

[731] Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararı İle Bağlıdır?", 29; İyilikli, 583-584; Kuru, *C.IV*, 3593; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 593; Pekcanıtez, Atalay, Özekeş, *Medeni Usul Hukuku*, 2019, 286-287; Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 454.

[732] Nur Centel, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hakimin Tarafsızlığı*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1996, 7; Taner, *Ceza Muhakemeleri*, 7-8; Tosun, 38-39.

[733] A. Samim Gönensay, *Borçlar Hukuku, C.I*, Akgün Matbaası, İstanbul 1948, 208; Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nev´i Kararları İle Bağlıdır?", 23; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 714.

hukuk hakimi de dilerse, kendi açısından yeni bir tespit ve araştırma yaptırabilir. Diğer görüşe göre ise bağımsızlık prensibinin sınırları ceza hukuku prensipleri ve ceza mahkemesinin kararları bakımından kanun tarafından çizilmiştir. Bu kapalı alanın sınırları dışına çıkılamaz[734].

Yargıtay`ın uygulamasında TBK`nın 74`üncü maddesinin (BK m.53) çerçevesinde hukuk mahkemesinin, ceza mahkemesinin belirlemiş ve mahkumiyet kararına bağlamış olduğu maddi olgularla bağlı olduğunu kabul eden kararları bulunmaktadır[735].

3.3.2.2. Uygun İlliyet Bağını Tespit Eden Mahkumiyet Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi

Hukuki sorumluluğun söz konusu olması için eylemin fail ile fiil ve fiil ile zarar gibi kurucu unsurları arasında uygun illiyet bağına sahip olması gerekmektedir. Genel hayat tecrübelerine ve olayların normal akışına göre bir olaya ilişkin sebep-sonuç ilişkisini genel olarak meydana getirmeye elverişli olan ve bu ihtimali objektif olarak sağlayan bağa illiyet bağı denilmektedir. İlliyet bağı sebep sonuç bağı demektir. Buna göre, zarar dediğimiz sonuç, buna sebep olan fiilden kaynaklanmalıdır. Haksız fiil faili ancak kendi fiilinin sonucu olan zararlardan sorumlu tutulabilir. Zarar, bu fiilden değil, başka sebeplerden kaynaklanıyorsa sorumluluk söz konusu olmayacaktır. İlliyet bağı, sorumluluğun asli şartı, tazminat hukukunun temel ilkesidir. Bu şart olmaksızın bir kişinin sorumluluğu düşünülemez[736].

Uygun illiyet bağı hukuk yargılamasında haksız fiilden dolayı sorumluluğun yüklenmesi yönünden, ceza yargılamasında ise suç isnadı yönünden bir şart olarak ortaya çıkmaktadır. TBK'nın 74'üncü (BK`nın 53`üncü) maddesi medeni yargılama sürecinin akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı fiilin kusur ve zarar

---

[734] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağasi, 703; Eren, *Borçlar Hukuku*, 935; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 597.

[735] "... ceza mahkemesinin maddi vakıaların belirlenmesine ilişkin mahkumiyet kararı hukuk hakimi yönünden bağlayıcı olup taraflar yönünden kesin delil niteliği taşıyacağı, davaya konu olayda..." Yargıtay 4. HD, 12.09.2022 tarih ve 2021/20715 E., 2022/9912 K. sayılı Karar;
"... Her mahkumiyet kararı o eylemin hukuka aykırılığını tespit etmesi bakımından hukuk hakimini bağlayıcı niteliktedir. Ceza hakiminin saptadığı maddi olaylar ve özellikle fiilin hukuka aykırılığı ve işlenmiş olup olmadığı hukuk hakimini tamamen bağlayıcıdır..." Yargıtay 22. HD, 19.02.2020 tarih ve 2017/27045 E., 2020/2875 K. sayılı Karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 08.12.2022.

[736] Eren, *Borçlar Hukuku*, 605; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 400-401; Oğuzman, Öz, *Borçlar Hukuku*, 518 vd.; Tandoğan, 1961, 76 vd.; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 573 vd.
.

unsurlarının tespiti ve takdiri hususunda bağımsızlığı düzenlenmiştir. Buna rağmen, diğer üç unsurun tespiti ve takdiri hususunda düzenleme bulunmamaktadır. Kanunda haksız fiillerin uygun illiyet bağına ilişkin açık düzenlemenin bulunmamasının nedenleri konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, mahkumiyet hükümleri, sebep sonuç ilişkisini tespit eden kısmıyla, medeni yargılama sürecine tesir eder. Mahkumiyet hükümleri, sebep sonuç ilişkisini tespit eden kısmıyla, olaya ilişkin maddi olguları tespit etmiş olur. Ceza mahkemesi tarafından kabul edilen mahkumiyet hükmü, sanığın üzerine atılı fiilin işlendiği ve bu fiil ile sebep sonuç ilişkisinde olan neticenin oluştuğunu tespit eden kısmına rağmen medeni yargılama sürecinde bu tespitlerin aksine bir tespitte bulunulamaz. Bundan dolayı, sebep sonuç ilişkisini tespit eden mahkumiyet hükmüne rağmen, medeni yargılama sürecinde böyle bir ilişkinin mevcut olmadığından bahisle tazminat talebi reddedilemez[737].

Ceza mahkemesinin uygun illiyet bağını tespit eden mahkumiyet kararının hukuk mahkemesine etkisine dair diğer bir görüşe göre, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararı, hukuka aykırı fiil ile sonuç, yani zarar arasındaki illiyet bağı bakımından kesin delil teşkil etmeyecektir. Bunun nedeni ceza mahkemesinin vermiş olduğu karardan zarara ilişkin bir çıkarsama yapılamamasıdır. Ceza mahkemesinin delilleri tespit ve takdiri ile hukuk mahkemesinin delilleri tespit ve takdiri farklı olmasının bir sonucu olarak, bir olayda sebep sonuç bağı bulunmadığına dair ceza mahkemesi kararının dahi hukuk hakimini bağlamayacağı sonucuna varılabileceği savunulmuştur. Yani, ceza mahkemesinin olayda illiyet bağı olmadığına dair verdiği karar hukuk hakimi için bağlayıcı değildir. Görüş, gerekçe olarak ceza mahkemesinin kusur ve zarar unsurlarını kesin olarak tespit etmediğini benimsemektedir. Sorumluluk hukukunda uygun illiyet bağı geçerlidir. Hukuk hakimi, illiyet sorununu önce tabii illiyet, sonra da uygun illiyet yönünden araştırır. Tabii illiyet maddi, fiili bir sorundur. Buna karşılık, uygun illiyet hukuki bir sorundur. Bu bakımdan, hukuk hakimiuygun illiyet bağının mevcut olup olmadığını, ceza kararından bağımsız olarak inceleyebileceği savunulmuştur. Diğer taraftan, mahkumiyet kararıyla ceza sorumluluğu ele alındığı için olay sonucu oluşan sonuç (zarar) ile zararın boyutu, miktarı ve etkileri konusunda bir tespit

[737] Gökcan, *Haksız Fiil Sorumluluğu*, 93; Karahasan, *C.I*, 1130-1131; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 201; Kuru, *C.V*, 5129; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 718-725; Taner, *Ceza Muhakemeleri*, 106; Umar, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", 361; Uygur, 2593; Yıldırım, *Medeni Usul Hukukunda*, 222.

yapılmamaktadır. TBK 49 vd. (BK m.41 vd.) maddelerince tespit edilecek zarar ile haksız fiil failinin arasındaki uygun illiyet (nedensellik) bağı değişkenlik göstereceğinden maddi ve manevi zararlar bakımından hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinin illiyet (nedensellik) bağına ilişkin mahkumiyet kararıyla bağlı olmaması gerektiği savunulmuştur[738].

Yargıtay dahi, illiyet bağını tespit eden ceza mahkemesi mahkumiyet kararının, hukuk hakimini bağlayacağına hükmetmiştir[739].

3.3.2.3. Hukuka Aykırılığı Tespit Eden Mahkumiyet Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi

Ceza davasında mahkumiyet kararının verilmesi, isnat edilen fiilin kusurlu ve hukuka aykırı olarak sanık tarafından işlenmiş olmasının tespit edilmiş olduğu anlamına gelir[740]. Eylemin hukuka aykırı olduğunu ve hiçbir hukuka uygunluk sebebinin olmadığını tespit eden mahkumiyet hükmüne rağmen medeni yargılama sürecinde fiilin hukuka aykırı olmadığından bahisle hukuk (tazminat) davasının reddine hükmedilemez. Ceza mahkemesinin mahkumiyet kararı, suç ve haksız fiil oluşturan eylemin hukuka aykırı olduğunu tespit ettiğinden, her ne kadar hukuk muhakemesinde sorumluluk ve hukuka aykırılık unsurlarının tespitindeki araçları ve enstrümanları farklı da olsa, doktrinde hakim olan görüşe göre, hukuk mahkemesinde de bağlayıcı olacaktır[741]. Bu

---

738 Akcan, 154; Eren, *Borçlar Hukuku*, 933-936; Erçin, 2000, 58; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 532; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 594; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 199; Kuru, *C.V*, 5129; Koçak, 132; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 595; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 321.

739 "...Ceza Mahkemesinin mahkumiyet kararındaki, fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağını saptayan maddi olaya ilişkin kabul, hukuk hakimini de bağlar. Yapılacak iş, dava konusu iş kazası ile sigortalının ölümü arasında illiyet bağı bulunup bulunmadığına dair Bursa 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2011/250 esas 2013/34 karar sayılı dosyasından çıkacak sonuç iş bu davayı etkileyeceğinden ceza dosyasının kesinleşmesi beklenilerek, kesinleşmesinin beklenmesi aşamasında dosyanın Adli Tıp Genel Kurulu'na gönderilerek, 20.04.2010 tarihli iş kazası ile sigortalının ölümü arasında illiyet bağı bulunup bulunmadığının araştırılarak çıkacak sonucuna göre bir karar verilmesinden ibarettir..." Yargıtay 21. HD, 06.05.2014 tarih ve 2014/3016 E., 2014/9964 K. sayılı Karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 09.12.2022.

740 Aktan, "Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 34; Ataay, 295-296; Bilge, Önen, 506; Feyzioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 448; Tandoğan, 1961, 353-354; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", 207; Tekinay, *Borçlar Hukuku*, 547.

741 Akcan, 148; Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 32; Aras, 241; Arslan, A., "Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi", 325; Doğanay, "Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nev´i Kararları İle Bağlıdır?", 23; Evrim Erişir, "2005-2006 Yıllarına İlişkin Seçilmiş Yargıtay Kararları Değerlendirme Notları Karar No: 4", MİHDER, S.6, Y.2007/1, 105-129, 115; Erçin, 1995, 63; Erçin, 2000, 50; Gönensay, 208; İyilikli, 584; Kılıçoğlu, M., *Sorumluluk*

bağlayıcılık, ceza mahkemesi ilamının kesin hüküm değil[742], kesin delil etkisidir. Zira ceza mahkemesinin mezkur ilanı bir hukuki ilişkinin veya vakıanın nasıl cereyan ettiğini, davaya konu olan hadisenin maddi ve hukuki olguların tespiti[743] ve buna denk düşen hukuk kuralında tezahür eden sonucu ihdas eder[744].

Delil sistemi ve yargılama usulleri açısından ceza muhakemesi daha geniş imkanlara maliktir. Hukuk muhakemesi ilkelerine göre, delillerin taraf iradeleri ile hakimin huzuruna takdim edildiği halde, ceza muhakemesi taraf iradeleri ile bağlı olmaksızın kendiliğinden harekete geçer. Objektif hakikate ulaşmayı hedefleyen ceza muhakemesinin belirleyeceği maddi olguların, hukuk muhakemesinde inkar edilmesi, akla ve adalet duygusuna ters düşer. Mahkumiyet kararının, isnat edilen fiilin hukuka aykırı olduğunu tespit eden kısmıyla, hukuk muhakemesine tesirinin bir sebebi de, suç teşkil eden eylemlerin genelde haksız fiil de teşkil etmesidir. Ceza kanununun suç olarak nitelendirdiği fiillerin hepsi TBK`nın 49`uncu (BK m.41) maddesi anlamında haksız fiillerdir. Hukuk hakimi, ceza kanununun suç saydığı bir fiili hukuka aykırı kabul etmek zorundadır. Yani, ceza mahkemesi mahkumiyet kararı vermiş ise işlenen fiil hukuka aykırıdır[745].

Hukuku, 669; Kuru, *C.IV*, 3593; Kuru, *C.V*, 5112; Kuru, Arslan, Yılmaz, 686; Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü İle Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", 113; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 714; Tuğsavul, "Borçlar Kanunu'nun 53. Maddesi Üzerine Bir İnceleme", 953; Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, 729; Yazar, "Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", 255.

[742] Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumluluktan Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 208; Mustafa Çenberci, "Hukuk Davalarında Kesin Hüküm", *Adalet Dergisi*, Y.1964, S.9-12, 1141-1142; Tuğsavul, "Borçlar Kanununun 53 üncü Maddesi Üzerine Bir İnceleme", 952; "Kesin hüküm, kazai kararlarda, kamu düzeni esas tutularak, tarafları, nedenleri, dava edileni aynı olan hukuk ilişkisinin çözümünde varılan sonuca bir gerçek olarak kabul etmek olarak tanımlanabilir. Oysa, ceza mahkemesi kararında bu ögeler yerine çok başka amaçlar, kurallar ve ilkeler güdülmekte, belirmekte ve uygulanmaktadır." (Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü İle Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", 112).

[743] "Hukuk hakiminin ceza mahkemesinin mahkumiyet kararı ile bağlı olmasının sebebi, kesin hüküm esasını dayanmaktan ziyade ceza mahkemesince tespit edilmiş olan suçun hukuk hakimince inkar edilmesinin önüne geçmektedir." (Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumluluktan Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 208).

[744] Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü İle Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", 112.

[745] Akcan, 148; Esat Şener, *Uygulamada ve Teoride Her Yönü İle Boşanma Yargıtay İçtihatları, Bilimsel Görüşler ve İlgili Mevzuat*, Seçkin Yayınevi, Ankara 1994, 50; Eren, *Borçlar Hukuku*, 933-936; Güneş, "Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri", 191; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 524-526; Karahasan, *C.I*, 1129-1130; Karahasan, *Tazminat*, 447; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 596; Koçak, 129; Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki

Mahkumiyet kararının, fiilin hukuka aykırı olduğunu tespit eden kısmıyla, hukuk muhakemesine tesir etmesinin yanısıra, bağlantılı hukuk davasında haksız fiile ilişkin esaslar göz önünde bulundurulmalı olduğu savunulmuştur. Olayda hukuk normlarının ihlal edilmiş olması ve hukuka uygunluk nedenlerinin de bulunmaması, failin tazminata mahkum edilmesi anlamına gelmemelidir. Örneğin, olayda bir kimse hukuka aykırı bir eyleme maruz kalmasına rıza göstermiş olabilir. Bu durum, eylemin suç olarak nitelendirilmesine engel değildir. Bunun aksine bir durum, haksız fiil sorumluluğu kapsamında tazminatın miktarının azaltılmasına veya bu talebin tamamen reddedilmesine neden olabilir[746].

Yargıtay, mahkumiyet kararının, hukuka aykırılığı tespit eden kısmıyla, hukuk muhakemesine tesir edeceğini benimsemiştir[747].

3.3.2.4. Kusurun Varlığını Tespit Eden Mahkumiyet Kararının Kesin Delil Teşkil Etmesi

Ceza mahkemesinin, sanığın kusurunu tespit eden mahkumiyet kararınının hukuk hâkimini bağlayıp bağlamayacağı konusu doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde hakim olan bir görüşe göre, ceza hukukundaki kusur kavramı ile sorumluluk hukukundaki kusur kavramı birbirinden farklıdır. Bu nedenle, TBK 74'üncü (BK`nın 53`üncü) maddelerinde hukuk muhakemesinin bağımsızlığı prensibi kabul edilmiştir. Haksız fiil sonucu bir zarar vukuubulmuş olabilir. İşte bu olayda failin kusuru hukuk hakimince serbestçe tespit edilecektir. Dolayısıyla, mahkumiyet hükmü, kusurun bulunmasına ilişkin tespitleri kısmıyla, medeni yargılama sürecine tesir etmeyeceği ileri

---

Niteliği Üzerine", 441-443; Yavuz, "*Ceza Mahkemesi Kararlarının Meşru Savunma ve Zorunluluk Halinin Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi*", 127-129.

[746] Aktan, "Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 33; Erçin, 1995, 66; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", 208; Olgaç, 916; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 320; Şener, 50.

[747] "… Ceza mahkemesi kendine has usuli olanakları nedeniyle hükme esas aldığı maddi olayların varlığını saptamada daha geniş yetkilere sahiptir. Bu nedenle, hukuk hakiminin, ceza hakiminin fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağı saptayan maddi vakıa konusundaki kabulü ve ceza mahkemesinin kabul ettiği olayın gerçekleşme şekli, diğer bir deyişle maddi vakıanın kabulü konusunda kesinleşmiş olan bir mahkumiyet veya maddi vakıa tespiti yapan beraat hükmüyle bağlı olacağı hem ilmi, hem de kökleşmiş kazai içtihatlarla benimsenmiş bulunmaktadır…" Yargıtay 10. HD, 02.10.2019 tarih ve 2019/3199 E., 2019/6889 K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 12.12.2022.

sürülmektedir. Hukuk hakimi, ceza kararı karşısında herşeyden önce kusurun varlığı yönünden bağımsızdır[748].

Doktrindeki diğer bir görüşe göre ise, TBK 74'üncü (BK m.53) maddesinde yalnızca "kusurun takdirinden" söz edilmektedir. Ayrıca, kusurun olup olmadığının tespit edilmesi hususunda, medeni yargılama sürecinin mahkumiyet hükmünden tesirlenmediğine dair açık ve net olarak bir düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle, mahkumiyet hükmünün, kusurun mevcut olduğuna dair tespitleri medeni yargılama sürecinde "kusurun olmadığından" bahisle hareket edilemeyecektir. Dolayısıyla, mahkumiyet kararında kusurun varlığı sabit olduğundan, bu husus, hukuk mahkemesinde bağlayıcı olacaktır[749].

Tandoğan'a göre, kusurun olup olmaması bakımından ceza hakiminin tespitleri belirleyici olmalıdır. Aynı yönde, Uygur ve Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop ceza mahkemesinde kusurlu görülerek mahkumiyet kararı almış kişinin bağlantılı hukuk davasında kusursuz kabul edilemeyeceği, kusur bakımından hukuk hakiminin bağımsızlığının bazı hallerde tereddütle karşılanacağını belirtmişlerdir. Kılıçoğlu`ya göre, Ceza hukukunda kusur kavramı daha dar olup, özel hukukta en basit bir ihmal dahi tazminat borcunun doğumuna yeter. Bu nedenle, ceza hukuku alanında kusurun varlığı öncelikle özel hukuk alanında da kusurun mevcut olduğunu gösterir. O halde, mahkumiyet kararlarının kusurun mevcudiyeti konusunda hukuk hakimini bağlayacağı konusunda tereddüt edilmemelidir[750].

---

[748] Doğanay, "Hukuk Hâkimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", 31; Eren, *Borçlar Hukuku,* 933-936; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Doğan Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi", 200-201; Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü İle Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", 116; Postacıoğlu, 708; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 722; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 771-712; Umar, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", 361; Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku,* 725.

[749] Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 33; İyilikli, 584; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi", 202; Tandoğan, 1961, 532; Tuğsavul, "Borçlar Kanunu'nun 53. Maddesi Üzerine Bir İnceleme", 948; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 320; Gürsoy, "Haksız Eylem (Fiil) Den Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku)", 155.

[750] Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku,* 2019, 597; Tandoğan, Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1961, 352; Tekinay, Selahattin Sulhi\Akman, Sermet\Burcuoğlu, Haluk\Altop, Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, 712; Uygur, 2593.

Hukuk hakimi kusur ve onun derecesi ile ilgili ceza mahkemesinin kararından ayrılarak, farklı neticelere varır ise, bunun gerekçesini belirtmek zorundadır[751]. Hukuk hakimi, ceza mahkemesinin kararından gerekçesiz ayrılırsa, bu durum temyizde bozma nedeni oluşturur. Hukuk hakimi, ceza kararını ve orada yer alan değerlendirmeleri serbestçe göz önünde tutabilir ve hatta karardaki görüşe katılabilir. Ancak, hukuk hakimi, görmekte olduğu dosyanın bir parçası haline gelmiş bulunan ceza hakimi kararından herhangi bir sebeple ayrılmak istediği zaman, bunun gerekçelerini göstermek zorundadır[752].

Yargıtay`ın bazı uygulamalarında failin kasıt veya ihmalle hareket ettiğini tespit etmiş mahkumiyet hükümlerinin, medeni yargılama sürecinde görülmekte olan tazminat davasında hukuk hakimini bağlayacağını belirtmiştir[753]. Yargıtay uygulamasında hukuk hakiminin kusurun değerlendirilmesi bakımından bağımsızlığı kabul edilmiş olsa da, ceza hakiminin kusurun oluşu bakımından tespitleri ile bağlı olduğu kabul edilmiştir[754].

3.3.3. Azerbaycan Örneği ve Görüşümüz

---

[751] Özellikle trafik kazalarında, ceza mahkemesinin kararında kusurun varlığını saptaması durumunda hukuk yargıcının zorunlu olmadıkça, ceza mahkemesinin kararından ayrılmaması gerektiği görüşü için bkz. Çetin Aşçıoğlu, *Trafik Kazalarında Hukuki Sorumluluk ve Tazminat Davaları*, Ankara 1989, 129; aynı yönde "...Ceza hakimi olayda gerek davacı Mustafa ve gerekse karşılık davacı Kemal`in trafik kurallarına aykırı olarak tehlikeli vasıta kullanmak suretiyle hukuka aykırı fiillerinin varlığını tespit etmiştir. Artık bundan sonra hukuk hakiminin yapacağı iş kusurun var olup olmadığını değil de, sorumluluğun miktarını tayin için kusurlu davranışların nisbetini tayin etmektir..." 4.HD.13.3.1980, 1279\3256 (Erçin, 1995, dn.226, 69).

[752] Ömer Sivrihisarli, *Hukuk Yargılamasında Maddi Hukuka İlişkin Temyiz Nedenleri ve Yargıtay Denetiminin Kapsamı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1978, 121.

[753] "... Borçlar Kanununun 53. maddesi hükmüne göre, kusurun takdiri ve zarar miktarının tayini hususunda hukuk hakimi ceza mahkemesi kararı ile bağlı değil ise de ceza mahkemesinde saptanan maddi olgularla bağlı olduğundan, mahkumiyetin kesinleşmesi halinde mahkum olanlara az da olsa bir miktar kusur verilmesi gerekmektedir..." Yargıtay 10. HD, 20.11.2019 tarih ve 2018/6662 E., 2019/8877 K. sayılı Karar. (karararama.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 14.12.2022.

[754] "BK'nın 53. maddesi hükmünce hakim, kusurun olup olmadığına yahut haksız fiilin failinin temyiz kudretine haiz bulunup bulunmadığına karar vermek için ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin hükümleri ile bağlı olmadığı gibi …" Yargıtay 15. HD., 24.11.2008, E. 4771 /K. 7000;

"... BK'nın 53. maddesince hukuk hakiminin ceza mahkemesinin kusur saptayan hükmü ile bağlı değilse de oluşa ilişkin hükmü ile bağlı olduğu, dolayısıyla ceza mahkemesinin kararının beklenmesi; mahkumiyet kararı verilirse hakkaniyete uygun bir tazminata hükmedilmesiyle yetinilmesi gereğine işaretle yerel mahkeme kararı bozulmuştur." Yargıtay 15. HD., 28.02.2007, E. 6860/ K. 1270;

"... BK'nın 53. maddesince hukuk hakiminin ceza mahkemesinin kusur saptayan hükmü ile bağlı değilse de oluşa ilişkin hükmü ile bağlı olduğu, dolayısıyla ceza mahkemesinin kararının beklenmesi; mahkumiyet kararı verilirse hakkaniyete uygun bir tazminata hükmedilmesiyle yetinilmesi gereğine işaretle yerel mahkeme kararı bozulmuştur." Yargıtay 15. HD., 28.02.2007, E. 6860/ K. 1270. Bu yönde daha fazla örnek için bkz. Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 526-531.

3.3.3.1. Azerbaycan Örneği

Azerbaycan hukukunda MPM`in "Sübut edilmekten azad olmak için esaslar" kenar başlıklı 82`inci maddesinde ceza davasına ilişkin mahkeme kararının hukuk davasına etkisi düzenlenmiştir. Buna göre, ceza davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararı, olaya ilişkin eylemin olup olmaması ve eylemin kim tarafından işlenmesi hususu hukuk davasında hakimi bağlayıcıdır. Delillerin mahkemeye verilmesi MPM`in "Sübutların mahkemeye takdim edilmesi ve talep olunması" kenar başlıklı 78`inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, deliller mahkemeye dava taraflarınca takdim edilir. Delillerin temin edilmesinde zorlanan taraflar bunu mahkemeden talep edebilirler. Böyle bir taleple karşılaşan mahkeme, talep olunan delillerin MPM`in 80`inci maddesine esasen davaya ilişkin olup olmadığını, MPM`in 81`inci maddesine esasen delillerin mümkünlüğünü veya imkansız olup olmadığını, MPM`in 82`inci maddesine esasen deliller yeniden sübut edilmesinden muaf olup olunmaması gibi konularda inceleme yapar[755]. Ceza davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararında tespit edilmiş olaya ilişkin maddi vakıalar hukuk davasında hakimi bağlayıcı nitelikte olup, kesin delil teşkil eder. Hukuk hakimi bu konuda yeniden bir araştırma ve inceleme yapamaz. Bu konuda Azerbaycan Anayasa Mahkemesi`nin 25 Mart 2004 tarihli Kararı da bulunmaktadır[756].

Azerbaycan Anayasa Mahkemesinin 23 Şubat 2016 tarihli Kararında MPM`in 82`inci maddesinin 3. fıkrası tefsir edilmiştir. Söz konusu fıkra, mahkemenin hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararının diğer hukuk davalarında maddi anlamda kesin hüküm ve kesin delil teşkil etmesi öngörülmüştür. Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunan ilk mercii mahkemesi, maddi anlamda kesin hüküm ve kesin delil teşkil eden hususların dava talebine ilişkin olması gerektiği, yoksa dava talebine ilişkin olup-olmamasına bakılmaksızın mahkeme kararında tespit edilmiş bütün hususların maddi anlamda kesin hüküm ve kesin delil teşkil edeceğine dair mevzuatta açık ve net bir düzenlemenin bulunmadığını belirtmiştir. Bir görüşe göre, ilgili hususların dava talebine ilişkin olması gerektiği, diğer görüşe göre ise mahkeme

---

[755] Rəşid Hacıyev, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinin Elmi-Praktiki Kommentariyası*, Azərbaycan Hüquqçular Assosiasiyası, "Patronat-S", Bakı 2003, 107.
[756] https://constcourt.gov.az/az/decision/85 (Son erişim tarihi 15.12.2022).

kararında tespit edilmiş bütün hususların maddi anlamda kesin hüküm ve kesin delil teşkil edeceği ifade edilmektedir[757].

MPM`in 218`inci maddesinin 3. fıkrasına göre, hakim dava taraflarının talepleri doğrultusunda karar verir. MPM, hukuk yargılamasını ve mahkemenin kararını dava talebiyle, bu talebe ilişkin hususlarla ve bu hususları ispat eden delillerle sınırlamaktadır. Dava talebiyle ilgisi bulunmayan, buna rağmen hukuk davasında araştırılmış, tespit edilmiş ve değerlendirilmiş hususların aynı taraflar, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı açılmış davada bağlayıcılığı konusuna gelince, MPM`in 218`inci maddesinin 3. fıkrasına göre, kanunda öngörülen istisnai durumlar dışında, dava talebinin konusuyla bağlantısı olmayan hususlar mahkemede araşdırılamaz ve değerlendirilemez. Fakan hakim kanunda öngörülen durumlarda dava talebini aşabileceği gibi, dava talebinin ve itirazların dayandığı olayların (dava sebeplerinin) dairesini de genişletebilir. Mahkeme, kanunda öngörülen istisnai durumlarda dava talebini aşarak onu tamamlayabilir. Mahkemenin bu yetkisi dava talebinin konusunun değiştirilmesine neden olmamalıdır. Mahkeme, dava sırasında tespit edilen yeni hususlarla dava sebeplerini genişletebilir[758].

Hakim, yalnız mahkemede tartışılmış delilleri kendi kararına esas alabilir. Azerbaycan Respublikası Ali Mahkemesinin 11 Temmuz 1997 tarihli[759] ve 24 Kasım 2005 tarihli[760] Kararlarına göre, mahkeme kararı o halde kanuni sayılır ki, dava bakımından önem arz eden, kanunun talebi gereğince davaya aid edilen ve muteber delillerle ispat edilen hususlar tespit edilmiş olsun, mahkemenin kesin kanaati ifade edilmiş olsun, kararda tespit edilmiş hususlar dava dosyasındaki belgelere uygun olsun. Azerbaycan Anayasa Mahkemesinin 23 Şubat 2016 tarihli Kararına göre, yalnız mahkeme tarafından kanuni usulde incelenmiş ve değerlendirilmiş hususlar preyudisial (bağlayıcı) ehemiyet taşımaktadır. Söz konusu Karara göre, MPM`in 82`inci maddesinin 2. ve 3. fıkralarında "mahkemenin şekli anlamda kesinleşmiş kararıyla

---

[757] https://constcourt.gov.az/az/decision/331 (Son erişim tarihi 15.12.2022).
[758] Bağır Əsədov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, "Patronat-S", Bakı 2003, 265-266; Ərşad Hüseynov, Bəhruz Kərimli, Faiq Manafov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015, 660 vd.; Mövsüm Mövsümov, *Mülki Prosessual Hüquq*, Qanun nəşriyyatı, Bakı 2011, 234-238.
[759] https://supremecourt.gov.az/post/view/138 (Son erişim tarihi 15.12.2022).
[760] https://supremecourt.gov.az/post/view/160 (Son erişim tarihi 15.12.2022).

tespit edilmiş hususlar" ibaresiyle tarafların ifadeleri ve belgelerdeki vakıalar değil, delillere göre mahkemenin tespit ettiği hususlar ifade edilmektedir. Kararda belirtmiştir ki, MPM`in 82`inci maddesinin 3. fıkrasının hükmü uyarınca, hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararında ifade edilmiş, araştırılmış, değerlendirilmiş, talebin veya itirazın konusunu oluşturan vakıaların davanın taraflarınca diğer davada tartışılması ve ispat edilmesi mümkün değildir[761].

Azerbaycan hukukunda Cinayet Mecellesi`nin "Cinayet mesuliyetinin esasları" kenar başlıklı 3`üncü maddesinde cezai sorumluluğun hukuki dayanağı düzenlenmiştir. Buna göre, yalnız bu Mecelle ile öngörülmüş suç unsurlarının bulunduğu eylemin (hareket veya hareketsizliğin) işlenmesi cezai sorumluluğu gerektirir. Mecelle`nin "Cinayet anlayışı" kenar başlıklı 14`üncü maddesinin 1. fıkrasına göre ise, bu Mecelle ile ceza tahdidi altında yasaklanmış sosyal zararlı amelin (hareket veya hareketsizliğin) kusurlu olarak işlenmesi cinayet sayılır[762]. Mülki Mecelle`nin "Mülki hukuk pozuntusu (delikt) anlayışı" kenar başlıklı 1096`ıncı maddesinde haksız fiilin yasal tanımı verilmiştir. Buna göre, haksız fiil, kanunla korunan diğer kişiye (zarargörene) ziyan veya zarar verilmesine neden olan kusurlu, hukuka aykırı (medeni hukuk kurallarını ihlal eden) eylemdir (hareket veya hareketsizliktir). Haksız fiil hukuki sorumluluğu gerektirir[763]. Dolayısıyla, Azerbaycan hukukunda da bir eylem hem suç, hem de haksız fiil teşkil edebilir. Bu nedenle, illiyet bağının tespit edilmesi konusunda mahkumiyet kararının eylemin hem suç, hem de akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı fiili teşkil eden kısmıyla medeni yargılama sürecine tesiri kabul edilmelidir.

Azerbaycan Cinayet Mecellesi`nin "Amelin Cinayet Olmasını Aradan Kaldıran Haller" başlıklı 8. faslında hukuka uygunluk durumları düzenlenmiştir. Mecelle`nin "Zaruri mudafaa" kenar başlıklı 36`ıncı maddesinde meşru mudafaa, "Son zaruret" kenar başlıklı 38`inci maddesinde zaruret hali gibi hukuka uygunluk nedenleri düzenlenmiştir. Bu nedenlerden hiç birisinin mevcut olmadığı bir olaya ilişkin mahkemenin mahkumiyet kararı hukuk davasında hakimi bağlayıcı niteliktedir. Hukuk hakimi, ceza davasına ilişkin mahkumiyet kararına rağmen olaya ilişkin hukuka

[761] https://constcourt.gov.az/az/decision/331 (Son erişim tarihi 15.12.2022).
[762] Firudin Səməndərov, *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası*, Hüquq Yayın Evi, Bakı 2014, 27-28, 43.
[763] Məhəbbət Dəmirçiyeva, *Mülki Hüquq Ümumi Hissə*, "Zərdabi Ltd" MMC, Bakı 2015, 627-628; Rüfət Göyüşov, *Mülki Hüquq Xüsusi Hissə*, Qanun Nəşriyyatı, Bakı 2012, 399.

uygunluk nedenlerinin mevcut olduğundan bahisle tazminat talebini reddedemez. Lakin maddenin 5. fıkrasına göre ise zarar, zarargörenin isteği veya rızası ile verilmişse, tazminattan indirilebileceği gibi, tazminata mahkum da edilmeyebilir. Dolayısıyla, bu durumda hukuk hakimi ceza davasına ilişkin mahkumiyet kararıyla bile bağlı olmayacaktır[764].

Mülki Mecelle`nin "Fiil ehliyeti olmayan kişinin işlediği haksız fiilden dolayı mesuliyyet" kenar başlıklı 1105`inci maddesinde temyiz kudreti bulunmayan kişinin işlemiş olduğu haksız fiilden dolayı hukuki sorimluluğu düzenlenmiştir. Buna göre, temyiz kudreti bulunmayan kişinin haksız fiillerinden dolayı hukuki sorumluluğu onun kanuni temsilcileri taşır. Mecellenin 1103`üncü ve 1104`üncü maddelerinde ise sezgin küçüklerin haksız fillerinden dolayı hukuki sorumluluk düzenlenmiştir. Buna göre, on dört yaşınadek sezgin küçüklerin haksız fiillerinden dolayı hukuki sorumluluğu onların kanuni temsilcileri, on dört yaşından on sekiz yaşınadek sezgin küçüklerin haksız fiillerinden dolayı hukuki sorumluluğu ise onların kendileri taşır[765].

Cinayet Mecellesi`nin "Cinayet mesuliyyetinin umumi şartları" kenar başlıklı 19`uncu maddesinde ceza ehliyetinin şartları düzenlenmiştir. Buna göre, bu Mecelle ile belirlenmiş yaşa ulaşmış ve suç işlemiş sezgin kişi cezai sorumluluk taşır. Ceza ehliyeti için kişinin belirli idrak seviyesine ulaşması gerekir ki, bu da belirli yaşın doldurması ve ruhi sağlık ile elde edilir. Mecellenin "Ayırtım gücünden yoksunluk" kenar başlıklı 21`inci maddesine göre, eylem anında ayırtım gücünden yoksun bulunmuş, yani ruh hastalığı, ruh sağlığının geçici bozulması veya akıl zayıflığından dolayı kendi eyleminin olumsuz sonuçlarını idrak edemeyen kişi cezai sorumluluk taşımaz[766].

Azerbaycan hukukunda MPM`in "Sübut edilmekten azad olmak için esaslar" kenar başlıklı 82`inci maddesinde ceza davasına ilişkin mahkeme kararının hukuk davasına etkisi düzenlenmiştir. MPM`in 82`inci maddesinin 4. fıkrasına göre, ceza mahkemesinin ceza davasını esas bakımdan sonuçlandıran şekli anlamda kesinleşmiş

---

[764] Firudin Səməndərov, *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası*, Hüquq Yayın Evi, Bakı 2014, 82, 88; İdris, Əsgərov, *Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin Kommentariyası, C.IV,* Qanun nəşriyyatı, Bakı 2010, 23.

[765] İdris Əsgərov, *Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin Kommentariyası, C.IV,* Qanun nəşriyyatı, Bakı 2010, 32-36.

[766] Firudin Səməndərov, *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası*, Hüquq Yayın Evi, Bakı 2014, 52.

kararı fiilin işlenip işlenmemesi ve fiilin kim tarafından işlenmesi hususunda hukuk davasının açıldığı mahkeme veya hakim için mecburidir[767]. Buna göre, ceza davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararı, olaya ilişkin eylemin olup olmaması ve eylemin kim tarafından işlenmesi hususu hukuk davasında hakimi bağlayıcıdır. Ceza davasına ilişkin mahkeme kararı, failin kusurunun tespit edilmesi ve değerlendirilmesi kısmıyla hukuk hakimini bağlayıcı değildir[768].

Azerbaycan hukukunda CPM`in "Prosessual kararların preyudisial ehemiyeti" kenar başlıklı 65`inci maddesinin 4`üncü fıkrasına göre, ceza mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı, hukuk mahkemesini yalnız fiilin işlenip işlenmemesi ve sanığın o fiili işleyip işlememesi kısmıyla bağlayıcıdır. Maddenin hükmü uyarınca, ceza davasına ilişkin kararda saptanan olaya ilişkin maddi vakıalar hukuk davasında kesin delil teşkil eder. Hukuk davasında özel hukuka ilişkin meselelerin ise tetkiki hukuk yargısının usul ve delilleri doğrultusunda yapılır. CPM`nin "Preyudisiya" kenar başlıklı 142`inci maddesinin 2. fıkrasında ceza davasında ileri sürülmüş şahsi hak (tazminat) talebine ilişkin olarak tespit edilmiş hususların bağlantılı ceza davasanda sanığın kusurlu olup olmaması sonucunu önceden tespit etmediğine ilişkin bir hükmün olmasına karşın, ceza davasında şahsi hak talebine ilişkin söz konusu kararın hukuk davasında kusurun tespiti veya takdiri kısmıyla bağlayıcı olup olmamasına ilişkin kanunda bir hüküm mevcut değildir[769].

3.3.3.2. Görüşümüz

Kanaatimizce, mahkumiyet kararının hukuk mahkemesine etkisi bakımından ikili bir ayrım yapılması gerekmektedir. Ceza davasına ilişkin mahkumiyet kararının fiil ile zarar arasındaki illiyet bağının mevcut olduğunu tespit eden kısmının, hukuk hakimini bağlaması gerekir. Zira, suç teşkil eden fiilin ceza yargısının görev alanına girdiği gibi, fiil ile zarar arasındaki illiyet bağı da olayın maddi vakıalarına ilişkindir. Ceza

---

[767] Ərşad Hüseynov, Bəhruz Kərimli, Faiq Manafov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015, 229; Cəfər Mövsümov, Bəhruz Kərimov, Ərşad Hüseynov, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016, 178.

[768] Ərşad Hüseynov, Bəhruz Kərimli, Faiq Manafov, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015, 227.

[769] Cəfər Mövsümov, *Cinayət-Prosessual Məcəllənin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2011, 178.

hakiminin tespit ettiği maddi vakıalar ise hukuk hakimini bağlayıcıdır. Resen harekete geçerek, objektif hakikate ulaşmayı hedefleyen ceza yargısının olayın maddi vakıalarına ilişkin tespitleri hukuk yargısında kesin delil teşkil eder.

Eylemin suç teşkil etmeyen, yalnız haksız fiil teşkil eden kısmıyla zarar arasındaki illiyet bağı hukuk yargısının görev alanına girmektedir. Fiil ile zarar arasındaki illiyet bağı ceza hakimince her nasılsa tespit edilmişse, bu husus da hukuk yargısında kesin delil teşkil eder. Ceza hakimince tespit edilmediği takdirde ise hukuk hakimi tarafından serbestçe tespit edilmesi gerekir. Ceza hakiminin ise olayın suç teşkil etmeyen kısmına ilişkin tespitlerden mümkün olduğu kadar kaçınması gerektiği kanaatindeyiz.

Kanaatimizce, ceza yargılaması sonucunda, sanığın üzerine atılı eylemin hukuka aykırı olduğunu tespit eden mahkumiyet kararının, hukuka aykırılık konusunda hukuk mahkemesini bağlaması gerekir. Zira bir davranış, hukukun bir dalında hukuka aykırı, diğer dalında hukuka uygun olamaz. Delil sistemi ve yargılama usulleri bakımından ceza yargılama süreci, medeni yargıya göre daha geniş imkanlara maliktir. Bu nedenle, hukuk normlarının ihlal edildiğini ve hukuka uygunluk nedenlerinin olmadığını tespit eden mahkumiyet hükmünün, medeni yargılamaya tesir etmesi isabetlidir. Bundan başka, suç unsurlarını haiz olan bir eylem, haksız fiil sorumluluğu kapsamında da hukuka aykırı bir fiil olacaktır. Bu neticeye gelebilmemiz, ceza kanunları ve ceza hükümlü özel kanunların ilgili maddesiyle korunan menfaatin özel hukuk normları ile korunan malvarlığı veya şahısvarlığı değerlerini korumaya yönelik olması önem arzetmektedir. Diğer taraftan, suçun kanuni unsurlarını taşıyan bir fiilin, medeni yargılama sürecinde hukuka uygunluk yönünden bir daha değerlendirmesi usul ekonomisine ters düşer. Ayrıca, aynı olaya ilişkin hukuk ve ceza mahkemelerinde farklı tespitlerin yapılması, hukuk düzeninin birliği ve çelişmezliği prensibine aykırı olur[770].

Kanaatimizce, ceza mahkemesinin kusura ilişkin kararlarının, kusurun varlığını tespit eden ve kusurun derecesini takdir eden kısımlarının farklı incelenmesi gerekir. Ceza mahkemesinin kusurun varlığını tespit eden kararı, hukuk mahkemesini bağlamalıdır. Ceza mahkemesinin kusurun varlığını tespit eden mahkumiyet kararına rağmen, hukuk davasında kusurun olmadığından bahisle tazminat talebi reddedilemez. Zira tarafların talep ve delilleri ile bağlı olmaksızın resen harekete geçen, delilleri

[770] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 65.

araştıran ve tespit eden, inceleyen ve değerlendiren, maddi gerçeğe ulaşmayı hedefleyen ceza yargılamasının kusurun varlığına ilişkin tespitinin hukuk mahkemesi tarafından gözardı edilmesi mantığa ters düşer. Diğer taraftan, bu hal suçun unsuru olan kusurdan dolayı sanığa verilen mahkumiyet kararı ile bağdaşmaz.

3.4. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesinde Kesin Delil Teşkil Etmediği Haller

3.4.1. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Kusurun Takdiri Bakımından Kesin Delil Teşkil Etmemesi

Kural olarak, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararının kusuru takdir eden kısmı, hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil etmez. Bunun nedeni, ceza hukukunun kusuru değerlendirme esasları ile sorumluluk hukukunun kusuru değerlendirmesi arasındaki farkın bulunmasıdır. Bu nedenle, doktrinde hakim olan görüşe göre, söz konusu kısım, hukuk hakimini kusurun takdiri bakımından bağlamayacaktır[771].

Sorumluluk hukuku ile ceza hukukunun sorumluluk kavramları oldukça farklıdır. Bu nedenle, TBK`nın 74`üncü (BK m.53) maddesinde, ceza mahkemesinin kusurun takdirine ilişkin tespitlerinin, hukuk davasında kesin delil teşkil etmeyeceği öngörülmüştür. Hukuk hakimi, kusurun takdiri bakımından ceza mahkemesiyle aynı sonuca varmış olsa bile hukuk hâkimi bağımsızlık ilkesi çerçevesinde karar vermiş olacaktır. Önemli olan husus, ceza mahkemesinin kusurun takdiri bakımından hukuk hâkimini sınırlamamasıdır. Hukuk mahkemesi kusurun takdiri, yani kusurun oranı, derecesi ve kapsamı gibi konularda bağımsız olacaktır[772].

---

[771] Arslan, A., "Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi", 518; Bağatur, Ege, "Medeni Hukuk İle Ceza Hukuku Arasındaki İlişki, BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", 582; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 194; Kuru, *C.V*, 5126; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 594; Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü İle Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", 114; Umar, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Tesiri", 361; Yenerer Çakmut, "Türk Borçlar Kanunu m.72 ve m.74 Bakımından Ceza Hukukunda Ceza Sorumluluğunun Esası ve Dava Zamanaşımı Kavramlarına Kısa Bir Bakış", 35.

[772] Ansay, 369; Bağatur, "Medeni Hukuk İle Ceza Hukuku Arasındaki İlişki, BK`nun 53 Maddesinin İncelenmesi, 582; Dalamanlı, F. Kazancı, M. Kazancı, , 862; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 590; Gökcan, *Haksız Fiil Sorumluluğu*, 91; Karahasan, *C.I*, 561; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medenî Hukuk İlişkisi", 201; Kuru, *C.V*, 5126; Oğuzman, Öz, *Borçlar Hukuku*, 550; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 722; Soyubelli, 84; Tiftik, 175; Uygur, 2592-2593.

Sorumluluk hukukunda kusurun derecesi haksız fiilden dolayı sorumluluk bakımından önem taşımamaktadır. Kusurun derecesi, kusur sorumluluğunun oluşması açısından değil, yalnız sorumluluğun kapsamı açısından önem arzedebilir. Sorumluluk hukukunda objektif kusur kavramı geçerli iken, ceza hukukunda sübjektif kusur kavramı geçerlidir. Objektif kusur teorisi içinde sorumluluk hukukunda zarar verenin bir davranışı, onun sübjektif yetenek ve kişiliğinden soyutlanarak kusur sayılırken, ceza hukukunda kusur failin sübjektif durum ve yetenekleri göz önünde tutularak belirlenir. Kusurun ağır ya da hafif olması TBK`nın 49`uncu maddesinin f.II gereğince ahlaka aykırı bir fiille başkasına zarar veren kişinin sorumluluğunun doğumu bakımından önem taşımaktadır. Hukuka aykırı bir eylem nedeniyle tazminat sorumluluğunun doğması için herhangi bir kusur yeterli olduğu halde, ahlaka aykırı bir eylem nedeniyle tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için ise ağır kusur koşuluna yer verilmiştir[773].

Ceza hukukunda birçok suçta, unsur olarak kast aranırken, haksız fiilde sorumluluğun doğması için kast kadar, ihmal, hatta hafif ihmal de yeterlidir. Bu nedenle, kanun hukuk hakiminin kusurun tayininde ve takdirinde ceza hakiminden bağımsız saymıştır[774]. Sorumluluğun kapsamını tayinde, failin kusurunun derecesi önem taşır. Bu nedenle, TBK`nın 51`inci maddesi yargıca, tazminatın şekli ve kapsamını tayin ederken kusurun ağırlığını gözönünde tutmasını öngörmekte, 52`inci maddesinin 2. fıkrası ise haksız fiilin kanuni unsurlarının gerçekleşmesine rağmen kusurun ağır olmadığı hallerde bazı koşullar altında yargıca, ayrıca tazminattan indirim yapabilme yetkisini de tanımıştır[775].

---

[773] Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkûmiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 200; Eren, *Borçlar Hukuku*, 933-936; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 411.

[774] Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 34; Arslan, A., "Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi", *Yargıtay Dergisi*, Y.1981, C.7, S.3, 327; Bağatur, "Medeni Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki, BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", 579; Belgesay, *Delillerin Değerlendirilmesi*, 150; Belgesay, Mustafa Reşat, "Türkiye Temyiz Mahkemesi ve İsviçre Federal Mahkemesi Kararlarının Analizi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Y.1940, C.VI, S.1, 353-364, 350; Dişel, "Ceza Mahkemesi Mahkûmiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 198; Doğanay, "Hukuk Hakimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", 23; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi", 200; Kuru, *C.V*, 5111; Kuru, Arslan, Yılmaz, 684; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 722; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 320; Umar, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", 367; Yazar, "Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", 255.

[775] Eren, *Borçlar Hukuku*, 933-936; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 411-412.

Sorumluluk hukukunda sorumluluğun objektif (kusursuz) sorumluluk ve sübjektif (kusur) sorumluluğu gibi iki nevi bulunmaktadır. Haksız fiilden doğan sorumluluk, sübjektif (kusur) sorumluluğunu teşkil eder. Hukuk mahkemesi hafif ihmal halinde bile failin sorumluluğu yönünde karar verebilmektedir. Ceza hukukunun sorumluluk esasları sorumluluk hukukuna kıyasla çok daha dar kalmaktadır. Bu nedenle, hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinin kusurun olup olmadığını tespit eden mahkumiyet kararıyla bağlı, buna karşılık kusurun derecesi, oranı ve kapsamı yönünden bağlı değildir. Ceza mahkemesinin mahkumiyet kararı, hukuk mahkemesinde görülmekte olan haksız fiilden dolayı tazminat davasında kusurun takdiri bakımından kesin delil teşkil etmez. Başka bir deyişle, ceza mahkemesinin kararı, kusurun takdiri hususunda hukuk mahkemesini bağlamaz. Aynı şekilde ceza hakimi, bir olayda failin isnad kabiliyetini reddederken, hukuk hakimi ayırt etme gücünü kabul ederek, faili sorumlu tutabilir[776].

Yargıtay vermiş olduğu kararlarında hukuk hakiminin ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin kurallarıyla bağlı olmadığını, kusurun takdiri konusunda da bağımsız olduğunu kabul ederek, bu duruma vurgu yapmıştır[777].

3.4.2. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Zararın Miktarının Tayini Bakımından Kesin Delil Teşkil Etmemesi

Hukuk mahkemesinde görülmekte olan tazminat davasında, hem haksız fiil, hem de suç oluşturan aynı fiil sebebi ile önce açılmış olan ceza davasında verilen mahkumiyet kararı zararın belirlenmesinde hukuk hakimini bağlamaz. Ceza hakimi, mahkumiyet kararı vermiş olsa bile, hukuk hakimi zararın miktarını serbestçe belirleyebilir. Zararın miktarının tayini hususunda ceza mahkemesi kararı hukuk davasında kesin delil teşkil etmez. Ceza mahkemesinin mahkumiyet kararı, hukuk mahkemesinde zararın belirlenmesi hususunda da kesin delil teşkil etmez, yani hukuk

---

[776] Arslan, Yılmaz, Ayvaz, Hanağası, 703; Aybay, 98; Belgesay, *Deliller*, 203; Bilge, Önen, 705; Dalamanlı, F. Kazancı, M. Kazancı, , 862; Eren, *Borçlar Hukuku*, 933-936; Hüseyin Avni Göktürk, *Borçlar Hukuku 1. Kısım Borçların Umumi Hükümleri*, Ankara 1947, 205; Karahasan, *C.I*, 562; Karahasan, *Sorumluluk*, 1594; Kunter, *Muhakeme Hukuku*, 275; Kuru, *C.V*, 5127-5129; Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, 594; Olgaç, 899; Şekir Berki, *Borçlar Hukuku Umumi Hükümler*, Ankara 1962, 187; Tunçomağ, 518; Yusuf Ziya Binatlı *Borçlar Hukuku C.I, Borçların Umumi Hükümleri*, Eskişehir İktisadi ve Ticaret İlimler, 1960, 174.

[777] " ... Hukuk hakimi, ceza mahkemesinin kusura ilişkin değerlendirmesiyle ve buna etkili tespit edilen olgularla bağlı kalmaksızın, taraflarca ileri sürülen delilleri toplayıp, tümünü birlikte değerlendirerek bir sonuca varmalıdır..." Yargıtay 3. HD, 22.06.2017 tarih ve 2016/722 E., 2017/10719 K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 19.12.2022.

hakimini bağlamaz. TBK`nın 74`üncü (BK m.53) maddesine göre, ceza mahkemesinin bu nitelikteki kararıyla hukuk mahkemesi bağlı değildir[778].

Haksız fiil sorumluluğundan farklı olarak, cezai sorumluluğun doğması bakımından zarar kanuni unsur olarak öngörülmemiş olabilir. Zarar unsuru bakımından sorumluluk türleri arasında fark bulunduğundan, hukuk yargısının ceza muhakemesinde zararın değerlendirilmesi ile bağlı olmadığı kabul edilmiştir. Bir başka deyişle, hukuk mahkemesinde zararın ispatında ceza mahkemesi kararı kural olarak elverişli niteliğe sahip değildir. Fiilin suç olarak nitelendirilmesi tazminat yaptırımına göre tayin edilmemektedir. Kurucu unsuru zarar olmadığı için haksız fiil teşkil etmeyen suçlara rastlanmaktadır. Tehlike suçlarının bir özelliği bunların zarar unsurunun bulunmamasıdır. Bu nevi suçlarda zarar yoksa haksız fiilden ve dolayısıyla tazminat yaptırımından da söz edilemez[779].

CMUK döneminde hukuk mahkemesi BK'nın 53`üncü maddesi gereğince, ceza mahkemesinin zararın miktarı bakımından vermiş olduğu kararla bağlı değildi. Diğer taraftan, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararı vermesi, hukuk mahkemesinin haksız fiilden dolayı hukuk davasında tazminata hükmetmesini gerektirmezdi. Hukuk hakimi, zararın olup olmadığını ve varsa miktarını serbestçe tayin ederdi. Bu husus, sorumluluk

[778] Aktan, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", 34; Bağatur, "Medeni Hukuk İle Ceza Hukuku Arasındaki İlişki, BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", 582; Belgesay, "Türkiye Temyiz Mahkemesi ve İsviçre Federal Mahkemesi Kararlarının Analizi", 353-364; Belgesay, *Delillerin Değerlendirilmesi*, 150; Dişel, "Ceza Mahkemelerinin Mahkûmiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması", 203; Doğanay, "Hukuk Hakimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", 23; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi", 200; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 320; Kılıçoğlu, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", 201; Müderrisoğlu, "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü İle Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", 113; Tuğsavul, "Borçlar Kanunu`nun 53. Maddesi Üzerine Bir İnceleme", 952-953; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 320; Umar, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", 367; Yazar, "Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", 255.

[779] Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", 88-90; Güneş, "Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri", 191-192; Kapancı, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", 439-441; Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", 439 vd.

hukukunun esaslarına göre belirlenir. Örneğin, fiilden dolayı zarar meydana gelmemiş, fakat suçtan dolayı mahkumiyet kararı verilmiş olabilir[780].

Ceza Muhakemesi Kanunu`nun kabul ettiği sistem gereği, artık suçtan zarar gören kişi, kamu (ceza) davasına katılmak suretiyle, şahsi hak (tazminat) talebinde bulunamayacaktır. Bundan böyle, suçtan zarar gören kişiler, maddi ve manevi zararlarının tazminatını hukuk mahkemeleri önünde talep edebileceklerdir. Hal böyle olunca, ceza mahkemelerinin zararın miktarının tayini hususunda karar verme durumunda olmadıkları açıktır. Ceza mahkemesi zararın miktarını belirlemeyeceğine göre, miktar hususunda bağlayıcılık konusunun doktrin ve uygulamada tartışılma olanağı kalmamıştır. Yargıtay da birçok kararlarında hukuk mahkemesinin zararın miktarının tayini hususunda ceza mahkemesi kararıyla bağlı olmadığını, lakin bu bağımsızlığın sınırsız olmadığı, zararın olayın maddi vakıalarını oluşturduğu hallerde ceza mahkemesinin kararının bağlayıcı olacağını kabul etmiştir[781].

3.4.3. Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Temyiz Kudretinin Tespiti Bakımından Kesin Delil Teşkil Etmemesi

Doktrinde hakim olan görüşe göre, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararları, sanığın temyiz kudretinin olmadığını tespit eden kısmıyla, hukuk muhakemesine tesir edemeyeceği kabul edilmektedir. Ceza hukuku alanında ayırt etme kudreti ve cezai ehliyet için kabul edilmiş olan yaş sınırları, özel hukuk alanında hukuksal ehliyet için kabul edilmiş olan yaş sınırları ve dolayısıyla özel hukuk alanında hukuksal sorumluluk için söz konusu değildir. Ayırt etme gücüne sahip olmak şartıyla yaş ne olursa olsun her haksız fiilin faili tazminata mahkum edilebilir. Ceza hukukunun kabul ettiği temyiz kudreti kavramı ile medeni hukukun kabul ettiği temyiz kudreti kavramı farklılık arzetmektedir. Ceza hukukunda suç anında 12 yaşını doldurmamış kimselerin cezai sorumluluğunun bulunmamasına rağmen, sorumluluk hukukunda temyiz kudretiyle

---

[780] Ansay, 369; Erçin, 1995, 67;Karahasan, *C.I*, 569; Kuru, *C.V*, 5129; Oğuzman, Öz, *Borçlar Hukuku,* 550; Soyubelli, 87; Taner, *Ceza Muhakemeleri*, 106; Tiftik, 175; Uygur, 2593.

[781] "... ceza mahkemesince verilen beraat kararı, kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü ve yükletilme yeterliği, illiyet gibi esasların hukuk hakimini bağlamayacağı konusunda duraksama bulunmamaktadır. Hemen belirtilmelidir ki, hukuk hakiminin bu bağımsızlığı sınırsız değildir. Öğreti ve uygulamada hukuk hakimi, maddi olaylara ve özellikle fiilin hukuka aykırılığına ilişkin olarak ceza hakimi tarafından yapılan tespitlerle bağlıdır..." Yargıtay 3.HD, 29.11.2021 tarih ve 2021/3896 E., 2021/12134 K. sayılı Karar. (kararara ma.yargitay.gov.tr). Son erişim tarihi 21.12.2022.

ilgili olarak yaş sınırı tespit edilmemiştir. Hukuk sorumluluğunun kapsamı bakımından kişinin sezgin olması önem arzetmektedir. İsnat edilen fiilin zararla olan sebep sonuç ilişkisini biliyor ve istemiş ise yaşına bakılmaksızın tazminata mahkum edilebilir[782].

Medeni yargılama sürecinde, hukuk normlarını hukuka uygunluk nedenleri olmadan ihlal eden kişinin temyiz kudretini haiz olup olmadığı hususu, TMK`nın hükümleri çerçevesinde tayin edilecektir. Bütün unsurlar tamam ise haksız fiilin faili tazminata mahkum edilebilecektir. Bu nedenle, medeni yargılama süreci, temyiz kudretinin olup olmadığının tayini hususunda ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin hükümlerinden bağımsız olduğu gibi, sanığın isnat yeteneğinin olmadığını tayini eden mahkumiyet hükümlerinin tesiri altında değildir. Hukuk hakiminin bu bağımsızlığı, BK`nın 53`üncü (TBK`nın 74`üncü) maddelerinde açık ve net olarak belirtilmiştir. Bu nedenle, haksız fiil sorumluluğu kapsamında kişinin temyiz kudretini haiz olup olmadığının tayini hususunda, medeni yargılama sürecinin ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin hükümleri karşısında bağımsızlığı ifade edilmiştir[783]. Doktrinde hakim olan görüşe göre, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararının sanığın sezgin olduğunu tespit eden kısmı karşısında hukuk hakiminin bağımsız olmayacağı kabul edilmektedir. Mahkumiyet kararlarının failin temyiz kudretinin varlığına ilişkin noktalarda dahi hukuk hakimini bağlayacağı savunulmuştur[784].

---

[782] Berki, 185-186; Dalamanlı, İzgi, 14; Karahasan, *Tazminat*, 438; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 590; Tandoğan, 1961, 350; Tekinay, *Borçlar Hukuku*, 546.

[783] Akcan, 163; Aras, 247; Belgesay, *Adliye Hukuku*, 71; Erçin, 2000, 48-49; Koçak, 113; Selçuk, R., "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", 721-722; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, 499-500; Tuğsavul, "Borçlar Kanunu'nun 53. Maddesi Üzerine Bir İnceleme", 950; Yazar, "Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", 255.

[784] Aras, 247; Gürsoy, "Haksız Eylem (Fiil) Den Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku)", 155; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 2019, 597; Türker, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", 319.

SONUÇ

Dava konuları, delil sistemleri ve yargılama usulleri esas alınarak yargı sisteminin branşlaşması sonucu oluşan Adli Yargı, bünyesinde Medeni Yargı ile Ceza Yargısı gibi iki yargı kolundan teşkil olunmuştur. Ceza yargısının konusunu suçlunun işlediği suçtan dolayı devlet tarafından cezalandırılması oluştururken; hukuk yargısının konusunu özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözülmesi oluşturmaktadır.

Ceza davalarının amacı genel menfaat olduğundan ceza yargısında resen araştırma ilkesi ve takdiri delil sistemi kabul edilmektedir. Hukuk davalarının amacı özel menfaat olduğundan hukuk yargısında taraflarca hazırlama ilkesi ve kanuni delil sistemi kabul edilmektedir. Hukuk yargısının şekli gerçeği yeterli görmesine karşılık, ceza yargısı maddi gerçeğe ulaşmayı hedeflemektedir.

Dava konuları, delil sistemleri ve yargılama usullerinin farklı olmasına rağmen hukuk ve ceza yargıları birbirilerinden tamamen bağımsız değildirler. Hem ceza yargısında, hem de hukuk yargısında temel usul ve ilkelerin beraberce uygulandığı durumlar da bulunmaktadır. Nitekim, bazı durumlarda, yaş tespiti gibi hukuk yargısının görev alanına giren bir meselenin ceza mahkemesinde bakılması öngörüldüğü gibi, evrakın sahte olup-olmadığının tespiti gibi ceza yargısının görev alanına giren bir hususun hukuk mahkemesinde karara bağlanması mümkün olabilir. Bundan dolayıdır ki, bir yargının bazı kararları diğer yargıda kesin delil teşkil edebileceği gibi, bazı durumlarda kesin hüküm teşkil edebilir. Bazı durumlarda ise farklı yargı kollarında bulunan mahkemeler birbirlerinin kararlarını bekledici sorun yaparak yargılamanın durdurulması kararı verebilirler.

Türk mevzuatında medeni ve ceza yargılamasının etkileşim sürecine dair münferit maddeler bulunmaktadır. Bu kapsamda, ceza mahkemesinin kararlarının hukuk mahkemesine etkisini düzenleyen bir hüküm TBK'nın 74'üncü maddesinde bulunmaktadır. Hukuk yargısının ceza hukuku ile ilişkisini düzenleyen 74'üncü maddesi konuyu tam olarak ele almamış, yalnızca haksız fiiller açısından düzenleme yapmıştır. Ceza mahkemesi kararının hukuk hakimine etkisi hususu, akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı eylemin yalnız kasıt veya ihmal gibi manevi unsur ile olayın maddi olgusunu oluşturan ziyan unsuru bakımından düzenlenmiştir. Akıt dışı kusur

sorumluluğu kapsamında, hukuka aykırı eylemin, hareket unsuruna, hukuk normasının ihlal edilmiş olmasını ve hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmamasını ifade eden hukuka aykırılık unsuruna ve sebep sonuç ilişkisini ifade eden uygun illiyet bağı unsurına dair hükmü ihtiva etmemektedir. Diğer taraftan, ceza mahkemesi kararının hukuk hakimine etkisi hususu, 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu`nun 223`üncü maddesinin 1. fıkrasında öngörülen hükümlerden yalnız beraat hükmü bakımından ele alınmıştır. Ceza davasında verilen hükümlerin farklı hukuki neticeleri olabilir. CMK'nın 223`üncü maddesinde beraat hükmünün kabul edileceği farklı durumlar öngörülmüştür. Bundan başka, TBK'nın 74'üncü maddesinde atıfta bulunulan mahkumiyet ve beraat hükümlerinin yanısıra, CMK'da öngörülen diğer hüküm nevileri de bulunmaktadır.

Söz konusu maddeye göre, hakim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hakimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hakiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hakimini bağlamaz. Mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 53'üncü maddesinin TBK'daki karşılığı olan 74`üncü madde, hiçbir yenilik kazandırmamıştır.

TBK'nın 74'üncü (BK m.53) maddesinde, akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı eylemin maddi olgusunu teşkil eden fiil unsuru ile hukuk normasının ihlal edilmesi ve hukuka uygunluk sebeplerinin de bulunmamasını ifade eden hukuka aykırılık unsuru bakımından bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna rağmen, maddenin mefhumu muhalifinden hareketle, hukuka aykırı olarak değerlendirdiği eylemden dolayı ceza mahkemesinin verdiği mahkumiyet kararının hukuk hakimini bağlaması gerekmektedir. Eylemden kaynaklanan tazminat davasında hukuk hakimi mahkumiyet kararına rağmen fiilin hiç gerçekleşmediğine hükmedemez. Aynı şekilde, eylemin hiç gerçekleşmediğinin yada failce işlenmediğini kuşkuya yer vermeyecek şekilde tayin edilmesinden veya hukuka uygunluk sebeplerinin bulunmasından dolayı kabul edilen beraat kararlarının medeni yargılama sürecine tesir etmesi gerekmektedir. Aynı mesele haksız fiilin sebep sonuç ilişkisi bakımından da söz konusudur. Ceza yargılama sürecinin sonunda kabul edilen kararda illiyet bağına ilişkin tespitlerin, hukuk hakimini bağlaması gerekmektedir. Zira olayın maddi vakıalarına

ilişkin tespitler hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil eder ve belirtilen hususların hukuk davasında yeniden inceleme konusu yapılmaması gerekmektedir.

TBK'nın 74'üncü maddesinde, medeni yargılama sürecinde akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı fiili işleyen kişinin bu fiili kasıt veya ihmal ile işleyip işlemediği hususu tayin edildiğinde, yalnız hukuk sorumluluğu hükümleri çerçevesinde karar verileceği açık ve net olarak belirtilmiştir. Hukuk hakimini bağlamayacak olan kusurun derecesidir. Bu karşılık, sanığın atılı suçun işlenmesinde kusurlu olduğuna ilişkin ceza mahkemesinin kararının hukuk hakimini bağlamaması mümkün değildir.

TBK'nın 74'üncü maddesine göre, medeni yargılama süreci, akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı fiilin ziyan unsurunun tayini meselesinde mahkumiyet veya beraat hükümlerinin tesiri altında değildir. Ceza yargılaması sürecinde mahkumiyet hükmü kabul edilmiş olsa bile medeni yargılama süreci maddi veya manevi zararın meydana gelmediğinden dolayı şahsi hak talebini kabul etmeğebilir. Ceza yargılaması sürecinde beraat hükmü kabul edilmiş olması durumu, kardan yoksun kalınmadığı anlamına gelmeyeceğinden, mağdur kimse şahsi hak talrbine ilişkin dava açabilir. Maddi hasar, suçun kurucu öğesi niteliğindeyse, ceza mahkemesi de zararı tayin etmiş ise, medeni yargılama sürecinde hasarın hacminin tayin edilmesi meselesinde mahkumiyet veya beraat hükümlerinden tesirlenmeden, zayiyatin mevcudiyetini tespit eden hükmü görmezlikten gelemez. Nitekim, bu tespitler olaya ilişkin maddi vakıalardır. Ceza mahkemesinin hem mahkumiyet, hem de beraat kararlarında tespit edilmiş maddi vakıalar hukuk hakimini bağlayacaktır.

Hem ceza hukuku anlamında suç, hem de özel hukuk anlamında haksız fiili oluşturan bir olaydan dolayı medeni ve ceza yargılaması süreçlerinde meseley-i müstehire kavramı kullanılmaktadır. Bu yola gitmenin mecburi olduğu durumlar dışında, bu yolun tercih edilmesi her iki yargılama sürecinde hakimin takdir yetkisinde bulunmaktadır. Kanunda zorunlu olarak öngörülmemiş ise, hakim bu yola başvurmanın ve yargılamayı durdurmanın faydasını değerlendirecektir. Bu zaman somut olayın özellikleri ve tarafların menfaatleri esas alınacaktır. CMK'nın 218'inci maddesinin 1. fıkrasına göre, yüklenen suçun ispatı, ceza mahkemelerinden başka bir mahkemenin

görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı ise; ceza mahkemesi bu sorunla ilgili olarak da bu Kanun hükümlerine göre karar verebilir. Ancak, bu sorunla ilgili olarak görevli mahkemede dava açılması veya açılmış davanın sonuçlanması ile ilgili olarak bekletici sorun kararı verebilir. Buradan anlaşılacağı üzere, ceza yargılamasının durdurulması ve bekletici sorun yoluna başvurulması, yalnız davaların birleştirilmesinin veya nispi yargılamanın kabul edilmediği durumlarda geçerlidir. Lakin ceza mahkemesi serbest delil usulüne göre hukuk mahkemesi ise sınırlı delil usulüne göre sorunu çözeceği için farklı kararların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu da adalete ve hakkaniyete aykırı çıkabilir. Bu nedenle, ceza hakimi tarafından bekletici sorun yapılan meselenin hukuk mahkemesinde HMK`nın hükümleri çerçevesinde, lakin taraf iradeleri ile bağlı olmaksızın, resen araştırma ilkesi gereğince halledilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Hukuk davasında yargılamanın durdurulması ve ceza mahkemesinin kararının bekletici sorun yapılabileceğine dair HMK'nın 165'inci maddesindeki genel düzenleme dışında özel bir hüküm bulunmamaktadır. Buna rağmen, hukuk ve ceza davaları arasında bağlantının bulunması halinde medeni yargılama sürecinde ceza mahkemesinin hükmü beklenilebilir.

Kanunla zorunlu bekletici sorun hallerinde hukuk mahkemesi, sonuçlanmasını beklediği ve şekli anlamda kesinleşmiş kararla bağlı olması gerekir. Bunun gibi, ihtiyari bekletici sorun hallerinde bekletici sorun yapılan karar, yargılamayı durduran mahkemenin kararını etkilemesi gerekir. Nitekim, medeni yargılama sürecinde diğer davanın görülmekte olan davaya tesiri olduğu gerekçesiyle bekletici sorun yapmıştır. Bu nedenle, bekletici sorun yapılan davayı sonuçlandıran karar, bekletici sorun kararı vermiş mahkeme nezdinde kesin hüküm teşkil ederse, hakim yargılamasını durdurduğu davayı kesin hüküm nedeniyle reddedecektir. Bekletici sorun yapılan davayı sonuçlandıran karar, bekletici sorun kararı vermiş mahkeme nezdinde kesin delil teşkil ederse, hukuk hakimi bu hükmü kesin delil olarak kabul etmek zorundadır.

TBK'nın 74'üncü maddesinin açık ve net hükmüne göre, ceza mahkemesi kararları hukuk hakimini bağlamaz. Hukuk ve ceza davalarının tarafları farklı kişilerdir. Bu davaların konusu da aynı değildir. Hukuk davalarının amacı özel menfaate dayanır. Ceza davasının amacı ise genel menfaattir. Bu nedenle, ceza yargılaması sürecinde kabul edilmiş hükümler, hukuk (tazminat) davalarında kesin hüküm teşkil etmez. Bu

nedenle, hukuk hakiminin ceza yargılaması sürecinde kabul edilmiş beraat hükmü ile bağlı olmaması gerekir. Bu genel kuralın istisnalarından birisi Yargıtay uygulamasında kabul edilen içtihada göre beraat kararında tespit edilen olaya ilişkin maddi olgulardır. Bu olgular hukuk hakimini bağlar. Örneğin, ceza mahkemesinin fiilin sanık tarafından işlenmediğine veya hiç işlenmediğine ilişkin tespitleri maddi olgu niteliğinde olduğundan hukuk mahkemesini bağlaması gerekir. Buna karşılık, fiilin kanunda suç olarak nitelendirilmediğinden dolayı ceza mahkemesinin beraat hükmü, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmayacaktır. Fakat aynı davada ceza mahkemesinin olayın maddi olgularına ilişkin tespitleri hukuk mahkemesini bağlaması gerekir.

Buna karşılık, yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması gerekçesiyle, CMK'nın 223'üncü maddesinin 2. fıkrasının (c) bendi uyarınca, ceza mahkemesinin beraat kararının, hukuk hakimi bakımından bağlayıcı olmayacaktır. Nitekim, ceza hukukunda kusur kavramı ile sorumluluk hukukundaki kusur kavramları birbirinden farklıdır. Fakat aynı davada ceza mahkemesinin olayın maddi olgularına ilişkin tespitleri hukuk mahkemesini bağlaması gerekir. Bu durum, TBK'nın 74'üncü maddesinin doğal bir sonucudur.

İsnat edilen fiilin sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması gerekçesiyle, CMK'nın 223'üncü maddesinin 2. fıkrasının (d) bendi uyarınca, ceza mahkemesinin beraat kararının, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olması gerekir. Nitekim, hukuk sisteminin birliği ve çelişmezliği ilkesi gereğince, bir hukuk dalına ilişkin hukuka uygunluk sebebi kendi etkisini doğrudan-doğruya diğer hukuk dallarında da gösterir. Fiil bütün hukuk düzeni bakımından hukuka uygun olur. Burada fiil baştan itibaren, objektif olarak hukuka uygun bulunmaktadır.

Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması gerekçesiyle, CMK'nın 223'üncü maddesinin 2. fıkrasının (e) bendi uyarınca, ceza mahkemesinin beraat kararının, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmaması gerekir. Nitekim, ceza davasında mahkumiyet hükmü bakımından yeterli olmayan deliller hukuk davasında yeterli görülebilir. Ceza mahkemesinin beraat kararında, dava konusu olayın

mevcut olup olmadığı kesin olarak tespit edilemediğinden, beraat kararı hukuk mahkemesi nezdinde kesin delil teşkil etmez.

"Ceza verilmesine yer olmadığı"na dair hüküm verilirse, fiilin akit dışı kusur sorumluluğu kapsamında hukuka aykırı fiil oluşturması durumunda hukuk sorumluluğu devam eder. Ceza yargılama sürecinde kabul edilmiş "ceza verilmesine yer olmadığı"na dair hüküm, olayın maddi olgulara ilişkin tespit hükmü niteliğindedir. Nitekim, söz konusu karar, fiilin sanık tarafından işlendiğinin şüpheye mahal vermeyecek şekilde ispatlanması halinde kabul edilir.

CMK'nın 223'üncü maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca kabul edilen bu hüküm mahkumiyetin verilebileceği yargılamayı gerektiriyor. Bu nedenle, dava sonucunda kabul edilen "ceza verilmesine yer olmadığı" kararı mahkumiyet hükmünün hukuk mahkemesi nezdinde doğurduğu hüküm ve sonuçları doğuracaktır. Bu durumda fiilin hukuka aykırılığı ve suç olma niteliği devam etmektedir. Fakat ceza siyaseti gereği burada bir cezasızlık sebebi, cezai yaptırımın uygulanmadığı mahkumiyet durumu öngörülmüştür. Kanunda failin cezai sorumluluğu bakımından muafiyet tanınmıştır. Buna karşılık, "ceza verilmesine yer olmadığı" kararı mahkumiyet kararının hukuk mahkemesi nezdinde doğurduğu bütün hüküm ve sonuçları doğurur.

CMK'nın 223'üncü maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendi uyarınca, kusurluluğu ortadan kaldıran hallerin bulunması nedeniyle, ceza mahkemesi tarafından kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. Bu durumda sanığın fiili işlediği kanıtlanmış olabilir. Fakat temyiz kudretinin yokluğu tayin edilmiş olabilir. TBK'nın 74'üncü maddesine göre, medeni yargılama sürecinde kusurun olup olmadığı, yalnız hukuk sorumluluğu hükümleri çerçevesinde tespit edilir. Bu bağlamda, sanığın temyiz kudretinin olmadığını tespit eden "ceza verilmesine yer olmadığı" kararından bağımsızdır. Buna rağmen, ceza yargılaması sürecinde kabul edilmiş olayın maddi olgularına ile hukuk normlarının ihlal edilmiş olmasını ve hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmadığını ifade eden hukuka aykırı olduğuna ilişkin tespitleri hukuk mahkemesini bağlayıcıdır.

CMK'nın 223'üncü maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca, etkin pişmanlık, şahsi cezasızlık sebebinin varlığı, karşılıklı hakaret, işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı

dolayısıyla faile ceza verilmemesi hallerinde, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. Bu durumda, fiilin işlenmesi tespit edilmiştir. Fakat kanunda öngörülmüş özel nedenlerden dolayı yaptırım uygulanmamaktadır. Bu durumda ceza yargılaması sürecinde olayın objektif olgularına ile hukuk normlarının ihlal edildiğini ve hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmamasını ifade eden hukuka aykırılığına ilişkin bulguları, medeni yargılamaya tesir edecektir. Kusurun değerlendirilmesi ve zararın belirlenmesine ilişkin bulgular medeni yargılamaya tesir etmeyecektir.

Ceza mahkemesinin, medeni yargılama sürecinde tesiri olan bir hükmü de mahkumiyet hükmüdür. TBK'nın 74'üncü maddesinin mefhumu muhalifinden anlaşılacağı gibi ceza mahkemesinin mahkumiyet kararı, hukuk mahkemesini bağlayacaktır. Ceza mahkemesinin mahkumiyet kararı, olayın maddi olguları, fiilin hukuka aykırılığı ve illiyet bağına ilişkin tespitleri hukuk mahkemesini bağlayıcıdır. Nitekim, haksız fiilden kaynaklanan tazminat davasında hukuk hakimi, mahkumiyet kararına rağmen, fiilin gerçekleşmediğinden bahisle veya mahkumiyet kararında tespit edilmiş olayın maddi olgularına ilişkin tespitlerin aksine bir sonuca ulaşması mümkün değildir. Diğer yandan, ceza yargılaması sürecinin "suç" gibi nitelendirdiği fiilin medeni yargılamada hukuk normunun ihlal edildiğini ve hukuka uygunluk nedenlerinin bulunmadığını ifade eden hukuka aykırılık unsurunu tekrar değerlendirilmesi yeni masraflara yol açabileceği gibi, farklı mahkemelerde çelişik kararların kabul edilmesine neden olabilir.

Ceza mahkemesinin, medeni yargılama sürecinde tesiri bulunan bir başka mesele de mahkumiyet kararında kusurun varlığına ilişkin tespitleridir. Mahkumiyet kararında kusurun varlığına ilişkin tespitlerin hukuk hakimini bağlaması gerekir. Nitekim, genel menfaate dayanan, resen delil araştıran ve objektif gerçek üzerinde hüküm kuran ceza yargılaması sürecinin kusuru tayin eden bulgularının medeni yargılamada gözardı edilmesi kişilerin hukuk düzenine güvenlerini olumsuz etkileyecektir. Diğer taraftan, kusur suçun kurucu unsurunu oluşturduğundan, mahkumiyet kararının kusurun varlığına ilişkin tespitlerinin hukuk davasında dikkate alınmaması çelişkili kararların kabul edilmesine sebebiyet verecektir. Ceza mahkemesinin kusurun varlığına ilişkin tespitleri, olaya ilişkin hem de maddi olgular niteliğinde olduğundan, medeni yargılama açısından bağlayıcı olacaktır. Bundan dolayı, ceza yargılaması sürecinde kabul edilmiş

mahkumiyet hükmünde kusurun ağırlığının takdir edilmesi medeni yargılamaya tesir etmese de kusuru tespit eden bulguları medeni yargılamaya tesir eder.

TBK'nın 74'üncü maddesine göre, ceza hakiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da hukuk hakimini bağlamaz. Yani hukuk hâkimi kendisine zararın isnat edildiği kişinin bu fiili kasıtlı veya ihmal sonucu işleyip işlemediğini tayin ederken hukuk sorumluluğuna ilişkin hükümlerine göre davranacaktır. Bu durumda ceza yargılaması sürecinde kasıt veya ihmalin takdirine dair bulguları hukuk hakimine tesir etmeyecektir. Burada hukuk hakiminin bağımsızlığı ceza yargılaması sürecinin kasıt veya ihmalin ağırlığına ilişkin takdiriyle bağlı değildir. Bu nedenle, ceza yargılaması sürecinden farklı sonucu elde eden hukuk hakimi kendi kararında gerekçesini bildirmesi gerekmektedir. TBK'nın 74'üncü maddesine göre, medeni yargılama sürecinde ziyan tayin edildiğinde ceza yargısının bulgularıyla bağlı olmaksızın serbestçe tespitini yapacaktır. Ceza mahkemesinin sanığın mahkumiyetine karar vermesine rağmen hukuk hakimi eylemin herhangi bir maddi yada manevi zarara neden olmadığı gerekçesiyle şahsi hak talebini kabul etmeyebilir. Buna karşın, ziyanın kanunla suçun kurucu öğesi kabul edildiği durumlarda mahkumiyet hükmü, "zararın varlığı"nı tespit eden kısmıyla medeni yargılamaya tesir eder.

Hukuk mahkemesi kararlarının ceza mahkemesi bakımından kesin hüküm teşkil ettiği istisnai durumlar bulunmaktadır. Bir senedin sahteliği iddiası ile açılmış olan hukuk davasında mahkemenin senedin sahte olmadığına ilişkin tespitte bulunması halinde karar ceza mahkemesi nezdinde kesin hüküm teşkil eder. Bu konuda HMK'nın "Sahtelik hakkında hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının etkisi" kenar başlıklı 214'üncü maddesinde kesin düzenleme bulunmaktadır. Benzer düzenleme HUMK'un 314'inci maddesinde bulunmaktaydı. Hukuk mahkemesinin kararı maddi anlamda kesin hükm olduğundan artık bir daha senedin sahteliği iddiasıyla ceza davası açılamayacağı gibi, açılmış ceza davasında da bu konuda iddia dinlenmez ve davanın reddine karar verilmesi gerekecektir.

CMK'nın 218'inci maddesi hükmü uyarınca ceza mahkemesinin, yargılama kapsamında mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşması halinde yaş tespitine ilişkin karar vermesi gerekir. Tarafların hukuk

mahkemesinde dava açmaya yönlendirilmesi düşünülemez. Hukuk mahkemesinde sanık veya mağdur bakımından yaş tespit davasının açılmış olması ve ceza mahkemesinin bu konuda karar verecek olması halinde, bu hususu hukuk mahkemesine bildirmesi gerekir. Hukuk mahkemesi, böyle bir bildirim üzerine görevsizlik kararı verir.

Hukuk mahkemesinde açılmış olan yaş tespiti davası genel menfaat amacına dayandığından, kanuni delil sistemi değil, takdiri delil sistemi uygulanacaktır. Bu davada resen araştırma ilkesi geçerlidir ve maddi gerçeğe ulaşılması hedeflenir. Bu davalar bakımından genel yetkili mahkeme asliye hukuk mahkemesidir. Ancak CMK'nın 218'inci maddesi özel bir yetki durumu belirlemiştir. Bu istisna dışında yaş tespiti davalarına hukuk mahkemesinde bakılması gerekir. Fakat soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcılığının talebi üzerine, hukuk mahkemesince verilmiş ve kesinleşmiş olan yaş tespiti kararı, ceza mahkemesi nezdinde kesin hüküm teşkil eder. Maddi anlamda kesin hüküm niteliğinde olduğu için ceza mahkemesi aynı kişinin yaşının tespiti konusunda yeniden inceleme yapamaz. Aynı şekilde hukuk mahkemesi yaş tespiti talebinin reddine ilişkin karar vermiş ise bu karar da ceza mahkemesi nezdinde maddi anlamda kesin hüküm niteliğindedir. Diğer taraftan ceza kovuşturması başlamadan önce hukuk mahkemesince verilen yaş tespiti kararı ceza mahkemesi bakımından bağlayıcıdır.

Ceza mahkemesine sanık veya mağdurun yaşının tespitinin gerekmemesine karşın ilgililer şahsi haklarının talep edilmesi bakımından yaş tespitine ihtiyaç duyabilirler. Böyle bir ihtiyaç, hukuk mahkemesine bildirilir. CMK'nın 218'inci maddesinin istisnai olarak tanıdığı bir yetkinin burada kullanılması düşünülemez.

Kanaatimizce, hukuk ve ceza davaları farklı amaçlara dayanmaktadır. Genel menfaate dayanan ceza davalarında maddi gerçeğe ulaşılması hedeflenirken, özel menfaate dayanan hukuk davalarında şekli gerçeğin bulunması yeterli görülmektedir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için ceza yargılamasında delil serbestisi veya takdiri delil ilkesinin esas olmasına karşın, şekli gerçeğe uygun karar vermek durumunda olan medeni yargılamada istisnalar haricinde biçimsel veya kanuni delil ilkesi kabul edilmektedir.

Medeni yargılamada hukuki ilişkilerin ispatı sıkı şekil kurallarına bağlı bulunmaktadır. Hukuki ilişkilerin hangi delillerle ispat edilebileceği kanunlarda belirtilmiş olduğundan, hukuk hakimi bu delillerle bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle, hukuki ilişkileri ispatlayacak delillerin önceden taraflarca hazırlanması amacıyla biçimsel (kanuni) delil ilkesi kabul edilmiştir. Tasarruf ve taraflarca getirme ilkesinin doğal sonucu olarak hukuk yargısı çoğu zaman tarafların takdim ettikleri bu delillerle sonuca gider.

Ceza delil sistemine göre ise mağdur tarafından suça ilişkin delillerin önceden bilinmesi ve tespit edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, ceza yargılama usulünde delil serbestisi ilkesi kabul edilmektedir. Bundan dolayı, ceza yargılama sürecinde delillerin yalnız tarafların iradesiyle duruşmaya getirilmesi ve hakimin taraf talepleriyle bağlı olması söz konusu değildir. Hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesini bağlayacağını açık ve net olarak düzenleyen hükümlerinin dışında, hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesinde sadece hukuki mantık taşıyacağı, ceza hakiminin her türlü iddiayı ele alabileceği ve istediği ölçüde araştırma yapabileceği kanaatindeyiz. Yani, hukuk mahkemesinin kararının doğruluğunun ceza mahkemesinde aksi ispatlanabilir adi karine olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Hukuk mahkemesi kararının takdire şayan olarak görülmesi halinde, onun ceza mahkemesi tarafından delil olarak değerlendirilmesinde, ceza davasının niteliğine göre faydalanmasında ve hükmüne esas tutulmasında engel bulunmamaktadır. Kararın gerçeği yansıtmadığı düşünüldüğünde ise ceza hakimi tarafından yeniden araştırma yapılabilmelidir.

Ancak medeni yargılamada biçimsel delil ilkesinin uygulanmadığı istisnai durumlar bulunmaktadır. Hukuk mahkemesinin özellikle kamu düzenini ilgilendiren durumlarda taraf iradesiyle bağlı olmadığı durumlar da vardır. Örneğin yaş tespiti, boşanma veya babalık davalarında, yada haksız fiilden dolayı açılan tazminat davasında maddi gerçek arandığından mahkeme taraf iradeleri ile bağlı olmaksızın resen araştırma yaparak delil serbestisi ilkesine göre hareket edecektir. Bundan dolayı, hukuk mahkemesinin maddi gerçeğe dayanan kararının takdire şayan olarak görülebileceği ve ceza hakimi tarafından delil olarak serbestçe değerlendirileceği, böylece tekrar delil toplamakla mükellef olmayacağı kanaatindeyiz. Bunun yanısıra, hukuk mahkemelerinin şekli gerçeklikle sınırlı olarak inceleme yapması, vermiş olduğu kararların maddi

gerçeği ifade etmediği anlamına da gelmemektedir. Hukuk mahkemelerinin de kanuni delil sistemi çerçevesinde ileri sürülen delillerle maddi gerçeği araştırdığını unutmamak gerekmektedir. Bu nedenle, kamu düzenini ilgilendiren konularda, resen araştırma ilkesince maddi gerçeklik üzerinde kurulan hukuk mahkemesi kararlarının ceza mahkemesi tarafından takdire şayan olarak kabul edilmesi ve delil olarak değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Ceza mahkemesi, mevzuatta hukuk mahkemesinin kararının kesin bir şekilde ceza mahkemesini bağlayacağını düzenleyen hükümlerinin dışında her türlü iddiayı ele alabilir, istediği ölçüde araştırma yapabilir. Örneğin, hukuk mahkemesinin haksız fiil sonucunda tazminata hükmetmesi, aynı fiilin suç oluşturduğuna ilişkin ceza mahkemesinde görülmesi, ceza mahkemesinin cezaya hükmetmesi gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Hukuk mahkemesine sorumluluk açısından basit bir ihmal yeterli iken ceza mahkemesinin sorumluluk ve kusur anlayışı daha dar ve sıkı tutulmuştur. Bu kural genel olarak ceza mahkemesinin hukuk mahkemesinin kararıyla bağlı olmadığının sonucudur.

Zira, eski CMUK 254'üncü maddesine göre, "Mahkeme irat ve ikame edilen delilleri duruşmadan ve tahkikattan edineceği kanaate göre takdir eder." şeklindeki kural ceza hakiminin maddi gerçeği arayacağı, duruşmadan ve soruşturmadan edineceği kanaate göre hükmünü vereceğini göstermektedir. Yeni CMK 217`inci maddesi gereğince de "Ceza mahkemesi ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurda tartışılmış delillerle hüküm kurabilir. Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilecektir." Bu kanunlarda ceza mahkemesinin delil serbestisi ve takdiri ile kararını vereceğini, yüklenen suçun her türlü delille ispatlanabileceğini düzenlemiştir.

Bundan dolayı, hukuk mahkemesinin taraf iradeleriyle ortaya konan ve HMK`nın ön gördüğü sınırlı delil sistemi çerçevesinde vermiş olduğu kararların ceza mahkemesini bağlamaması gerektiği kanaatindeyiz. Örneğin, ikrar, taraf yemini, davayı ret veya davayı kabul gibi hukuk muhakemesinde kesin delil oluşturan hususlar hukuk mahkemesini bağlarken, ceza mahkemesini bağlamaz. Bu tür taraf iradeleri hukuk

davasının sonuçlanması için delil olarak yeterliyken, ceza mahkemesinin böyle delillerle bağlı olması söz konusu değildir.

Buna karşılık, hukuk mahkemesinin maddi gerçeğe dayandığı kararının ceza mahkemesi kararına esas alınabilmesi, ayrıca delil gösterilmesine gerek olmadığı, fakat olayın maddi vakıalarına ilişkin tespitlerin aksi ispatlandığında ceza hakiminin yeniden yargılama yapabileceği kanaatindeyiz.

Önemli olan iki mahkeme arasında maddi gerçekliğe ve hukuka duyulan güvene aykırı çelişkilerin doğmamasıdır. Hukuk hakiminin haksız fiilin varlığına karar vermesi halinde, ceza hakiminin sanığın beraatine karar vermesi çelişik kararların doğmasına yol acabilecek, böylece toplumdaki hukuka olan güven azalabilecek, zihinlerde "hakimlerimiz niye farklı kararlar veriyorlar" diye şüpheler uyanabilecektir. Sonuç olarak, ceza mahkemesinin hukuk yargısındaki kesin hüküm ile bağlı olmadığı, istisnai olarak kamu düzenini ilgilendiren, resen araştırma ilkesince sonuca bağlanan ve maddi gerçeklik ile hukuki güven gerekçeleriyle kesinleşmiş bazı hukuk mahkemesi kararlarıyla ceza mahkemesince takdire şayan olarak kabul edilmesi, delil olarak değerlendirilmesi ve kendi hükmüne esas tutması gerektiği düşüncesindeyiz.

Azerbaycan hukukunda medeni yargılama hem resen araştırma hem de taraflarca getirilme ilkelerinden ibaret karma bir sistem oluşturmaktadır. MPM`in "Sübutetme vazifesi" kenar başlıklı 77.1`inci maddesine göre, herbir taraf talep ve itirazlarının esasi gibi dayandığı hususları ispat etmelidir. Maddenin hükmü uyarınca, davaya ilişkin talep ve deliller tarafların iradesiyle mahkeme önüne gelmektedir. Buna karşın, madde hükmünün devamı uyarınca, tarafların getirdiği deliller davanın sonuçlandırılması için yeterli olmadıkta hakim kendi teşebbüsü ile delillerin toplanmasına ve talep edilmesine yardımcı olur. Bu durumda, resen araştırma yapan mahkemenin kararı objektif hakikat üzerinde kurulmuş olur. Madde ispat yükünün paylaşılmasının genel kuralını, ispatetme sürecinde mahkemenin konumunu belirtir ve medeni yargılamanın çekişme prensibini tespit edir. Medeni yargılamada tarafları faal davranışa iten temel neden, onların menfaatlerine uygun kararın kabul edilmesi yönündeki istekleridir. Herbir taraf bilmelidir ki, ispatetmede hareketsizlik onun için uğursuz kararın kabul edilmesine

neden olabilir. İspat yükünün taraflar arasında paylaşılması medeni yargılamanın çekişme ve tarafların eşitliği prensibinden kaynaklanır.

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisini tam anlamıyla çözen bir düzenleme mevzuatta bulunmamaktadır. Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm ve kesin delil oluşturmalarına (CMK m.218.2 ve TCK m.73.5) ve ceza mahkemesi kararlarının hukuk hakimini bağlamayacağına (HMK m.214.2 ve TBK m.74) ilişkin münferit maddeler bulunmaktadır.

Hukuk hakiminin bağımsızlığı prensibinin nedeni eylemin hem haksız fiil, hem de suç teşkil etmesine ilişkin genel bir kuralın olmamasıdır. Haksız fiilden kaynaklanan tazminat davalarında olayın maddi vakıalarına ilişkin hususların ceza yargısında tespit edilmesi zorunlu değildir. Takibi şikayete bağlı suçtan dolayı tazminat davasında hukuk mahkemesi kendi yargılama ilkelerini esas alarak olayın maddi vakıalarını tespit edebilir. HMK`nın 214`üncü maddesinin 1. fıkrasına göre, senedin sahte olmadığına ilişkin hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesini bağlamayacağı açıkça öngörüldüğüne göre, hukuk hakiminin ceza davasına ilişkin kararı beklemesine dair mutlak bir kural da yoktur.

HMK`nın 214`üncü maddesinin 2. fıkrasına göre, ceza mahkemesinin sahtecilik davasına ilişkin beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz. Fakat CMK`nın 223`üncü maddesinde beraat kararının verilebileceği beş farklı durum öngörülmüştür. Bu durumlara ilişkin ceza mahkemesinin beraat kararının hukuk yargısına farklı etkileri olacaktır. Bu durumlardan birisi atılı fiilin hiç işlenmemiş olmasıdır ki, hukuk hakiminin buna uyması gerekir. Zira, ceza mahkemesinin sahtecilik davasına ilişkin beraat kararının hukuk hakimini bağlamayacağına ilişkin HMK 214.2 kuralının Yargıtay uygulamasındaki istisnası beraat kararında saptanan olaya ilişkin maddi vakıalardır.

Yargıtay hukuk davası ile ceza davasının arasında bağlantının bulunması halinde hukuk hakiminin ceza davasına ilişkin kararı beklemeden karar vermesi durumunda ceza mahkemesinin beklenilmesi gerektiğine karar vermiştir. Eylemin haksız fiil ve suç

oluşturduğu durumlarda hukuk ve ceza davalarının bağlantılı olduğu ve ceza davasına ilişkin kararın hukuk davasını etkileyeceği kanaatindeyiz.

Hukuk hakiminin ceza davasına ilişkin kararı bekletici sorun yapması hem usul ekonomisine uygundur, hem de çelişik kararların karşısını alır. Ancak her iki yargı sisteminde maddi gerçeğin araştırıldığı durumlarda oldukça az rastlanabilecek çelişkinin önüne geçilmesi için hukuk hakiminin ceza davasına ilişkin kararı beklemesi yargılamayı gereksiz uzatır. Yargıtay`ın görüşü benimsenirse, hukuk hakimi tarafların olayın maddi vakıalara ilişkin delillerini dinlemeden bile ceza davasına ilişkin kararı bekletici sorun yapması gerekir.

Konusu kamu düzeni ile ilgili olan hukuk davalarında resen araştırma ilkesi gereğince maddi gerçeğin araştırılması nedeniyle hukuk davasının yargılamanın daha ileri aşamasında bulunması halinde ceza hakiminin hukuk davasına ilişkin kararı bekletici sorun yapması CMK`nın 218`inci maddesine de uygundur.

Azerbaycan hukukunda hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararın veya diğer mahkemede dersdest olan bir davanın aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı tekrar açılması istenen veya açılmış olan hukuk davasına etkisi MPM`in 153`üncü ve 259`uncu maddelerinde düzenlenmiştir. MPM`in "İddianın yolverilmezliğine göre iddia erizesinin kabul edilmesine imtina" kenar başlıklı 153`üncü maddesinin 2. fıkrasının 2) bendine göre bir hukuk davasının şekli anlamda kesinleşmesinden sonra aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı hukuk davası açılamaz. Maddenin 4) bendine göre de başka mahkemede dava açılmış olduğu durumlarda aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı yeni bir dava dilekçesi tekrar kabul edilemez.

Kanaatimizce, hukuk ve ceza davalarının tarafları ve konusu farklı olduğundan, söz konusu madde hukuk davaları yanısıra, ceza davasında ileri sürülen şahsi hak taleplerini de kapsamaktadır. Madde hükmü uyarınca, ceza davasında şahsi hak talebi ileri sürülmüşse, artık hukuk davalarında aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı hukuk davasının açılamaması gerekir.

Nitekim, CPM`in 180`inci maddesinin 1. fıkrasına göre de, ceza davasına ilişkin kararın şahsi hak talebine ilişkin kısmıyla ceza mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceği ifade edilmiştir. Ceza davasına ilişkin kararın şekli anlamda kesinleşmesinden sonra artık aynı taraflar, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı ceza mahkemesinde yeniden şahsi hak talebi ileri sürülemeyecektir.

MPM`in "erizenin bakılmamış bırakılması" kenar başlıklı 259`uncu maddesinde ise hukuk davasının açılmasından sonra davanın usulden reddedilmesi düzenlenmiştir. Maddenin 4) bendine göre, açılmış hukuk davasında aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplerden dolayı bir davanın veya şahsi hak talebinin diğer mahkemede açılmış olduğunun tespit edilmesi halinde, davanın usulden reddedilmesi öngörülmüştür.

Kanaatimizce, ceza mahkemesinin özel hukuka ilişkin meseleni hukuk yargısı usul ve delilleriyle çözmesi gerekir. Zira ceza mahkemesinin ihtiyari nispi yargılama yetkisini kullanmayarak hukuk davasının açılmasına mehil vermesi durumunda meseleye hukuk yargısı usul ve delilleriyle karar verilecekti. Farklı usul ve delillerin uygulanması ise farklı sonuçlara beden olabilir ki, bu da adalet prensibine ve menfaatler dengesine aykırı olabilir.

Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, ceza mahkemesinin, ek yetki kullanarak, ek yargılama yaptığı zaman, sorunu ilgili kanunun pozitif hükümleri ve CMK`nın delil ve ispat kuralları çerçevesinde karara bağlaması gerektiğini kabul etmiştir. CMK`nın 218`inci maddesinin 1. fıkrasının, yargılamanın hızlandırılması amacına hizmet ettiği düşünülmektedir.

Buna karşın, ceza mahkemesi sorunla ilgili olarak görevli mahkemede davanın açılmasına veya görülmekte olan davanın bekletici sorun yapılmasına ilişkin karar da verebilir. Yargıtay, bir kararda, ceza mahkemesinin suç ile ilgili ispat sorunu yaşadığı durumlarda, sorunu çözmek için ya ek yargılama yapacağını yada soruna ilişkin bir hüküm verilmek üzere hukuk mahkemesinde soruna ilişkin dava açtıracağını kabul etmiştir.

Fakat hukuk mahkemesinin vereceği kararın hukuki niteliği tartışmalıdır. Kararın ceza mahkemesi için sadece hukuki mantık taşıyacağı veya ceza mahkemesinin bu kararı peşinen kabul etmiş olması ve uyması gerektiğine dair görüşler ileri sürülmüştü. Bu görüşler çalışmamızın ilgili kısmında açıklanmıştır.

Kanaatimizce, bağlantılı ceza davasında kabul edilen mahkumiyet hükmü, olayın objektif olgularını tespit eden kısmıyla, medeni yargılama sürecine tesir eder. Nitekim, ceza delil sistemi daha gemiş imkanlara maliktir. Medeni yargılama usulünde deliller tarafların iradesiyle takdim edilmektedir. Ceza delil sisteminde ise deliller taraf iradeleri gözetilmeksizin duruşmaya getirilir. Takdiri delil sistemiyle tespit edilmiş objektif olguların kanuni delil sistemiyle yargılama yapan bir süreçte gözardı edilmesi akla ve mantığa ters düşer.

Azerbaycan hukukunda CPM`in "Prosessual kararların preyudisial ehemiyeti" kenar başlıklı 65`inci maddesinin 4`üncü fıkrasına göre, ceza mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı, hukuk mahkemesini yalnız fiilin işlenip-işlenmemesi ve sanığın o fiili işleyip-işlememesi kısmıyla bağlayıcıdır. Maddenin hükmü uyarınca, ceza davasına ilişkin kararda saptanan olaya ilişkin maddi vakıalar hukuk davasında kesin delil teşkil eder. Hukuk davasında özel hukuka ilişkin meselelerin ise tetkiki hukuk yargısının usul ve delilleri doğrultusunda yapılır.

CPM`in 65`inci maddesinin 4`üncü fıkrası, MPM`in 82`inci maddesinin 4. fıkrasının adeta tekrarından ibarettir. MPM`in 82`inci maddesinin 4. fıkrası ceza mahkemesi kararının hukuk hakimi için kesin delil oluşturmasına ilişkindir. MPM`in 82`inci maddesinin 4. fıkrasına göre, ceza mahkemesinin ceza davasını esas bakımdan sonuclandıran şekli anlamda kesinleşmiş kararı fiilin işlenip işlenmemesi ve fiilin kim tarafından işlenmesi hususunda hukuk davasına bakan mahkeme veya hakim için mecburidir.

MPM`in 82.3`ünci maddesi hukuk mahkemelerinin kararlarının birbirinin nezdinde maddi anlamda kesin hüküm oluşturmalarına, 82.4`üncü maddesi ise ceza mahkemesi kararının hukuk hakimi için kesin delil oluşturmasına ilişkindir. MPM`in 82.3`ünci maddesi, HMK`nın 303`üncü (HMUK m.237) maddesiyle uygunluk oluşturur. MPM`in 82.3`üncü maddesine göre, hukuk mahkemesinin hukuk davasını

esas bakımdan sonuçlandıran ve şekli anlamda kesinleşmiş nihai kararı ile tespit edilmiş hususlar aynı taraflarca diğer davada mübahiselendirilmez ve yeniden dinlenmez. MPM`in 82.4`üncü maddesine göre ise ceza mahkemesinin ceza davasını esas bakımdan sonuclandıran şekli anlamda kesinleşmiş kararı fiilin işlenip işlenmemesi ve fiilin kim tarafından işlenmesi hususunda hukuk davasına bakan mahkeme veya hakim için mecburidir.

Azerbaycan Respublikasının Ali Mahkemesinin "Sahibkarlık faaliyeti ile alakadar işlere bakılarken mahkemeler tarafından kanunların tatbiki tecrübesinin bazı meseleleri hakkında" 25 mart 2003 tarihli 3 sayılı kararının 7`inci maddesine göre, MPM`in 82.3`üncü maddesinde hukuk mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı ile tespit edilmiş hal denildiğinde, kararın tasviri hissesinde gösterilmiş davada iştirak etmiş şahısların, şahidlerin gösterdikleri veya diğer senetlerde bulunan hususlar değil, elde edinmiş delillere esasen mahkemenin tespit ettiği hususlar anlaşılır.

Fakat hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı farklılık arzeder. Hukuk mahkemesi kararının bağlayıcılığı davada iştirak eden kişilerle sınırlıdır. Örneğin, rücu hakkına dayanarak açılan alacak davasının davalısı önceki davada taraf olmamışsa orada tespit edilmiş hususların yeniden incelenmesini talep edebilir. Ceza mahkemesi kararı ile tespit edilmiş hususların bağlayıcılığı ise daha da sınırlıdır. Bu hususların yalnız iki nevi hukuk davasında sübut olunmaktan muaftır. Bunlar hareketin olup-olmaması ve hareketin ilgili kişi tarafından yapılıp-yapılmaması. Bu hususlar ceza davasının tarafları ile sınırlı kalmaksızın herkes için bağlayıcıdır ve bu hususları hiçkimse tartışamaz. Diğer hususlar hukuk mahkemesi için bağlayıcı değil ve mahkemece medeni usul kurallarınca incelenir.

MPM`in "İddianın yolverilmezliğine göre iddia erizesini kabul etmekten imtina" kenar başlıklı 153.2.2`inci ve "Erizenin bakılmamış saklanılması" kenar başlıklı 259.0.4`üncü maddesi, "aynı taraflar arasında, aynı predmet baresinde ve aynı esaslarla mübahise üzre iş o ve ya diğer mahkemenin icraatında varsa" hükmüyle, görülmekte olan davanın bulunması halinde aynı iddia ile karşılaşan hakimin yapması gereken prosedur kuralları öngörülür.

MPM`in 153.2.2`inci maddesine göre, aynı taraflar arasında, aynı predmet baresinde ve aynı esaslarla uyuşmazlığa dair mahkemenin şekli anlamda kesinleşmiş kararı veya suçtan zarar görenin şikayetten vazgeçmesi sonucu ceza davasının düşmesi veya tarafların uzlaşmasına ilişkin mahkemenin ara kararı bulunursa hakim iddianın yolverilmezliğine görə (maddi anlamda kesin hüküm nedeniyle) dava dilekçesini redd eder.

CPM`ın "Cinayet mühakeme icraatında mülki iddia" kenar başlıklı XIX faslında suçtan zarar görenlerin ceza davasına katılarak şahsi hak iddiasında bulunması ve ceza mahkemesinde tespit edilen hususların hukuk davasında kesin delil oluşturması konuları düzenlenmiştir. Söz konusu fasıl, suçtan zarargörenin kamu davasına katılarak şahsi hak (tazminat) talebinde bulunmasını öngören mülga CMUK`un 344`üncü ve 365`inci, mülga TCK`nın 37`inci ve 38`inci maddeleri ile eşdeğerdir.

CPM`ın "Cinayet mühakeme icraatında mülki iddia" kenar başlıklı XIX faslında ceza davasında ileri sürülen şahsi hak talebine ilişkin ceza mahkemesi kararının aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeple açılmış hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararının hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceğini düzenlemiştir.

CPM`in aynı fasıldaki 180.1`inci maddesine göre, ceza davasında ileri sürülen şahsi hak talebine ilişkin ceza mahkemesi kararının şekli anlamda kesinleşmesiyle aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebepten kaynaklanan şahsi hak talebi bir daha dinlenilmez. Madde metnine göre, aynı taraflar arasında ve aynı predmete ilişkin mübahiseye dair aynı esasla kabul edilmiş mülki iddia hakkında, mülki iddiaçının iddiadan imtina etmesinin kabul olunması hakkında veya barış sazişinin onaylanması hakkında şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararının olması, iddianın redd edilmesi, yada tam yada kısmi kabul edilmesini öngören şekli anlamda kesinleşmiş ceza mahkemesi kararının olması yeniden mülki iddia verilmesini istisna edir. CPM`in 180.2`inci maddesine göre, şahıs cinayet mühakime icraatı zamanı mülki iddia vermemişse, o, mülki muhakeme icraatı kaidesinde mülki iddia vermeye haklıdır. CPM`in 180.3`üncü maddesine göre ise, cinayet muhakeme icraatı zamanı verilmiş,

lakin mahkeme tarafından bakılmadan saklanılmış mülki iddia sonradan mülki muhakeme kaidesinde verile bilir.

CPM`in 142.1`inci maddesinin hükmü uyarınca, ceza mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı diğer ceza mahkemelerini bağlayıcıdır. CPM`in 142.2`inci maddesinin hükmü uyarınca, hukuk mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı ceza mahkemesini yalnız hadisenin yahut hareketin olup-olmaması hissesinde bağlayıcı olduğu halde, sanığın kusurunun değerlendirilmesi hususunda bağlayıcı değildir. CPM`in 141.1`inci maddesinin hükmü uyarınca, cinayet takibi üzre icraatın materiallarından istifade edilmeden aşağıdakı hallar sübut edilmiş hesap olunur: mahkeme için preyudisial (kesin hüküm ve kesin delil olarak bağlayıcılığı) kaidede mecburi güce malik kararla muayyen edilmiş haller denilmekle, kesin hüküm teşkil eden hususların kesin delil teşkil edeceği hüküm altına alınmıştır.

CPM`in 142`inci maddesiyle kabul edilmiş preyudisiya kurumu ceza mahkemesi kararlarının hakikiliğine ilişkin karinenin mantıki neticesidir. Preyudisiyaya göre, soruşturma ve kovuşturma sürecinde elde edilen delillere esasen mahkeme kararı ile tespit edilmiş hususların yeniden ispat edilmesi gerekmez. Bir eylem hem suç, hem de haksız fiil teşkil edebilir. Haksız fiilden dolayı tazminat talebi hem ceza davasında, hem de ayrıca hukuk davasında çözüme kavuşturulabilir.

CPM`in "Prosessual kararların preyudisial ehemiyeti" kenar başlıklı 65`inci maddesinin 4`üncü bendine göre, ceza mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı, hukuk mahkemesini yalnız fiilin işlenip-işlenmemesi ve sanığın o fiili işleyip-işlememesi hususunda bağlayıcıdır.

CPM`in "Mülki iddia üzre mahkemenin şekli anlamda kesinleşmiş kararının ehemiyeti" kenar başlıklı 180`inci maddesi hem hukuk davasında, hem de suçtan zarar görenin ceza davasında şahsi hak iddiasına ilişkin olarak ceza davasında verilmiş ve şekli anlamda kesinleşmiş kararın bağlayıcılığı belirtilmiştir. Maddeye göre şu durumlarda yeniden şahsi hak (tazminat) talep edilemez: a) aynı taraflar arasında ve aynı konuda uyuşmazlığa ilişkin aynı sebeple kabul edilmiş şahsi hak talebine dair mahkemenin şekli anlamda kesinleşmiş kararı varsa; bu durum suçtan zarar görenin şahsi hak talebine ilişkin dilekçesinin CPM`in 184`üncü maddesinin hükmü uyarınca

redd edilmesine neden olur. b) şahsi hak talebinde bulunan suçtan zarar görenin talebinden vazgeçmesinin kabul edilmesine ilişkin kesinleşmiş mahkeme kararı varsa; c) tarafların uzlaşmasının onaylanmasına ilişkin kesinleşmiş mahkeme kararı varsa; bu durum suçtan zarar görenin şahsi hak talebine ilişkin yargılamanın CPM`in 186.2`inci maddesinin hükmü uyarınca sonuçlanmasına neden olur. ç) şahsi hak talebinin reddine veya tam yada kısmi kabulüne ilişkin kesinleşmiş mahkeme kararı varsa.

Ceza hakiminin hukuk davasına ilişkin kararı takdire şayan görmesi halinde onu diğer delillerle beraber serbestçe değerlendirir ve onu kendi hükmüne easas tutabilir. Hukuk davasına ilişkin kararın maddi gerçeği yansıtmadığı kanaatinin oluşması durumunda ise ceza hakiminin her türlü araştırma ve inceleme yapabileceğini daha önce ifade etmiş bulunmaktayız.

Azerbaycan hukukunda ceza hakiminin hukuk davasında tespit edilmiş hususları yeniden inceleme yetkisi vardır. Hukuk davasında tespit edilmiş hususları inkar eden yeni bilgilerin tespit edilmesi halinde ceza hakiminin şekli anlamda kesinleşmiş kararı hukuk davasına yargılamanın iadesi yoluyla yeniden bakılmasının hukuki gerekçesini oluşturabilir. MPM `in "İşe yeniden bakılması" kenar başlıklı 432`inci maddesinin 2`inci bendine göre, hukuk mahkemesinin kararı verildikten sonra, hukuk davasının görüldüğü sırada bilinmeyen halledici bilgi ve belgeler tespit edildiğinde yargılamanın iadesi yoluna gidilebilir.

Mahkeme hatalarının aradan kaldırılması amacıyla hukuk ve ceza davalarının yeniden yargılanmasının usullerini tercih ederken kanunkoyucu, çiğnenmiş hakların berpa edilmesi gerektiği zaruretinden hareket eder. Kesinleşmiş mahkeme kararlarının yeniden incelenmesi bir tarafta mahkeme kararlarının icrasının mecburiliğini tanıyan, diğer taraftan yeni belirlenmiş hususlar veya önceki davanın doğru çözümünü olumsuz etkilemiş önemli maddi ve usul hukuk ihlalleri oldukta, sorunun çözüme bağlanması zaruruliğini kabul eden uluslararası hukuk normlarına da uygundur.

Azerbaycan Respublikası Ali Mahkemesinin "Erizenin bakılmamış saklanılması barede kanunvericiliğin mahkemeler tarafından tatbik edilmesi tecrübesi hakkında" 31

mart 2011 tarihli kararının[785] 2`inci fıkrasına göre, maddi anlamda kesin hükmün bulunması halinde erizenin bakılmamış saklanılması yalnız esasa ilişkin inceleme sonucu yapılabilir, bu zaman yargılamaya hitam verilir. Erizenin usul bakımından incelenmesi sırasında redd edilmesi ise yasaktır. Kararın 7.1`inci maddesine göre, erizenin bakılmamaış saklanılmasına o hallerde yol verilir ki, başka mahkemenin yahut o mahkemenin icraatında olan diğer iş aynı taraflar arasında, aynı predmet üzre ve aynı esaslarla alakadar olsun.

Azerbaycan Respublikası Konstitusiya Mahkemesinin 12 nisan 2017 tarihli kararına[786] göre, mahkeme mudafaası hakkı insan hakları sırasında olmakla beraber, Anayasada tespit edilmiş diğer bir prensipe de (kesinleşmiş davanın tekrar görülmesinin yasaklılığı) saygıyı gerektirir. Prensip şunu ifade edir ki, taraflardan hiçbirisi yalnızca davanın tekrar görülmesi ve yeni kararın elde edilmesi amacıyla nihai, kesin kararın yeniden incelenmesini talep edemez.

Azerbaycan Respublikasının Ali Mahkemesinin 24 kasım 2005 tarihli kararının 16.1`inci maddesine göre, mahkeme kararı kesinleşince onun mecburilik ve preyudisiallık özelliği oluşur. Kararın 16.2`inci maddesine göre ise hukuk mahkemesinin kararı kesinleşince taraflar ve davaya katılan diğerleri, onların halefleri mahkemede aynı iddia taleplerini, aynı esaslarla yeniden ileri süremezler, mahkeme tarafından tespit edilmiş hususlar diğer yargılamada mübahise edemezler.

Yukarı mercii mahkemesinin yetkisi, davanın yeniden esas bakımından görülmesi amacıyla değil, mahkeme hatalarını, yargılamanın yanlış yürütülmesini önlemek amacıyla yapılır. Yalnız esaslı ve önüne geçilmez sebeplerle bu prensipten taviz verilebilir. Azerbaycanın Anayasa Mahkemesine göre, kesinleşmiş mahkeme kararlarının iptali veya değiştirilmesi anayasa ilkelerine uygun olmalı, hukuki belirlilik ve denge prensiplerine uygun olarak mahkeme kararlarının adaletliliği, sabitliği ve dengeliliğini bozmamalıdır.

CPM`in 142.2`inci maddesinin hükmü uyarınca, hukuk mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı ceza mahkemesini yalnız hadisenin yahut hareketin olup-

[785] http://supremecourt.gov.az/post/view/172 (Son erişim tarihi 31.05.2022)
[786] https://e-qanun.az/framework/35396 (Son erişim tarihi 31.05.2022)

olmaması hissesinde bağlayıcı olduğu halde, sanığın kusurunun değerlendirilmesi hususunda bağlayıcı değildir. Mahkeme kararının bağlayıcılığı, şekli anlamda kesinleşmiş kararın doğruluğu karinesinin mantıki sonucudur. Doğruluk karinesi, tespit edilmiş hususların hakikate uyğun olduğunun hesap edilmesidir.

Durum bu olmakla beraber, kanaatimizce, yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine bağlı ise bu hususun ceza mahkemesi tarafından re`sen araştırılması ve yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir. Yani, sanığın cezai sorumluluğunda bir değişiklik meydana gelmesi muhtemel hallerde ceza hakiminin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar araştırması ve değerlendirmesi gerekmektedir[787].

Zira, eski CMUK`un 254'üncü maddesine göre, "Mahkeme irat ve ikame edilen delilleri duruşmadan ve tahkikattan edineceği kanaate göre takdir eder." şeklindeki kural ceza hakiminin maddi gerçeği arayacağı, duruşmadan ve soruşturmadan edineceği kanaate göre hükmünü vereceğini göstermektedir. Yeni CMK`nın 217`inci maddesi gereğince de "Ceza mahkemesi ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurda tartışılmış delillerle hüküm kurabilir. Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilecektir." Bu kanunlarda ceza mahkemesinin delil serbestisi ve kendi takdiri ile kararını vereceğini, yüklenen suçun her türlü delillerle ispatlanabileceği düzenlenmiştir.

Nitekim, Yargıtay'ın son zamanlarda vermiş olduğu bazı kararları ceza mahkemesinin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar değerlendirebileceği yönündedir. Ceza Genel Kurulu yeni bir kararında hukuk mahkemesinin yaş düzeltmesine ilişkin olarak verdiği kararın, ceza mahkemesi için kesin delil nedeniyle bağlı olmayacağını, suç tarihindeki gerçek yaşın kesin olarak belirlenmesinden sonra, suç vasfının tayinini ve buna göre ceza uygulamasının yapılmasını kabul etmiştir.

[787] Guliyev, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", 72.

Azerbaycan hukukunda CPM`in 2.4`üncü maddesine göre, cinayet prosessual faaliyet dahilinde ... hakimlerin bağımsızlığını ve adalet muhakemesinde çekişme prensibine aykırı olan, delillere önceden belirli bağlayıcılık öngören hükümler tatbik edilemez. Azerbaycan Anayasası`nın 94`üncü maddesinin I hissesinin 6`ncı bendine göre, mahkeme icraatına dair kanunların kabul edilmesi yetkisi Milli Meclis`e ait edilmiştir. CPM`in 2.4`üncü maddesinde mahkeme icraatına dair hükümlere belirli sınırlamalar getirilerek ceza muhakemesi icraatında insan ve vatandaş hak ve hürriyyetlerinin mühüm bir teminatı öngörülmüştür. Maddenin talebi uyarınca, ceza muhakemesi icraatında insan ve vatandaş hak ve hürriyyetlerini ortadan kaldıran veya sınırlayan, yada adalet muhakemesinin yerine getirilmesi zamanı mahkemenin bağımsızlığı ve tarafların çekişmesi prensibine uygun olmayan, bunun yanısıra tespit edilmiş hususlara önceden delil olarak değer ve bağlayıcılık tanıyan hükümler ceza muhakemesi icraatında tatbik olunamaz. CPM`in 1.4`üncü maddesine göre, ceza muhakeme icraatına dair meselelerin düzenlenmesinde CPM`in diğer kanunlardan üstünlüğü ifade edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu meselelerin düzenlenmesinde çeşitli kanunlarla CPM arasında çatışma halinde CPM`e üstünlük verilmelidir.

CPM`in 25.3`üncü maddesine göre, hakimler ceza davalarını mahkeme duruşmasında tarafların takdim ettikleri delillerin araştırılmasına dayanan dahili inamı ve hukuk düşüncesi ile çözerler. Hakimlerin bağımsızlığının mühüm teminatlarından birisi soruşturma aşamasında gelinen sonuçların mahkeme için bağlayıcı olmaması, bunun yanısıra ceza mahkemesine takdim edilmiş hiçbir delilin önceden tayin edilmiş değerinin olmamasının ceza muhakemesi mevzuatında ifade edilmiş olmasıdır. Ceza hakimleri yalnız ceza muhakemesi hükümleri çerçevesinde araştırarak değerlendirdikleri delilleri kendi hükümlerine esas tutabilirler. Duruşma sırasında araştırılmamış deliller ya dosyadan çıkarılmalı yada onların araştırılması için kovuşturma süreci yenilenmelidir.

Hakimler ceza muhakemesi icraatında yalnız kanunları rehber tutarak kovuşturma sonucu oluşmuş dahili inamı ve hukuk düşüncesi esasında karar kabul ederler. Dahili inam denildiğinde, kovuşturma sonucunda olaya ilişkin maddi vakıaları ve mahkeme tarafından değerlendirilmeli olan meselelerle bağlı hakimin geldiği kanaat ifade edilir. Hukuk düşüncesi ise hukukun kavramlarını, prensiplerini, davayla ilgili meselelere

ilişkin görüşler ifade edilir. Hukuk düşüncesi hakimin hukuk bilgisine ilişkin olmasına karşın, dahili inam onun davaya ilişkin kişisel kanaatini ifade eder. İster dahili inam, isterse de hukuk düşüncesi bireysel olduğundan hakimlerin yalnız objektif ve araştırılmış delillere dayanmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Abbasova, Firuzə, *Cinayət Prosesi (Ümumi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2015

Abbasova, Firuzə, *Cinayət Prosesi (Xüsusi Hissə)*, Zərdabi LTD MMC, Bakı 2014

Abbasova, Firuzə, "Preyudisiyanın Anlayışı Barədə Bəzi Qeydlər", *Bakı Universitetinin Xəbərləri Jurnalı*, Y.2012, S.4, 30-38

Abbasova, Firuzə\Əzimov, Zaur, "Azərbaycan cinayət prosesində De Lege Lata mənasında preyudisiya institutunun ədalətli məhkəmə araşdırması hüququna uyğunluğu məsələsi", *Azərbaycan Vəkili Jurnalı*, Y.2014, S.4, 5-13

Ahioğlu, Mustafa "İdari Yargılama Hukukunda Bekletici Mesele", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Y.2022, S.20, 33–75

Akbulut, Berrin, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018

Akcan, Recep, Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988

Akil, Cenk, *Kısmi Dava*, Yetkin, Ankara 2013

Akipek, Şebnem, "Tamamlayıcı Olgunun Hukuki Işleme Etkisi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1995, C.44, S.1, 269-291

Akkan, Mine, "İcra Hukukunda Menfi Tespit ve İtirazın İptali Davası Arasındaki Derdestlik ve Kesin Hüküm İlişkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2010, C.12, S.12, 1-41

Akkan, Mine, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.11, Özel Sayı, Y.2009, 3-61

Akkaş, Ahmet Hulusi, "Ceza Mahkemelerinin Ek Yetkisi CMK md.218", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2015, S.2, 1-28

Akkaş, Ahmet Hulusi, *Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2016

Akkaya, Çetin, "Suçların İçtimai Bağlamında Fiil Tekliği", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 7, Sayı 13, Haziran 2019, 1-38

Akıntürk, Turgut\Ateş, Derya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 28. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2019

Akıntürk, Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 13. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2007

Aktan, Hamdi Yaver, "Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi", *Adalet Dergisi*, C. LXXX, S. 2, Mart-Nisan 1989, s.22-37

Alacakaptan, Uğur, "İşlenemez Suç", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.2011, C.34, S.1-4, 715-730

Alacakaptan, Uğur, *Suçun Unsurları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1970

Alangoya, Yavuz, "Dava Temeli", *Kazancı Hakemli Dergi*, İstanbul 2005

Alangoya, Yavuz, *Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979

Alangoya, Yavuz/Yıldırım, Kamil/Deren Yıldırım, Nevhis, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 4. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004

Alşahin, Mehmet Emin, *Ceza Hukukunda Zamanaşımı*, Adalet Yayınevi, Ankara 2016

Altın, Hayrunnisa, "Haksız Fiillere Ceza Kanunlarındaki Zamanaşımının Uygulanması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.69 (1), Y. 2020, 1-32

Ansay, Sabri Şakir, *Hukuk Yargılama Usulleri*, 7. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No.142, Ankara 1960

Antalya, Gökhan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I*, Legal Yayınevi, İstanbul 2018 (Antalya, *C.I,* 2018)

Antalya, Gökhan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II*, Legal Yayınevi, İstanbul 2018 (Antalya, *C.II,* 2018)

Antalya, Gökhan, *"Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler"*, Y.2008, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Aaraştırmaları Dergisi*, C.14, S.4, 63-83

Antalya, Gökhan, "*6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017 (Antalya, *C.II,* 2017)

Aras, Bahattin, Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya 2013

Aras, Bahattin, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Y.2015, C.0, S.5, 83-113

Arık, Kemal Fikret, "Ceza Zaman Aşımının Haksız Fiil Zamanaşımına Tesiri", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Y. 1950, C.5, S.1, 298-314

Arık, Kemal Fikret, "Haksız Fiil Zaman Aşımı Af Halinde Ceza Zaman Aşımı Tatbik Edilir mi? Edilmezse Tazminat Davasının Zaman Aşımı Ne Zaman Başlar?, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Y.1954, C.9, S.3, 251-255

Arsebük, Esat, *Borçlar Hukukunun Umumi Esasları, C.I*, 2. Baskı, Arkadaş Matbaası, İstanbul 1943

Arslan, A. İsmet, "Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi", *Yargıtay Dergisi*, Yıl 1980, C.6, S.4, 507-528

Arslan, A. İsmet, "Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi", *Yargıtay Dergisi*, Y.1981, C.7, S.3, 325-349

Arslan, Ramazan, "Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1988, S.5-6, 722-737

Arslan, Ramazan, *Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Turhan kitabevi, Ankara 1977

Arslan, Ramazan\Yılmaz, Ejder\Ayvaz, Taşpınar\Hanağası, Emel, *Medeni Usul Hukuku*, 5. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2019

Artuk, Mehmet Emin, *"Suç Genel Teorisi", Ceza Hukuku El Kitabı*, Beta Yayınevi, İstanbul 1989

Artuk, Mehmet Emin\Gökcen, Ahmet\Alşahin, Mehmet Emin\Çakır, Kerim, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020

Artuk, Mehmet Emin\Gökcen, Ahmet\Yenidünya, A. Caner, *Ceza Hukuku Genel Hükümler,* 4. Baskı, Ankara 2009 (Artuk, Gökcen, Yenidünya, *Ceza Hukuku*)

Artuk, Mehmet Emin\Gökcen, Ahmet\Yenidünya, A. Caner, *TCK. Şerhi. Genel Hükümler, C.I*, 2. Baskı, Ankara 2014 (Artuk, Gökcen, Yenidünya, *Şerh*)

Aşçıoğlu, Çetin, *Trafik Kazalarında Hukuki Sorumluluk ve Tazminat Davaları*, Ankara 1989

Ataay, Aytekin, *Borçlar Hukukunun Genel Teorisi, C.I*, 5. Baskı, DER Yayınları, İstanbul 1995

Atalay, Oğuz, *Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001

Atalı, Murat\Ermenek, İbrahim\Erdoğan, Ersin, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, Yetkin Yayınları, Ankara 2018

Atalı, Murat\Pekcanıtez, Hakan, *Medeni Usul Hukuku, C.III*, 15. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017

Atamer, Yeşim M., *Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması Özellikle Uygun Nedensellik Bağı ve Normun Koruma Amacı Kuramları*, 1. Baskı, Beta Basım Yayın, İstanbul 1996

Ayan Mehmet, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Mimoza, Konya 2012

Aybay, Aydın, *Borçlar Hukuku Dersleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975

Aydın, Sevinç Buket, Bekletici Sorun, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2012

Aydos, Oğuz Sadık, "İstisnai Sürenin Nisbi Süreye Etkisi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.4, S.14, 397-415

Bağcı, Kadir, "Haksız Fiilde Ceza Zamanaşımı Süresi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.7, S.28, Ekim 2016, 287-312

Bağatur, Ege, "Medeni Hukuk İle Ceza Hukuku Arasındaki İlişki, BK`nun 53. Maddesinin İncelenmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1965, S.5, 578-583

Bakıcı, Sedat, "Taksir ve Bilinçli Taksir", *Adana Barosu Dergisi*, Y.2007, S.3, 7-19

Balcı, Murat, *Ceza Muhakemesinde Hüküm ve Çeşitleri*, Ankara 2013

Basım, Aybüke, "Kısmi Dava, Belirsiz Alacak Davası ve Manevi Tazminat Taleplerinin Bu Davalara Konu Olup Olmayacağı Sorunu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.65, S.4, 2685-2723

Baykal, Ali, "Ceza Davası Sırasında Yaş Kayıtlarının Düzeltilmesi", *Adalet Dergisi*, C.64, S.5-6, Mayıs-Haziran 1973, 415-427

Bayraktar, Köksal, Ceza Kanunundaki Hukuka Uygunluk Nedenleri, in: Ceza Hukuku Günleri, 70. Yılında Türk Ceza Kanunu, Genel Hükümler - (26-27 Mart 1997-İstanbul) İstanbul 1998

Baysal, Başak, *Haksız Fiil Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, (Baysal, *Haksız Fiil*)

Baysal, Başak, *Zarar Görenin Kusuru (Müterafik Kusur)*, Beta Yayınevi, İstanbul 2012, (Baysal, *Müterafik Kusur*)

Bekar, Elif, "Ceza Muhakemesinde Kesin Hüküm (CMK m.223)", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Y.2017, C.LXXV, S.1, 15-60

Berki, Şakir, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 3. Baskı, Ankara 1962

Belgesay, Mustafa Reşit, *Hukuk ve Ceza Usulünde Deliller*, 3. Baskı, Güven Basımevi, İstanbul 1940 (*Deliller*)

Belgesay, Mustafa Reşit, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Şerhi, C.I-II*, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1939

Belgesay, Mustafa Reşit, *Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, Kazancı Yayınları, İstanbul 1990 (*Delillerin Değerlendirilmesi*)

Belgesay, Mustafa Reşit, *Teorik ve Pratik Adliye Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1944

Belgesay, Mustafa Reşat, "Türkiye Temyiz Mahkemesi ve İsviçre Federal Mahkemesi Kararlarının Analizi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Y.1940, C.VI, S.1, 353-364

Berki, Şekir, *Borçlar Hukuku Umumi Hükümler,* Ankara 1962

Berkin, Necmettin M., *Medeni Usul Hukuku Esasları*, Hamle Matbaası, İstanbul 1969

Bilecen, Necmettin, *Ceza Davalarında Usul ve Tatbikatı*, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 1982

Bilge, Necip/Önen, Ergun, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara 1978

Binatlı, Yusuf Ziya, *Borçlar Hukuku C.I, Borçların Umumi Hükümleri*, Eskişehir İktisadi ve Ticaret İlimler, 1960

Birsen, Kemaleddin, *Borçlar Hukuku Dersleri, Borçların Genel Hükümleri*, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1967

Birtek, Fatih, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018

Birtek, Fatih, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, Adalet Yayınevi, Ankara 2019

Birtek, Fatih, "Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.26, S.2, Aralık 2020, 571-607

Birtek, Fatih, "Araç Sürücülerinin Tehlikeyi Önleme Yükümlülüğü (Garantörlüğü) ve Trafik Kazası Sonrasında Ortaya Çıkan Davranışların Ceza Hukuku Bakımından İncelenmesi", 3. Karayolu Trafik Güvenliği Sempozyumu, C.I, 16-18 Mayıs 2012, 241-252

Bloomeyer, Arwed, "Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları", Çev. İrfan Yazman, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.3-4, Y.1969, 225-238

Buket, Aydın Sevinç, Bekletici Sorun, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2012

Canbolat, Ferhat, "Hukuki İşlemlerde Amaç", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2012, C.20, S.1, 61-77.

Centel, Nur, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hakimin Tarafsızlığı*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1996

Centel, Nur/Zafer, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2012

Centel, Nur\Zafer, Hamide\Çakmut, Özlem, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 8. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul 2014 (5. Baskı, 2008)

Cəfərov, İlqar, *Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının Şərhi*, Hüquq Ədəbiyyatı Nəşriyyatı, Bakı 2013

Cəfərquliyev, Mirağa, *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesi,* Qanun Nəşriyyatı, Bakı 2002

Cihan, Erol, "Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi", in: Ceza Hukuku Günleri, 70. Yılında Türk Ceza Kanunu, Genel Hükümler, 26-27 Mart 1997, İstanbul, İstanbul 1998

Çağlayan, Muhtar*, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, C.II*, 2. Baskı, Ankara 1980

Çağlayan Aksoy, Pınar, *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tazmini,* On İki Levha Yayınları, İstanbul 2016

Çelik, Ahmet Çelik, *Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Davasına Etkisi*, 2015

Çelik, Ahmet Çelik, *Tazminat ve Alacaklarda Zamanaşımı*, 3. Baskı, Legal Yayıncılık, Ankara 2018

Çelik, Nuri, *İş Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 22. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2009

Çenberci, Mustafa, "Hukuk Davalarında Kesin Hüküm", *Adalet Dergisi,* Y.1964, S.9-12, 1141-1142

Çinar, Ali Rıza, "Hukuka Aykırı Kanıtlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y.2004, S.55, 31-64

Dalamanlı, Lütfü/İzgi, Ömer, *Açıklamalı, İçtihatlı ve Örnekli Tazminat Davaları*, Ankara 1999

Dalamanlı, Lütfü/Kazancı, Faruk/Kazancı, Muharrem, *İlmi ve Kazai İçtihatlarla Açıklamalı Borçlar Kanunu*, C.I, Kazancı Yayınları, İstanbul 1990

Deliduman, Seyithan, “Son Değişiklikler Çerçevesinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Borçlar Kanunu İlişkisi”, *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.1, Y.2012, 1-26

Demirağ, Fahrettin, *Örneklerle Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemleri ve Adli Yazışmalar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018

Demiralp, B. Tunç, *Uygulamada Nesep\Nüfus ve Kişisel Hukuk Davaları*, İstanbul 2003

Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2019 (11. Baskı, 2016)

Demirel, Muhammed, “Karar Analizi Tehlike Suçları - Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.LXXI, S.1, 2013, ss.1479-1488

Devrim, Güngör\ Okuyucu-Ergün, Güneş, “Ceza Muhakemesinde Bekletici Sorun Kararının Dava Zamanaşımının Durmasına Etkisi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.22, S.83, Y.2009, 68-72

Dəmirçiyeva, Məhəbbət, *Mülki Prosessual Hüquq Kursunun Öyrənilməsinə Dair Tədris-Metodiki Göstəriş*, Təhsil nəşriyyatı, Bakı 2005

Dəmirçiyeva, Məhəbbət, *Mülki Hüquq Ümumi Hissə*, “Zərdabi Ltd” MMC, Bakı 2015

Dişel, Buse, “Ceza Mahkemesi Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.11, Özel Sayı 2009, s.183-224

Doğan, Koray, “Ceza Muhakemesinde Hüküm”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Y.3, S.7, 2008, 169-201

Doğanay, İsmail, "Hukuk Hakimi, Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları İle Bağlıdır?", *Yargıtay Dergisi*, S.2, Y.1975, s.21-31

Doğan, Koray, "Ceza Muhakemesinde Hüküm", *Ceza Hukuku Dergisi*, Ağustos 2008, S.7, 171-201

Domaniç, Hayri, *Hukukla Kaziyyei Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1964

Dönmezer, Sulhi, *Ceza Hukuku Dersleri*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003

Dönmezer, Sulhi\Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım, C.I,* 11. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1994

Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II,* 12. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 1999 (Dönmezer, Erman, *C.II*)

Dursun, Selman\Bozbayındır, Ali Emrah, "Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Manevi Unsurları Meselesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* C.83, S.1, Y.2015, ss. 63-90

Ercan Özler, Meltem, *Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019

Erçin, Ferhat, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi, Borçlar Kanunu 53. madde*, DER Yayınları, İstanbul 2000 (Erçin, 2000)

Erçin, Ferhat, Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995 (Erçin, 1995)

Erdem, Mehmet, *Özel Hukukta Zamanaşımı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010

Erdemir, İlter, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Şerhi, C.I*, 2. Baskı, Ankara 1998

Erdin, Selim, Ceza Hukukunda İlliyet, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013

Erdönmez, Güray, "Adi ve Resmi Senette Sahtelik İddiasının Hukuk Davalarına ve İcra Takiplerine Etkisi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.28, S.123, Ankara 2016, 147-208

Erem, Faruk, *Ceza Usulü Hukuku*, 5. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1978

Erem, Faruk, "Nedensellik Bağı ve Ümanist Doktrin", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1968, C.25, S.3-4, 1-22

Erem, Faruk, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku C.I*, Sevinç Matbaası, 11. Baskı, Ankara 1976 (Erem, *Türk Ceza Hukuku*)

Erem, Faruk\Danışman, Ahmet\Artuk, Mehmet Emin, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 1997

Eren, Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24. Baskı, Yetkin Basımevi, Ankara 2019 (Eren, *Borçlar Hukuku*)

Eren, Fikret, *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara 1975, (Eren, *Uygun İlliyet Bağı*)

Erişir, Evrim, "2005-2006 Yıllarına İlişkin Seçilmiş Yargıtay Kararları Değerlendirme Notları Karar No: 4", MİHDER, S.6, Y.2007/1, s.105-129

Eroğlu, Orhan, "Sahtecilik İddiasına Dayalı Menfi Tespit ve İstirdat Davalarında Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi", *Terazi Hukuk Dergisi*, C.13,
S:146, 14-32, 2018

Ermenek, İbrahim, "Hukuk Muhakemeleri Kanuna Göre Ön İnceleme", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2011, C.2, S.1, 139-175

Erol, Haydar, *Gerekçeli, Açıklamalı ve İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu*, Yayın Matbaacılık, Ankara 2005

Ersan, Aykut, *Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Meşru Savunmada Sınırın Aşılması*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013

Ersoy, Yüksel, *Ceza Hukuku (Genel Hükümler)*, İmaj Yayınevi, Ankara 2002

Əliyev, Qaya, *Cinayət-Prosessual Qanunvericiliyin Mənbələrinin Elmi-Nəzəri Əsasları və Hüquqi Xarakteristikası*, Elm və Təhsil Nəşriyyatı, Bakı 2015

Əsədov, Bağır, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, "Patronat-S", Bakı 2003

Əsgərov, İdris, *Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin Kommentariyası, C.IV,* Qanun nəşriyyatı, Bakı 2010

Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.I, 2. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1976

Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, *Borçlar Hukuku İkinci Kısım, Aktin Muhtelif Nevileri (Özel Borç İlişkileri), C.I*, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1980

Fritz, Funk, *Borçlar Kanunu Şerhi, C.I*, Umumi Hükümler, Çev. Hafız Veldet/Cemal Hakkı Selek, İstanbul, 1938

Göyüşov, Rüfət, *Mülki Hüquq Xüsusi Hissə*, Qanun Nəşriyyatı, Bakı 2012

Gökcan, Hasan Tahsin, *Haksız Fiil Hukuku ve Maddi Manevi Tazminat Davaları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009

Gökcan, Hasan Tahsin, *Hukukumuzda Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003

Gökcen, Ahmet, *Belgede Sahtecilik Suçları*, *(m.204-212)*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018

Gökcen, Ahmet\Balcı, Murat, *Kasten Öldürme, Kasten Yaralama, Organ ve Doku Ticareti Suçları*, 2. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2015

Göktürk, Hüseyin Avni, *Borçlar Hukuku, 1. Kısım Borçların Umumi Hükümleri*, Ankara 1947

Göktürk, Neslihan, "Hukuka Uygunluk Nedenleri Objektif Nitelikte Midir?", *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 27, Nisan 2015, 7-28

Göktürk, Neslihan, "Suçun Yasal Tanımında Yer Alan "Hukuka Aykırılık" İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.7, S.1, 407-450

Gönensay, A. Samim, *Borçlar Hukuku, C.I*, Akgün Matbaası, İstanbul 1948

Gönül Koşar, Günhan, "Haksız Fiil Hukukunun Amacı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 69 (3), 2020, 1437-1473

Gönül Koşar, Günhan, *Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020

Gözübüyük, Şeref, İdari Yargı, 2. Baskı, Doğan Yayınevi, Ankara 1973

Gözler, Kemal, "Res Iudicata'nın Türkçesi Üzerine", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.56, S.2, 2007, 45-61

Guliyev, Nusrat, "Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye-Azerbaycan Örneği ", *Current Perspectives in Social Sciences*, Y.2022, C.26, S.1, 62-75

Güneş, Derya Belgin, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri,* On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019

Güneş, Derya Belgin, "Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Y.2019, 77(1), 185-216

Güneysu, Boran Nilüfer, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, Adalet Yayınevi, Ankara 2014

Gündoğan, Burhan, *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1960

Güngör, Devrim, *Ceza Hukukunda Fiil Üzerinde Hata*, Yetkin Yayınları, Ankara 2007

Güngör, Devrim/Okuyucu Ergün, Güneş, "Ceza Muhakemesinde Bekletici Sorun Kararının Dava Zamanaşımının Durmasına Etkisi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.83, Y.2009, 68-72

Güntülü Alkan, Ayça, "Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı", *Bahçeşehir Üniversitesi*
Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.2016, C.11, S.147-148, 119-140

Gürdoğan, Burhan, *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1960

Gürçay, Kamil, "Tatbikatta Borçlar Kanununun 53 üncü Maddesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1953, S.3, 223-227

Gürsel, Nıhat, "Haksız Eylemin Unsuru Olarak Eylem Kavramı, Özellikle Kaçınma Biçimindeki Eylem", *Yargıtay Dergisi*, S.3, 1977

Gürsoy, Kemal Tahir, "Haksız Eylem (Fiil) den Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku)", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1974, C.31, S.1, 149-184

Güven, Osman Sabri, "Kusur Kavramı ve Çeşitleri (I), YD., C.XX, Y.1981, 570-588

Hacıbəyli, Ənnağı, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, "Patronat-S", Bakı 2003

Hacıyev, Rəşid, *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinin Elmi-Praktiki Kommentariyası*, Azərbaycan Hüquqçular Assossiasiyası, "Patronat-S", Bakı 2003

Hafızoğullari, Zeki, *Ceza Normu, Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*, US-A Yayıncılık, Ankara 1996

Hafızoğulları, Zeki, "Kusurluluğu Kaldıran Bir Neden Olarak Ceza Hukukunda İstenemezlik İlkesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Y.2008, C.57, S.3, 337-370

Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, (7. Baskı, Ankara 2008, 14. Baskı, Ankara 2012, 21. Baskı, Ankara 2017, 22. Baskı, Ankara 2019) (Hakeri, *Ceza Hukuku*)

Hakeri, Hakan, *Ceza Hukukunda İhmali Suç Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2003 (Hakeri, *İhmali Suç*)

Hakeri, Hakan, "Ceza Hukukunda Önemsiz Hareketler", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.69, Y.2007

Hatemi, Hüseyin, *Akit Dışı Sorumluluk Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1994

Herrmann, Thomass, *Mülki prosesdə tətbiq ediləcək hüququn tapılması*, Hüquq ədəbiyyatı nəşriyyatı, Bakı, 2012

Hüseynov, Ərşad\Kərimli, Bəhruz\Manafov, Faiq, *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2015

İçel, Kayıhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, İstanbul 2014, (4. Baskı, Ankara 2017, 5. Baskı, 2018)

İçel, Kayıhan, "Ceza Hukukunda Temel Kusurluluk Şekli Kast", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y.6, S.12, 2007, 61-70

İçel, Kayıhan, *Suçların İçtiması*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1972

İçel, Kayıhan/Donay, *Süheyl, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku (Genel Kısım), C.I*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993

İçel, Kayıhan/Evik, Ali Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Kitap, Yenilenmiş 4. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul 2007

İçel, Kayıhan/Sokullu Akıncı, Füsun/Özgenç, İzzet/Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Fatih S./Ünver, Yener, *Suç Teorisi*, 2. Kitap, 2. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2000

İnal, Nihat, *Hukuk Yargılama Usulü Yasası, C.1*, Kartal Yayınevi, Ankara 2003

İnan, Ali Naim, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 3. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1984

İnceoğlu, M.Murat/Baş Süzel, Ece/Aytekin İnceoğlu, Asuman, "Haksız Fiil Zamanaşımı ve Suçsuzluk Karinesi ile İlişkisi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.11, S.145-146, 149-209

İyilikli, Ahmet Cahit, "Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Y.2012, C.3, S.2, 83-156

İyilikli, Ahmet Cahit, *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020

Kahveci, Nuri, *"Sorumluluk Hukuku Açısından Zarar Görenin Kusurunun Hukuki Sonuçları", Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, Y.2002, C.2, S.3, 131-142

Kale, Serdar\Keser, Salih, "Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2015, C.21, S.2, 701-726

Kanbur Mehmet Nihat, "Türk Ceza Kanununda Mevcut Hükümler Çerçevesinde İhmal Suretiyle İcra Suçlarına İlişkin Sorunlar Üzerine Değerlendirmeler", *Ceza Hukuku Dergisi*, Y.7, S.18, Nisan 2012

Kaneti, Selim, *Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru*, Kazancı Yayınevi, İstanbul 2007, (Kaneti, *Hukuka Aykırılık*)

Kaneti, Selim, Çatışan Değerlerin Tartılmasına Dayanan Hukuka Uygunluk, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler II Sempozyumu, İstanbul 1981, (Kaneti, *Hukuka Uygunluk*)

Kaneti, Selim, Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur Kavramının Görevi, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler I, Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Yayını, İstanbul 1980, 29-66.

Kangal, Zeynel, *Ceza Hukukunda Zorunluluk Durumu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010

Kantar, Baha, *Ceza Hukuku, Başlangıç,* Ankara 1937 (Kantar, *Ceza Hukuku*)

Kantar, Baha, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 4. Baskı, Ankara 1957 (Kantar, *Ceza Muhakemeleri Usulü*)

Kapancı, Kadir Berk, *Ahlaka Aykırı Bir Fiille Kasten Verilen Zararın Tazmini (TBK m.49.f.2)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016

Kapancı, Kadir Berk, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2016, C.7, S.1, 511-552

Karacabey, Ö. Faruk, "Haksız Fiillerde Zamanaşımı", *Yargıtay Dergisi*, C.5, S.1, 81-100

Karahacıoğlu, Ali Haydar, *Ortaklığın Giderilmesi Davaları*, Ankara 1989

Karahasan, Mustafa Reşit, *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, C.I-II*, Sevinç Matbaası, Ankara 1981 (*Sorumluluk*)

Karahasan, Mustafa Reşit, *Tazminat Hukuku, Tazminat Davaları ve Yargılama Usulü*, Beta Basım Yayım, İstanbul 1996 (*Tazminat*)

Karahasan Mustafa Reşit, *Türk Borçlar Hukuku, C.I*, Beta Basım Yayım, İstanbul 1992 (*C.I*)

Karahasan Mustafa Reşit, *Türk Borçlar Hukuku, C.II*, Beta Basım Yayım, İstanbul 1992 (*C.II*)

Karakehya, Hakan\Usluadam, Asena Kamer, "Türk Ceza Hukuku Öğretisinde Suçun Manevi Unsuru Bağlamında Suç Genel Teorisine İlişkin Görüşler", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Y.2015, C.3, S.2, 1-24

Karslı, Abdurrahim, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 3. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2012

Katoğlu, Tuğrul, *Ceza Hukukunda Hukuka Aykırılık*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003

Kavlu, Bengünur, "Sonucu Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, C.9, S.26, Yaz 2020, 575-606

Kayalar, Mazlum, "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 314. Maddesinin İkinci Fıkrası Tatbikatı Hakkında", *Ankara Barolar Dergisi*, 1954/6, 507-512

Kayalı, Osman Fikret, *Tatbiki ve İzahlı İsim, Kayıt, Yaş Tashihi Davaları ve Cumhuriyet Savcılarının Hukuk Mahkemeleri ile İlişkileri*, İstanbul 1969

Keskin, A. Dilşad, *Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

Keyman, Selahattin, "Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XL, S.1-4, Ankara 1988

Keyman, Selahattin, "Suç Genel Teorisinin İki Temel Sorunu: Genel ve Soyut Hareket Kavramı – Suçun İncelenmesinde Tekçi ve Tahlilci Yöntemler", Prof. Dr. Fadıl H. Sur`un Anısına Armağan, Ankara 1983

Keyman, Selahattin, “Tipiklik ve Ceza Hukuku”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XXXVII, S.1-4, Ankara 1982, 59-105.

Kərimov, Emin, “Həqiqət və Hüquq: Mülki Prosesdə Formal Həqiqətin Müəyyən Edilməsi və Sübutların Qiymətləndirilməsi Standartları”, “XXI Əsrdə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində müasir nəzəri və praktiki yanaşmalar” mövzusunda Elmi-Nəzəri Konfransın Materialları, Bakı 3 may 2018, 271-287.

Kılıçoğlu, Ahmet Mithat, *Borçlar Hukuku Genel Hükünler*, 23. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2019 (*Borçlar Hukuku,* 2019)

Kılıçoğlu, Ahmet Mithat, *Borçlar Hukuku Genel Hükünler*, 15. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2012 (*Borçlar Hukuku,* 2012)

Kılıçoğlu, Ahmet Mithat, “Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1973, C.29, S.3-4, 186-225

Kılıçoğlu, Ahmet Mithat, “Tüzel Kişi Manevi Tazminat İsteyebilir mi?”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.l, 1983, 293-294

Kılıçoğlu, Kumru, *Yansıma Yoluyla Zarar*, Turhan Kitabevi, Ankara 2012

Kılıçoğlu, Mustafa, *Sorumluluk Hukuku, C.I*, Sözleşme Dışı Sorumluluk, Turhan Kitabevi, Ankara 2002

Koca, Mahmut, “Fikri İçtima”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Ağustos 2007

Koca, Mahmut, “YTCK`de Hukuka Uygunluk Sebepleri”, *Ceza Hukuku Dergisi (CHD)*, Y.1, S.1, Ekim 2006, 115-148

Koca, Mahmut\Üzülmez, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümleri*, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2019 (6. Baskı, 2013)

Kocayusufpaşaoğlu, Necip, *Borçlar Hukuku Dersleri*, Birinci Fasikül, 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 1985 (1978)

Kocayusufpaşaoğlu, Necip, *Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem Sözleşme,* 7. Baskı, Filiz Kitabevi İstanbul 2017 (Kocayusufpaşaoğlu, *Hukuki İşlem*)

Koçak, Hakan, Ceza Yargılamasının Hukuk Mahkemelerinde Bağlayıcılığı Sorunu, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009

Koçhisarlıoğlu, Cengiz, Haksız Eylem Kusuru, C.I,II, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara 1990

Konuralp, Haluk, *Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2009

Kuru, Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.I*, 5. Baskı, Evrim Basım Yayım Dağıtım, Ankara 1979

Kuru, Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.II*, Ankara 2001

Kuru, Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.III*, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul 2001

Kuru, Baki: *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.IV*, 5. Baskı, İstanbul 1991

Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.V*, 6. Baskı, Demir Yayınları, Ankara 2001

Kuru, Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.VI*, 6. Baskı, Demir Yayıncılık, İstanbul 2001

Kuru, Baki, "Hukuk Usulünde Dava Sebebi", *Adalet Dergisi* 1967/4, 239-268

Kuru, Baki, *Medeni Usul Hukuku* Ders Kitabı, Legal Yayınevi, İstanbul 2015 (Kuru, *Medeni Usul Hukuku*)

Kuru, Baki, Tespit Davaları, Ankara 1988

Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder, *Medeni Usul Hukuku*, 23. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2012

Kunter, Nurullah, *Hukuk Umumi Nazariyesinde Fiil ve Bir Suç Unsuru Olarak Netice*, Medeni Hukuk Ordinaryüs Profesörü A. Samim Gönensay`a Armağan, İstanbul 1955

Kunter, Nurullah, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1986 (Kunter, *Ceza Muhakemesi Hukuku*)

Kunter, Nurullah, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1949 (Kunter, *Kanuni Unsurları*)

Kunter, Nurullah, *Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1955 (Kunter, *Maddi Unsurları*)

Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2006

Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2009

Kurban, Yasin, "İslam ve Pozitiv Hukuk Açısından Suç Genel Teorisinde Hareket", *EKEV Akademi Dergisi*, Y.23, S.77, 411-448

Kurşun, Günal, Ceza Muhakemesinde Hüküm, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011

Kurtulan, Gökçe, "Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2017, C.23, S.1, 465-504

Malkoç, İsmail, *Uygulamada Belgelerde Sahtecilik Suçları ve Mala Karşı Suçlar*, Sevinç Matbaası, Ankara 1986

Meraklı, Serkan *Ceza Hukukunda Kusur*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017

Meriç, Nedim, *Takas Alacağı Hususunda Teksif İlkesinin Uygulanma Sorunu ve Yol Açtığı Tartışmalar*, Legal Mihder, Y.2013\3, S.26, 57-81 (Meriç, *Takas*)
Meriç, Nedim, "Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları", *Legal Mihder*, 2007\2, S.7, 377-434 (Meriç, *Kesin Hüküm*)

Mövsümov, Cəfər, *Cinayət-Prosessual Məcəllənin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2011

Mövsümov, Cəfər\Kərimov, Bəhruz\Hüseynov, Ərşad, *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*, Digesta nəşriyyatı, Bakı 2016

Mövsümov, Mövsüm, *Mülki Prosessual Hüquq*, Qanun nəşriyyatı, Bakı 2011
Mövsümov, Mövsüm\Cabbarlı, F., *Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Hüququ*, Qanun nəşriyyatı, Bakı 1998

Müderrisoğlu, Feridun: "Ceza Mahkemesi Kesin Hükmü İle Tespit Edilen Kusur Derecesi Hukuk Hakimini Bağlar mı?", *Adalet Dergisi*, Yıl 64, Şubat-Mart 1973, S.2-3, 108-124

Narmanlıoğlu, Ünal, *İş Hukuku II, Toplu İş İlişkileri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 2001

Narter, Sami, "Haksız Fiillerde Zamanaşımı ve Bedensel Zararlarda Zamanaşımının Başlangıcı Sorunu", *Terazi Hukuk Dergisi,* Y.2015, S.109, 21-35

Nomer, Haluk N, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler,* 15. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017

Oğuz, Habip, "Sorumluluk Hukukunda Kusur", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* Y.2016, S.28, 273-286

Oğuzman, M.Kemal/Öz, M. Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II*, 16. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016

Oğuzman, Kemal/Öz, M. Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, İstanbul 2009

Oğuzman, Kemal, "HUMK'nun İspatını Kanuni Delile Tabi Tuttuğu Bir Mesele Bir Suç Dolayısıyle Ceza Mahkemesinde Mevzubahis Olunca Her Türlü Delille İspat Edilebilir mi?" *İstanbul Barolar Dergisi,* Y.1952, S.XXVI, C.3

Olgaç, Senai, *Kazai ve İlmi İçtihatlarla Borçlar Kanunu Şerhi, C.I*, Olgaç matbaası, Ankara 1976

Olgun, Eser, Kasten Öldürme Suçunun Türk-Alman Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Bakımından İncelenmesi, Prof. Dr. Nur Centel`e Armağan, İstanbul 2013

Ömeroğlu, Ömer, "Nedensellik İlişkisi Üzerine", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.15, Özel S.2013, (Basım Yılı: 2014), 1529-1582

Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Dersleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992

Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II-III*, 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul 1992 (Önder, *C.II-III*)

Önen, Ergün, *Medeni Yargılama Hukuku*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1979

Özbek, Veli Özer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006

Özbek, Veli Özer\Kambur, Mehmet Nihat\Bacaksız, Pınar\Doğan, Koray\Tepe, İlker, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 11. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2020 (1. Baskı, 2010, 5. Baskı, 2014) (*Türk Ceza Hukuku*)

Özbek, Veli Özer/Kanbur, Mehmet Nihat/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008 (*Ceza Muhakemesi Hukuku*)

Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar/Tepe, İlker, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 2018

Özbek, Veli Özer\Doğan, Koray, "Zorunluluk Halinin (TCK.m.25/2) Hukuki Niteliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2007, C.9, S.2, 195-222

Özel, Çağlar, Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansıma Zarar ve Giderimine İlişkin Bazı Düşünceler, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.50, S.4, 2001, s.81-106

Özgenç, İzzet, *Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar,* Seçkin Yayınevi, Ankara 2002

Özgenç, İzzet, Suçun yapısında Kusur (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), İstanbul 1997

Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019 (6. Baskı, Ankara 2006)

Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler*, 3. Baskı, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2006 (Özgenç, *Gazi Şerhi*)

Özkan, Hasan\Ataç, Kifayet, *Nüfus Davaları ve Nüfus İşlemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara 2004

Özkaya, Eraslan, *Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012

Özkaya Ferendeci, Hamide Özden, *Kesin Hükmün Objektif Sınırları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009

Özmumcu, Seda, "Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2014, C.4, S.2, 145-171

Öztan, Bilge, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 9. Baskı, Yetkin Turhan Kitabevi, Ankara 2002

Öztürk, Bahri\Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018 (11. Baskı, 2011) (Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku*)

Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008 (Öztürk, Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*)

Parlar, Ali/Hatipoğlu, Muzaffer, *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu, C.I,* Ankara 2008

Pekcanıtez, Hakan, "Bekletici Sorun (Meselei Müstehire)", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.1, S.1, 1980, 249-275

Pekcanıtez, Hakan, *Medeni Usul Hukuku,* Ankara 2000

Pekcanıtez, Hakan\Atalay, Oğuz\Özekes, Muhammet, *Medeni Usul Hukuku Temel Bilgiler*, 13. Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2019 (Pekcanıtez, Atalay, Özekes, *Medeni Usul Hukuku,* 2019)

Pekcanıtez, Hakan\Atalay, Oğuz\Özekes, Muhammet, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre *Medeni Usul Hukuku*, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2011 (*Medeni Usul Hukuku,* 2011)

Perinçek, Sadık\Özden, Cahit, *Türk Ceza Kanunu ve Buna Ait Seçilmiş Temyiz Mahkemesi Kararları*, 3. Baskı, Güven Basım ve Yayınevi, İstanbul 1959

Petek, Hasan, "Sözleşmeden Kaynaklanan Tazminat Taleplerinde Ceza Davası Zamanaşımı", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2017, C.12, S.153-154, 105-137

Polat, Tüğçe, "Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar", *Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2021, C.11, S.1, 393-403.

Postacıoğlu, İlhan E., *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. Baskı, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1975

Quliyev, Vüqar, "Cinayət Hüququnda Əmələ Görə Məsuliyyət və İctimai Təhlükəli Nəticə İlə Səbəbli Əlaqə", Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Bülleteni, Sayı 2, Bakı, 2014, 41-47.

Reisoğlu, Safa, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Beta Yayıncılık, Ankara 2006 (23. Baskı, İstanbul 2012

Saldırım, Mustafa, *Özel Hukukta Cumhuriyet Savcısının Görevleri*, Turhan Kitabevi, Ankara 2005

Sanlı, Kerem Cem, *Haksız Fiil Hukukunun Ekonomik Analizi*, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2007

Sarıgül Ata, Bersun, "Belge ve Belgenin Delil Değeri", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.2020, 1-40

Saymen, Ferit H.\Elbir, Halid K., *Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler, C.I-II*, Hak Kitabevi, İstanbul 1958

Selçuk, Rıza Nurettin, "Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1975, S.5, 718-725

Selçuk, Sami, "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm, Şartları, Kesin Hüküm İtirazı", *Adalet Dergisi*, S.11, Y.1973, 937-956

Selçuk, Sami, "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Unsurları, Sonuçları, Kapsamı, Sona Ermesi ve Ceza Hukukunda Etkileri", *Adalet Dergisi, S.12, Y.*1973, 1063-1081

Sencer, Sıla/Kurşun, Ali Suphi, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Hukuk Davalarına Etkisi", *Terazi Hukuk Dergisi*, Y.2017, C.12, S.129, 33-49

Serozan, Rona, "Kişilik Hakkının Korunmasıyla İlgili Bazı Düşünceler", *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Aaraştırmaları Dergisi*, C.11, S.14, 1977, 93-112

Səməndərov, Firudin, *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası*, Hüquq Yayın Evi, Bakı 2014

Sivrihisarli, Ömer, *Hukuk Yargılamasında Maddi Hukuka İlişkin Temyiz Nedenleri ve Yargıtay Denetiminin Kapsamı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1978

Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara 2016

Soyubelli, Fethullah, Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan 2011

Şahin, Cumhur, *Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005

Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012

Şener, Esat, *Uygulamada ve Teoride Her Yönü İle Boşanma Yargıtay İçtihatları, Bilimsel Görüşler ve İlgili Mevzuat*, Seçkin Yayınevi, Ankara 1994

Şenses, Erkan, "Ceza Muhakemesinde "Beraat" Hükmü Verilen Haller", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y.2012, S.98, 345-362

Tahirov, İlham, *Mülki Hüquq*, Qanun nəşriyyatı, Bakı, 2006

Talas, Serdar, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Başsavcılığın İtirazı", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.LXX, S.1, Y.2012, 153-176

Tan, Hadi, "Medeni Hukuk Münasebetlerine Müteallik Meselelerde Ceza Mahkemelerinin Yetkisi", *Adalet Dergisi*, S.5, Y.1951, 659-666

Tandoğan, Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1961 (Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010)

Taner, Mehmet Tahir, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1953 (1. Baskı, 1949)

Taner, Mehmet Tahir, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 3. Baskı, İstanbul, 1955

Tanrıver, Süha, *İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 1996

Tanrıver Süha, *Medeni Usul Hukuku, C.I*, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2018

Tanrıver, Süha, *Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2007

Taş, Burak, "Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu Özelinde Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesi Kararlarına Etkisi", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Y.6, S.2021\2, 277-310

Taş, Burak, "Ceza Mahkemeleri Arasında Bekletici Sorun Kararı", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Y.9, S.18, Aralık 2021, 309-330

Taşdemir, Kubilay, *Ceza Hukukunda Zamanaşımı*, Cantekin Matbaacılık, Ankara 2011

Tekinay, Selahattin Sulhi, *Borçlar Hukuku, C.I-II*, 5. Baskı, İstanbul 1985

Tekinay, Selahattin Sulhi, *Borçlar Hukuku*, 4. Baskı, Sermet Matbaası, İstanbul 1979

Tekinay, Selahattin Sulhi\Akman, Sermet\Burcuoğlu, Haluk\Altop, Atilla, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993

Tiftik, Mustafa, *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı*, Yetkin Yayınları, Ankara 1994

Tok, Ozan, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi,* Y.2016, C.22, S.2, 437-464

Tok, Onur/Esen, Bünyamin, "Sosyal Güvenlik Mevzuatında Yaş Düzeltmesi ve Emekliliğe Etkisi", *Mali Çözüm Dergisi,* Mart-Nisan 2012, 267-278

Topuz, Murat, *İsviçre ve Türk Borçlar Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Roma Borçlar Hukukunda Maddi Zarar ve Bu Zararın Belirlenmesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011

Toroslu, Nevzat, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 17. Baskı, Savaş Yayınevi , Ankara 2012

Toroslu, Nevzat\Toroslu, Haluk, *Ceza Hukuku Genel Kısım,* 25. Baskı, Savaş Yayınevi , Ankara 2019

Toroslu, Nevzat/Feyzioğlu, Metin, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2019

Tosun, Öztekin, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Genel Kısım, C.I*, 4. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1984

Tozman, Önder, "Suçun Tamamlanması ve Sona Ermesi Kavramları", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.III, S.1, Haziran 2008, 117-145

Tuğsavul, Muhsin, "Borçlar Kanunu'nun 53. Maddesi Üzerine Bir İnceleme", *Adalet Dergisi,* 1946/9, 946-954

Tuncer Kazancı, İdil, "Yargıtay Uygulaması Işığında Kısmi Davaya İlişkin Bazı Sorunlar", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Y.2020, C.28(3), 1507-1543

Tunçomag, Kenan, "Ceza Mahkemesinin Verdiği Beraat Kararanın Hukuk Davasına Tesiri", *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1962/1, 270-271

Tunçomağ, Kenan, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I*, 6. Baskı, Sermet Matbaası, İstanbul 1976

Tunçomağ, Kenan/Centel, Tankut, *İş Hukukunun Esasları*, 2. Baskı, Beta, İstanbul 1999

Turhan, Faruk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Asil Yayınevi, Ankara 2006

Tutumlu, Mehmet Akif, *Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımı ve Uygulaması*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008

Türker, Erhan, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Haksız Fiiller Konusunda Hukuk Hakiminin Kararlarına Etkisi", *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, Y.1980, C.11, S.1, 310-321

Tütüncü, Muharrem, "Yeni Türk Borçlar Kanunu'nda Haksız Fiil Zamanaşımı", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2012, S.1, 151-195

Uğraş, Dilek Özge, "Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Suçun Yapısı İçerisindeki Yeri ve Muhtevası", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Y.9, S.18, Aralık 2021, ss.369-416

Umar, Bilge, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2014 (Umar, *Şerh*)

Umar, Bilge, "Temyiz Mahkemesi İçtihatlarına Göre Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesine Tesiri", *İstanbul Barosu Dergisi*, Y.1949, C.XXXIII, 360-389

Ünal, Mehmet, "Manevi Tazminat ve Kusurun Rolü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.35, S.1-4, Ankara 1981, s.397-437

Ünver, Yener, Adliye`ye Karşı Suçlar, 2. Baskı, Ankara 2010

Ünver, Yener/Hakeri, Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku C.I, III,* 15. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019 (Ünver, Hakeri, *C.I, III*)

Ünver, Yener/Hakeri, Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010 (Ünver, Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*)

Üstündağ, Saim, *İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi Yasağı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1967 (Üstündağ, *Yasak*)

Üstündağ, Saim, *Kısmi Davaya İlişkin Bazı Hukuki Sorunlar, Makaleler, İçtihat Tahlilleri ve Çeviriler*, Ankara 2010, 409-423

Üstündağ, Saim, *Medeni Yargılama Hukuku, C.I-II*, 7. Baskı, İstanbul 2000 (Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku)*

Uygur, Turgut, Açıklamalı-İçtihatlı *Borçlar Kanunu Genel Hükümler C.I-II,* Ender Cilt Atelyesi, Ankara 1990 (Uygur, *C.I-II*)

Uygur, Turgut, Açıklamalı-İçtihatlı *Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, C.III*, Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003 (Uygur, *C.III*)

Uygur, Turgut, *Borçlar Kanunu, C.III*, 3. Baskı, Ankara 2010

Xəlilov, F.Y., Azərbaycan Respublikasının cinayət mühakimə icraatında müstəntiq tərəfindən icra edilən funksiyaların sistemi // Qanun, 2008, №04 (168), 47-55.

Yasan, Candan, "Kesin Hükmün Zaman İtibari ile Etkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2009, C.11, 651-686

Özge Ceren Yavuz, "*Ceza Mahkemesi Kararlarının Meşru Savunma ve Zorunluluk Halinin Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi*", Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.2018, C.I, S.2, 121-138

Yazar, Muammer, "Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk Arasındaki İlişki", *Yargıtay Dergisi*, Y.1986, C.XII, S.3, 246-255

Yeğin, Ayşegül, "Tazminat Davalarında Zamanaşımı", *Konya Barosu Dergisi*, Y.41, S.24, 54-57

Yenerer Çakmut, Özlem, "Türk Borçlar Kanunu m.72 ve m.74 Bakımından Ceza Hukukunda Ceza Sorumluluğunun Esası ve Dava Zamanaşımı Kavramlarına Kısa Bir Bakış", *İstanbul Barosu Borçlar Hukuku Genel Hükümler Konferansları II (28-29 Nisan 2012), Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan*, İstanbul 2014, 28-36

Yenerer Çakmut, Özlem, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2007, C.XI, S.3–4, 29-61

Yenidünya, A. Caner, İftira Suçu, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 1997
A. Caner Yenidünya, "Yeni Türk Ceza Kanunu`nda İftira Suçu (m.267-269), *Legal Hukuk Dergisi*, Y.3, S.32, Ağustos 2005

Yenisey Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı*, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014

Yıldırım, Metmet Kamil, *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku*, 4. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 2003
Yıldırım, Metmet Kamil, *Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1990

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, 6. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara 2001, (5. Baskı, Ankara 1996)

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2002 (Yılmaz, *Şerh*)

Yılmaz, Ejder, *Medeni Yargılama Hukukunda İslah*, Kazancı Yayınları, Ankara 1982

Yılmaz, Ejder, "Usul Ekonomisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.1, C.LVII, Y.2008, 243-274

Yumak, Semih, "Ceza Hukuku Bilimleri Kavramına Genel Bir Bakış", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2021, C.12, S.1, 394-411, 397.

Yurtcan, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2007 (Yurtcan, *Ceza Yargılaması*)

Yurtcan, Erdener, *Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1987 (Yurtcan, *Kesin Hüküm*)

Yurtcan, Erdener, *Kesin Hükmün Ceza Mahkemesini Önleme Etkisi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1973 (Yurtcan, *Önleme Etkisi*)
Yurtcan, Erdener, *Şahsi Dava*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1977

Yüce, Turhan Tufan, Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara 1985

Zafer, Hamide, "Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Suçu (TCK m. 233)", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2009, S.2, 109-151

Zafer, Hamide, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2013

Zafer, Hamide, *Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75)*, 7. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2019, 196

Zafer, Hamide\Pamuk, Gülfem\Çakır, Kerim, *Gerekçeli, İçtihatlı Kabahatler Kanunu*, Beta Basım Yayın, İstanbul 2014

Zevkliler, Aydın, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2001

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Nusrat Guliyev
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	